

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatih ARICAN

DOĞU AKDENİZ'DEKİ MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE UYUŞMAZLIKLARININ
TÜRKİYE VE KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ AÇISINDAN HUKUKİ
DEĞERLENDİRMESİ

Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatih ARICAN

DOĞU AKDENİZ'DEKİ MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE UYUŞMAZLIKLARININ
TÜRKİYE VE KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ AÇISINDAN HUKUKİ
DEĞERLENDİRMESİ

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM

Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Fatih Arıcan'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Kamu Hukuku Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Süleyman DOST (İmza)

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM (İmza)

Üye : Doç. Dr. Yılmaz YURTSEVEN (İmza)

Tez Başlığı: DOĞU AKDENİZ'DEKİ MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE
UYUŞMAZLIKLARININ TÜRKİYE VE KUZAY KIBRIS TÜRK
CUMHURİYETİ AÇISINDAN HUKUKİ DEĞERLENDİRMESİ

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 30/06/2025

Mezuniyet Tarihi :04/09/2025

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Doğu Akdeniz’deki Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıklarının Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Açısından Hukuki Değerlendirmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Fatih ARICAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.... / / 20...

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Fatih ARICAN
Öğrenci Numarası	202352028004
Anabilim Dalı	Kamu Hukuku
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM
Doktora Tez/Yüksek Lisans Tez/Dönem Projesi Başlığı	Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıklarının Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Açısından Hukuki Değerlendirmesi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2734946672
Rapor Tarihi	25.08.2025
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %6 Alıntılar dâhil: %11
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 136 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
TEŞEKKÜR/ÖNSÖZ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE: MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGEYE GİDEN HUKUKİ SÜREÇ, DOĞU AKDENİZ'İN STRATEJİK VE TARİHİ ÖNEMİ

1.1. Kavramsal Çerçeve.....	5
1.1.1. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku.....	5
1.1.2. Önemli Deniz Yetki Alanı Kavramları.....	5
1.1.2.1. Karasuları.....	5
1.1.2.2. Kıt'a Sahanlığı.....	6
1.1.2.3. Münhasır Ekonomik Bölge.....	6
1.1.2.4. Esas Hat ve Düz Esas Hat.....	7
1.1.2.5. Eşit Uzaklık İlkesi.....	7
1.1.2.6. Hakkaniyet ve Orantılılık İlkeleri.....	7
1.1.2.7. Üç Aşamalı Yöntem.....	8
1.2. Tarihsel Arka Plan: Deniz Yetki Alanı Kavramının ve Deniz Sınırlandırma Hukukunun Tarihsel Gelişimi.....	9
1.2.1. Deniz Yetki Alanı Kavramının Ortaya Çıkışı.....	9
1.2.2. Deniz Ticaretinin Sistematiğeşmesi.....	10
1.2.3. İlk Deniz Sınırı: Karasuları Kavramı.....	11
1.2.4. Denizlerin Serbestliği İlkesi: Mare Liberum.....	11
1.3. Modern Deniz Hukuku: 20. Yüzyıldaki Gelişmeler.....	12
1.3.1. Milletler Cemiyeti Döneminde İlk Kodifikasyon Çabaları: 1930 Lahey Konferansı.....	13

1.3.2. Birleşmiş Milletler Dönemi: 1945 Truman Bildirgesi ve Sonrası.....	14
1.3.3. İlk Deniz Hukuku Konferansı ve Anlaşması: 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri.....	15
1.3.4. 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile Gelen Yenilikler.....	16
1.3.5. İkinci Deniz Sınırı Kavramı: Kıt'a Sahanlığı ve Bu Kavramın Karasularından Farkı.....	17
1.3.6. 1960 Sonrası Süreç: İkinci ve Üçüncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansları.....	18
1.4. Üçüncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı: 1982 Birleşmiş Milletler Denizi Hukuku Sözleşmesi ve Münhasır Ekonomik Bölge.....	18
1.4.1. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Getirdiği Yenilikler.....	19
1.4.1.1. Karasuları Genişliğinin Standart Hâle Getirilmesi.....	20
1.4.1.2. Sözleşmedeki Deniz Yetki Alanları.....	21
1.4.2. BMDHS ile Gelen Yeni Deniz Yetki Alanı: Münhasır Ekonomik Bölge.....	22
1.4.2.1. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Karasuları ve Kıt'a Sahanlığı Kavramlarından Farkı.....	24
1.4.2.2. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı Ortaya Çıktıktan Sonra Kıt'a Sahanlığının Hukuki Statüsü.....	27
1.5. Doğu Akdeniz'in Tarihi ve Stratejik Önemi.....	27
1.5.1. İlk Çağlardan Bugüne Doğu Akdeniz'in Önemi.....	27
1.5.2. Türkiye'nin Tarihi Doğu Akdeniz Politikası.....	29
1.5.3. Doğu Akdeniz'de Deniz Sınırı Uyuşmazlıklarının Başlangıcı.....	30
1.5.4. Akdeniz'deki Hidrokarbon Keşifleri ve Doğu Akdeniz'in Potansiyeli.....	31
1.5.5. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Doğu Akdeniz'deki Deniz Yetki Alanları Açısından Yarattığı Değişiklikler.....	34
1.6. Akdeniz'deki En Büyük Ada: Kıbrıs Adası.....	35
1.6.1. Kıbrıs Adası'nın Tarihi ve Stratejik Önemi	35
1.6.2. Kıbrıs Adası'nın İkiye Bölünmesi: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu.....	36
1.7. Doğu Akdeniz'deki Mevcut Jeopolitik Durum ve Devletlerin Potansiyel Kayıpları.....	38
1.7.1. Bölgedeki Uyuşmazlıkları Karmaşıklaştıran Kıbrıs Problemi.....	38
1.7.2. Bölgedeki Devletlerin İlişkileri ve Politikaları Hakkındaki Gelişmeler ve Geline Son Durum.....	39

İKİNCİ BÖLÜM
DOĞU AKDENİZ'DEKİ MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE
UYUŞMAZLIKLARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE ÖNEMLİ DEVLETLERİN HUKUKİ
VE POLİTİK POZİSYONLARI

2.1. Doğu Akdeniz'deki Tarafların Münhasır Ekonomik Bölge/Deniz Yetki Alanı İlânları ve Anlaşmaları.....	42
2.1.1. 2003 Güney Kıbrıs Rum Yönetimi-Mısır Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması.....	42
2.1.2. 2007 Güney Kıbrıs Rum Yönetimi-Lübnan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması.....	43
2.1.3. 2011 Güney Kıbrıs Rum Yönetimi-İsrail Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması.....	45
2.1.4. 2011 Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması.....	46
2.1.5. 2019 Libya-Türkiye Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması.....	48
2.1.6. 2020 Yunanistan-Mısır Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması...	49
2.1.7. Bölgede Henüz Yapılmayan Sınırlandırma Anlaşmalarının Oluşturduğu Sorun.....	51
2.2. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne Karşı Türkiye ve KKTC'nin Tutumları, Türkiye ve KKTC'nin Deniz Hukuku Mevzuatları.....	51
2.2.1. Türkiye'nin 20. Yüzyıldaki Deniz Hukuku Düzenlemelerine Karşı Tutumu.....	51
2.2.2. Türkiye'nin Deniz Hukukuna İlişkin Diğer BM Sözleşmelerine Karşı Tutumu.....	54
2.2.3. Mütakabiliyet Esasına Dayanan Bir İç Hukuk Düzenlemesi: Türkiye'nin 1964 Tarihli 476 Sayılı Karasuları Kanunu ve 1982 Tarihli 2674 Sayılı Karasuları Kanunu.....	54
2.2.4. Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları Hakkında Detaylı Mevzuatının Olmaması....	56
2.2.5. KKTC Deniz Hukuku Mevzuatı: 2002 Karasuları Kanunu ve 2005 Deniz Yetki Alanları Yasası.....	57
2.3. Doğu Akdeniz'e Kıyısı Olan Önemli Devletlerin İddiaları.....	58
2.3.1. Türkiye'nin Bölgedeki Deniz Yetki Alanı İddiaları.....	58
2.3.1.1. Türkiye'nin Bölgedeki Yunan Adaları Hakkındaki Tezleri.....	60

2.3.1.2. Türkiye'nin Kıbrıs Adası Hakkındaki Tezleri.....	62
2.3.1.3. Türkiye'nin Bölgede Savunduğu Hukuki Pozisyon ve İlkeler, Türkiye'nin BMDHS'ye Taraf Olmamasının Sonuçları.....	63
2.3.2. KKTC'nin Bölgedeki Deniz Yetki Alanı İddiaları.....	64
2.3.3. Yunanistan'ın Bölgedeki Deniz Yetki Alanı İddiaları.....	65
2.3.4. GKRY'nin Bölgedeki Deniz Yetki Alanı İddiaları.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA DENİZ SINIRLANDIRMA HUKUKU İLKELERİ VE MAHKEME İÇTİHATLARI IŞIĞINDA DEĞERLENDİRME

3.1. Deniz Sınırlandırma Hukuku İlkelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	70
3.1.1. Temel Üç İlke: Eşit Uzaklık, Hakkaniyet ve Orantılılık İlkeleri.....	71
3.1.1.1. Eşit Uzaklık İlkesi.....	71
3.1.1.2. Hakkaniyet İlkesi ve BMDHS 74. ve 83. Maddelerin Yorumlanması.....	74
3.1.1.3. Orantılılık İlkesi.....	75
3.1.2. Önemli Alt İlkeler.....	76
3.1.2.1. Anlaşmanın Öncelikli Olması İlkesi.....	76
3.1.2.2. Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi.....	77
3.1.2.3. Doğal Uzantı İlkesi.....	77
3.1.2.4. Kapatmama İlkesi.....	78
3.1.2.5. Adaların Sınırlı Etkisi İlkesi.....	79
3.1.2.6. Kıyı Uzunluklarının Dikkate Alınması İlkesi.....	79
3.1.2.7. Özel Durumlar İlkesi.....	80
3.2. Adaların Hukuki Statüsü ve Deniz Yetki Alanı Üretme Konusunda Etkileri.....	80
3.2.1. BMDHS'nin 121. Maddesi Işığında Adaların Hukuki Statüsü.....	81
3.2.2. BMDHS'nin 121. Maddesinin Uluslararası Sınırlandırma İlkeleri Işığında Yorumlanması ve Adaların Deniz Yetki Alanları Konusunda Benimsenen Üç Anlayış.....	83
3.2.3. Adaların Hukuki Statüsünün Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıkları Açısından Önemi.....	85
3.2.4. Deniz Sınırlandırma İlkeleri ve Adaların Hukuki Statüsüne Dair Uluslararası Mahkeme Kararları.....	86

3.2.4.1. Kıt'a Sahanlığı ile Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Uygulamada Birlikte Değerlendirilmesi.....	87
3.2.4.2. 1969 Kuzey Denizi Kıt'a Sahanlığı Davaları Kararı.....	88
3.2.4.3. 1977 Birleşik Krallık-Fransa Kıt'a Sahanlığı Uyuşmazlığı Davası (Kanal Adaları Davası) Kararı.....	90
3.2.4.4. 1985 Libya-Malta Kıt'a Sahanlığı Uyuşmazlığı Davası Kararı.....	93
3.2.4.5. 2009 Ukrayna-Romanya Yılan Adası Davası Kararı (Karadeniz Deniz Yetki Alanları Davası)	95
3.2.4.6. 2012 Bangladeş-Myanmar Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı Davası Kararı.....	98
3.2.4.7. 2012 Nikaragua-Kolombiya Kara ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı Davası.....	101
3.2.4.8. 2021 Somali-Kenya Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlıkları Davası Kararı (Hint Okyanusu Deniz Sınırlandırma Uyuşmazlığı Davası)	103
3.2.5. Mahkeme Kararlarındaki Adalar ile Doğu Akdeniz'deki Adalar Arasındaki Benzerlikler.....	104
3.3. Mahkeme Kararlarıyla Ortaya Konan Yeni Referans Yöntem: Üç Aşamalı Yöntem.....	106
3.3.1. İlk Aşama: Eşit Uzaklık İlkesine Göre Sınırların Belirlenmesi.....	107
3.3.2. İkinci Aşama: Özel Koşulların Değerlendirilmesi.....	107
3.3.3. Üçüncü Aşama: Orantılılık Testi, Sınırların Sonuçlandırılması veya Gerekliyse Tekrar Düzeltilmesi.....	108
3.4. Mahkeme Kararları Işığında Güncel Deniz Sınırlandırma Hukuku İçtihatları.....	108
3.4.1. Düzeltici Hakkaniyet Anlayışının Yerleşmesi ve Üç Aşamalı Yöntemin Referans Yöntem Hâline Gelmesi.....	109
3.4.2. Eşit Uzaklık İlkesinin Zorunlu Olmadığı, Ancak Tercih Edilecek İlk Yöntem Olduğu.....	110
3.4.3. Deniz Yetki Alanlarının Ortaklaşması: Kıt'a Sahanlığının ve Münhasır Ekonomik Bölgenin Benzer Deniz Sınırlandırılmasına Tabi Olması, Doğal Uzantı İlkesinin Öneminin Azalması.....	111
3.4.4. Adaların Sınırlandırmadaki Etkisi.....	111
3.5. Doğu Akdeniz'in Özel Koşullarının Değerlendirilmesi.....	113
3.5.1. Bölgedeki Kıyı Uzunluklarının ve Şekillerinin Yarattığı Özel Durumlar ve Kıbrıs Adası.....	113
3.5.2. Bölgedeki Adaların Yarattığı Özel Durum.....	114

3.6. Bölgedeki Önemli Devletlerin Tezlerinin Güncel Mahkeme İçtihatlarına Göre Değerlendirilmesi.....	115
3.6.1. Türkiye'nin Tezlerinin Güncel Mahkeme İçtihatlarına Göre Değerlendirilmesi.....	115
3.6.2. KKTC'nin Tezlerinin Güncel Mahkeme İçtihatlarına Göre Değerlendirilmesi.....	116
3.6.3. Yunanistan ve GKRY'nin Tezlerinin Güncel Mahkeme İçtihatlarına Göre Değerlendirilmesi.....	117

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYUŞMAZLIKLARA BARIŞÇIL ÇÖZÜM YOLLARI, TÜRKİYE VE KKTC EKSENİNDE TAVSİYELER, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE SONUÇ

4.1. BMDHS'ye Göre Devletler Arası Uyuşmazlıklarda Barışçıl Çözüm Yolları ve Bu Konuda Mevcut Olan Sorunlar.....	121
4.1.1. Müzakere, Yargı ve Tahkim Yolu, Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi.....	122
4.1.2. Daimî Tahkim Mahkemesi.....	123
4.1.3. Kıt'a Sahanlığı Sınırları Komisyonu ve Prosedürleri.....	124
4.1.4. UAD ve Diğer Yüksek Mahkeme Kararlarının Uygulanabilirliği Hakkındaki Sorunlar.....	125
4.2. Bölge İçin Ortak Faydanın Sağlanması: BMDHS 74/3 ve 83/3 Maddeleri Işığında Geçici İş Birliği Modelleri.....	127
4.2.1. Hukuki Çözüm Sağlanana Kadar Kaynakların Paylaştırılması Yoluyla Faydaların Ortaklaştırılması: Geçici Enerji Konsorsiyumu Kurulması.....	128
4.2.2. Kaynakların Paylaştırılmasının Diğer Potansiyel Kazanımları.....	129
4.3. Türkiye ve KKTC Açısından Stratejik Hukuki Yol Haritası.....	130
4.3.1. Hukuki Söylemlerde Tutarlılık ve Mahkeme İçtihatlarına Uyumlu, Gerçekçi Tezler Ortaya Konması.....	131
4.3.2. Uluslararası Sınırlandırma Hukuku İlkeleri Temelinde Argümanları Güçlendirecek Bir İç Mevzuat Ortaya Konması.....	132
SONUÇ	133
KAYNAKÇA	136
ÖZGEÇMİŞ.....	150

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Planlanan EastMed Boru Hattı Projesi Rotası.....	33
Şekil 2.1: 2003 GKRY-Mısır (ve İsrail, Lübnan) Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşması Sınırları.....	42
Şekil 2.2: Türkiye, GKRY ve KKTC Tarafından Ruhsat Verilen Parseller.....	44
Şekil 2.3: GKRY ile İsrail Arasındaki Deniz Yetki Alanı Anlaşması ve Lübnan’la İsrail Arasındaki Tartışmalı Bölge.....	45
Şekil 2.4: Türkiye-KKTC MEB Anlaşması.....	46
Şekil 2.5: Türkiye-Libya Deniz Yetki Alanı ve Yunan-Mısır Deniz Yetki Alanı Anlaşmalarını Gösteren Harita.....	50
Şekil 2.6: DEHUKAM Tarafından Hazırlanan Türkiye Deniz Mekânsal Planlama Haritası.....	59
Şekil 2.7: Akdeniz'deki Adaların Konumları ve Kuş Uçuşu Mesafeleri.....	61
Şekil 2.8: Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Tarafından Yayınlanan Deniz Mekânsal Planlama Haritası.....	65
Şekil 2.9: Yunanistan ve GKRY'nin Deniz Yetki Alanı İddiaları Haritası.....	68
Şekil 3.1: Kuzey Denizi Kıt'a Sahaneliği Davaları Haritası.....	89
Şekil 3.2: Harita Üzerinde Kanal Adaları.....	91
Şekil 3.3: Libya ve Malta Deniz Bölgesi Haritası.....	94
Şekil 3.4: Yılan Adası'nın Konumu ve Adanın Havadan Görüntüsü.....	96
Şekil 3.5: Bangladeş-Myanmar Arasındaki Uyuşmazlık Konusu Alanlar.....	99
Şekil 3.6: St. Martin Adası'nın İki Devlet Arasındaki Konumu ve Devletlere Olan Uzaklığı.....	100
Şekil 3.7: Nikaragua-Kolombiya Deniz Yetki Alanı İddiaları Haritası.....	101
Şekil 3.8: Somali-Kenya Deniz Yetki Alanı İddiaları Haritası.....	103
Şekil 3.9: Bölgedeki Yunan Adaları ve Menteşe Ada Grubu.....	114
Şekil 3.10: Yunanistan ve GKRY'nin Tezleri Haritaya Döküldüğünde Oluşan Durum.....	118

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Deniz Yetki Alanları Karşılaştırma Tablosu.....	25
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

BBC: British Broadcasting Corporation (İngiliz Yayın Kuruluşu)

BM: Birleşmiş Milletler

BMDHS: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

BMGS: Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği

CNG: Compressed Natural Gas (Sıkıştırılmış Doğalgaz)

CLCS: Commission on the Limits of the Continental Shelf (Kıt'a Sahaneliği Sınırları Komisyonu)

DEHUKAM: Deniz Hukuku Ulusal Araştırma Merkezi (Ankara Üniversitesi)

DH: Deniz Hukuku

DHS: Deniz Hukuku Sözleşmesi/Sözleşmeleri

DHUM: Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi

DOALOS: Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea (Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü)

EEZ: Exclusive Economic Zone (Münhasır Ekonomik Bölge)

EOKA: Ethniki Organosis Kyprian Agonistan (Kıbrıslı Savaşçıların Millî Örgütü)

GCA: Greek Cypriot Administration (Kıbrıs Rum Yönetimi)

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

GNA: Government of National Accord (Ulusal Mutabakat Hükümeti)

ICJ: International Court of Justice (Uluslararası Adalet Divanı)

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

ITLOS: International Tribunal for the Law of the Sea (Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi)

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

LNG: Liquefied Natural Gas (Sıvılaştırılmış Doğalgaz)

MEB: Münhasır Ekonomik Bölge

MJTA: Malaysia-Thailand Joint Authority (Malezya-Tayland Ortak Otoritesi)

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

NAVTEX: Navigational Telex (Denizcilik Bilgilendirme Sistemi)

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü)

PCA: Permanent Court of Arbitration (Daimî Tahkim Mahkemesi)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TPAO: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

TRNC: Turkish Republic of Northern Cyprus (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)

UAD: Uluslararası Adalet Divanı

UN: United Nations (Birleşmiş Milletler)

UNCLOS: United Nations Convention on the Law of the Sea (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi)

UNFICYP: United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Gücü)

USGS: United States Geological Survey (ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu)

ÖZET

Doğu Akdeniz ya da diğer adıyla “Levant Havzası”, eski zamanlardan günümüze kadar jeopolitik, askeri ve ekonomik olarak oldukça büyük öneme sahip bir deniz bölgesi olmuştur. 20. yüzyılın sonlarına doğru yapılan hidrokarbon kaynağı keşifleri de bölgenin önemini daha da arttırmış, nispeten dar bir deniz alanında çok sayıda kıyı devletinin bulunmasıyla birlikte bölgede deniz sınırlarının paylaşılması mücadelesi başlamıştır.

1982 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile münhasır ekonomik bölge (MEB) kavramı uluslararası hukuka girmiş, bu kavram ile kıyı sahibi devletler 200 deniz miline kadar genişlikteki deniz alanı üzerinde hak ilân edebilme yetkisine kavuşmuşlardır. Bu durum Doğu Akdeniz çevresinde birçok deniz sınırı uyuşmazlığı problemlerinin doğmasına sebep olmuştur. Özellikle Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY), Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) bölge üzerindeki iddialarını tamamen göz ardı eden, hakkaniyete aykırı nitelikte MEB anlaşmaları yapmaları, bölgedeki gerilimi hızla tırmandırmıştır.

Doğu Akdeniz'in nispeten küçük bir deniz çevresinde çok sayıda ülkeyi barındırması, bölgede çok sayıda ve geniş bölgelere yayılmış durumda olan adaların olması, Kıbrıs'ın ikiye bölünmüş siyasi durumu gibi birçok etken bölgede çözümün bulunmasını zorlaştırmaktadır. Bu tez kapsamında, Doğu Akdeniz çevresindeki ülkeleri defalarca sıcak savaş ihtimaline yaklaştıran ve ekonomik kayıplara sebep olan deniz sınırı uyuşmazlıkları ve bölgedeki uyuşmazlığın merkezinde olan adaların hukuki statüleri; güncel uluslararası mahkeme ilke ve içtihatları ışığında incelenecek ve uyuşmazlıklara çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

Doğu Akdeniz'in sahip olduğu yüksek potansiyeli, bölgedeki deniz sınırlandırma uyuşmazlıkları sebebiyle için gereğince değerlendirilememektedir. Bölgedeki uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi, deniz çevresindeki devletlere ekonomik ve jeopolitik faydalar sağlarken aynı zamanda küresel barışın teminini sağlayacağı için önemli durumdadır. Bu hedefler doğrultusunda Türkiye ve KKTC'nin alması gereken hukuki pozisyonları ve uyuşmazlıklara alternatif çözüm önerilerini de kapsayan bir analiz gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Deniz Hukuku; Deniz Sınırlandırılması Hukuku; Akdeniz; Türkiye; Güney Kıbrıs Rum Yönetimi; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti; Münhasır Ekonomik Bölge; Deniz Sınırı Uyuşmazlıkları;

ABSTRACT

**LEGAL ANALYSIS OF THE EASTERN MEDITERRANEAN EXCLUSIVE
ECONOMIC ZONE DISPUTES FROM THE PERSPECTIVE OF TURKEY AND
TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS**

Eastern Mediterranean, also referred to as the “Levant Basin”, has held significant geopolitical, military and economic importance from ancient times to the present day. Towards the end of the 20th century, the discovery of hydrocarbon resources has further increased the importance of the region. Due to the presence of many coastal states within a relatively small maritime space, contests over delimitation of maritime boundaries have emerged.

With adoption of the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) in 1982, the concept of the exclusive economic zone (EEZ) entered into international law. EEZ granted the coastal states the right to declare sovereign rights over maritime zones extending up to 200 nautical miles. This new development has led to numerous maritime boundary disputes in the Eastern Mediterranean. In particular, Greece and Greek Cypriot Administration (GCA) have signed EEZ agreements that violate the principle of equity and completely disregard the rights of Turkey and the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), thereby escalating regional tensions.

Several factors, including high number of coastal states surrounding relatively small Eastern Mediterranean, large number of islands in the region and the divided status of Cyprus Island further complicates the search for a solution in the region. This thesis will attempt to examine maritime boundary disputes in the region, -disputes that have repeatedly brought countries to the brink of armed conflict and caused economic losses- through the decisions, principles and precedents of the international courts, and to offer potential solutions.

The high potential of the Eastern Mediterranean cannot be fully realized due to the existing maritime boundary disputes in the region. Resolving these disputes through peaceful means would provide economic and geopolitical benefits to the coastal states of the region, while also crucial for contributing to the maintenance of global peace. In line with these objectives, the analysis will cover the legal positions Turkey and the TRNC should adopt, along with alternative solutions to the disputes.

Keywords: Law of the Sea; Law of Maritime Delimitation; Mediterranean; Turkey; Greek Cypriot Administration; Turkish Republic of Northern Cyprus; Exclusive Economic Zone; Maritime Boundary Disputes;

TEŞEKKÜR / ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasında beni destekleyen ve yönlendiren kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM’a, bu imkanları sağlayan Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne, bu süreçte bana desteklerini esirgemeyen ailem ve tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Fatih ARICAN, 2025

GİRİŞ

Denizlerin büyük bir kısmı ilk çağlarda insanlık için ulaşılmaz bir konumdayken, tarihsel süreçte kaydedilen teknolojik ve sosyolojik ilerlemeler sonucunda geniş deniz alanlarına erişim mümkün hâle gelmiş ve deniz ticareti başlamıştır. Zamanla denizler birçok kıyı devleti açısından varoluş meselesi hâline gelmiş, denizler üzerindeki hakimiyet devletlerin ekonomik ve askeri güçlerini belirleyen bir husus olmuştur. Devletler önce kendi kıyılarına yakın olan dar alanlarda hak ilân etmeye başlamışlar, bu alanlar zamanla geniş deniz kuşaklarına yayılmış, tüm bu gelişmeler deniz sınırları kavramını ortaya çıkarmıştır. Bütün bu süreç boyunca yaşanan gelişmeler, ortaya konulan tezler ve eserler uluslararası hukukun temellerini atarak insanlığa yön vermiştir.

20. yüzyıla gelindiğinde denizlerin ticari ve askeri önemi çok büyük bir noktaya ulaşmış, Birinci Dünya Savaşı'nın önemli bir cephesi de denizlerde yaşanmıştır.¹ Bu savaşın büyük bir yıkıma yol açmasının ardından, küresel barış ortamının sağlanması ve korunması amacıyla deniz hukukunun kodifiye edilmesi için çalışmalar başlamıştır. Milletler Cemiyeti bünyesinde yapılan çalışmalardan sonuç alınamamasının ardından daha güçlü bir yapıya sahip olan Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde birçok devletin katılımı ile deniz hukuku konferansları düzenlenmiş, birinci konferansın sonunda ilk uluslararası deniz hukuku sözleşmesi olan 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri kabul edilmiş, sözleşme ile kıt'a sahanlığı kavramı yazılı hukuka girmiştir.² 1982 yılında düzenlenen Üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansı ile Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) kabul edilmiş, bu sözleşme ile birlikte ortaya konulan münhasır ekonomik bölge (MEB) kavramı en yeni deniz yetki alanı olmuştur.³ Geniş deniz alanlarında haklar öngören nispeten yeni bu iki kavramın kabulü ile beraber yakın kıyılara sahip devletler arasında deniz sınırlandırma uyuşmazlıkları doğmuş ve bu uyuşmazlıklar Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ve diğer yargı yollarına taşınmıştır. Yüksek mahkemelerin bu uyuşmazlıklara ilişkin kararları ve uygulamaları ışığında deniz sınırlandırılmasına ilişkin kavramlar zamanla daha netleşmiş, sınırlandırma hukuku açısından objektif kurallar ve yöntemler oluşturulmuştur.⁴

BMDHS ile kabul edilen münhasır ekonomik bölge kavramı, kıyı devletine kıt'a sahanlığından çok daha kapsamlı olan, deniz tabanı, su kütlesi ve üzerindeki alanları da

¹ Parker, 2020: 319.

² Churchill ve Lowe, 1999: 14.

³ Acer ve Kaya, 2019.

⁴ Acer, 2021: 17.

kapsayacak yetkiler tanınması sebebiyle Doğu Akdeniz bölgesindeki deniz sınırları uyumsuzlukları açısından paradigma değişikliği yaratmıştır. Doğu Akdeniz, yapısı itibari ile nispeten küçük bir deniz olup, çevresinde çok sayıda önemli devleti barındırması ve uluslararası ticaretin en işlek rotalarından biri olması sebebiyle, küresel barış ortamının tesisi için hayati öneme sahip bir bölgedir. Bölgede 20. yüzyılın sonuna doğru yapılan büyük hidrokarbon keşifleriyle beraber Doğu Akdeniz, hem zengin hidrokarbon kaynaklarına sahip bir bölge olması hem de büyük bir enerji ticareti rotası olması sebebiyle küresel güvenliğin, özellikle de enerji güvenliğinin sağlanması için de kritik öneme sahip bir alana dönüşmüştür.⁵

MEB kavramıyla birlikte devletlere tanınan kapsamlı yetkiler, hidrokarbon kaynakları açısından oldukça zengin olan Doğu Akdeniz’de büyük bir paylaşım mücadelesini başlatmıştır. Bölgeden stratejik ve ekonomik olarak azami şekilde yararlanmak isteyen Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Yunanistan, MEB’in kıyı devletine tanıdığı geniş hakları kullanmak için bölgedeki deniz alanları üzerinde hak ilân etmeye başlamışlardır. Bölge devletleri bu amaç doğrultusunda bloklara bölünmüş, ikili deniz sınırlandırma anlaşmaları yaparak iş birliklerinde bulunmuşlardır. 2003’te başlayan bu paylaşım mücadelesi hâlen aktif olarak devam etmekte ve taraflar arasında gerilime sebep olmaktadır. Dolayısıyla, bölgenin sahip olduğu büyük potansiyelden azami ölçüde yararlanılması ve Birleşmiş Milletler’in kurulmasındaki en temel amaç olan küresel barış ortamının korunması için bölgedeki sınırlandırma uyumsuzluklarının barışçıl yollarla çözülmesi gerekmektedir.

Doğu Akdeniz’deki deniz sınırlandırma uyumsuzluklarını gereğince anlayarak bu uyumsuzluklara çözüm önerileri getirmenin temel yolu; deniz sınırlandırma hukukunu ve BMDHS ile gelen münhasır ekonomik bölge kavramını ve gereğince kavramak, bölgedeki uyumsuzlukların merkezinde yer alan adaların statüsü hususunu BMDHS’nin 121. maddesi ışığında incelemek ve Uluslararası Adalet Divanı, Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi (DHUM) ve diğer yüksek mahkeme-tahkim kurullarının deniz sınırlandırılması konusundaki güncel ilke ve içtihatlarını analiz etmekten geçmektedir. Bu analiz yapılırken Doğu Akdeniz’in kendine has coğrafi ve diğer belirleyici özelliklerinin göz önüne alınması ve bu özel durumların hakkaniyet ilkesi öncülüğünde uyumsuzluklara yansımalarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tüm bu hususlar göz önüne alınarak bu çalışma kapsamında tezin ilk bölümünde deniz yetki alanı kavramı ve deniz sınırlandırma hukukunun gelişimi ve münhasır ekonomik bölge kavramına giden süreç incelenecek, BMDHS ile gelen yeni hukuki kavramlar ve özellikleri açıklanacak, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası’nın kısa tarihinden bahsedilerek tarihsel süreç

⁵ Yayıncı, 2020a: 26.

özetlenecektir. Ardından tezin ikinci bölümünde, bölgede 2003'te başlayan münhasır ekonomik bölge (deniz yetki alanı) anlaşmaları, BMDHS ile gelen yenilikler ışığında Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) mevzuatları ve bölge devletlerinin hukuki ve siyasi pozisyonları incelenecektir. Tezin üçüncü bölümünde Uluslararası Adalet Divanı başta olmak üzere uluslararası mahkeme ilke ve içtihatları ışığında güncel deniz sınırlandırma teamülleri açıklanacak, bölgedeki uyuşmazlıkların merkezinde olan adaların hukuki statüsü bu teamüller temelinde yorumlanacak ve devletlerin bölgedeki iddiaları güncel deniz sınırlandırma hukuku anlayışı kapsamında değerlendirilecektir. Tezin dördüncü ve son bölümünde ise BMDHS kapsamında deniz sınırı uyuşmazlıkları için getirilen barışçıl çözüm yolları açıklanarak bölgedeki sorunlara ilişkin çözüm önerileri getirilecek ve Türkiye ile KKTC'nin yapabileceği bazı hukuki hamle önerileri sunulacaktır.

Ana hatları özetlenen bu çalışmada, deniz sınırlandırma uyuşmazlıkları incelenirken normatif analiz yaklaşımı esas alınarak, Doğu Akdeniz'deki mevcut olguların uluslararası hukukun kurallarına uygunluğu değerlendirilecektir. Tez kapsamında incelenen konular açısından önem arz eden; “Adaların hukuki statüsü ve deniz sınırlandırılmasına etkisi ne ölçüde olmalıdır?”, “Doğu Akdeniz bölgesindeki coğrafi şekiller, adalar ve diğer etmenler bölge için bir özel durum yaratıyor mu?”, “Güncel deniz sınırlandırılması hukuku içtihatları Doğu Akdeniz’de nasıl bir sınırlandırma öngörüyor?”, “Bölgede ortak fayda nasıl sağlanır?” gibi sorulara yanıt bulunmaya çalışılacaktır. Normatif analizin yanında, Doğu Akdeniz’deki mevcut durumun UAD ve diğer mahkemeler tarafından verilen deniz sınırlandırma uyuşmazlığı kararları ile benzerlik ve farklılıklarının incelenmesi yoluyla yorumlayıcı ve karşılaştırmalı analiz yöntemi ve deniz sınırlandırma hukuku kurallarının uygulanması konusundaki eksiklerin incelenmesi yoluyla eleştirel analiz yöntemlerinden de bu çalışma çerçevesinde yararlanılacaktır. Yine deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümü için güncel referans yöntem olan üç aşamalı yöntem usulü de içtihatlardan türetilen analitik bir çerçeve olarak bu tezde kullanılmaktadır.

Bu tezde benimsenen yöntem, münhasır ekonomik bölge kavramının ve Doğu Akdeniz’de yapılan MEB anlaşmalarının incelenmesi, doktrinsel araştırma yapılması ve deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarına ilişkin ilke ve içtihatların incelenmesi ve yorumlanması yöntemlerinin bir kombinasyonudur. Uluslararası deniz hukuku alanındaki sözleşmeler, mahkeme kararları (UAD, DHUM ve diğerleri), devletlerin resmî belgeleri ve diğer ilgili normlar esas alınmak suretiyle, Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki hukuki pozisyonları ve bölgedeki deniz sınırı uyuşmazlıkları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme yapılırken özellikle dikkate alınan belgeler: 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, ilgili devletlerin 2003'ten bu

yana MEB ilanları ve iç mevzuatları ve konuyla ilgili olan UAD ve DHUM içtihatlarıdır (1969 Kuzey Denizi Kıt'a Sahanlığı Davası ve sonraki diğer davalar). Bu incelemeler yapılırken, bölgedeki durum özellikle Türkiye ve KKTC açısından ele alınacak, Doğu Akdeniz'in özel koşulları değerlendirilerek ve bölge ön planda tutularak incelenecek, Ege Denizi ve diğer denizlerdeki uyuşmazlıklar konudan mümkün olduğunca ayrı tutulacaktır.

Tüm bu çalışmanın sonucunda Doğu Akdeniz'de olan uyuşmazlıklara ilişkin barışçıl çözüm önerileri getirilecek ve Türkiye ile KKTC'nin yapabileceği hukuki hamleler ve savunabileceği hukuki pozisyon önerileri açıklanacaktır. Doğu Akdeniz'deki deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözülmesi için maksimalist anlayışlar yerine gerçekçi bir anlayışa sahip olunması gerekliliği ortaya konacak, bölgedeki uyuşmazlıkların merkezinde olan adaların hukuki statüsüne ve Yunan Adaları ile Kıbrıs Adası'nın özel durumlarına da değinilecektir.

Özet olarak bu çalışma ile amaçlanan, önemli bir ticaret rotası ve enerji zengini bir bölge olan Doğu Akdeniz'in sahip olduğu büyük potansiyelin kullanılmasının önünde engel olan sınırlandırma uyuşmazlıklarının, uygulamalar ve mahkeme kararları ölçütünde analiz edilmesi ve öneriler sunulmasıdır. Literatürde Doğu Akdeniz'deki deniz sınırlandırma uyuşmazlıkları ile ilgili özellikle son yıllarda bazı akademik çalışmalar yapılmış olsa da bu konuda yapılan akademik çalışmaların sayısı ve niteliği, bölgedeki uyuşmazlıklar sebebiyle oluşan gerilim ve potansiyel ekonomik kayıplar göz önüne alındığında, konunun önemine nazaran yeterlilikten uzaktır. Tüm bu çerçevede bakıldığında bu çalışma, Doğu Akdeniz'deki deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarının hukuki boyutlarını bir bütün olarak ele alarak, mevcut literatüre katkı sağlamayı ve bölgesel istikrar ile iş birliğinin artırılmasına yönelik uygulanabilir çözüm yollarını ortaya koymayı hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL-ANALİTİK ÇERÇEVE, DENİZ SINIRLARI KAVRAMININ TARİHİ GELİŞİMİ VE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE KAVRAMINA GİDEN SÜREÇ

1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukuku veya daha kısa bir ifadeyle deniz sınırlandırma hukuku (*the law of maritime delimitation*) denize kıyısı olan devletlerin karasuları, kıt'a sahanlığı, münhasır ekonomik bölge ve diğer deniz yetki alanlarının, bitişik veya karşılıklı kıyılarda bulunan diğer devletler arasında sınırlandırılması sürecine ilişkin hukuk kurallarını konu edinen deniz hukuku alt disiplini. Deniz sınırlandırma hukuku, deniz yetki alanlarının sınırlandırmasına ilişkin uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin yapılan yargılamaların merkezinde yer almaktadır. Deniz sınırlandırma hukuku için temel kaynaklar; Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ilgili maddeleri, Uluslararası Adalet Divanı, Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi ve diğer yüksek mahkeme-tahkim organlarının içtihatları, bu yargı organları tarafından oluşturulan ilkeler ve yöntemler, devletlerin iç hukuk kuralları ve teamül hukukundan oluşmaktadır. Bu hukuk disiplini, tarih boyunca farklı gelişim evrelerinden geçmiştir. Deniz sınırlandırma hukukunun tarihsel gelişimi konusuna geçmeden önce, önemli deniz yetki alanları kavramlarını kısaca tanımlamak yararlı olacaktır.

1.1.2. Önemli Deniz Yetki Alanı Kavramları

1.1.2.1. Karasuları

Karasuları (*territorial sea*), kıyı devletinin kara ülkesini çevreleyen ve belirli bir genişliğe kadar uzayan, egemenliği tamamen kıyı devletine ait olan deniz alanıdır.⁶ Bu alan kıyı devletinin kara ülkesine çok yakın bir konumda olduğu için devletlerin güvenliği açısından da hayati bir öneme sahiptir, bu sebeple bu deniz alanlarında kıyı devletine çok geniş haklar tanınmıştır.⁷

Diğer deniz yetki alanlarına göre daha eski bir deniz yetki alanı olan karasularının genişliği, tarihsel süreçte devletler arası uzlaşmazlık konusu olmuştur.⁸ Bu genişlik ilk olarak atılan top mermilerinin ulaşacağı azami menzile göre, genellikle 3 deniz mili olarak belirlenmiş ve devletlerarası ikili anlaşmalar ile uygulanmıştır. Ancak uygulamada 4, 5, 6 ve 12 deniz mili

⁶ Pazarcı, 2009: 258.

⁷ Kuran, 2020: 82.

⁸ Acer ve Kaya, 2019: 205.

gibi genişlikleri de kabul eden devletlerin olması sebebiyle küresel bir standart hâline getirilememiştir. Nihayet 1982’de BMDHS ile bu genişlik azami 12 deniz mili olarak yazılı bir standart hâline getirilmiştir. Günümüzde, devletlerin çok büyük bir kısmı tarafından bu şekilde kabul edilerek uygulanmaktadır.⁹

1.1.2.2. Kıt’a Sahahlığı

Kıt’a sahanlığı (*continental shelf*), kıyı devletinin kara ülkesinin deniz altında süren doğal uzantısına bağlı olarak belirlenen deniz yetki alanıdır.¹⁰ İlk olarak 1945 Truman Bildirgesi ile hukuki temeli atılmış olan bu kavram, 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile resmen uluslararası hukuka girmiş ve hızla benimsenmiştir.¹¹ Kıt’a sahanlığı, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde düzenlendiği son haliyle azami olarak 200 deniz mili (istisnai hallerde 350 deniz miline kadar) genişliğindeki alanlarda kıyı devletlerine deniz tabanındaki ve toprak altındaki kaynakları kullanma hakkı ve diğer birtakım haklar tanımaktadır.¹² Ayrıca bu kavramın sunduğu hakların devletler tarafından kullanılması için herhangi bir ilâna ihtiyaç duyulmaz, kıyı devletleri için başlangıçtan beri fiilen var olan (ab initio¹³, ipso facto¹⁴) bir deniz yetki alanıdır.¹⁵

1.1.2.3. Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır ekonomik bölge (*exclusive economic zone*), kıyı devletinin karasuları esas hattından başlayarak azami 200 deniz mili genişliğindeki deniz alanlarında ilân edilebilen deniz yetki alanıdır.¹⁶ 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile birlikte ortaya konan bu kavram, kıyı devletlerine bu deniz alanında geniş ekonomik haklar ve yetkiler tanımaktadır. Münhasır ekonomik bölge kavramını kıt’a sahanlığından ayıran temel farklılıklar; MEB’in kıt’a sahanlığı gibi kıyı devletleri için kendiliğinden var olan bir hak olmayıp, Birleşmiş Milletler’in ilgili organına yapılacak usulüne uygun ilân ile geçerlilik kazanması ve deniz tabanındaki kaynaklar üzerinde haklar öngören kıt’a sahanlığından farklı olarak deniz tabanı ile birlikte su kütlelerinde ve hava alanında da geniş hak ve yetkiler tanınmasıdır.¹⁷

⁹ Pazarcı, 2009: 260; Acer ve Kaya, 2019: 205.

¹⁰ Pazarcı, 2009: 277.

¹¹ Pazarcı, 1984: 397-398.

¹² Önder, 2008: 38.

¹³ Latince: Başlangıçtan itibaren.

¹⁴ Latince: Kendiliğinden.

¹⁵ Tanaka, 2015: 162.

¹⁶ Pazarcı, 2009: 282.

¹⁷ Tanaka, 2015: 150-152.

1.1.2.4. Esas Hat ve Düz Esas Hat

Esas hat (*baseline*), kıyı devletlerinin genellikle suların en alçak olduğu zamandaki coğrafi kıyı çizgisine denmektedir.¹⁸ Bu hat kıyı devletlerinin deniz yetki alanlarını belirlemek için kullandığı referans çizgisi olup, karasuları başta olmak üzere diğer deniz yetki alanlarının da başlangıcını oluşturmaktadır. Bu hattın doğru çizilmesi, hakkaniyete uygun bir deniz sınırlandırılması yapılması için hayati bir önem teşkil etmekte olup, coğrafi şekillerin gerektirdiği bazı durumlarda düz çizgiler halinde de çizilebilir. Buna düz esas hat (*straight baseline*) adı verilmektedir.¹⁹ 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde esas hat çizimi ile ilgili temel kurallar ve prensipler ortaya konulmuştur.

1.1.2.5. Eşit Uzaklık İlkesi

Eşit uzaklık ilkesi (*equidistance principle*), bitişik veya karşılıklı kıyılar arasındaki, karasuları başta olmak üzere deniz yetki alanları belirlenirken kullanılan bir ilkedir. Bu ilke uyarınca, devletlerin deniz yetki alanları arasında yapılacak olan sınırlandırma, devletler arasında bu konuda mevcut herhangi bir anlaşma veya özel bir durum mevcut olmadıkça; iki devlet arasındaki deniz yetki alanlarının kıyılara eşit uzaklıkta olacak bir ortay hat çizilerek ikiye bölünmesi suretiyle belirlenir.²⁰

Karasuları açısından bu kural BMDHS'de hâlen temel ve tek ilke olarak anlaşmada yazılı olarak yer almaktadır.²¹ Diğer deniz yetki alanları için ise, BMDHS'de lafzi olarak direkt yer almasa da sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümünde ilk yöntem olarak, hakkaniyet ve orantılılık ilkeleri ışığında gözetilerek uygulanmaktadır.

1.1.2.6. Hakkaniyet ve Orantılılık İlkeleri

Uluslararası Adalet Divanı'nın kararları ile oluşturulan hakkaniyet ilkesi (*the principle of equity*) ve orantılılık ilkesi (*the principle of proportionality*), deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümünde kıyı şekilleri gibi coğrafi farklılıklardan doğabilecek adaletsiz sonuçları önlemek amacıyla ortaya konulmuştur. Bu ilkeler, 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nin yürürlükte olduğu süreçte mahkemenin önüne gelen 1969 Kuzey Denizi Kıt'a Sahanlığı Davaları gibi uyuşmazlıklarda, anlaşmadaki eşit uzaklık ilkesinin sayısız farklı coğrafi

¹⁸ Pazarcı, 2009: 255.

¹⁹ Pazarcı, 2009: 255; Tanaka, 2015: 257.

²⁰ Churchill ve Lowe, 1999: 169-170.

²¹ **BMDHS Madde 15:** “İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur”.

koşullara sahip olan dünya kıyılarında ortaya çıkan her uyuşmazlık için adaletli bir sınırlandırma yaratamayacağının görülmesiyle ortaya konulmuştur. Mahkeme ilgili kararında “*Hakkaniyet esaslarına göre yapılan bir sınırlandırmada bulunması gereken makul düzeydeki orantılılık unsuru...*”²² ifadesini kullanarak deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarındaki hakkaniyet ve orantılılık ilkelerin temelini atmıştır. Sonraki uyuşmazlıkların çözümünde de bu ilkeler temel alınmıştır.

Hakkaniyet ilkesi, 1982 BMDHS ile kıt’a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmalarında kullanılacak temel ilke olarak BMDHS’nin 74. maddesinde münhasır ekonomik bölgenin ve 83. maddesinde de kıt’a sahanlığının sınırlandırılması için madde metninde “*hakkaniyete uygun çözüm*” (*equitable solution*) ifadesiyle yer almıştır.

1.1.2.7. Üç Aşamalı Yöntem

Üç aşamalı yöntem (*three stage approach*), Uluslararası Adalet Divanı tarafından ilk olarak 2009 Romanya-Ukrayna Deniz Sınırı Uyuşmazlığı Davası’nda ortaya konulmuş olup, deniz sınırlandırılması uyuşmazlıklarının çözümünde objektif ve öngörülebilir bir yöntem olması amacı ile oluşturulmuş ve uygulanmıştır. Bu yöntem, deniz uyuşmazlıklarının çözümünde hakkaniyet ilkesi temelinde, ilk adımı eşit uzaklık ilkesi ile başlayan üç aşama öngörmektedir.²³ 2009 Romanya-Ukrayna Kararı’ndan sonraki deniz sınırı uyuşmazlıklarının çözümünde de UAD ve DHUM tarafından uygulanarak referans yöntem haline gelmiştir.²⁴

Bu yönteme göre ilk olarak uyuşmazlık olan devletler arasında eşit uzaklık prensibi temel alınarak geçici bir sınır hattı belirlenir, sonra bölgede özel bir durum olup olmadığına bakılır. Bölgede özel bir durum olduğu görülürse, çizilen geçici sınır hattı bu duruma göre düzeltilir. Oluşan bu hattın, sınırlandırmada hakkaniyeti sağlayıp sağlamadığını görmek için orantılılık testi yapılır.²⁵ Deniz sınırlandırma uyuşmazlıkları açısından kritik öneme sahip bu yöntemin uygulama aşamaları, tezin ilgili bölümünde detaylı olarak açıklanacaktır.

²² UAD, 1969. “*The element of a reasonable degree of proportionality, which a delimitation carried out in accordance with equitable principles.*”. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf> (erişim tarihi: 10.06.2025).

²³ UAD, 2009: 43-44. “*First stage...second stage...and finally third stage...*”. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/132/132-20090203-JUD-01-00-EN.pdf> (erişim tarihi: 10.06.2025).

²⁴ Tanaka, 2023.

²⁵ Acer, 2021: 58; UAD, 2009: 43-44.

1.2. Tarihsel Arka Plan: Deniz Yetki Alanı Kavramının ve Deniz Sınırlandırma Hukukunun Tarihsel Gelişimi

1.2.1. Deniz Yetki Alanı Kavramının Ortaya Çıkışı

Deniz yetki alanı kavramı, insanlığın teknolojik ve sosyolojik ilerlemeleri ile beraber daha geniş deniz alanlarında hakimiyet sağlaması sonucunda ortaya çıkmış ve zamanın gereksinimlerine göre değişimler geçirmiştir. Eski çağlarda ancak dar deniz alanlarına ulaşılabilmesi sebebiyle deniz sınırı kavramına ihtiyaç duyulmamıştır. Tarihsel süreçte deniz ticaretinin öneminin artmasıyla birlikte devletler denizlere daha fazla önem vermeye başlamış, bunun sonucunda deniz sınırları konusunda ilk tezler ortaya atılmıştır. Bu tezlerin uluslararası hukukun temellerini de attığı söylenebilir.²⁶ 17. yüzyıl sonrasında ise daha geniş deniz alanlarına ulaşabilen devletler tarafından, kıyılarına bitişik olan deniz kuşağındaki karasuları üzerinde egemenlik iddiaları ortaya atılmıştır. Ardından zamanla kaydedilen teknolojik ilerlemeler ve artan dünya nüfusu sonucunda deniz ticareti devletler için vazgeçilmez hâle gelmiş, devletlerin hem bu ticari faaliyeti sürdürmek hem de kara ülkesinin güvenliğini sağlamak amacıyla denizler üzerindeki yetki iddiaları artmıştır. 20. yüzyılda deniz altı kaynakların keşfi ve bu kaynakların yüksek ekonomik potansiyellerinin ortaya çıkması ile birlikte deniz tabanında ve toprak altında, su kütleğinde ve üstündeki alanlarda devletler tarafından yürütülecek ekonomik faaliyetler ile ilgili gereksinimleri karşılamak için hukuki bir temel oluşturmak gerekmiştir. Bu amaçla sırasıyla kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramları oluşturulmuş ve uluslararası hukuka girmiştir.²⁷ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Truman Bildirgesi ile temelleri atılan ve 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile resmen kabul edilen kıt'a sahanlığı ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile ortaya konan münhasır ekonomik bölge kavramları, uluslararası hukuka yerleşmiş olan yeni deniz yetki alanlarıdır.²⁸ Bu gelişmeler ışığında, ilk olarak Hugo Grotius'un "*Mare Liberum*" (Denizlerin Özgürlüğü) eseriyle başladığı kabul edilen modern deniz hukuku, başlarda serbest denizler ilkesi temelinde ilerlemiş, zamanla devletlerin denizler üzerinde ekonomik ve jeopolitik gayeleri sonucunda şekillenmiş ve nihayetinde 20. yüzyılda Birleşmiş Milletler bünyesinde detaylı bir mevzuata, bu mevzuat kapsamında uyuşmazlık çözümü mercilerine ve yeni deniz yetki alanı kavramlarına kavuşmuştur.

Bahsedilen gelişim sürecinin son meyvesi, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile kabul edilen yeni kavramlardan en önemlisi olan münhasır ekonomik bölge kavramıdır. Münhasır ekonomik bölge kavramının Doğu Akdeniz'deki deniz

²⁶ Shaw, 2017: 31-32.

²⁷ Acer ve Kaya, 2024: 201-203.

²⁸ Acer, 2021: 7.

sınırlandırma uyuşmazlıkları açısından önemini anlamak için; modern deniz hukuku kavramlarının ortaya çıkış ve gelişim sürecini incelemek, Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs Adası'nın kısa tarihini, bölgenin özellikle enerji kaynakları açısından potansiyelini ve bölgedeki mevcut olan jeopolitik dengeleri gereğince kavramak gerekmektedir.

Münhasır ekonomik bölge kavramına uzanan tarihi süreç, ilk olarak deniz ticaretinin ortaya çıkışı ile başlamıştır. Tarihsel süreçte artan deniz ticareti, deniz hukukunun temellerini oluşturmuştur. Bu uzun tarihi süreci başlatan ilk kıvılcım, deniz ticaretinin sistematik hâle gelmesi olmuştur.

1.2.2. Deniz Ticaretinin Sistematikleşmesi

İnsanlık M.Ö. 3000 yılına kadar deniz yolu ile yalnızca basit ticari ve ulaşım faaliyetlerinde bulunmaktaydı. M.Ö. 3000-2000 yılları arasında Mezopotamya ve Mısır uygarlıkları deniz yollarını daha fazla kullanmaya başlamıştır. Nihayetinde M.Ö. 2000'lerden itibaren Fenikelilerin öncülüğünde sistematik deniz ticaret ağı kurulmuştur. Tarihsel süreç içerisinde deniz ticareti, insanlık tarafından kullanılan en etkin ticaret yollarından biri haline gelmiş ve devletlerarası ekonomik, siyasi ve askeri dinamikleri etkileyen bir unsur olmuştur.²⁹

Deniz ticaretinin giderek daha fazla önem arz eder hâle gelmesi, bu ticaretin güvenliğinin ve devamlılığının sağlanması amacıyla devletleri harekete geçirmiştir. Devletler bu amaçla güçlü donanmalar kurmaya başlamışlar, bu kurulan donanmalar arasında mücadeleler meydana gelmiştir.

Büyük kadim uygarlıkların, Akdeniz'e kıyısı olan Mezopotamya ve çevresinde kurulması nedeniyle ilk deniz ticareti faaliyetleri ve deniz mücadeleleri de bu coğrafyada yaşanmıştır. Mısır ve Fenikeliler Devletleri ile başlayan bu süreç, Bizans İmparatorluğu, Venedik Cumhuriyeti gibi devletlerin Akdeniz üzerinde hâkimiyet mücadeleleri ile devam etmiştir.³⁰ Ardından Venedik ve Ceneviz Cumhuriyetleri gibi denizci devletler belirli deniz sınırları üzerinde kontrol iddialarında bulunmaya başlamışlardır. Bu durum, henüz o ana kadar gündeme gelmemiş olan deniz sınırlarının tartışılması için zemin hazırlamıştır. Deniz sınırları üzerindeki bu kontrol çabaları, deniz sınırları kavramının başlangıcı olarak kabul edilebilir.

²⁹ Acer ve Kaya, 2019: 193.

³⁰ Yıldız, 2008.

1.2.3. İlk Deniz Sınırı: Karasuları Kavramı

Devletler, denizler üzerindeki egemenlik iddialarına kıyılarına bitişik olan sulardan başlamışlardır. Bu sebeple ilk olarak kıyılara bitişik deniz sınırları için karasuları kavramı ortaya atılmıştır. Bu kavramın doğuşu 14. yüzyılda yaşamış olan Romalı Hukuk Profesörü Bartolo da Sassoferrato'ya (Saxoferrato'lu Bartolus) atfedilebilir. Bartolus'un düşüncesine göre karaya hükmeden bitişik denize de hükmeder.³¹ Bartolus aynı zamanda uluslararası hukukun ilk teoristi olarak kabul edilmektedir.³² Ardından 16 ve 17. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun dağılarak bağımsız ülkelere bölünmesi ve bölünen bağımsız devletlerin kendi çevrelerinde egemenlik ilân etmeleri, karasuları kavramının yavaş yavaş teori aşamasından fiili uygulamaya geçtiğini göstermektedir.³³

Karasuları kavramı zamanla geliştirilerek farklı genişliklerdeki deniz alanlarında uygulama alanı bulmuştur. 18. yüzyılda Britanya İmparatorluğu, ABD, Fransa gibi devletler arasında yapılan anlaşmalar ile "top menzili kuralına" (*canon shot rule*) göre uygulanmış; bu kurala göre karadan ateşlenecek topların denize düşeceği mesafe ortalama olarak 3 deniz mili olarak hesaplanarak, devletlerin karasuları sınırı da buna göre 3 deniz mili (yaklaşık 5,5 km) olarak kabul edilmiştir.³⁴ Üç deniz mili kuralı o dönemde en yaygın olarak uygulanan kural olsa da kesin bir standart olamamış, ateşlenen topu 4 deniz mili kadar gidebilen İskandinavlar tarafından 4 deniz mili olarak, yine başka devletler tarafından 2 veya 6 deniz mili gibi farklı miktarlar olarak da kabul edilmiştir.³⁵

Devletler, kıyı şeritlerini çevreleyen bu dar deniz kuşağı üzerinde tam yetkiye sahiptiler. Karasuları kavramı ilk deniz sınırı kavramı olarak uzun süre boyunca baskın tek deniz sınırı kavramı olarak kalmış, 20. yüzyıldaki deniz hukuku gelişmelerine kadar da deniz sınırlandırılması açısından bu kavramın baskınlığı devam etmiştir.

1.2.4. Denizlerin Serbestliği İlkesi: Mare Liberum

Başlarda Akdeniz çevresi ile sınırlı kalan deniz ticareti, 15. yüzyılda Coğrafi Keşifler ile okyanusları da kapsayacak şekilde daha geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. İspanya, İngiltere ve Portekiz gibi dönemin en güçlü donanmalarına sahip devletleri deniz ticareti için birbirleri ile rekabet ederlerken, aynı zamanda donanma gücü zayıf olan diğer devletlerin denizler üzerindeki ticaretini engellemeye çalışmaktaydılar. Bu büyük güçler karşısında egemenlik

³¹ Kuran, 2022: 83.

³² Sereni, 1943: 58.

³³ Churchill ve Lowe, 1999: 71.

³⁴ Slomanson, 2011: 307; Aksar, 2019: 38.

³⁵ Kuran, 2022: 102.

hakları ve ticari faaliyetleri zarar gören devletlerin bu duruma karşı protestoları, ilk deniz hukuku düzenlemelerine zemin hazırlamıştır.

Birleşik Hollanda Cumhuriyeti, donanmasını güçlendirerek Doğu Hint Adaları üzerindeki deniz ticaretinde tekel olmaya çalışan Portekiz'in tahakkümüne karşı koymaya başlamıştır. Devlet, 1603 yılında Portekiz'e ait bir ticaret gemisi olan "Santa Catarina'ya" el koymuş, bu gelişme uluslararası çapta bir hukuki ve siyasi krize neden olmuştur. Bunun üzerine Doğu Hollandalı düşünür Hugo Grotius tarafından "*Mare Liberum*" (Denizlerin Özgürlüğü) isimli eser ortaya konmuş, bu eser ile Hollanda'nın denizler üzerindeki hakları savunulmuştur. Esere göre, denizler üzerinde bütün devletlerin ticaret, balıkçılık ve serbest dolaşım hakkının bulunduğu ve hiçbir devletin bu haklarından alıkonulamayacağı, zira doğanın bir kanunu olarak denizlerin de aynı hava gibi kimsenin tahakkümü altına alınamayacak bir kaynak olduğu tezi ortaya konulmuştur.³⁶ Bu eser ile birlikte deniz hukukunun ve uluslararası hukukun temelleri atılmıştır. Eserle ortaya konulmuş olan "Mare Liberum" ilkesi, zaman içinde gelişerek açık denizlerin özgürlüğü prensibine (*freedom of the seas principle*) dönüşmüştür. Açık denizler ile ilgili düzenlemelerde bu ilke hâlen geçerliliğini sürdürmektedir.³⁷

1.3. Modern Deniz Hukuku: 20. Yüzyıldaki Gelişmeler

17. yüzyıldan sonraki süreçte, teknolojik gelişmeler sonucunda deniz ticareti hızla artmış, denizler üzerindeki mücadele şiddetlenmiştir. Buharlı gemilerin ve modern seyrüsefer teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte hem denizlerde yürütülen ticari faaliyetler hem de deniz kaynaklarına erişim imkanları genişlemiştir. Ulaşım ve savaş teknolojilerinin gelişmesi ile beraber denizlerden gelebilecek tehditler artmıştır.³⁸ 18 ve 19. yüzyıla gelindiğinde; artan deniz trafiği ve balıkçılık faaliyetleri, doğal kaynak arayışları ve güvenlik endişeleri ile birlikte devletler arasındaki deniz yetki alanı sınırlarının netleştirilmesi ve bu konuda hukuki bir düzenin oluşturulması gerekli hâle gelmiştir. 18 ve 19. yüzyıllar içerisinde büyük devletler tarafından sürdürülen sömürgecilik ve sanayi faaliyetlerinin, hammadde ve işlenmiş mal alışverişinin ana rotasının denizlerden geçmesi de deniz alanları üzerindeki kontrolün önemini arttıran etmenlerden biri olmuştur.

20. yüzyılın başında Birinci Dünya Savaşı yaşanmış, bu savaşın önemli bir cephesi de denizlerde sürmüştür. Büyük çapta yıkıma sebep olan bu savaşın ardından küresel barış ortamının tesisi ve temini için, denizler üzerindeki egemenlik iddialarının bir hukuki temele

³⁶ Grotius, 2009: 25, Toluner, 1996.

³⁷ Acer ve Kaya, 2019: 195.

³⁸ Acer ve Kaya, 2019: 196.

oturtulmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Bu sebeple Milletler Cemiyeti bünyesinde deniz hukukunun kodifiye edilmesi için çabalar başlamıştır.

1.3.1. Milletler Cemiyeti Döneminde İlk Kodifikasyon Çabaları: 1930 Lahey Konferansı

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte, deniz sınırları hakkındaki tartışmalar deniz altı kaynakların da keşfedilmesiyle beraber olarak artmış, bunun yanı sıra balıkçılık ve deniz yolu ile ulaşım gibi faaliyetlerden oluşan ekonomik potansiyeli değerlendirmek isteyen devletler arasında önemli bir rekabet unsuruna dönüşmüştür. Yeni dünya düzeninin güçlü devletleri olan Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Almanya gibi devletler deniz sınırlarını savunmak ve denizler üzerindeki faaliyetlerini korumak amacıyla donanmalarını güçlendirmişler, özellikle seyrüsefer alanında yaşanan teknolojik gelişmeler ile birlikte daha geniş deniz alanlarında hakimiyet kurmuşlardır. Bu süreçte yaşanan hızlı askeri ve teknolojik gelişmeler sonucunda karasuları genişliği için uygulanan 3 deniz mili kuralının çağın gerisinde kalmıştır. Bu durum, karasuları genişliğinin modern deniz hukuku anlayışına uyacak şekilde devletler arası bir standart hâline getirilmesi konusunda çalışmaları başlatmıştır.

Karasuları genişliği konusunda ortak ve çağın gereklerine uyacak bir standart belirlemek amacıyla Milletler Cemiyeti bünyesinde çalışmalar yürütülmeye başlamış, bu hususta ve diğer kodifikasyona ihtiyaç duyan konularla ilgili çalışmaları yürütmek üzere 1924 yılında Milletler Cemiyeti bünyesinde bir Uzmanlar Komisyonu (*a Committee of Experts*) oluşturulmuştur.³⁹ Bu çalışmaların sonuca erdirilerek, mevzuat hâline getirilmesi amacıyla 1930'da düzenlenen "Milletler Cemiyeti Kodifikasyon Konferansı" (*League of Nations Codification Conference*) veya bir diğer adıyla "Lahey Konferansı'nda", karasuları genişliği başta olmak üzere bazı kodifikasyon önerileri getirilmişse de bu konularda devletler arası ortak bir anlayışa varılamamıştır.⁴⁰

Lahey Konferansı'nda ortak bir karasuları genişliği görüşü ortaya konulamasa da devletlerin karasuları üzerinde egemenlik hakkının bulunduğu görüşü tüm devletler tarafından kabul görmüştür. Konferansın ardından karasuları başta olmak üzere deniz yetki alanları konusunda uluslararası hukuk oluşturma çabaları başlamış ve ileride bu konuda yapılacak çalışmalar ve anlaşmalar için bir temel oluşmuştur.⁴¹

³⁹ Acer ve Kaya, 2019: 195.

⁴⁰ Churchill ve Lowe, 1999: 14.

⁴¹ Tullio, 2008: 1-4.

1.3.2. Birleşmiş Milletler Dönemi: 1945 Truman Bildirgesi ve Sonrası

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, savaşı kazanan taraflardan biri olan Amerika Birleşik Devletleri tarafından, 1945 yılında "Truman Bildirgesi"⁴² yayınlanmıştır. Bu bildirgede dönemin ABD Başkanı olan Harry S. Truman; ABD'nin kıyılarına bitişik deniz kuşağı üzerindeki haklarını resmi olarak ilân etmiş, bu sınırlar içindeki deniz tabanında ve toprak altında var olan doğal kaynaklar (petrol ve diğerleri) üzerinde hak sahibi olduğunu bildirerek kıt'a sahanlığı kavramını literatüre katmıştır.⁴³ Bildirgeye göre kıt'a sahanlığı belirlenirken hakkaniyet esaslı bir yorum yapılacaktır.⁴⁴ Bildirideki bu anlayış, 1958'de kabul edilen Kıt'a Sahanlığı Anlaşması'nın şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.⁴⁵ İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan güç boşluğu ortamında kıyılarına bitişik deniz alanlarından azami şekilde pay almak isteyen devletler, Truman Bildirgesi'nin ardından harekete geçmişlerdir. İlk olarak Arjantin, Şili gibi Güney Amerika devletleri ve ardından diğer kıyı devletleri, kıyılarındaki deniz kuşağı üzerinde egemenlik haklarını ilân etmeye başlayarak, büyük bir deniz sınırı ve deniz altı kaynakları paylaşım mücadelesine girişmişlerdir.⁴⁶ Sonuç olarak Truman Bildirgesi ile 20. yüzyıldaki modern deniz sınırlandırma hukuku düzenlemelerinin temelleri atılmış, karasuları kavramından sonra ilk defa yeni bir deniz sınırlandırma hukuku kavramı konuşulmaya başlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya devletleri, NATO ve Sovyet Bloğu arasında ikiye bölünmüş, iki kutuplu bir dünya düzeni kurulmuştur. Birbiriyle sıkı bir rekabet içinde olan bu iki grubun mücadelesi ve bu dönemde hızla artmaya başlayan dünya nüfusu deniz ticaretine ve deniz kaynaklarına olan ihtiyacı arttırmıştır. Bütün bu sebeplerden dolayı, NATO ve Sovyet yanlısı devletler, diğer birçok alanda olduğu gibi deniz alanlarında da paylaşım mücadelesine girişmişlerdir. Bu durum sebebiyle oluşan gerilimleri önleyerek dünya barışını korumak ve deniz ticareti güvenliğini sağlamak amacıyla, devletlerin karasuları sınırlarını bir ortak bir kodifikasyona bağlama gereği doğmuştur. Bu ve diğer uluslararası kodifikasyonu gerektiren hususlar hakkında çalışmalar yürütülmesi amacıyla, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1947 yılında kurulan "Uluslararası Hukuk Komisyonu" (*International Law Commission*), karasuları ve açık denizler hukuki rejimi hakkında kodifikasyon çalışmalarına başlamış, 1956 yılında sözleşmelerin taslağı hazırlanarak BM Genel Kurulu'na sunulmuştur.

⁴² **Truman Bildirgesi:** Aslen tam hâli "2667 Sayılı Bildiri- Kıta Sahanlığına Dâhil Olan Deniz Alt Toprağı ve Deniz Tabanındaki Doğal Kaynaklara İlişkin ABD Politikası" olan bildirge, yayımlandığı tarihte 33. Dönem ABD Başkanı olan Harry S. Truman'ın soyadı ile anılmaktadır.

⁴³ ABD, Proclamation 2667. https://www.gc.noaa.gov/documents/gcil_proc_2667.pdf (erişim tarihi: 11.01.2025).

⁴⁴ Acer, 2021: 55.

⁴⁵ Bozkurt vd., 2012.

⁴⁶ Kaya, 2007: 10.

1958 yılında Cenevre’de ilk Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı düzenlenmiş ve konferansta bu sözleşmeler kabul edilmiştir.

1.3.3. İlk Deniz Hukuku Konferansı ve Anlaşması: 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri

Milletler Cemiyeti döneminde yapılan 1930 Lahey Konferansı’nda karasuları başta olmak üzere farklı deniz hukuku meseleleri tartışılmış ancak devletler arası uzlaşma sağlanamamıştır. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra küresel barışı korumak amacıyla kurulan Milletler Cemiyeti (*League of Nations*) bu amacına ulaşamamış ve büyük bir yıkıma sebep olan İkinci Dünya Savaşı meydana gelmiştir. Bu sebeple İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler (*United Nations*), Milletler Cemiyeti’ne göre daha etkili bir kuruluş olması amacıyla daha fazla yetkiye ve daha etkili organlara sahip olarak kurulmuştur. Bu durum deniz hukukunun mevzuatlaştırılması konusunda da Birleşmiş Milletler’i selefine göre daha etkin kılmıştır.

Birleşmiş Milletler tarafından 1958 yılında düzenlenen, sadece deniz hukuku hakkında yapılan ilk konferans olan Birleşmiş Milletler Uluslararası Deniz Hukuku Konferansı’nda (*UNCLOS I*) devletler arası ortak anlayışa varılmış, konferans sonunda 63 devlet tarafından 29 Nisan 1958 tarihinde İsviçre’nin Cenevre kentinde “Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri” olarak adlandırılan dört sözleşme imzalanmıştır.⁴⁷ Bu sözleşmeler: “Kıt’a Sahaneliği Sözleşmesi”, “Açık Denizler Sözleşmesi”, “Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi” ve “Açık Denizlerde Balıkçılık ve Canlı Deniz Kaynaklarının Korunması Sözleşmesi”dir”. Bunların yanında uyuşmazlık çözümü için ek bir protokol imzalanmıştır. Bu sözleşmeler ile deniz hukuku alanında ilk yazılı kodifikasyon yapılmış, o zamana kadar teamül hukukuna dayalı olan deniz hukuku, uluslararası bir mevzuat haline getirilmiştir.

Sözleşmeler 30 Eylül 1962 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten itibaren, halefi olan BMDHS’nin kabul edildiği 1982 yılına kadar dünya devletlerinin yaklaşık dörtte üçü Cenevre Anlaşmalarına taraf olmamıştır.⁴⁸ Türkiye de konferansa katılmasına rağmen, bu sözleşmelere çekinceli kalarak taraf olmamıştır. Sözleşme ile deniz hukukunda devrim niteliğinde bir ilerleme kat edilmiş olsa da, sözleşmenin kabul oranının düşük olmasının büyük bir zayıf noktası olduğu söylenebilir.

⁴⁷ Churchill ve Lowe: 15.

⁴⁸ Aksar, 2019: 26.

1.3.4. 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile Gelen Yenilikler

Bu sözleşmeler ile noktalanen ilk tartışma, devletlerin karasuları üzerindeki haklarına ilişkin teorilerden egemenlik hakkı teorisinin⁴⁹ resmî olarak kabul edilmesi olmuştur. Buna göre kıyı sahibi devletlerin, kıyılarına bağlı olan dar deniz kuşağı üzerinde egemenlik yetkisi bulunmaktadır. Böylece 1930 Lahey Konferansı'nda ağır basan ve 1945'te Truman Bildirgesi ile ABD tarafından dillendirilen bu görüş uluslararası hukuka resmi olarak yerleşmiştir.

Sözleşmelerden biri olan “Açık Denizler Sözleşmesi” (*Convention on the High Seas*) kapsamında, denizlerin serbestliği ilkesi esas alınarak, tüm devletlerin açık denizler üzerinde ticaret, dolaşım ve ortak kullanım hakları olduğu belirtilmiştir. Açık denizlere geçiş rotasında bulunan devletlerin, diğer devletlerin açık denizlere erişimini engelleyecek faaliyetlerde bulunamayacakları açıkça belirtilmiştir.

“Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi” (*Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone*) ile karasuları kavramı kabul edilmiş ve tanımlanmıştır. Karasularının başladığı ve bittiği alanların belirlenmesi için kullanılacak usuller sözleşmede net olarak açıklanmıştır. Sözleşmeye göre, karasularının başladığı alanın belirlenmesi için kural olarak esas hattın (esas çizgi) belirlenmesi gerekir. Esas hat, kıyılardan itibaren devletlerin deniz alanlarının ölçülmeye başlandığı hattır. Esas hat belirlenirken, normal (girintisiz-düz) şekle sahip kıyılardaki esas hat (normal esas hat), kıyı doğrultusundaki en düşük cezir hattına göre çizilir.⁵⁰

Ancak kıyılar girinti-çıkıntı gibi karmaşık coğrafi şekillere sahipse her zaman normal esas hat belirlenmesi mümkün olmayabilir. Sözleşme bu gibi durumlarda, girinti-çıkıntılı yerlerin düz esas hat çizgisi (*straight baselines*) ile birleştirilerek belirlenebileceği hükmünü getirmiştir. Düz esas hatlar; körfezler, limanlar, mercan adaları, takımadalar, akarsu ağızları, vb. karmaşık coğrafi koşullara sahip yerlerde (bölgenin durumu gerektiriyor ise) çizilebilir. Esas hat çizimi kuralları deniz yetki alanlarının belirlenmesi için hayati bir öneme sahip olup, bu kurallar ile devletlerin deniz sınırlarının başlangıç koordinatları belirlenir. Bu koordinatlara göre de dış hat (bitiş çizgisi), bitişik bölgeler ve tüm diğer deniz yetki alanlarının başlangıç koordinatları belirlenir.

⁴⁹ Doktrinde karasuları üzerindeki haklara ilişkin. Olarak dört temel teori bulunmaktadır. Bu teoriler: “Egemenlik hakkı teorisi”, “Mülkiyet hakkı teorisi”, “İrtifak hakkı teorisi” ve “Savunma hakkı teorisidir”.

⁵⁰ Kuran, 2020: 37.

1.3.5. İkinci Deniz Sınırı Kavramı: Kıt'a Sahanlığı ve Bu Kavramın Karasularından Farkı

“Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nin” (*Convention on the Continental Shelf*) ilk iki maddesi yeni bir deniz hukuku kavramı olan kıt'a sahanlığını açıklamaktadır. Öncelikle denize kıyısı olan devletler “ab initio” ve “ipso facto” olarak kıt'a sahanlığına sahiptirler, bunun için herhangi bir ilâna gerek duyulmaz. Kıt'a sahanlığı kavramı, karasularından farklı olarak temelde devletlerin deniz altındaki kara uzantılarını esas alan, jeolojik bir yapıya sahip olup, en fazla 200 deniz miline kadar uzanmaktadır. Devletler karasuları üzerinde; hava sahası, su kütlesi ve deniz yatağını da kapsayan tam bir egemenliğe sahip iken, kıt'a sahanlığında ise sadece deniz yatağındaki ve altındaki kaynakları araştırma ve işletme hakkına sahip olmaktadırlar. Kıt'a sahanlığı jeolojik olarak kendiliğinden var olan, ilâna gerek olmayan bir hak olduğu için kıyı sahibi devlet bu kaynakları kullanmasa dâhi diğer devletler bu alan üzerinde hak ilân edemezler. Sözleşmenin deniz hukukunda yaptığı bir diğer düzenleme, adaların da deniz yetki alanlarının bulunduğunu ifade etmesidir. Bu düzenleme ve halefi olan BMDHS’de bu konuda yapılan düzenlemeler, Doğu Akdeniz’deki Kıbrıs Adası ve Yunan Adaları’nın deniz sınırlandırmasındaki etkisi açısından önem taşımaktadır.

Sözleşmede kıt'a sahanlığı kavramına ilişkin olan kuralların yalnızca doğal uzantıya tabi şekilde ve derinlik esaslı olarak oluşturulması yeni tartışmalara da yol açmıştır. Zira hızla derinleşen deniz tabanına sahip kıyı devletlerinin kıt'a sahanlığı kısa kalırken, uzun mesafeler boyunca sığ deniz tabanına sahip olan devletlerin kıt'a sahanlığının uzun olmaktadır. Sözleşmede belirlenen bu kural, bazı devletlerin aleyhine bir duruma yol açtığı ve adaletsizliğe sebep olduğu konusunda eleştirilmiştir.

Sonuç olarak 1958 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan Deniz Hukuku Konferansı’nda imzalanan Cenevre Deniz Hukuk Sözleşmeleri ile deniz hukuku ve uluslararası hukuk alanında devrim niteliğinde gelişmeler kaydedilmiştir. Aslen teamül hukuku temeline sahip olan uluslararası deniz hukuku yazılı kodifikasyon hâline getirilmiştir. Önceleri devletler arasında ikili anlaşmalar, daha sonraları bildirgeler yoluyla yapılan (örn. Truman Bildirgesi) karasuları iddiaları, uluslararası hukuk temeline kavuşmuştur. Kıyı sahibi devletlerin deniz altı kaynaklarını değerlendirebilmesi için kıt'a sahanlığı kavramı oluşturulmuş, yine bitişik bölge gibi farklı deniz yetki alanı kavramları da deniz sınırlandırma hukukuna kazandırılmıştır.

Sözleşme ile ortaya konulan kuralların uygulanması açısından devletler arasında çıkabilecek olan uyuşmazlıklar için, Uluslararası Adalet Divanı ve diğer çözüm yollarına başvurulduğunda kullanılacak olan yargılama usulleri ve yargılama için esas alınacak temel kurallar belirlenmiştir. Ancak sözleşmenin zayıf kaldığı bir durum, karasuları genişliğinin

sözleşme ile resmi bir standarda bağlanamamasıdır. Bu husus ve sözleşmenin düşük kabul oranı başta olmak üzere diğer tüm eksikliklerin giderilmesi amacıyla yeni bir deniz hukuku konferansı yapılmasına gerek duyulmuştur.

1.3.6. 1960 Sonrası Süreç: İkinci ve Üçüncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansları

1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile ortak bir anlaşmaya varılamayan karasuları genişliği sorununu çözmek ve diğer çözüme kavuşturulamayan anlaşmazlıkları gidermek amacıyla “İkinci Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı” (UNCLOS II) 1960 yılında toplanmıştır.⁵¹ Konferansın toplanmasındaki asıl neden olarak sayılabilecek karasuları genişliği sorunu bu konferansta da çözülememiştir. Bu sebeple konferansın büyük oranda başarısızlıkla sonuçlandığı söylenebilir. Bu başarısızlığın temel sebebi, çıkarları çatışan devletlerin bu konuda bir ortak standart getirilmesi konusundaki isteksizlikleri ve karasuları genişliklerini geniş tutma konusundaki iradeleridir.⁵²

1.4. Üçüncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı: 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Münhasır Ekonomik Bölge

1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri, birçok konuda devrim niteliğinde gelişmeler kaydetse de bazı yönlerden eksik kalmıştır. İkinci Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansında bu eksikler giderilmeye çalışılsa da başarılı olunamadığı için daha kapsamlı bir mevzuat çalışmasına başlanılmıştır. Bu amaçla 1973’te başlayıp 1982’ye kadar süren Üçüncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı (UNCLOS III, ya da bilinen adıyla UNCLOS) düzenlenmiştir. Konferansın ardından 10 Aralık 1982 tarihinde Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi imzalanmış, sözleşme 16 Kasım 1994’te resmi olarak yürürlüğe girmiştir.⁵³

BMDHS, selefî olan sözleşme gibi deniz hukukunda devrimsel yenilikler gerçekleştirmiştir. 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri’nin dört sözleşmeden oluşan düzenlemelerini tek sözleşmede toplamıştır. Uzunca bir süre boyunca anlaşmaya varılamayan karasuları genişliği sözleşme ile standart haline getirilmiş, maksimum 12 deniz mili olarak belirlenmiştir. Cenevre Sözleşmeleri’ndeki birçok kavram, bazı değişiklikler yapılmak suretiyle bu sözleşmeye aktarılmış, kıt’a sahanlığı gibi bazı kavramlar, uluslararası mahkeme içtihatlarının da etkisiyle daha eşitlikçi bir şekilde revizyon edilmiştir. Sözleşme ile deniz

⁵¹ Evans, 2014: 651-653; Aksar, 2019: 27.

⁵² Kuran, 2022: 101.

⁵³ Churchill ve Lowe, 1999: 16-19.

hukuku kapsayıcı tek bir mevzuatta kodifiye edilmekle kalmamış; münhasır ekonomik bölge, uluslararası deniz yatağı gibi yeni kavramlarla birlikte zenginleştirilmiştir.⁵⁴

Sözleşme oluşturulurken, 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nde düzenlenen karasuları ve kıt'a sahanlığı kavramlarının, çağın gereklerine ayak uydurabilecek yeni bir deniz sınırı kavramıyla desteklenmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bu yeni deniz sınırlandırma kavramı, devletlerin deniz kaynaklarını kıt'a sahanlığı gibi sadece deniz tabanıyla sınırlı olarak değil, üstündeki kaynakları da barındıracak şekilde kullanmasını sağlayacak olan ve ilân edilmesi yoluyla geçerlilik kazanacak bir kavram olacaktı. Bu sebeple sözleşme kapsamında, var olan iki deniz sınırlandırması kavramının yanında, belirtilen özellikleri barındıran münhasır ekonomik bölge kavramı getirilmiştir. Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarih olan 1994 yılından sonra tam anlamıyla faaliyete geçen münhasır ekonomik bölge kavramı, Doğu Akdeniz başta olmak üzere dünya denizlerindeki paradigmayı değiştirmiştir.

1.4.1. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Getirdiği Yenilikler

1973 yılında başlayan Üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansı 1982'ye kadar sürmüş, ilk iki konferansta çözülemeyen problemlerin birçoğu çözüme kavuşturulmuştur. Konferans sonucunda 1982 yılında imzalanan “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi” (United Nations Convention on the Law of the Sea- UNCLOS) 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmelerinin metnini birleştirmiş, sözleşmedeki birçok kavramı çağın gerekliliklerine uyarlayarak devam ettirmiş; önceki sözleşmelerde çözülemeyen bazı önemli noktalarda yeni düzenlemeler getirmiştir.

Sözleşmenin selefine göre ilk başarısı küresel ölçekte kabul oranıdır. 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nden; “Açık Denizler Sözleşmesi” 63 devlet,⁵⁵ “Kıta Sahanlığı ve Bitişik Bölge Sözleşmesi” ise 52 devlet⁵⁶ tarafından kabul edilmiş iken, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi çok daha geniş bir kabul oranına ulaşmış, günümüze kadar 170 devlet⁵⁷ tarafından kabul edilmiştir. BMDHS'nin kabul oranı selefî olan sözleşmeden çok daha fazla olsa da sözleşme, aralarında büyük güce sahip kıyı devletlerini de barındıran 15 devlet tarafından kabul edilmemiştir. Bunlardan en önemlileri; Türkiye, ABD, İsrail ve Venezuela olarak sayılabilir. Doğu Akdeniz'deki iki önemli aktör olan Türkiye ve İsrail'in bu sözleşmeye dâhil olmaması, deniz sınırlandırması açısından bölgede öngörülebilirliği azaltmaktadır.

⁵⁴ Özman, 2006: 44-45.

⁵⁵ Birleşmiş Milletler, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=XXI-2&chapter=21&clang=en (erişim tarihi: 12.01.2025).

⁵⁶ Birleşmiş Milletler, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=XXI-1&chapter=21&clang=en (erişim tarihi: 12.01.2015).

⁵⁷ Birleşmiş Milletler, https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtsg_no=XXI-6&chapter=21&Temp=mtsg3&clang=en#1 (erişim tarihi: 12.01.2015).

Sözleşme, 1958’de ortaya konulan dört sözleşmeyi birleştirmiştir. Esas hat usulleri, bitişik bölge ve açık denizlere ilişkin kurallar gibi birçok düzenlemeyi 1958 Cenevre DHS’lerinden alarak ve geliştirerek sürdürmüş, buna ek olarak takımadalar gibi bazı coğrafi özelliklere ilişkin maddeler, münhasır ekonomik bölge olarak adlandırılan yeni bir deniz yetki alanı, Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi gibi yeni uyuşmazlık çözüm yolları ve insanlığın ortak mirası gibi yeni deniz hukuku kavramları eklemiştir. Sözleşme ile açık denizlerin tüm devletlerin hakkı korunarak ve iyi niyet ilkesine tabi olarak ortak kullanımı öngörülmüştür, zira açık denizler hiçbir devletin egemenliğine tabi değildir, insanlığın ortak mirasıdır.⁵⁸

1.4.1.1. Karasuları Genişliğinin Standart Hâle Getirilmesi

Sözleşmede, önceki Konferanslarda tartışılma da ortak noktaya bir türlü varılamayan karasularının genişliği, sözleşmenin 3. maddesi ile 12 deniz mili olarak belirlenmiştir.⁵⁹ Bu düzenleme ile devletlere, yapacakları iç hukuk düzenlemeleri ile azami olarak 12 deniz mili genişliğinde karasuları ilân etme yetkisi verilmiştir. Sözleşme sonrası ABD, Hollanda ve İngiltere gibi devletler başta olmak üzere çoğu devlet, karasuları genişliğine ilişkin yaptığı mevzuatlarda benimsedikleri eski kuralları bırakıp bu yeni standarda uygun sınırlar belirlemişlerdir.⁶⁰

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 3. maddesinin en önemli noktalarından biri, devletlerin karasuları sınırını iç hukuk düzenlemeleri ile belirlemeleri usulünü getirmesidir. Böylece devletlerin karasuları sınırı ile ilgili yapacakları iç hukuk düzenlemeleri aynı zamanda uluslararası hukuk için de sonuç doğuracak bir yapıda olacaktır. Sözleşmeye göre devletler kendi karasuları üzerinde egemenliğe sahip olmakla beraber bu egemenliğin getirdiği geniş hakları kullanırken diğer devletlerin zararsız geçiş ve açık denizlere ulaşma haklarına riayet etmek zorundadırlar.⁶¹

Kıt’a sahanlığı kavramı, 1958 Cenevre Sözleşmeleri’nden sonra çıkan uyuşmazlıklarda ortaya konan UAD içtihatları temel alınarak daha eşitlikçi bir anlayışla güncellenmiştir. Yeni düzenlemeye göre, deniz tabanı hızla derinleşen devletlerin hakkını korumak amacıyla tüm devletler için azami 200 deniz mili kıt’a sahanlığı ilân etme hakkı tanınmıştır. Ayrıca deniz tabanı 200 deniz milinden daha geniş sınırlarda sığ olarak devam eden devletler için kıt’a sahanlığı azami 350 deniz miline kadar uygulanabilir.⁶²

⁵⁸ Özman, 2006: 7.

⁵⁹ BMDHS Madde 3.

⁶⁰ Kuran, 2020: 107.

⁶¹ BMDHS Madde 17.

⁶² BMDHS Madde 76/5.

1.4.1.2. Sözleşmedeki Deniz Yetki Alanları

1958 Cenevre Sözleşmeleri'nde düzenlenen; açık denizler, iç sular, karasuları, bitişik bölge, kıt'a sahanlığı kavramları bazı değişiklikler yapılarak BMDHS'ye aktarılmış, bu kavramların yanına münhasır ekonomik bölge eklenmiştir.

- **Açık Denizler:** Açık denizler (*high seas*), herhangi bir devletin karasularını veya iç sularını oluşturmeyan, deniz yetki alanlarının dışında kalan deniz ve okyanus alanlarıdır. Bu alanlarda hiçbir devlet tarafından egemenlik iddiasında bulunulamaz ve tüm devletlerin bu alanlar üzerinde seyrüsefer ve diğer bazı hakları vardır.⁶³ Bu alanlardaki deniz tabanındaki kaynaklar tüm insanlığın mirası olarak kabul edilir ve herkes eşit ölçüde yararlanabilir.⁶⁴
- **İç Sular:** İç sular (*internal waters*), ülkenin kara ülkesinin bir parçası gibi kabul edilen, karasuların ölçülmeye başlandığı esas hattın kara tarafında kalan, kıyı ile sıkı sıkıya bağlantısı olan sulardır.⁶⁵ Bu alanlar kıyı devletinin devamı niteliğinde olduğu üzerlerinde tam ve mutlak hakimiyet söz konusudur, bu alanlarda diğer devletin zararsız geçiş hakkı dahi yoktur.⁶⁶
- **Karasuları:** Karasuları (*territorial waters*), esas hattan itibaren azamî 12 deniz miline kadar uzanan kıyı devletine ait deniz alanıdır.⁶⁷ Kıyı devleti bu alanın altında ve üstünde (hava alanı da dâhil olmak üzere) mutlak egemenliğe sahiptir, ancak bu hak diğer devletlerin zararsız geçiş hakkına riayet edilerek kullanılabilir.⁶⁸
- **Bitişik Bölge:** Bitişik bölge (*contiguous zone*), esas hattan itibaren azamî 24 deniz miline kadar uzanan, karasularından itibaren başlayan deniz yetki alanıdır.⁶⁹ Bu alanda devletin egemenliği olmasa da karasularını ve kara ülkesini korumak için bazı hakları bulunmaktadır. Kıyı sahibi devlet, karasularındaki faaliyetleri korumak amacıyla bu alanda farklı güvenlik önlemleri alabilir.⁷⁰ Kıyı devletinin bu alanda haklarını kullanması için ilân gerekmektedir.⁷¹
- **Kıt'a Sahanlığı:** Kıt'a sahanlığı (*continental shelf*), kıyı devletinin deniz altında devam eden doğal uzantısı olup, deniz tabanının şekline göre belirlenir. Kıyı devletleri, deniz genişliği müsait ise ilâna gerek olmadan 200 deniz miline kadar

⁶³ BMDHS Madde 87; **BMDHS Madde 89:** "Hiçbir devlet, açık denizlerin herhangi bir kısmını kendi egemenliğine tabi tutmayı yasal olarak ileri süremez."

⁶⁴ BMDHS Madde 87.

⁶⁵ BMDHS Madde 8.

⁶⁶ Acer ve Kaya, 2019: 202.

⁶⁷ BMDHS Madde 2-4.

⁶⁸ Churchill ve Lowe, 1999: 75.

⁶⁹ BMDHS Madde 33.

⁷⁰ Çelik ve Çetinoğlu, 2019: 138.

⁷¹ Acer ve Kaya, 2019: 211.

kıt'a sahanlığına sahip olacaklardır.⁷² Eğer kıyı devletinin deniz tabanındaki doğal uzantısı bundan daha fazla uzunlukta ise azami 350 deniz miline kadar uzayabilir.⁷³ Devletler bu alanlarda deniz tabanındaki ve toprak altındaki kaynakları işletebilirler. Belirtildiği gibi kıyı devletinin bu alanı kullanması için ilâna gerek yoktur, kendiliğinden mevcuttur (ab initio, ipso facto).

- **Münhasır Ekonomik Bölge:** Münhasır ekonomik bölge (*exclusive economic zone*), BMDHS ile ortaya konulmuş olup, azami 200 deniz miline kadar deniz alanlarında ilân edilebilen, kıyı devletlerine bu alan üzerinde geniş ekonomik özgürlük sunan en yeni deniz yetki alanıdır.⁷⁴ Sunduğu haklar kıt'a sahanlığına göre çok daha geniş olup, deniz tabanı ile birlikte su alanlarında da geniş haklar öngörmektedir.⁷⁵

1.4.2. BMDHS ile Gelen Yeni Deniz Yetki Alanı: Münhasır Ekonomik Bölge

İkinci Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı'nda yaşanan başarısızlığın ardından devletler arasındaki uyuşmazlıklara çözüm bulunması için yeni, çağın gereklerine uygun ve daha esnek bir hukukî kavram ortaya koyulmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Aslen devletler tarafından bu kavramın benzeri pratikler 1945 Truman Bildirisi'ni takiben uygulanmaya başlanmıştır. Özellikle Şili gibi bazı Güney Amerika devletlerinin 1947'den itibaren benzer hak iddialarında bulundukları görülmektedir.⁷⁶ Bu uygulamalar, 1982 BMDHS ile birlikte münhasır ekonomik bölge kavramı olarak pozitif hukuka da kazandırılmıştır. Bu kavram, hem devletler arasında var olan anlaşmazlıkları ortak anlaşma temelinde çözecek hem de gelişmekte olan devletlere 200 deniz mili genişliğinde bir alanda ekonomik özgürlük tanıyarak balıkçılık ve diğer ekonomik faaliyetlerin artmasını sağlayacak bir kavram olarak geliştirilmiştir.⁷⁷

Münhasır kelime anlamı ile “sadece ona özel/ait” demek olup, getirilen bu yeni kavrama göre devletler azami 200 deniz miline kadar bir bölgede⁷⁸, çevre diğer devletlerin de hakkına tecavüz etmeden⁷⁹ ve tercihen o devletler ile yapılacak ikili anlaşmalar ile⁸⁰ kendilerine ait sınırlandırılmış ekonomik bölgeler ilân edebilecektir.⁸¹ Bu ilân edilen bölge Birleşmiş Milletler

⁷² BMDHS Madde 76-85.

⁷³ Acer ve Kaya, 2019: 214.

⁷⁴ BMDHS Madde 55 vd.

⁷⁵ Acer ve Kaya, 2019: 215.

⁷⁶ Churchill ve Lowe, 1999: 161-163.

⁷⁷ Kuran, 2021: 245.

⁷⁸ BMDHS Madde 57.

⁷⁹ BMDHS Madde 56/2.

⁸⁰ BMDHS Madde 74/1.

⁸¹ Acer ve Kaya, 2024: 222.

Genel Sekreterliği'ne (BMGS) yapılacak bildirim ile hukuki geçerlilik doğurur.⁸² Bu zamana dek 130'dan fazla sayıda ülke kendi münhasır ekonomik bölgelerini ilân etmiştir.⁸³

Kıyı devletleri, münhasır ekonomik bölge ilân ettikleri alan üzerinde balıkçılık, deniz altı hidrokarbon kaynaklarını arama ve çıkarma, deniz madenciliği gibi faaliyetleri yürütme hakkına sahip olurlar. BMDHS'nin münhasır ekonomik bölge kavramını düzenleyen 56. maddenin a ve b bentlerinde kıyı devletlerinin sahip olduğu haklar düzenlenmiştir:

BMDHS Madde 56: "Münhasır ekonomik bölgede sahildevletinin aşağıdaki hak, yetki ve yükümlülükleri vardır:

a) Deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar:

- b) İşbu Sözleşmenin ilgili hükümlerine uygun olarak;
 1. Suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ve bunları kullanma,
 2. Denize ilişkin bilimsel araştırma yapma,
 3. Deniz çevresinin korunması ve muhafazası; konularına ilişkin yetki,
- c) İşbu sözleşmede öngörülen diğer hak ve yükümlülükler."⁸⁴

Münhasır ekonomik bölge sahibi devletler, belirtilen faaliyetleri kendi bünyesinde bulunan kurumlar aracılığıyla yapabileceği gibi, özel şirketlere lisans vererek de yaptırabilir. MEB ilân edilen bölgedeki su kütlesi içindeki unsurlar ve hava sahası da münhasır ekonomik bölge kapsamındadır. Yine canlı ve cansız kaynakları toplama ve kullanma⁸⁵, bölge üzerinde ekonomik tesisler ve sun'i adalar gibi yapılar inşa etme⁸⁶ hakları tanımakta, ayrıca devletlere bu alan içinde yaptığı faaliyetlere zarar veren müdahaleleri engelleme hakkı tanımaktadır⁸⁷. Devletler münhasır ekonomik bölge olarak ilân ettikleri alanlarda yapılacak balıkçılık gibi faaliyetler için getirilecek kuralları da -BMDHS maddelerine ve hakkaniyet kurallarına aykırı olmayacak şekilde- kendi iç hukuku rejimleri yoluyla düzenleme hakkına sahiptirler.

MEB kavramı ile birlikte amaçlanan hedefler; devletlerin denizler üzerindeki kaynakları verimli ve özgürce kullanabilmesi için gerekli hukuki altyapıyı yaratmak, devletlere iç hukuk yoluyla bu deniz alanları üzerinde sürdürdükleri faaliyetler hakkında düzenleme yapma özgürlüğü tanımak, bu yolla özellikle gelişmekte olan ülkelerin var olan deniz kaynaklarından

⁸² Bozkurt vd, 2012: 144; BMDHS Madde 84.

⁸³ BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü,

<https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/regionslist.htm> (erişim tarihi: 25.06.2025).

⁸⁴ BMDHS Madde 56.

⁸⁵ BMDHS Madde 61-68.

⁸⁶ BMDHS Madde 56.

⁸⁷ BMDHS Madde 58/3.

azami şekilde yararlanmasını sağlamaktır. Son olarak tüm bu faaliyetler yürütülürken kıyı sahibi olmayan devletlerin denizlerden yararlanma haklarını da koruma altına almaktır.⁸⁸

1.4.2.1. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Karasuları ve Kıt'a Sahanlığı Kavramlarından Farkı

1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri'nde temelleri atılan karasuları ve kıt'a sahanlığı kavramları, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde geliştirilmiş ve günümüzdeki hâlini almıştır. Karasuları ve kıt'a sahanlığı kavramlarında önemli güncellemeler yapılmıştır. Ancak deniz alanlarındaki ekonomik faaliyetlerin kapsamının genişlemesi, deniz tabanında hidrokarbon kaynaklarının keşfi, gelişmekte olan devletlerin denizlerden faydalanma oranını arttırmak için bu alanda düzenlemelere olan ihtiyaç gibi durumlar göz önüne alındığında bu iki kavramın yeterli olmadığı anlaşılmıştır.

Karasuları kavramı, 20. yüzyılda ortaya çıkan, nispeten yeni olan diğer iki kavramdan farklı olarak kıyı devletine egemenlik sağlamaktadır. Kıyı sahibi devlet bu dar deniz kuşağının altındaki ve üzerindeki tüm unsurlara egemen konumdadır.⁸⁹ Diğer devletlerin bu bölge üzerinde sadece zararsız geçiş hakları mevcuttur. Karasuları kavramı, bu denli geniş haklar tanınması sebebiyle oldukça sınırlı bir alanda geçerlidir. Tarihsel süreçte ağırlıklı olarak 3 deniz mili olarak uygulanmaya başlayan bu alan, BMDHS ile 12 deniz mili olarak güncellenerek standart hâle gelmiştir.

⁸⁸ BMDHS Madde 69.

⁸⁹ Kuran, 2021: 55.

	Karasuları	Kıt'a Sahanlığı	Münhasır Ekonomik Bölge
Anlaşma	1958 Cenevre S. ve 1982 BMDHS	1958 Cenevre S. ve 1982 BMDHS	1982 BMDHS
Sınır	Azami 12 Deniz Mili	Azami 200 (350) ⁹⁰ Deniz Mili	Azami 200 Deniz Mili
İlân Gerekliliği	<u>Yok.</u> Her kıyı devletinin kendiliğinden karasuları mevcut olup, ilâna gerek yoktur.	<u>Yok.</u> Karanın doğal uzantısı olması sebebiyle tüm kıyı devletlerinin kıt'a sahanlığı mevcut olup, ilâna gerek yoktur.	<u>Var.</u> MEB'in geçerliliği, BM'ye yapılacak usulüne uygun bir ilânın var olmasına bağlıdır.
Devletin Hakları	Devlet bu alan altında ve üzerinde mutlak egemendir (diğer devletlerin zararsız geçiş hakkı vardır).	Deniz tabanındaki ve tabanın altındaki kaynakları işletme yetkisi verir.	Deniz tabanı ve altındaki, su kütlesi ve üzerindeki alanlarda ekonomik haklar verir.
İlgili Konular	Güvenlik ve diğer tüm faaliyetler.	Deniz tabanı madenciliği, hidrokarbon kaynaklarının çıkarılması vb.	Denizdeki tüm ekonomik faaliyetler: Balıkçılık, deniz üstü platformlar, hidrokarbon kaynakları vb.

Tablo 1.1: Deniz Yetki Alanları Karşılaştırma Tablosu

Kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge, geleneksel deniz yetki alanı olan karasularına göre çok daha geniş bir alanı kapsayan (200 deniz mili) deniz yetki alanlarıdır. Bu sebeple kıyı devletlerine bu alanlarda karasuları kadar geniş yetkiler tanınmaz, aksi bir düzenleme hâlinde diğer devletlerin denizler üzerindeki haklarının zedelenmesi sonucu doğacaktır. Bu yeni deniz yetki alanlarının daha geniş sınırlara sahip olmaları nedeniyle, dar

⁹⁰ BMDHS Madde 76'ya göre kıt'a sahanlığı, istisnai hâllerde (devletin doğal uzantısı bunu gerektiriyorsa) 350 deniz miline kadar uzayabilir.

sınırlar öngören geleneksel karasuları kavramına göre daha fazla ve çözülmesi zor olan anlaşmazlıklara sebep olmaktadır.⁹¹

1945 Truman Bildirgesi ile temelleri atılan kıt'a sahanlığı kavramı, 1958 Cenevre Sözleşmeleri ile birlikte kabul edildiğinde bir değişim yaratmayı başarsa da, yıllar geçtikçe çağın gereksinimlerini karşılayamaz hâle gelmiştir. Kıt'a sahanlığı, kıyı devletinin coğrafi olarak deniz altındaki uzantısından ibaret olup, kara parçasının devamı olarak görülen doğal bir hukuki müessese olduğu için tüm kıyı devletlerinin bu hakları baştan beri mevcuttur, kendinden doğan bu hakkın ilân edilmesi gerekmez. Ancak bu kavram, kıyı devletine yalnızca deniz tabanı ve altında kaynak arama ve kullanma yetkisi vermektedir.⁹² Dolayısıyla kıt'a sahanlığı, kıyı devletlerinin deniz üzerindeki ekonomik faaliyetlerini garanti altına almaz. Deniz üzerinde platformlar kurmak, denizlerde balıkçılık faaliyetlerini sürdürmek ve belirli kontrollere tabi tutmak⁹³ gibi faaliyetlere imkân vermediği gibi; yine kıyı devletinin sürdürdüğü ekonomik faaliyetleri engelleyebilecek veya azaltabilecek etkenlerden korumak için gerekli olan önlemleri almak da bu kavrama göre mümkün değildir. Truman Bildirgesi sonrasında, Güney Amerika devletleri başta olmak üzere birçok devlet kıt'a sahanlığı haklarını yeterli görmeyerek, MEB kavramına benzer bir şekilde daha geniş ölçüde haklar iddia etmeye başlamışlardır. Aslen kıt'a sahanlığının tanımı ve kapsamı içinde olmayan bu uygulama, kavramın uygulamadaki eksik yönlerini göstermiş ve MEB için bir teamül hukuku temeli oluşmasını sağlamıştır.

Tüm bu sebeplerden dolayı, belirtilen eksikleri tamamlayacak bir kavram olarak münhasır ekonomik bölge kavramı ortaya konulmuştur. Bu kavrama göre devletler, münhasır ekonomik bölge olarak ilân ettikleri alan üzerinde; deniz tabanı ve altı, su kütlesi ve hava sahasında ekonomik faaliyetler yürütebilecekler, bu faaliyetlerini engelleyecek durumlara karşı kendilerini savunabileceklerdir. Bu kavram kıyı devletlerine kıt'a sahanlığından çok daha geniş yetkiler tanımakta, bölge üzerinde ekonomik olarak kapsamlı bir kontrol sağlamaktadır.

Bu kavramın Doğu Akdeniz'de oluşturduğu yeni durum temel olarak hidrokarbon kaynakları ile ilgilidir. MEB, kıyı sahibi devletlere ilân edilen bölgedeki hidrokarbon kaynaklarını araştırma, çıkarma ve işleme, kaynakları çıkarmak amacıyla deniz üstü platformlar kurma ve kaynakların araştırılması, işlenmesi ve diğer faaliyetler için özel şirketlere lisans verme hakkı tanımaktadır. Dolayısıyla bölgedeki devletler açısından MEB kavramı balıkçılık ve diğer ekonomik faaliyetlerden ziyade hidrokarbon kaynakları açısından önem arz etmektedir.

⁹¹ Acer, 2021: 8.

⁹² Acer, 2021: 9.

⁹³ Örneğin; devletler sahip oldukları MEB alanı üzerindeki balık tür çeşitliliğini korumak için belirli avlanma kısıtlamaları getirebilirler.

1.4.2.2. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı Ortaya Çıktıktan Sonra Kıt'a Sahanlığının Hukuki Statüsü

Münhasır ekonomik bölge kavramı ortaya konduktan sonra kıt'a sahanlığı kavramının hukuki statüsü de tartışmaya açılmıştır. Zira münhasır ekonomik bölge kavramı, kıt'a sahanlığının sağladığı tüm yetkileri kendi bünyesinde barındırmakta, bunun üzerine kıyı devletine çok daha geniş kapsamda ekonomik haklar tanımaktadır. Bu sebeple münhasır ekonomik bölge kavramı ortaya çıktıktan sonra kıt'a sahanlığı kavramına ihtiyaç kalmadığı şeklinde bazı görüşler ortaya konulmuştur.

Ancak kıt'a sahanlığı kavramı, bir ilâna gerek olmadan geçerli olduğu için kıyı devletine tanınan haklar bakımından hâlâ önemini korumaktadır. Kıt'a sahanlığı devletlerin deniz yatağındaki ve altındaki doğal haklarını korurken, münhasır ekonomik bölge kavramı ise deniz tabanı üstünde kalan alanlardaki ekonomik faaliyetler için daha geniş alan tanımaktadır. Münhasır ekonomik bölge kavramının sunduğu haklardan yararlanmak isteyen devletler BMGS'ye resmi ilân yapmak zorundadırlar. İki kavram arasındaki bu farklar ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde her iki rejimin ayrı hükümlerle düzenlenmesi göz önüne alındığında iki kavramın birbiriyle çelişmediği, aksine birbirini tamamlayıcı nitelikte oldukları görülmektedir.

1.5. Doğu Akdeniz'in Tarihi ve Stratejik Önemi

1.5.1 İlk Çağlardan Bugüne Doğu Akdeniz'in Önemi

İlk uygarlıkların Akdeniz çevresinde kurulmuş olması sebebiyle, ilk çağlarda deniz ticareti çoğunlukla Akdeniz limanlarında yapılmıştır. Coğrafi olarak dünyanın en büyük iç denizi olan Akdeniz, bu jeostratejik konumu ile devletler için vazgeçilmez bir ticaret yolu hâline gelmiştir. Verimli topraklara sahip olması sebebiyle “Verimli Hilâl” diye de anılan bölge, Helenistik dönemden günümüze gelinceye kadar birçok imparatorluğun egemenlik çabalarına konu olmuştur.⁹⁴ Özellikle, 27° boylamının doğusunda kalan Doğu Akdeniz (diğer adıyla Levant Havzası⁹⁵) dünyadaki en önemli deniz ticareti rotası hâline gelmiş, bu denize kıyısı olan birçok liman ticaret merkezine dönüşmüştür.

Dünya tarihinde hep ilklerle anılmış olan Akdeniz'in ticaret açısından önemi, 15 ve 16. yüzyılda Coğrafi Keşifler ile beraber okyanus ticaretinin ortaya çıkmasıyla nispeten azalmış, ancak büyük devletlerin deniz aracılığıyla yürüttüğü sömürgecilik faaliyetleri ve daha sonraları Sanayi Devrimi ile hammadde ve işlenmiş mal rotası olması sebebiyle tekrar önem kazanmaya

⁹⁴ Pipes, 1990: 15; Yayıncı, 2020a: 17.

⁹⁵ **Levant Havzası:** Sınırları tam kesin olmasa da doğusunda Mezopotamya, batısında Akdeniz bulunan coğrafi yeri ifade eden kavram.

başlamıştır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, öneminin azaldığı zamanlarda dâhi Akdeniz ticari olarak hiçbir zaman önemsiz bir duruma gelmemiş, dünyadaki en değerli ticaret rotalarından biri olmaya devam etmiştir. Bu dönemde, 1581 yılında İngiltere ile Osmanlı arasında iş birliği ile özellikle Akdeniz ticaretini yürütmek amacıyla kurulan ve 1825 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren “İngiliz Yakın Doğu Şirketi” (*Levant Company*) bünyesinde yapılan ticari faaliyetler⁹⁶ bu duruma en net örneklerden biri olarak verilebilir.

Akdeniz’i Kızıldeniz’e bağlayan Süveyş Kanalı’nın 1869 tarihinde açılması ile Avrupa-Uzakdoğu hattındaki mesafe 7.000 deniz mili (yaklaşık 11.265 km) civarında kısalmış, bu bölgeler arasında yapılacak enerji ve genel ticaret faaliyetleri için Akdeniz en verimli rota haline gelmiştir. Akdeniz, Avrupa ile Asya ve Uzakdoğu’yu birbirine bağlayan bir rota olarak modern küresel ticaretin mihenk taşı olmuştur.⁹⁷

20. yüzyılda yapılan hidrokarbon keşifleri ile birlikte Doğu Akdeniz, enerji ticareti açısından daha da önemli hale gelmiştir. Bölge bu keşiflerle beraber enerji kaynaklarının aktarımını sağlayan bir rota olmanın yanında, zengin enerji kaynaklarının bulunduğu bir merkez hâline gelmiştir.⁹⁸ Doğu Akdeniz’in küresel enerji aktarımı üzerindeki bu önemli konumu ve zengin hidrokarbon kaynaklarına da sahip olması sebebiyle başta ABD olmak üzere birçok büyük devletin de bölgeye ilgisi bulunmaktadır. Tüm bu nedenlerle Doğu Akdeniz, hem enerji transferi açısından hem de küresel enerji güvenliği açısından büyük önem arz eden bir deniz bölgesidir.⁹⁹

Sonuç olarak Doğu Akdeniz günümüzde yalnızca bir ticaret yolu değil, zengin enerji kaynaklarına ve stratejik geçiş rotalarına sahip, dünya denizlerinin yalnızca yüzde 1’ini oluşturmasına rağmen dünya deniz trafiğinin yaklaşık üçte birini ve deniz petrol ticaretinin yaklaşık yüzde 20’sini barındıran deniz bölgesidir.¹⁰⁰

1.5.2. Türkiye’nin Tarihi Doğu Akdeniz Politikası

İlk kurulduğu dönemde denizlerden uzak topraklara sahip olan Osmanlı İmparatorluğu, denizlere yaklaştıkça süratle deniz gücü oluşturmaya başlamış ve Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul’un fethinin ardından bu süreç hızlanarak devam etmiştir. Fatih, geniş topraklara yayılmanın ve Osmanlı’yı büyüyen Haçlı tehdidinden korumanın yolunun denizlerden geçtiğini anlamıştı.¹⁰¹ Fatih’in bu vizyonunu oğlu olan II. Bayezid gerçekleştirmiş,

⁹⁶ Şigan, 2015: 4-18.

⁹⁷ Yıldız, 2006: 617.

⁹⁸ Şafak, 2019: 3.

⁹⁹ Bozdoğan, 2019: 116.

¹⁰⁰ Yayıcı, 2020a: 2.

¹⁰¹ Sander, 1987: 71.

İmparatorluk donanmasını sayı ve nitelik bakımından güçlendirmiştir. Donanma, 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İspanya ve Venedik gibi güçlü denizci devletlerle mücadele edecek güce kavuşmuştur.¹⁰² Yavuz Sultan Selim döneminde Hicaz bölgesinde yapılan fetihler ardından Doğu Akdeniz, Osmanlı hükmü altındaki kara parçaları tarafından çevrelenmiş bir hâle gelmiş; Kahire, İskenderiye ve Şam gibi önemli Doğu Akdeniz limanları Osmanlı kontrolüne geçmiştir. Ardından Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Barbaros Hayrettin Paşa'nın katkılarıyla güçlenen donanma sayesinde bölgede Rodos gibi önemli adalar fethedilmiş, 1538'de Preveze Deniz Savaşı'nın kazanılması İmparatorluğun deniz üzerindeki hakimiyetini arttırmıştır. Bu zaferle Doğu Akdeniz bir "Türk gölüne" dönüşmüş, II. Selim Dönemi'nde, 1570 yılında Kıbrıs'ın Venedik Cumhuriyeti elinden alınması ile beraber Doğu Akdeniz üzerinde mutlak hâkimiyet kurulmuştur.¹⁰³ Kıbrıs'ın ele geçirilmesi ile birlikte Osmanlı'nın Doğu Akdeniz'de sürdürdüğü deniz ticareti önündeki tehlikelerden biri kalkmıştır. Zafer bu açıdan stratejik bir değer taşısa da, aynı zamanda Kıbrıs'ın Hristiyanlar gözündeki kutsal değeri sebebiyle Hristiyan dünyasında rahatsızlık oluşturmuş ve Osmanlı'ya karşı birlik olmalarına sebep olmuştur. Papa V. Pius'un girişimleri ile kurulan "Sürekli Kutsal Lig" (*Liga Sancta*) ile Osmanlı arasında 1571 yılında İnebahtı Deniz Muharebesi yaşanmış ve büyük Osmanlı mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır.¹⁰⁴

Osmanlı donanması bu kötü gelişmenin ardından hızlıca toparlanmış, ancak 17. yüzyılda Osmanlı'nın Duraklama dönemine girmesi ile beraber denizlerde fetihler azalmış, İmparatorluk daha çok fethedilen yerleri savunmaya odaklanmıştır. Bu savunma için Doğu Akdeniz kritik öneme sahipti, özellikle denizin çevresindeki Fas, Cezayir, Mısır ve Tunus gibi Kuzey Afrika devletlerinin ve Hicaz bölgesinin üzerinde Osmanlı otoritesinin kaybedilmemesi için Doğu Akdeniz üzerindeki hakimiyetin sürdürülmesi gerekiyordu. Bu sebeple Doğu Akdeniz, İmparatorluğun bu değerli bölgelerin üzerindeki hakimiyetini sürdürmesi için olmazsa olmaz bir bölgeye dönüşmüştür.

18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı donanmasının Avrupa devletlerine göre teknolojik olarak geri kalması, Çeşme Baskını ile Ruslar tarafından donanmanın yakılarak çok büyük zarara uğratılması, ardından alınan seri mağlubiyetler ve Navarin Deniz Savaşı'nda Osmanlı donanmasının yok edilmesi sonucu Akdeniz üzerindeki Osmanlı üstünlüğü kesin olarak kaybedilmiş, Akdeniz çevresinde Osmanlı'ya ait olan topraklar birer birer diğer devletlerin

¹⁰² Sander, 1987: 70.

¹⁰³ İnalçık, 2003: 41.

¹⁰⁴ Sander, 1987: 106.

yönetimine geçmiştir.¹⁰⁵ Mısır'ın kaybı ve 93 Harbi sonrası İngiltere'ye Kıbrıs'ın yönetiminin bırakılması ile bölge üzerinde Osmanlı hâkimiyeti sona ermiştir.¹⁰⁶

1.5.3. Doğu Akdeniz'de Deniz Sınırı Uyuşmazlıklarının Başlangıcı

Osmanlı'nın Doğu Akdeniz üzerindeki hakimiyetini kaybetmesinin ardından bölge İngiltere başta olmak üzere birçok devlet arasında paylaşılmış, bu durum bölgede deniz yetki alanı tartışmalarının başlamasına sebep olmuştur. Zamanla bölge çevresinde İngiliz etkisi azalmaya başlayıp, bağımsızlığına kavuşan yeni devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte bu paylaşım yarışı şiddetlenmiştir. Sınırları oldukça yakın olan ve bağımsızlıklarına yeni kavuşmuş olan devletler, çevreledikleri Doğu Akdeniz üzerinde hak ilân etmeye başlamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun sonlanması ile yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Anlaşması ile beraber Akdeniz kıyılarında, dönemin birçok devletinin de kabul ettiği 3 deniz mili kuralını benimseyerek dar bir deniz kuşağında hak iddia etmiştir. Türkiye, kendi sınırlarına çok yakın konumda olan Oniki Ada'yı 1912'de Uşi Antlaşması ile savaş sonrası geri alma şartıyla İtalya'ya devretmiş, ancak Lozan'da geri alamamış ve 1947'de Paris Anlaşması ile bu adalar Yunanistan'a geçmiştir.¹⁰⁷ Bu adaların kaybedilmesi, yeni kurulmuş olan ve büyük ekonomik ve sosyal sıkıntılarla yüzleşen Türkiye için o dönem en öncelikli sorun olarak görülmesi de, zamanla deniz sınırlandırma hukukunda oluşan gelişmeler sonucunda adaların devletlerin deniz yetki alanları için oluşturduğu avantajlı durum, sahip olduğu adaları kaybeden Türkiye açısından olumsuz bir etki yaratmıştır.

21. yüzyılın başında, Doğu Akdeniz'deki deniz yatağında zengin enerji kaynaklarının keşfi ve bölgenin doğu ile batı arasında önemli bir enerji transfer rotası hâline gelmesi, bölgedeki paylaşım yarışını daha da arttırmış ve küresel güçlerin ilgisini bölgeye çekmiştir. Yine bu dönemde yürürlüğe giren BMDHS'nin kıyı devletlerine getirmiş olduğu haklar ile birlikte, Akdeniz'e kıyısı olan devletler münhasır ekonomik bölge anlaşmaları yapmaya başlamışlardır.

Tüm bu gelişmeler ile bölgede başlayan deniz yetki alanı paylaşım mücadeleleri, bölgede nispeten küçük alanda bulunan çok aktörlü yapı, bölge çevresindeki ülkelerdeki iç karışıklıklar ve politik durumlar göz önüne alındığında Akdeniz'de deniz güvenliğini sağlamak oldukça karmaşık ve zor bir hal almıştır.¹⁰⁸ Bölgenin güvenliğini sağlamak, küresel barışı korumak için de kritik önem arz etmektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Sander, 1987: 182-185.

¹⁰⁶ Çomak ve Şeker, 2019: 547.

¹⁰⁷ Oran, 2009: 583-584.

¹⁰⁸ Yayıcı, 2020a: 11.

¹⁰⁹ İzol, 2022.

1.5.4. Akdeniz'deki Hidrokarbon Keşifleri ve Doğu Akdeniz'in Potansiyeli

Petrol, 19. yüzyılın başından itibaren devletler açısından vazgeçilmez bir kaynak hâline gelmiştir. 20. yüzyılın başlarından itibaren, Ortadoğu çevresinde keşfedilen petrol havzalarının çıkarılmasının kolay olması ve çıkarma maliyetinin -petrolün karaya yakınlığı sebebiyle- düşük olması, büyük güçlerin odağını buraya çevirmiştir. ABD, Fransa ve İngiltere gibi petrol çıkarma ve rafine etme konusunda know-how¹¹⁰ sahibi olan devletler ile Suudi Arabistan gibi Ortadoğulu devletler, “Saudi Aramco”¹¹¹ gibi devlet destekli ortaklıklar kurarak ham petrolün araştırılmasını, çıkarılmasını, işlenmesini ve dağıtım faaliyetini yürütmüşlerdir. O günden beri dünyada petrol ve petrol ürünlerinin kullanımı sürekli olarak artış göstermiş, ülkeler petrol ve ürünlerine giderek bağımlı hale gelmiş ve petrolün aktarımı ve fiyatıyla ilgili çıkan anlaşmazlıklar küresel ekonomik krizlere sebep olmuştur (Bkz. 1973 Petrol Krizi¹¹²).

1980'lere gelindiğinde petrol ve diğer hidrokarbon kaynaklarının çıkarılması konusunda kaydedilen ilerlemeler sayesinde sondaj maliyetleri düşmüş, aynı zamanda petrol fiyatının da artmasıyla beraber deniz tabanında bulunan hidrokarbon kaynaklarını çıkarmak ekonomik açıdan kârlı hâle gelmeye başlamıştır. 2008 yılında Doğu Akdeniz'de, Kıbrıs'ın etrafı da dâhil olmak üzere zengin hidrokarbon kaynakları keşfedilmiş, bu hidrokarbon kaynaklarının keşfi hem bölgesel hem de küresel bir rekabet alanı yaratmış ve enerji güvenliği meselesini gündeme taşımıştır.¹¹³ ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu (USGS) tarafından 2010 yılında yapılan analize göre, Doğu Akdeniz'in “Levant Havzası'nda” (*Levant Basin Province*)¹¹⁴ 1.7 milyar varillik petrol kaynağı bulunduğu tahmin edilmektedir.¹¹⁵ Doğu Akdeniz aynı zamanda dünya petrol ulaşım rotalarından biridir, bölgedeki gemi trafiğinin yaklaşık olarak yarısı petrol tankerlerine aittir. Denizler üzerinden yapılan küresel petrol ticaretinin yüzde yirmisi bölge üzerinden yapılmaktadır.¹¹⁶

Bir diğer yeraltı kaynağı olan doğalgaz, bölge için petrolden daha da önemlidir denebilir. Doğalgaz aslında 20. yüzyılın başlarından beri çıkarılabiliyor olsa da aktarılıp kullanılmasındaki teknolojik yetersizlikler sebebiyle 1990'lara kadar kaynağın gerçek

¹¹⁰ **Know-how:** Belli alanda bilgi, teknoloji ve tecrübeyi ifade eden, tam bir Türkçe karşılığı bulunmayan terim.

¹¹¹ **Saudi Aramco:** Suudi Arabistan'ın ulusal petrol ve doğalgaz şirkettir. Şirket 1933 yılında “California-Arabian Standard Oil Company” olarak ABD ve Suudi Arabistan ortaklığında, dönemin ABD başkanı Franklin D. Roosevelt ve Suudi Arabistan Kralı Abdülaziz İbn-i el-Suud tarafından kurulmuştur. <https://www.aramco.com/en/about-us/our-history> (erişim tarihi: 25.06.2025).

¹¹² **1973 Petrol Krizi:** İsrail ile Arap ülkeleri arasında yaşanan Altı Gün Savaşı sonrası, ABD başta olmak üzere İsrail'i destekleyen ülkelere karşı petrol üreticisi Arap ülkeleri tarafından uygulanan petrol ambargosu sonucu küresel petrol fiyatlarının artmasına sebep olan kriz.

¹¹³ Çomak ve Şeker, 2019: 582.

¹¹⁴ **Levant Havzası:** Bölgenin batı kıyılarında, İsrail, Lübnan, Suriye ve Mısır açıklarında bulunan bölüme Levant Havzası (Vilayeti/Bölümü) adı verilmektedir.

¹¹⁵ ABD Jeoloji Araştırma Kurumu, <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf> (erişim tarihi: 15.01.2025).

¹¹⁶ Yayıncı, 2020a: 24.

potansiyeli keşfedilememiş, doğalgaz daha kolay aktarılabilen petrolün gölgesinde kalmıştır. Doğalgazın depolanıp aktarılması için LNG (sıvılaştırılmış doğalgaz) ve CNG (sıkıştırılmış doğalgaz) gibi tekniklerin geliştirilmesinin ardından, 1990'lar ve sonrasında çok değerli bir kaynak hâline gelmiş, Katar gibi doğalgaz kaynaklarına sahip ülkeler hızla zenginleşmiştir. Ayrıca doğalgaz, düşük karbon salınımı sebebiyle diğer fosil yakıtlara kıyasla daha çevreci bir seçenek olup, iklim değişikliğiyle mücadele açısından da önemli bir konumdadır.¹¹⁷

Doğu Akdeniz'deki ilk doğalgaz keşifleri 1999-2000 yılları arasında İsrail açıklarında yapılmıştır. 2003 yılında ise Mısır açıklarında¹¹⁸ Shell firması tarafından ilk büyük rezerv keşfi yapılmıştır.¹¹⁹ Bu büyük rezerv keşfinden sonra bölgeye uluslararası hidrokarbon devlerinin ilgisi artmıştır. Bu tarihten itibaren günümüze kadar bölgede büyük doğalgaz kaynağı keşifleri yapılmıştır. Günümüzde bölgedeki doğalgaz keşifleri devam etmekte ve periyotlar hâlinde yeni doğalgaz havzaları bulunmaktadır.¹²⁰

Doğalgaz Doğu Akdeniz için iki farklı yönden önemlidir. İlk olarak bölge dünyada en çok doğalgaz rezervi olduğu belirlenen deniz altı bölgelerden biri olup, 2010 tarihli ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu tarafından hazırlanan rapora göre Levant Havzası'nda 3,45 trilyon metreküp, Nil Havzası'nda 6,3 trilyon metreküp, batı tarafında ise 3,5 metreküp doğalgaz rezervi bulunmaktadır.¹²¹ Bu veriyi gerçek dünya şartlarına uyarlamak gerekirse Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon rezervleri Türkiye'nin 572 yıllık potansiyel kullanımını, Avrupa'nın ise 30 yıllık kullanımını karşılayacak düzeydedir.¹²² Bu denli büyük bir doğalgaz rezervinden pay almak, yalnızca kaynaklara sahip olmak ile sınırlı kalmayacak; rezervlerin bulunması, çıkarılması, işlenmesi, işletilmesi ve taşınması gibi birçok sektörün iş birliği içinde çalışmasını gerektirecek ve büyük bir ekonomik fayda yaratacaktır.¹²³

Bir diğer yönden ise bölge, Katar gibi doğalgaz zengini ülkelere ve deniz tabanından çıkarılan doğalgazın; ısınma, elektrik ve sanayi üretimi için doğalgaz ihtiyacı olan Avrupa devletlerine direkt aktarım rotası olmasıdır. Bölgede doğalgaz keşifleri yapan ve çıkaran İsrail, bu faaliyetleri sayesinde net doğalgaz ihracatçısı konumuna gelmiştir ve bu ihracat faaliyeti

¹¹⁷ IEA, <https://iea.blob.core.windows.net/assets/cc35f20f-7a94-44dc-a750-41c117517e93/TheRoleofGas.pdf> (erişim tarihi: 25.06.2025).

¹¹⁸ Keşfin yapıldığı yer, Mısır'ın Nil Delta'sının yukarısında bulunan NEMED (Kuzeydoğu Akdeniz Derin Su Bloğu) bölgesidir.

¹¹⁹ IOL, <https://www.iol.co.za/business-report/economy/shell-makes-new-gas-discovery-in-egypt-761769> (erişim tarihi: 22.01.2025).

¹²⁰ Eni SpA, <https://www.eni.com/en-IT/media/press-release/2023/01/eni-announces-a-new-gas-discovery-in-the-eastern-mediterranean-sea-offshore-egypt.html> (erişim tarihi: 25.06.2025).

¹²¹ Ratner, 2016: 1; ABD Jeoloji Araştırma Kurumu, <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf> (erişim tarihi: 15.01.2025).

¹²² Yayıncı, 2012: 6.

¹²³ Özgen, 2013; Yayıncı, 2020a.

İsrail ekonomisine büyük katkıda bulunmaktadır.¹²⁴ İsrail, 2009 yılında Doğu Akdeniz açıklarında keşfedilen “Tamar Gaz Sahası” ve 2010 yılında keşfettiği “Leviathan Gaz Sahası” ve daha sonra keşfedilen “Kariş Gaz Sahası” gibi sahalardan üretilen doğalgazın ülke içinde aktif olarak kullanımının ve yakın çevreye ihracatının yanında, Doğu Akdeniz’i Avrupa’ya bir enerji sevk rotası olarak kullanmayı hedeflemektedir.

Belirtildiği gibi bölge doğalgaz zengini olmasının yanında, Avrupa’ya enerji sevkiyat rotası üzerindeki en önemli alanlardan biridir. 2020 yılında Atina’da GKRY, Yunanistan ve İsrail tarafından imzalanan EastMed Boru Hattı Projesi (*Eastern Mediterranean Pipeline Project*), Doğu Akdeniz’de İsrail açıklarındaki Leviathan Havzası’nda ve GKRY açıklarındaki Afrodit Havzası’nda çıkan doğalgazı Kıbrıs ve Girit Adaları üzerinden Yunanistan’a, oradan da Avrupa’ya aktarmak üzere planlanmıştır.¹²⁵

Şekil 1.1: Planlanan EastMed Boru Hattı Projesi Rotası¹²⁶

Projenin oluşturulması sürecinde Türkiye ve KKTC’nin bölgedeki hakları tamamen yok sayıldığı gibi, Türkiye’nin münhasır ekonomik bölgesi de ihlal edilmiştir.¹²⁷ EastMed Boru Hattı Projesi, ABD’nin desteğini çekmesi¹²⁸ ile birlikte şimdilik rafa kaldırılmış gibi gözükmemektedir. Ancak projeye ve ilgili gelişmelere bakıldığında Doğu Akdeniz ve çevresindeki

¹²⁴ Karbuz, 2021.

¹²⁵ BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50973890> (erişim tarihi: 20.01.2025).

¹²⁶ Offshorewind.biz, <https://cdn.offshorewind.biz/wp-content/uploads/sites/6/2020/04/28130640/EastMed-pipeline-project-seeks-offshore-EPCI-players.jpg> (erişim tarihi: 17.01.2025).

¹²⁷ Çomak ve Şeker, 2019: 597.

¹²⁸ Euronews.com, <https://tr.euronews.com/2022/01/10/abd-yunanistan-n-buyuk-umut-baglad-g-eastmed-projesine-destek-vermeyecegini-bildirdi> (erişim tarihi: 22.01.2025).

hidrokarbon kaynaklarına ilginin ve bu kaynakların Avrupa'ya aktarılması konusundaki çabaların sürdüğü görülmektedir.

1.5.5. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Doğu Akdeniz'deki Deniz Yetki Alanları Açısından Yarattığı Değişiklikler

Münhasır ekonomik bölge kavramı, kıyı devletine deniz yetki alanları üzerinde kıt'a sahanlığı kavramına göre çok daha geniş yetkiler tanımaktadır. Bu kavramın kabulü ve Doğu Akdeniz'deki büyük hidrokarbon kaynağı keşifleri ile beraber, 200 deniz mili gibi geniş deniz alanları üzerinde bu kaynakların değerlendirilmesine izin veren MEB kavramı, bölgedeki deniz yetki alanları için en önemli hukuki kavrama dönüşmüştür. MEB'in, BMGS'ye usulüne göre yapılacak bir ilân usulü ile geçerli olması, bölgedeki devletleri karşılıklı iş birliği yapmak üzere bloklştırmıştır. Devletler, karşılıklı deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmaları (*maritime delimitation agreement*) yapma yoluyla Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını paylaşma yarışına girmişlerdir.

Doğu Akdeniz'in alan olarak nispeten küçük bir deniz olması sebebiyle, devletler tarafından yapılan tek taraflı MEB ilânları ve ikili deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmalarında ilân edilen alanlar, bitişik veya yakın kıyılara sahip devletlerin deniz alanları ile çakışmıştır. Küçük bir deniz alanında çok sayıda devletin bulunduğu Doğu Akdeniz'de, bölgenin koşullarından dolayı devletler arası çakışmalar yaşanması doğal olarak kaçınılmazdır. İlk başlarda dikey (*vertical*) ve yatay (*horizontal*) olarak belirlenen deniz alanlarında dâhi uyuşmazlıklar ortaya çıkmışken, zamanla diyagonal/çapraz (*diagonal*) çizgileri baz alan sınırlandırma anlaşmalarının ortaya koyulması durumu daha da karmaşık hâle getirmiştir. Diyagonal çizgilerin kullanıldığı anlaşmalara örnek vermek gerekirse; 2019 Libya-Türkiye Deniz Sınırlandırma Anlaşması ve 2020 tarihli Yunanistan-Mısır Deniz Sınırlandırma Anlaşması sayılabilir. Sonuç olarak bu gelişme bölgede zaten tartışmalı olan deniz yetki alanlarının devletler arasında hem dikey-yatay ekseninde hem de çapraz ekseninde bölünmesine sebep olmuştur.

Doğu Akdeniz'de MEB kavramının devletlere tanıdığı geniş yetkiler ve çapraz çizgilerle deniz alanlarının paylaşılması gibi gelişmeler ile 21. yüzyılda paylaşım mücadelesi şiddetlenmiştir. BMDHS'nin maddelerinin detaylı olmayan ve sade yapısı ile bölge coğrafyasının karmaşık gereklerine uygun düşecek ölçüde adaletli bir sınırlandırma yapılması için UAD ve diğer mahkeme içtihatları ve yöntemleri hayati öneme sahip hâle gelmiştir.

1.6. Akdeniz'deki En Büyük Ada: Kıbrıs Adası

1.6.1. Kıbrıs Adası'nın Tarihi ve Stratejik Önemi

Kıbrıs Adası, Türkiye ile Ortadoğu ve Afrika kıyılarının ortasında bulunan konumu, geniş yüzölçümü ve uygun coğrafi yapısı sayesinde Akdeniz bölgesi için önemli bir bağlantı noktası ve ticaret için kritik öneme sahip limanlar barındıran bir merkezdir. Ada aynı zamanda bölgede önemli bir askeri üs görevi de görmektedir, bölgedeki askeri havacılık faaliyetleri için bir ikmâl ve koordinasyon merkezi olup, bazı çevreler tarafından bu özelliği ile sabit, batmaz bir uçak gemisine (*unsinkable aircraft carrier*) benzetilmektedir.¹²⁹ Ada, yerleşmeye uygun coğrafi şekli, ılıman iklimi ve doğal güzellikleri sebebiyle turizm için de yüksek bir potansiyele sahiptir.

Doğu Akdeniz'deki en büyük ada olan Kıbrıs adası, stratejik konumu sebebiyle tarih boyunca Akdeniz havzasında kurulan tüm devletler tarafından üzerinde egemenlik kurulmak istenen bir cazibe merkezi olmuştur.¹³⁰ Adada milattan önceki tarihlerden beri insan yerleşimi var olmuş olup, M.Ö. 1500 yıllarında ada Mısır İmparatorluğu yönetimine geçmiştir. Sonraki süreçte Hititler, Fenikeliler ve diğer birçok devletin eline geçen adanın yönetimi 1489 yılında Venediklilere devredilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu da Bizans İmparatorluğu ve diğer devletler gibi adanın Akdeniz çevresi üzerindeki ticari ve askeri önemini görerek ada için Venedik Cumhuriyeti ile mücadele etmiş, 1571 yılında adayı Venedik'in elinden almıştır. Uzun süre Osmanlı yönetiminde kalan Kıbrıs Adası zamanla İngiltere gibi dönemin sömürgeci devletlerinin ilgisini çekmiş, Osmanlı'nın gerileme dönemindeki süreçte, 1878 yılında adanın yönetimi Berlin Sözleşmesi ile geçici olarak İngiltere'ye verilmiş ve Osmanlı'nın dağılmasının ardından geri alınamamıştır.¹³¹

İngiltere, adanın kendi yönetimine ait olduğu süreçte adadaki Türklere karşı baskıcı, Rumlara ise ılımlı bir politika izlemiştir. Bu durum adadaki demografik dengeleri bozmuş, Kıbrıs'taki problemleri başlatan etmenlerden biri olmuştur.¹³²

1.6.2. Kıbrıs Adası'nın İkiye Bölünmesi: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

Kıbrıs Adası'nın İngiltere yönetimi altındaki süreçte adadaki Rum yanlısı tutum sebebiyle adadaki demografik denge bozulmaya başlamıştır. Adadaki Rumlar 1931 yılında Yunanistan'a bağlanma isteğiyle beraber İngiliz yönetimine karşı ayaklanmış, ancak bu ayaklanma bastırılmıştır. 1950 sonrasında İngiltere'nin bölgede etkisinin azalması ile beraber

¹²⁹ Morningstaronline.co.uk, <https://morningstaronline.co.uk/article/w/cyprus-peace-council-warns-against-island-becoming-aircraft-carrier-imperialism-after> (erişim tarihi: 24.04.2025).

¹³⁰ Yurtseven ve Adagideli, 2024: 605.

¹³¹ Yurtseven ve Adagideli, 2024: 606-607.

¹³² Manisalı, 2000: 19; Yurtseven ve Adagideli, 2024: 607.

Yunan yanlısı faaliyetler artış göstermiştir. 1955'te kurulan Yunan yanlısı “Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü” (*Ethniki Organosis Kypriou Agonisto - EOKA*) isimli örgüt tarafından, ENOSIS¹³³ adı verilen ideoloji ile, Kıbrıs'ın asıl sahibi olduğunu iddia ettikleri Yunanistan'a bağlanması çalışmaları daha organize olarak yürütülmeye başlanmıştır.¹³⁴ Yunanistan destekli olan EOKA, hem İngiliz yönetimine hem de adadaki Türklere karşı faaliyetler yürütmekteydi. EOKA tarafından sürdürülen eylemlerin şiddeti giderek artmış, bu durum Türkiye ile Yunanistan arasında anlaşmazlık oluşturmuştur. İngiltere, adadaki bu karışıklığın önünü alamayacağını fark edince, adanın yönetimini Türkiye ve Yunanistan devletlerinin kuruluşunda söz sahibi olduğu, Rum ve Türk halklarının da yönetimde ortak söz sahibi oldukları bağımsız bir devlet hâline getirmeye sıcak bakmaya başladı.¹³⁵

Tüm bu sürecin sonunda, Türkiye ve Yunanistan arasında İngiltere öncülüğünde yapılan müzakereler ile 1959 yılında Zürih ve Londra Anlaşmaları imzalandı. Bu anlaşmalar ile birlikte adadaki Rum ve Türkler arasında eşitlikçi yönetim esaslı bir anayasaya sahip “Kıbrıs Cumhuriyeti” kuruldu. Aynı zamanda kurulan bu devletin yapısını korumak ve rejimin güvenliğini sağlamak üzere İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ı sorumluluk altına sokan Garanti Anlaşması da imzalandı.¹³⁶

Ancak tüm bu çözümler, sözleşmeler ve güvenceler EOKA örgütünün faaliyetini durdurmaya yetmemiştir. 1960 sonrası süreçte adadaki Türklere karşı saldırılar artmaya başlamış, 21.12.1963 tarihinde dört Türk'ün ölümüne sebep olan “Kanlı Noel” (*Bloody Christmas*) yaşanmış, bu olaydan sonra çıkan çatışmalarda iki taraftan da büyük kayıplar yaşanmıştır.¹³⁷ Bu gelişmeler ile beraber 1964 yılında Türkiye adaya askerî müdahalede bulunma konusunda iradesini açıklamış ancak bu askeri müdahale gerçekleşmeden dönemin ABD Başkanı Lyndon B. Johnson tarafından gönderilen Johnson mektubu¹³⁸ engellenmiştir. Adadaki huzursuzluk ve çatışmalar bir süre boyunca devam etmiş, sorunun önü alınamamıştır. 1974'te EOKA yanlılarının Kıbrıs'ta darbe yapması ve ardından darbe yönetiminin ülkeyi Yunanistan'a bağlamak üzere faaliyetlere başlaması Türkiye açısından bardağı taşıran son

¹³³ ENOSIS: Kelime anlamıyla “birleşme” demek olup, Kıbrıs adasının Yunanistan ile birleşmesi yönündeki siyasi hareketi ifade etmektedir.

¹³⁴ Yurtseven ve Adagideli: 610-611.

¹³⁵ Özersay, 2002; Yurtseven ve Adagideli: 611-612.

¹³⁶ Özersay, 2002: 12-14. Garanti Anlaşması ile adadaki barışın ve kazanılan hakların korunması amaçlanmış, anlaşma tarafı devletler bu konuda yükümlülük altına girmişlerdir.

¹³⁷ Keser, 2013: 265-267; Ulvi, 2013: 17-19.

¹³⁸ 36. ABD Başkanı olan Lyndon B. Johnson tarafından kaleme alınan mektup.

damla olmuştur. Türkiye, Garanti Anlaşması'na dayanarak 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtı'nı düzenledi ve *de facto*¹³⁹ olarak ikiye bölündü.¹⁴⁰

Türkiye'nin yaptığı bu müdahalenin, başta adadaki Türk halkının haklarını ve canlarını korumak için olduğu konusunda herhangi bir şüphe yoktur. Ancak Kıbrıs Adası'nı Türkiye için vazgeçilmez kılan bir diğer durum da bölgedeki Oniki Ada'nın Yunanistan'a bırakılması sonucunda, Türkiye için bölgede doğan dezavantajlı durumdur. Türkiye, batı ve güneybatı kıyılarına çok yakın konumda olan Oniki Ada'yı 1912'de Uşi Antlaşması ile savaş sonrası geri alma şartıyla İtalya'ya devrettikten sonra Lozan Anlaşması'nda geri alamamış ve 1947'de Paris Anlaşması ile adalar Yunanistan'a verilmiştir. 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nden sonraki süreçte adaların deniz sınırlandırmadaki hukuki statüsünün doğurduğu avantajlı sonuç göz önüne alındığında, Yunanistan'ın Paris Anlaşması ile İtalya'dan devraldığı adalar Yunanistan'ın lehine bir durum yaratmıştır. Özellikle Meis Adası gibi adalar, bölgede Türkiye'ye çok yakın konumları sebebiyle sınır problemleri yaratmaktadır. Tüm bunların ışığında, Ege ve Akdeniz bölgesinde Yunanistan lehine oluşan bu durumda Kıbrıs Adası'nı kaybetmek, Türkiye açısından bölgede kabul edilemeyecek bir kayıp olacak, hatta Doğu Akdeniz'i kaybetmek anlamına gelecektir denebilir.

1974'te adanın ikiye bölünmesinden sonraki süreçte, adadaki birliğin tekrar sağlanması amacıyla Türkiye, Yunanistan, GKRY ve KKTC tarafları arasında birçok arabuluculuk faaliyeti ve konferans yapılmış, ancak hiçbirinde sonuç alınamamıştır. Eski Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın da çabalarıyla BM Güvenlik Konseyi'nin 22 Aralık 1998 tarihli 1218 Sayılı Kararı ve 29 Haziran 1999 tarihli 1250 Sayılı Kararı¹⁴¹ ile taraflar arasındaki gerilim iş birliği yoluyla sona erdirilmeye çalışılmış, bu çabalar sonucunda 2004 yılında Annan Planı ile adanın birleşmesi referandumu yapılmıştır. Bu referandumda sunulan birleşme önerisi Rum tarafı oyları ile reddedilmiştir.

Gelinen noktada bütün çabalara rağmen Kıbrıs Adası'nda siyasi birlik sağlanamamıştır. Adanın mevcut ikili yapısı, bölgede zaten karmaşık olan deniz yetki alanı sınırlandırma problemlerine yeni bir değişken eklemekte ve bölgedeki öngörülebilirliği zedelemektedir.

Son olarak, Kıbrıs Adası ve adanın çevresine yabancı devletlerin ilgisi devam etmektedir. İngiltere adanın güneyinde bulunan, sahip olduğu Ağrotur ve Dikelya (*Akrotiri and Dhekelia*) üslerini hâlen elinde bulundurmaktadır. ABD, Fransa ve Rusya Federasyonu gibi

¹³⁹ **De facto:** Hukuki olarak var olmayan ancak fiilen var olan durumları tanımlamak için kullanılan Latince terimdir. Örneğin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bir "de facto" devlettir, hukuki olarak tanınmasa da fiilen mevcudiyeti hakkında şüphe bulunmamaktadır.

¹⁴⁰ Oran, 2009: 48.

¹⁴¹ Birleşmiş Milletler, <https://press.un.org/en/1999/19990629.sc6694.html> (erişim tarihi: 21.01.2025).

büyük güçlerin de adanın stratejik değerinden ve etrafındaki kaynaklardan yararlanma çabaları sürmektedir.

1.7. Doğu Akdeniz’de Mevcut Jeopolitik Durum ve Devletlerin Potansiyel Kayıpları

Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde bağımsızlığını kazanmış olan Yunanistan, Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı Türkiye ile birlikte 1952 yılında NATO ittifakına katılmıştır. Aynı blokta olmalarına rağmen iki devlet arasındaki çekişmeler artarak devam etmiş ve 1973 yılından başlayarak periyodik olarak bölgesel krizlere sebep olmuştur (Kardak Krizi¹⁴² gibi). 20. yüzyılda başlayıp devam eden Ege Denizi Adaları, Kıbrıs Sorunu gibi problemler ve 21. yüzyıldaki münhasır ekonomik bölge anlaşmaları iki devlet arasındaki gerilimi arttırmıştır. Türkiye ve Yunanistan tarafından doğrudan bir münhasır ekonomik bölge ilânı yapılmasa da, Akdeniz’de kıyıya sahip diğer devletler ile bu devletler arasında münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasına dair anlaşmalar yapılmış, bu anlaşmalarda sınırların bir bölümü ilân edilmiştir. Bu iki taraf, aralarındaki sınırlandırma problemlerini çözmemiş ancak aralarında sıcak savaş gibi daha büyük sorunların ortaya çıkmasını önlemek amacıyla, kendi münhasır ekonomik bölgelerini ilân etmemişler ve bu şekilde iddialarını bir nebze durdurmuşlardır. Bir diğer ifade ile aralarında mevcut olan problemleri çözüme ulaştırmak yerine dondurmak yoluna gitmişlerdir.¹⁴³

Ancak bu durum, bölgedeki problemlerin aralıklarla tekrar gündeme gelmesini önleyememekte; GKRY, KKTC, Yunanistan ve Türkiye arasındaki çekişmeler 1-2 yıllık sakin geçen zaman dilimleri ardından tekrar alevlenmektedir. Diğer devletler de zaman zaman bu çekişmeye taraf olmakta, bölgede yapıcı bir çözüm bulunamamaktadır. Özellikle bölgedeki zengin hidrokarbon kaynakları keşifleri ile bölgenin cazibesinin artmasının ardından, devletlerin bu kaynaklardan gerçekçilikten ve hakkaniyetten uzak hedeflerle, azami ölçüde pay kapma çabaları bu durumda etkili olmuştur.

1.7.1. Bölgedeki Uyuşmazlıkları Karmaşıklaştıran Kıbrıs Problemi

Doğu Akdeniz’deki durumu ele alırken, önceki bölümde de bahsedildiği gibi bölgedeki en büyük ve önemli ada olan Kıbrıs Adası’nın durumuna da değinmek gerekir. Adanın ikili yapısı bölgedeki çözümsüzlüğü derinleştirmektedir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, dünya tarafından tanınıyor olsa da bölgedeki büyük aktör Türkiye ve adanın kuzey ve batısında büyük kıyılara sahip olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarafından meşru bir yönetim olarak

¹⁴² **Kardak Krizi:** Aralık 1995 yılında, Türk bandıralı kargo gemisinin Kardak Kayalıkları’nda karaya oturması sonucu Yunanistan ile Türkiye arasında çıkan kriz. Bölgede benzer birçok anlaşmazlık yaşanmıştır.

¹⁴³ Acer, 2021: 10.

görülmemektedir. Bir diğer taraftan KKTC ise dünyada sadece Türkiye tarafından resmî olarak tanınmakta, başka hiçbir devlet tarafından meşru görülmemektedir. Bu durumlar göz önüne alındığında, bu iki farklı statüye sahip olan tarafların adanın deniz yetki alanı açısından yaptığı anlaşmaların geçerliliği tartışmalı hâle gelmekte ve bu anlaşmaların hukuki statüsü ile ilgili tartışmalar bölgedeki durumu daha da karmaşıklştırmaktadır.

GKRY, 2003'ten itibaren tek taraflı olarak adayı temsilen MEB anlaşmaları yapmaktadır. Türkiye ve KKTC her fırsatta GKRY'nin adanın tek temsilcisi olmadığını, 1959 yılında imzalanan anlaşmalara aykırı olan ve tüm adayı hukuken bağlayabilecek tek taraflı işlemler yapamayacağını, bu işlemlerin hukuken geçersiz olduğunu ifade etmektedir.¹⁴⁴ KKTC'nin yaptığı anlaşmalar ise devletin de facto statüsü sebebiyle dünyada geçerli olarak kabul görmemektedir. Kıbrıs sorununun çözümü ve adanın tekrar birleştirilmesi ile ilgili çabaların defalarca başarısız olmasıyla beraber günümüzde ada açısından sorunlar devam etmekte ve bu sorunlar Doğu Akdeniz açısından da belirsizliğe yol açmaktadır.

1.7.2. Bölgedeki Devletlerin İlişkileri ve Politikaları Hakkındaki Gelişmeler ve Geline Son Durum

Bölgede bir diğer gelişme de iç savaşlar sonucunda yaşanan göç hareketleridir. Arap Baharı hareketleri ve 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı sonucunda Akdeniz ve Ege denizleri, Türkiye ile Avrupa devletleri arasında bir mülteci göç rotasına dönüşmüş, Avrupa'ya gitmek isteyen mülteciler Yunanistan'a geçmeye başlamışlardır.¹⁴⁵ Türkiye üzerinden Yunanistan yoluyla Avrupa'ya geçmek isteyen mülteciler sebebiyle yaşanan gerilim, Yunanistan ile Türkiye arasında halihazırda gergin olan ilişkileri daha da kötüleştirmiştir. Bunun yanında, Doğu Akdeniz'deki güçlü devletlerden biri olan İsrail ile Türkiye arasındaki ilişkiler, bölgede ara ara alevlenen Filistin Problemi ve Türkiye'nin bu konuda Filistin'e olan açık desteği sebebiyle kötü yönde devam etmektedir.¹⁴⁶ İsrail sadece Filistin'le değil, aynı zamanda kıyıdaş olduğu Lübnan ve Suriye ile de uyuşmazlık içindedir.¹⁴⁷

İsrail, çevresindeki devletlerle sorunlu ilişkilere sahip olsa da Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları potansiyelini diğer devletlere nazaran daha iyi değerlendiren bir devlet olarak gösterilebilir. İsrail, bölgede bulunan hidrokarbon kaynaklarından -kıyı açıklarındakiler ile sınırlı olsa da- yararlanmaktadır. 2005 yılına kadar neredeyse hiç doğalgaz üretmeyen devlet, 2022 yılında 21,29 milyar metreküp doğalgaz üretimi gerçekleştirmiştir. İsrail; Tamar,

¹⁴⁴ Başeren, 2010: 29.

¹⁴⁵ BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49430269> (erişim tarihi: 05.02.2025).

¹⁴⁶ Ör. 2010 Mavi Marmara Krizi, 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail Savaşı.

¹⁴⁷ Ör. 2006 Lübnan Savaşı, 2024 İsrail'in Lübnan'ı İşgali.

Leviathan ve Kariş gibi kıyı açıklarındaki doğalgaz sahalarında üretim yaparken doğalgaz saha keşfi için araştırma faaliyetlerini de aktif olarak sürdürmektedir.¹⁴⁸ Ülkede üretilen doğalgazın bir kısmı da Mısır gibi çevre ülkelere ihraç edilmektedir.¹⁴⁹ 2011 OECD projeksiyonuna göre bulunan doğalgazın İsrail ekonomisine etkisinin 2040 yılına kadar 40-175 milyar dolar arası olması ve İsrail ekonomisinin yüzde 10 ilâ 50'sini oluşturması beklenmektedir.¹⁵⁰ Doğalgaz üretimi ve ihracatının katkısı sayesinde İsrail, 2022 yılında vatandaşları için “İsrail Vatandaş Fonu” isimli varlık fonunu kurmuş ve ihracat fazlasını ekonomik olarak değerlendirmeye başlamıştır. Çevre devletlerden Mısır da kıyı açıklarında keşfettiği Zohr sahasından doğalgaz üretimi yapmakta ancak son yıllarda üretimde sıkıntılar yaşamaktadır.¹⁵¹

Bölgede önemli diğer bir devlet olan Libya ise, yaşadığı iç savaş sebebiyle kıyı boyunca birden fazla hükûmetin kontrolü altında olup, bu farklı yönetimler Libya adına diğer devletlerle iş birliği anlaşmaları yapmaktadırlar. Türkiye ve Katar başta olmak üzere bazı devletler Libya'nın uluslararası arenada resmî temsilcisi olarak görülen ve Libya'nın batı kıyılarını kontrol eden Trablus merkezli “Ulusal Mutabakat Hükûmeti'ne” (Government of National Accord - GNA) destek vermekte iken; Mısır ve BAE başta olmak üzere bazı devletler ise Libya'nın doğu kıyılarını kontrol eden Tobruk merkezli “Temsilciler Meclisi” hükûmetine destek vermektedir. Türkiye, Ulusal Mutabakat Hükûmeti ile 2019 yılında münhasır ekonomik bölge anlaşması imzalamıştır ve bu anlaşma BMGS'ye ilân edilmiştir.¹⁵² Türkiye'nin son yıllarda Temsilciler Meclisi yönetimi ile de yakınlaşma çabaları mevcuttur.¹⁵³

Bölgedeki bir diğer büyük devlet olan Mısır ile Türkiye arasındaki ilişkiler, bölgesel rekabet ortamı ve Arap Baharı hareketleri ile birlikte başa gelen, Türkiye ile ılımlı ilişkiler yürütme potansiyeli olan Müslüman Kardeşler hükûmetinin 2013'te darbe sonucu yıkılması ve askeri yönetimin kontrolü devralması ile kötüleşmiştir ancak 2020 sonrasında iki devlet arası ilişkiler toparlanma sürecine girmiştir.¹⁵⁴ Bölgede, Türkiye ve KKTC açısından olumlu gözükken bir gelişme 2024 sonunda Suriye İç Savaşı'nın sona ermesi ile beraber gerçekleşmiştir. Suriye'deki iç savaş son bulmuş ve yönetimi, önceki Baas Partisi yönetimine göre Türkiye ve

¹⁴⁸ Zughayar, 2016: 1-2; Indyturk.com, <https://www.indyturk.com/node/573856/d%C3%BCnya/i%CC%87srail-akdenizdeki-do%C4%9Falgaz-ke%C5%9Fiflerine-17-milyar-metrek%C3%BCp-ekledi> (erişim tarihi: 25.01.2025).

¹⁴⁹ BloombergHT, <https://www.bloomberght.com/israil-misira-dogalgaz-ihracatini-artirmayi-onayladi-2337089> (erişim tarihi: 25.01.2025).

¹⁵⁰ OECD, 2011: 103-106.

¹⁵¹ Financial Times, <https://www.ft.com/content/b86c9f85-715e-4b12-a19a-9776c6251c9e> (erişim tarihi: 25.01.2025).

¹⁵² Bkz. 2019 Libya-Türkiye Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması.

¹⁵³ BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c11j8zp34eno> (erişim tarihi: 08.07.2025).

¹⁵⁴ Euronews, <https://tr.euronews.com/2024/09/04/sisinin-ankara-ziyareti-normallesme-surecindeki-turkiye-misir-iliskilerinde-donum-noktasi> (erişim tarihi: 25.01.2025).

KKTC ile daha ılımlı bir politika yürütebilme potansiyeline sahip yeni bir yönetim devralmıştır.¹⁵⁵

Tüm bu durumlar göz önüne alındığında, birbirine yakın kıyılara sahip devletler arasında var olan problemler, bölgede çok sayıda adanın mevcut olması ve bunlardan en büyüğü olan Kıbrıs'ın de facto olarak ikiye bölünmüş olması bölgede kalıcı çözümün bulunmasının önündeki büyük jeopolitik engelleri oluşturmaktadır. Bu sorunlar nedeniyle bölgedeki enerji potansiyeli gereğince değerlendirilememektedir. Geline nokta Kıbrıs çevresi başta olmak üzere zengin hidrokarbon yataklarından, nispeten İsrail dışında diğer çevre devletlerin hiçbiri yeterince yararlanamamaktadırlar. Devletler bu uyumsuzluklar sebebiyle milyarlarca dolarlık potansiyel ekonomik kazançlardan mahrum kalmakta, mevcut durumda sadece birbirlerini bu kaynaklara ulaşmak konusunda engellemektedirler. Exxon, Shell, Petronas, Total, ENI gibi hidrokarbon alanında dev özel şirketlerin bu alanda işletme kurma iştahı ve çabaları mevcut olmasına rağmen, bölgedeki güvenlik sıkıntıları bu ve benzeri şirketleri de bölgeden uzaklaştırmaktadır.

Türkiye 2023 yılında elektriğinin %36,2'sini kömür, %21'ini doğalgazdan üretmiştir.¹⁵⁶ Bu kaynakların çoğu ithalat yoluyla elde edilmektedir. Akdeniz'deki hidrokarbon kaynaklarının değerlendirilmesi hem Türkiye'nin kömürden ürettiği elektrik miktarını azaltarak karbon emisyonlarını azaltacak, hem de dışarıdan yapılmak zorunda kalınan enerji ithalatını azaltarak cari açığa katkıda bulunacaktır. Aynı şekilde GKRY ve KKTC de ada devleti olmalarının etkisiyle, elektriklerinin büyük kısmını ithal edilen fuel-oil yoluyla üretmektedirler. Örneğin GKRY için bakıldığında, rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynakları toplam enerji üretiminin küçük bir kısmını oluşturmaktadır.¹⁵⁷ Bölgedeki hidrokarbon kaynaklarının değerlendirilmesi iki taraf ekonomisine de büyük katkı sağlayacaktır, ki doğalgazdan elektrik üretimi, yenilenebilir enerji türevleri kadar olmasa da kömür ve petrol ürünlerine göre daha az karbon salınımı gerçekleştirdiği, daha temiz bir enerji kaynağı olduğu için çevre kirliliği ve iklim değişikliği konusunda da taraflara katkıda bulunacaktır.

¹⁵⁵ BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c9wr9prxy0o> (erişim tarihi: 05.02.2025).

¹⁵⁶ Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-elektrik> (erişim tarihi: 25.01.2025).

¹⁵⁷ EWEA, 2011.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'DEKİ MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE

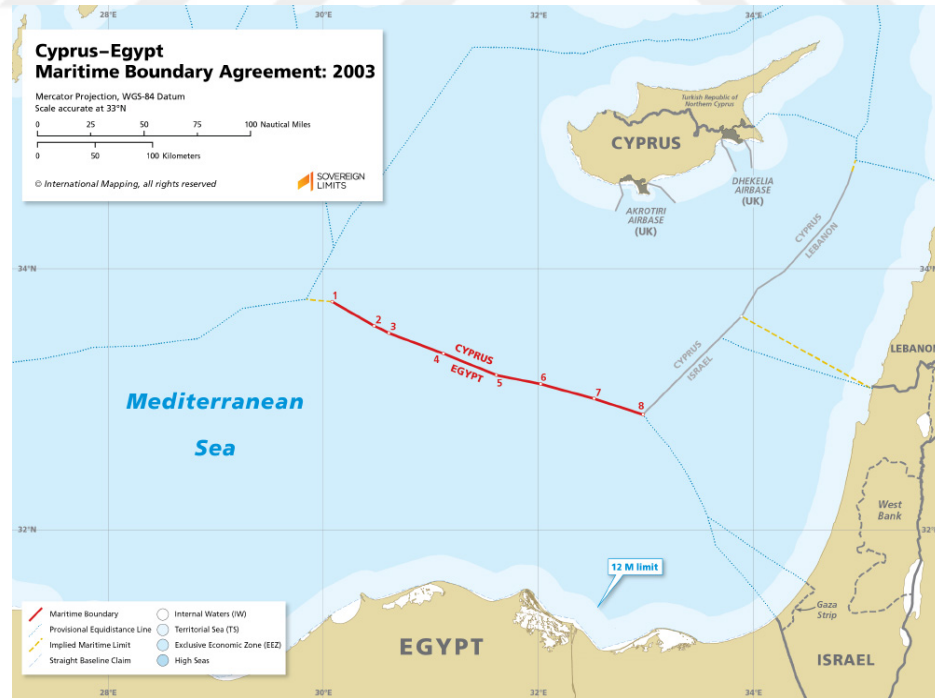
UYUŞMAZLIKLARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE ÖNEMLİ DEVLETLERİN HUKUKİ

VE POLİTİK POZİSYONLARI

2.1. Doğu Akdeniz'deki Tarafların Münhasır Ekonomik Bölge/Deniz Yetki Alanı İlânları ve Anlaşmaları

2.1.1. 2003 Güney Kıbrıs Rum Yönetimi-Mısır Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması

Doğu Akdeniz'deki ilk ikili münhasır ekonomik bölge anlaşması olan bu anlaşma, 17 Şubat 2003 tarihinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Mısır arasında imzalanmıştır. Anlaşma Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne bildirilmiş, BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü tarafından periyodik olarak yayınlanan Deniz Hukuku Dergisi'nde yayınlanmıştır.¹⁵⁸ Ayrıca anlaşmanın tarafı olan Mısır ve GKRY, BMDHS'ye de taraftırlar. Anlaşma, bölgedeki ilk ikili münhasır ekonomik bölge anlaşması olup, bölgede hâlen devam eden uyuşmazlıkları başlatan etkenlerden biri olmuştur.

Şekil 2.1: 2003 GKRY-Mısır (ve İsrail, Lübnan) Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşması Sınırları¹⁵⁹

¹⁵⁸ Birleşmiş Milletler, 2003: 45.

¹⁵⁹ Sovereign Limits, https://sovereignlimits.com/wp-content/uploads/sites/2/2019/04/CYP_EGY_web.jpg (erişim tarihi: 20.01.2025).

Türkiye ve KKTC bu anlaşmayı şiddetle protesto etmiştir. Türkiye tarafından Birleşmiş Milletler'e 2 Mart 2004 yılında yapılan bilgilendirme notasında yapılan bu anlaşmanın hukuken geçersiz olduğu, Kıbrıs adasındaki Türk ve Rum halklarının tümünün iradesinin sadece GKRY tarafından ifade edebilmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir.¹⁶⁰ Yine aynı bilgilendirme notasında, adanın tümü adına bağlayıcı anlaşma yapabilecek meşru bir hükûmetin mevcut olmadığı, dolayısıyla Kıbrıs'ın tamamını temsilen yapılan bu anlaşmanın geçersiz olduğu ve adadaki Türklerin hakkını ihlâl ettiği ifade edilmiştir. Ayrıca anlaşmada bildirilen koordinatlardan, özellikle batı tarafındaki kısmının (32° 16' 18") Türkiye'nin de haklarını ihlâl ettiği, tüm bu sebeplerle anlaşmanın Türkiye tarafından tanınmayacağı ve Türkiye açısından herhangi bir sonuç doğurmayacağı bildirilmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de anlaşmayı tanımadığını açıklamıştır.

GKRY, 28 Aralık 2004 tarihinde Türkiye'nin iddialarına karşı BM'ye yaptığı bilgilendirme aracılığı ile verdiği cevapta; GKRY ve Mısır'ın BMDHS tarafı olduklarını, dolayısıyla uluslararası hukuka tabi olduklarını, Türkiye'nin ise BMDHS'ye taraf olmayan az sayıda devletten biri olduğunu ifade etmiş, sözleşmede belirtilen koordinatlarda yapılan MEB ilanının hukuka uygun olduğunu belirtmiştir.¹⁶¹ Anlaşma sonrası Yunanistan ve GKRY ile Türkiye ve KKTC arasındaki gerilim artmıştır. Türkiye bölgede, enerji güvenliğini sağlamak amacıyla, dünyada direkt olarak enerji güvenliğini sağlamak amacıyla yapılan ilk deniz harekâtı olan "Akdeniz Kalkanı Harekâtı'nı" 1 Nisan 2006 tarihinde başlatmıştır.¹⁶²

2.1.2. 2007 Güney Kıbrıs Rum Yönetimi-Lübnan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması

GKRY ile Lübnan Cumhuriyeti, 17 Ocak 2007 tarihinde münhasır ekonomik bölge anlaşması imzalamıştır. Anlaşmanın iki tarafı da aynı zamanda BMDHS'ye taraftırlar. Bu anlaşmanın imzalanmasının ardından Türkiye, 30 Ocak 2007 tarihinde anlaşmayı protesto etmiştir.¹⁶³ Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile yapılan açıklamada, 2003 yılındaki bilgilendirme notasında ifade edilen unsurlar tekrarlanarak, o tarihten itibaren GKRY'nin Kıbrıs adasındaki Türklerin haklarını gasp ederek tek taraflı olarak yaptığı ilanların usulsüz ve hükümsüz olduğu açıkça belirtilmiştir. Aynı zamanda, ilân edilen alanlarda arama ve sondaj çalışması yapmayı planlayan özel şirketler de bu faaliyetlere başlamamaları konusunda uyarılmıştır. GKRY ile

¹⁶⁰ Birleşmiş Milletler, 2004: 127.

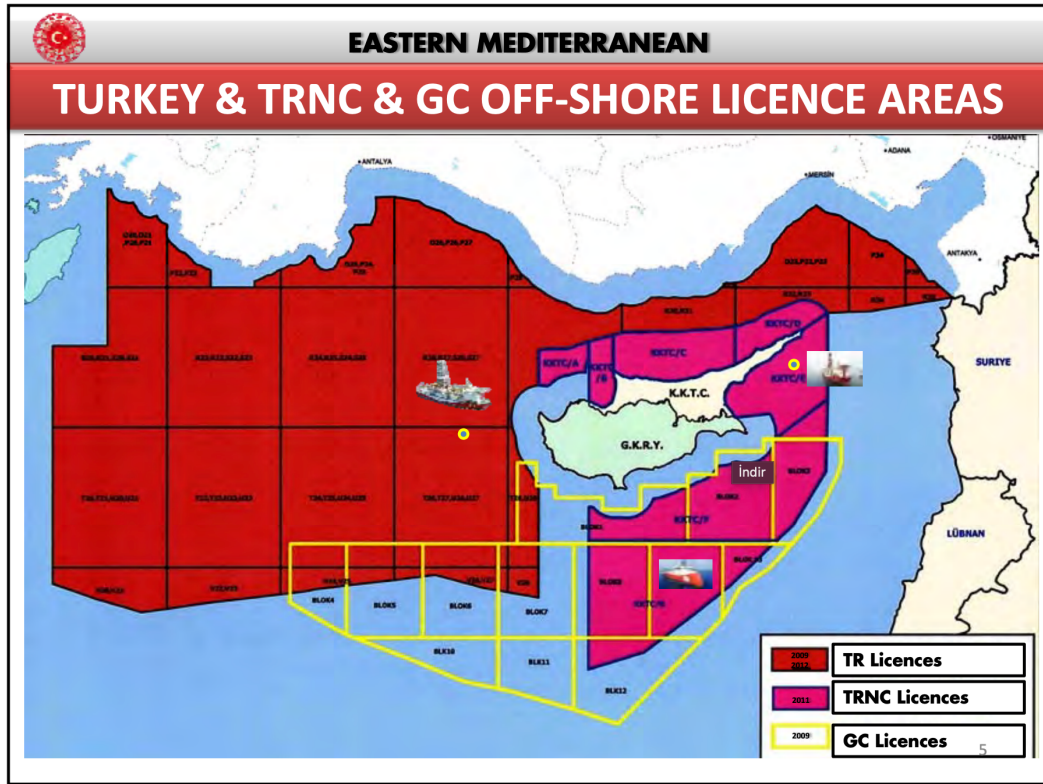
¹⁶¹ Birleşmiş Milletler, 2004.

¹⁶² Özgen, 2013: 101.

¹⁶³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, https://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapmayayretlerini-hk_-tr.mfa (erişim tarihi: 22.01.2015).

Mısır arasında yapılan anlaşmadan farklı olarak, bu anlaşma Lübnan meclisine hâlen sunulmamıştır. Bunun muhtemel sebepleri; Türkiye'nin Lübnan tarafına bu konuda baskı yapması ve Lübnan ile kıyıdaşı olan İsrail arasında deniz sınırı uyuşmazlıklarının mevcut olmasıdır.

Anlaşmanın imzalanmasının ardından GKRY; 13 blok için hidrokarbon arama lisansı ihalesine çıkmış ve Mayıs 2007'de "Noble Energy" firmasına, ilân edilmiş olan 12. blok üzerinde hidrokarbon arama lisansı vermiştir.¹⁶⁴ İhaleye çıkılan bloklardan beş tanesi Türk kıt'a sahanlığına taşmaktadır.¹⁶⁵ GKRY'nin ilan ettiği bloklardan 1, 2, 3, 8, 9, 12 ve 13. bloklar, KKTC'nin ilan ettiği E, F ve G ve H blokları ile çakışmaktadır. Kasım 2008'de GKRY lisansı ile bölgede araştırma faaliyetinde bulunan bir sismik araştırma gemisi, Türk Donanması tarafından Türkiye'nin kontrolü altında olan bölgeye giriş yapması sebebiyle bölgeden uzaklaşması konusunda ikaz edilmiştir. Noble Energy firması yaptığı araştırmalar sonucunda, 2011 Aralık tarihinde 12. Blok'ta doğalgaz keşfetmiştir.¹⁶⁶ (Afrodit Doğalgaz Sahası)

Şekil 2.2: Türkiye, GKRY ve KKTC Tarafından Ruhsat Verilen Parseller¹⁶⁷

¹⁶⁴ GKRY Enerji, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, <https://hydrocarbons.gov.cy/en/licensing/licensing-rounds> (erişim tarihi: 22.01.2025).

¹⁶⁵ Başeren, 2010: 13.

¹⁶⁶ ERPIC, <https://erpics.org/energy-discovery-offshore/> (erişim tarihi: 25.06.2025).

¹⁶⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/maritime-delimitation-27-5-2019-presentation.pdf (erişim tarihi: 26.01.2025).

2.1.3. 2011 Güney Kıbrıs Rum Yönetimi-İsrail Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması

Şekil 2.3: GKRY ile İsrail Arasındaki Deniz Yetki Alanı Anlaşması ve Lübnan'la İsrail Arasındaki Tartışmalı Bölge (Mavi ile Belirtilen Alan)¹⁶⁸

Türkiye ile İsrail arasında yaşanan 2010 yılındaki Mavi Marmara krizinden hemen sonra, 17 Aralık 2010 tarihinde BMDHS tarafı olmayan İsrail ile GKRY arasında, 25 Şubat 2011 tarihinde yürürlüğe girmek üzere Lefkoşa'da MEB Anlaşması yapılmış ve anlaşma BMGS'ye bildirilmiştir.¹⁶⁹ Yunanistan, GKRY ve İsrail arasında deniz yetki alanları konusunda iş birliği çabaları 2008'den beri devam etmektedir.¹⁷⁰ 2010 yılında Lefkoşa'da üç devlet arasında düzenlenen Kıbrıs-İsrail İş Birliği Derneği (*Cyprus-Israel Business Association*) toplantısında, bu üç taraf arasında iş birliği ile ortak doğalgaz üretim ve aktarımı amacıyla "Enerji Üçgeni" (*Energy Triangle*) terimi ortaya atılmış, bu konudaki iş birliği niyeti açıkça ortaya konmuş ve bu üç tarafın iş birliği sonraki yıllarda da bu terimle anılmaya başlamıştır.¹⁷¹ Tüm bu çabaların sonucunda GKRY ve İsrail, aralarındaki ortay hattı belirleyerek 12 koordinat üzerinde anlaşmışlardır. Anlaşma BMGS'ye gönderilerek ilân edilmiş, BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü sitesinde de yayınlanmıştır.

¹⁶⁸ The International Institute for Strategic Studies, 2020.

¹⁶⁹ Birleşmiş Milletler, <https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=08000002802d12b7> (erişim tarihi: 22.01.2025).

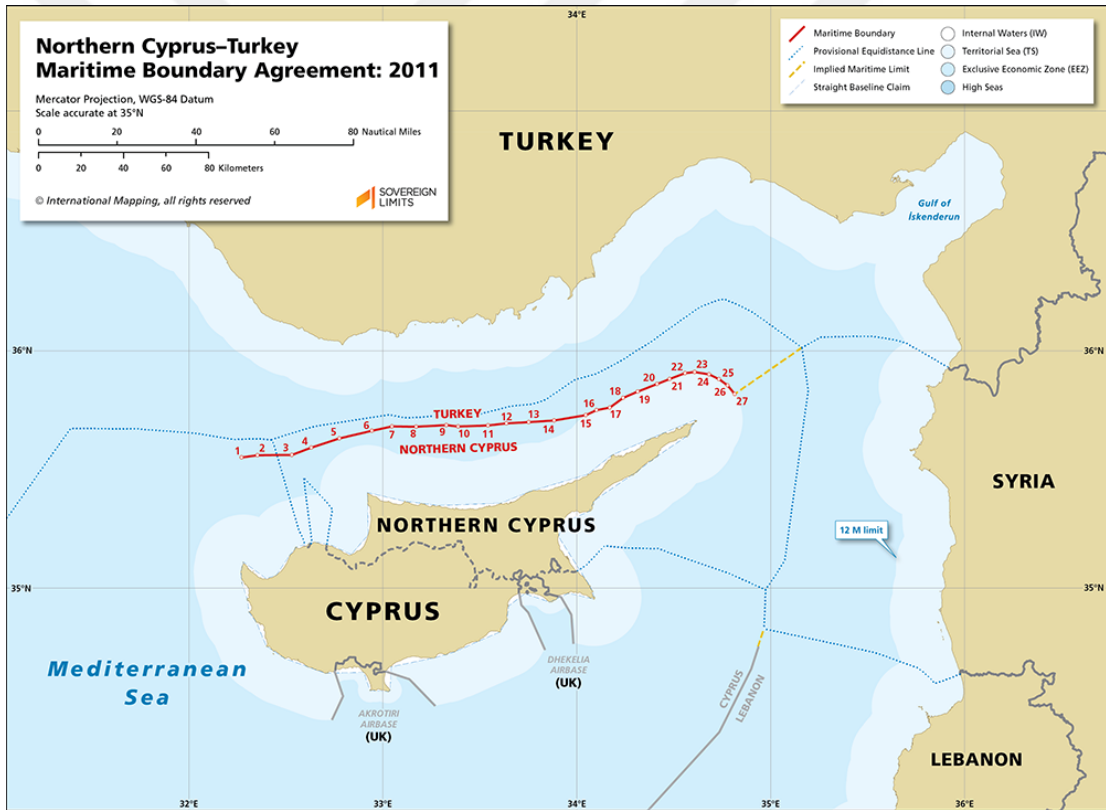
¹⁷⁰ Ağdemir, 2015: 49.

¹⁷¹ EDnews.net, <https://ednews.net/en/news/analytical-wing/127947-energy-triangle> (erişim tarihi: 25.06.2025).

Türkiye, önceki anlaşmalarda olduğu gibi, 21 Aralık 2010 tarihinde Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile bu anlaşmayı da protesto etmiş, 2003 yılından beri tek başına adadaki Türklerin iradesini hiçe sayarak deniz sınırı anlaşmaları yapan GKRY'nin defalarca diplomatik yollardan uyarılmasına rağmen aldığı bu aksiyonların Kıbrıs sorununu derinleştirdiği bildirilmiştir.¹⁷²

2.1.4. 2011 Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması

Türkiye, GKRY tarafından yapılan bu anlaşmalara da cevap vermek ve güney kıyılarındaki haklarını ilân etmek amacıyla, 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile MEB anlaşması yapmış, anlaşma TBMM tarafından 29 Haziran 2012'de onaylanmıştır. Türkiye ile KKTC bu anlaşma ile toplam 27 koordinat üzerinde anlaşmışlardır.

Şekil 2.4: Türkiye-KKTC MEB Anlaşması¹⁷³

¹⁷² Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, https://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21-december-2010_-press-release-regarding-the-exclusive-economic-zone-eez_-delimitation-agreement--signed-between-greek-cypriot-administration-and-israel.en.mfa (erişim tarihi: 22.01.2025).

¹⁷³ Sovereign Limits, <https://sovereignlimits.com/boundaries/northern-cyprus-turkiye-maritime> (erişim tarihi: 23.01.2025).

BMDHS'nin 84. Maddesindeki bildirim usulü¹⁷⁴ işletilerek, üzerinde anlaşılan deniz yetki alanı sınırlandırılması haritası ve belirlenen koordinatların coğrafi konumları BM Genel Sekreterliği'ne gönderilmiştir. Ancak KKTC devleti de facto bir devlet olup, Birleşmiş Milletler tarafından resmi olarak tanınmadığından ötürü anlaşma BM tarafından yayınlanmamıştır.¹⁷⁵ Bu durum bazı çevreler tarafından anlaşmanın BMDHS'deki şartları sağlamadığı ve bu sebeple geçerli olmadığı şeklinde eleştirilmektedir.¹⁷⁶ Anlaşmadan hemen sonra Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) hidrokarbon arama lisansları verilmiş, Türk sismik araştırma gemisi Piri Reis, Türk donanması eşliğinde lisans verilen bloklar üzerinde sismik araştırma faaliyetlerine başlamıştır.¹⁷⁷

Bu tarihten sonra taraflar arasındaki gerilim artmaya devam etmiş, Türk tarafından yapılan faaliyetleri karşılıklı olarak sona erdirmeye çağrılar karşılıksız kalmıştır. Şubat 2012'de GKRY tarafından 12 blok için tekrar lisans ihalesine çıkılmış, bazı bloklar için Ocak 2013'te Total ve ENI-Kogas konsorsiyumlarına lisans verilmiştir.¹⁷⁸ Ekim 2014'te TPAO Barbaros Hayreddin Paşa sismik gemisi, Türk donanması eskortu ile bölgede aramaya çıkmıştır. Türkiye, bölgede Ocak-Nisan 2015 aralığında NAVTEX¹⁷⁹ ilân etmiştir. Şubat 2016 tarihinde GKRY tarafından üç blok için üçüncü lisans ihalesine çıkılmıştır.¹⁸⁰ Türkiye, 2017 Nisan-Haziran ayları arasında tekrar NAVTEX ilânı gerçekleştirmiştir. Şubat 2018'de GKRY tarafından lisans verilen şirketlerden biri olan ENI firmasına ait sondaj gemisinin geçişi Türk donanması tarafından engellenmiş, gemi limana geri dönmek zorunda kalmış ve taraflar arasındaki gerilim had safhaya ulaşmıştır. Türkiye, Ocak 2019'da Barbaros Hayrettin Paşa sismik gemisi ile araştırma faaliyetlerine devam etmiş ve tekrar ilgili bölgelerde NAVTEX ilânı yapılmıştır. Türkiye'nin sondaj gemileri Fatih ve Yavuz bölgeye hareket etmiş, Haziran 2019'da sondaj çalışmaları başlamıştır.

¹⁷⁴ **BMDHS Madde 84/2:** "Sahildar devlet bu haritaları veya coğrafi koordinatlara ilişkin listeleri gereken şekilde yayınlacak ve bunların bir nüshasını Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine ve kıt'a sahanlığının dış sınır çizgilerini belirtenler söz konusu olduğunda Otorite'nin Genel Sekreteri nezdine tevdi edecektir".

¹⁷⁵ Birleşmiş Milletler, <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/TUR.htm> (erişim tarihi: 23.01.2025).

¹⁷⁶ EJILTalk.org, <https://www.ejiltalk.org/the-continental-shelf-delimitation-agreement-between-turkey-and-trnc/> (erişim tarihi: 23.01.2025).

¹⁷⁷ Sabah Gazetesi, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/09/29/piri-reis-280-kmlk-alanda-tarama-yapti> (erişim tarihi: 25.06.2025).

¹⁷⁸ GKRY Enerji, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, <https://hydrocarbons.gov.cy/en/licensing/licensing-rounds> (erişim tarihi: 23.01.2025).

¹⁷⁹ **NAVTEX:** Navigasyon Uyarı İletişim Sistemi (*Navigational Telex*), Uluslararası Denizcilik Örgütü tarafından geliştirilen, seyrüsefer güvenliği sağlamak üzere tasarlanan deniz haberleşme ve navigasyon standardıdır. Aynı zamanda devletler tarafından askeri tatbikat ve deniz yetki alanları ilânı yapmak için de kullanılır.

2.1.5. 2019 Libya-Türkiye Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması

Türkiye ile Libya'nın BM tarafından kabul gören temsilcisi olan Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında 27 Kasım 2019 tarihinde imzalanmış olan yedi maddelik anlaşma, TBMM ve Libya Ulusal Meclisi tarafından 6-7 Aralık 2019'da kabul edilmiştir. Anlaşma ile Türkiye ve Libya arasında kalan deniz alanı sınırları belirlenmiş ve BMGS'ye bildirilmiştir.¹⁸¹ Anlaşma 30 Eylül 2020 yılında BM tarafından onaylanmış ve BM'nin ilgili sitesinde yayınlanmıştır. Türkiye-KKTC arasında yapılan anlaşmanın aksine, bu anlaşma BM tarafından resmi olarak yayınlanmıştır. Mısır, GKRY, Yunanistan ve Libya'nın doğusunu kontrol eden Tobruk merkezli Libya Temsilciler Meclisi bu anlaşmayı protesto etmiş, 11 Mayıs 2020 tarihinde Yunanistan, Kıbrıs, Mısır, Fransa ve Birleşik Arap Emirlikleri anlaşmayı reddeden ortak bildiri yayınlamışlardır.¹⁸² Ancak Libya Temsilciler Meclisi hükümeti, 2025 yılında bu görüşünden vazgeçerek anlaşmayı tanımıştır.¹⁸³

Anlaşma bölge açısından çok önemli birkaç dönüm noktası teşkil etmektedir. Birincisi, KKTC ile yapılmış olan 2011 tarihli deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması, KKTC'nin statüsü sebebiyle BM tarafından geçerli bir anlaşma olarak kabul edilmemiş ve BM Deniz ve Okyanus Hukuku Dergisi'nde yayınlanmamışken, Türkiye-Libya arasındaki anlaşma BM tarafından geçerli kabul edilmiş ve yayınlanmıştır. Dolayısıyla bu anlaşma, Türkiye'nin taraf olduğu ve uluslararası hukuk açısından geçerliliği hakkında tartışma olmayan ilk deniz sınırlandırma anlaşmasıdır. Türkiye BMDHS'ye taraf olmayan bir devlet olduğu için, bu anlaşmada BMDHS maddelerine doğrudan değinilmemiş, teamül hukukuna dayanılarak, "hakkanîyet ve karşılıklı kabul edilebilir çözümler" gibi esnek ifadeler kullanılmıştır.¹⁸⁴

Türkiye'nin uluslararası hukuka riayet ederek aktif olarak bölgedeki tezlerini savunma ve sınırlarını belirleme isteğini gösteren anlaşma, Türkiye'nin etrafındaki denizlerde uygulamayı amaçladığı Mavi Vatan doktrinine dayalı somut bir adım olarak görülebilir. Anlaşmanın bir diğer önemli kazanımı da Türkiye'nin bölgede ortak çıkarları olan bir devletle iş birliğinde bulunmasıdır. Zira GKRY'nin ve Yunanistan'ın; bölgede Mısır, Lübnan, İsrail gibi devletlerle olan iş birlikleri ve Suriye ve Libya devletlerde yaşanan iç karışıklar sebebiyle Akdeniz'de yalnızlaşan Türkiye, çevrede ortak çıkarları olan bir devletle iş birliğinde bulunarak bölgedeki pozisyonunu güçlendirmiştir. Bu anlaşma ve kurulan iş birliği ile Türkiye,

¹⁸¹ Birleşmiş Milletler, 2019.

https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_11122019_%28HC%29_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf (erişim tarihi: 25.06.2025).

¹⁸² Birleşik Arap Emirlikleri Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mofa.gov.ae/en/mediahub/news/2020/5/11/11-05-2020-uae-minister> (erişim tarihi: 22.01.2025).

¹⁸³ TheArabWeekly, <https://the arabweekly.com/libyas-eastern-government-endorses-turkey-maritime-deal-surprise-shift> (erişim tarihi: 25.06.2025).

¹⁸⁴ Margelis, 2021.

Yunanistan'ın Girit, Rodos ve Meis adalarının verdiği avantajı kullanarak Türkiye ile Libya arasında kalan bölgede hak ilân etme çabalarına karşı aktif bir adım atmıştır. Aynı şekilde Libya da Akdeniz'deki haklarını (özellikle Yunanistan'a karşı) savunmuştur.

Anlaşmanın bölge açısından oluşturduğu bir yenilik de Türkiye'nin münhasır ekonomik bölge sınırlarını belirlerken ilk kez dikey hatlar yerine, çapraz (diyagonal) hatları kullanmasıdır. GKRY'nin İsrail ve Lübnan ile yaptığı anlaşmalara benzer şekilde çapraz çizgiler kullanılarak yapılan bu anlaşma ile birlikte, Türkiye'nin bölgede daha geniş alanda haklarını savunma imkânı elde ettiği söylenebilir.¹⁸⁵

Bu anlaşmanın sahaya etkisi büyük çapta olmuştur. Libya'da, UMH karşıtı yönetim olan Temsilciler Meclisi (*House of Representatives*)¹⁸⁶ yönetimini destekleyen BAE, Suudi Arabistan, Mısır, Fransa ve Rusya gibi ülkeler Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Libya ile yaptığı iş birliğinden rahatsız olmaktadır.¹⁸⁷ Anlaşma öncesinde Türkiye, Türkiye-KKTC arasındaki münhasır ekonomik bölge ilânında belirtilen alandaki bloklarda arama ve sondaj faaliyetlerini sürdürürken, Libya ile yapılan anlaşma sonrası Girit adalarına yakın bölgede de NAVTEX ilân etmiş ve arama lisansları vererek araştırma faaliyetlerine başlamıştır.¹⁸⁸ Anlaşma ile birlikte Türkiye, çevre ülkelerle müzakerelere ve anlaşmalara açık olduğunu ortaya koymuş, uluslararası hukuka uygun şekilde yaptığı hukuki atılım ile uluslararası hukuka riayet ettiğini göstermiş ve son olarak Yunanistan'ın, Türkiye ile Libya arasında kalan diyagonal hattın içinde kalan adaları ile ilgili iddialarının hukuki temelini de zayıflatmıştır.¹⁸⁹

2.1.6. 2020 Yunanistan-Mısır Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması

Türkiye'nin Libya ile MEB anlaşması sonrası, bölgede Girit, Rodos, Meis gibi adalara sahip olan Yunanistan, Türkiye'nin bu hareketine karşılık olarak Türkiye-Libya arası ilân edilen deniz yetki alanlarının Güneydoğu (Libya)-Kuzeybatı (Türkiye) çapraz hatlarını kesecek şekilde, Kuzey (Yunanistan) - Batı (Mısır) dikey hatlarını kullanarak, 6 Ağustos 2020 tarihinde Mısır ile ortak MEB anlaşması imzalamıştır. Anlaşma 2 Eylül 2020 tarihinde BMGS'ye gönderilmiştir.¹⁹⁰ Anlaşma 27 Ağustos 2020 tarihinde Yunanistan Parlamentosu tarafından, 18 Ağustos 2020 tarihinde de Mısır Parlamentosu tarafından resmi olarak onaylanmıştır.¹⁹¹

¹⁸⁵ Yayıncı, 2020b.

¹⁸⁶ Libya'nın doğusunu yöneten, Tobruk merkezli olan ve Halife Hafter'e bağlı defacto devlet.

¹⁸⁷ Tuna, 2020.

¹⁸⁸ BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54506593> (erişim tarihi: 24.01.2025).

¹⁸⁹ Tuna, 2020.

¹⁹⁰ Reuters, <https://www.reuters.com/article/world/egypt-and-greece-sign-agreement-on-exclusive-economic-zone-idUSKCN25222G/> (erişim tarihi: 25.01.2025).

¹⁹¹ Acer, 2020a: 15.

Şekil 2.5: Türkiye-Libya Deniz Yetki Alanı ve Yunan-Mısır Deniz Yetki Alanı Anlaşmalarını Gösteren Harita¹⁹²

Aslen Yunanistan ve Mısır arasında bir sınırlandırma anlaşması yapılmasına yönelik müzakereler 2005 yılında başlamıştır, ancak başta Türkiye olmak üzere çevredeki bazı devletlerin karşı çıkması ve diğer siyasi ve hukuki sorunlar sebebiyle bu anlaşma ancak 2020’de hayata geçirilebilmiştir.¹⁹³ Anlaşma tarafı iki devlet de BMDHS üyesidir. Bu anlaşmaya göre Yunanistan sahip olduğu adaları, özellikle de Türkiye’ye çok yakın konumda olan Meis adasının konumunu kullanarak, Türkiye’nin kıt’a sahanlığına giren bölgede deniz yetki alanı ilân etmiştir.

Türkiye bölge yapılan önceki anlaşmaları olduğu gibi bu anlaşmayı da şiddetle protesto etmiştir. Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla yapılan açıklamada, Yunanistan ile Mısır arasında deniz sınırı olmadığı vurgulanarak anlaşmanın Türkiye için yok hükmünde olduğu belirtilmiştir. Ayrıca anlaşma ile Mısır’ın da deniz alanı kaybına uğradığı ve Libya’nın sahip olduğu hakların da gasp edilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir.¹⁹⁴

¹⁹² Deutsche Welle, <https://www.dw.com/en/egypts-leadership-feels-markedly-threatened-by-turkey/a-54533478> (erişim tarihi: 24.01.2025).

¹⁹³ Acer, 2020a.

¹⁹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2020. https://www.mfa.gov.tr/no_-165_-yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-imzalanmasi-hk.tr.mfa (erişim tarihi: 25.06.2025).

2.1.7. Bölgede Henüz Yapılmayan Sınırlandırma Anlaşmalarının Oluşturduğu Sorun

Doğu Akdeniz, birçok devlete ev sahipliği yapan, üç tarafı çevrili nispeten küçük bir denizdir. Bu sebeple bölgede, kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi 200 deniz mili uzunluğunda geniş bir alanı kapsayan deniz sınırları belirlenmesi için, sınırları çakışan devletlerin hepsinin ortak bir noktada buluşarak bazı alanlardan adalet ve orantılılık çerçevesinde feragat etmeleri gerekmektedir. Zira bölgenin coğrafi yapısı ve kıyı sahibi devletlerin fazlalığı değerlendirildiğinde, sınırlar nereden çizilirse çizilsin, kıyı sahibi diğer bir veya birkaç devletin sınırını keseceği görülmektedir. Özellikle de Doğu Akdeniz'in ortasında yer alan Kıbrıs Adası'nın iki kıyısına sahip olan tarafların sınırları, neredeyse tüm çevre devletler ile kesişmektedir. Bu sebeple bölgede hâlen yapılmayan sınırlandırma anlaşmalarının yapılması bölgede çözüm bulunması ve öngörülebilirliğin sağlanması için oldukça elzemdir.

Akdeniz'de bugüne kadar İsrail, Fas, Tunus, Suriye, Libya ve Lübnan devletleri ve GKRY resmi olarak MEB ilân etmişlerdir. Bölgede hâlen MEB ilan etmemiş ve birbirleri arasında herhangi bir deniz yetki sınırlandırma anlaşması yapmamış taraflar bölge açısından belirsizliklere neden olmaktadır. Türkiye ile Yunanistan, Mısır, GKRY, Suriye, İsrail, Lübnan arasında bir anlaşma bulunmamaktadır. Yine Yunanistan ve GKRY'nin Libya ile anlaşması yoktur, bu durum özellikle Batı Akdeniz bölgesi için belirsizlik yaratmaktadır. Yine bölgede Türkiye ile yeni Suriye yönetimi arasında bir MEB anlaşması yapılması ihtimali de bulunmaktadır.¹⁹⁵ Sonuç olarak Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sağlıklı olarak belirlenmesi için kritik bir öneme sahip olan deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmalarının hâlen yapılmamış olması bölgede belirsizliğe yol açmaktadır.¹⁹⁶

2.2. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne Karşı Türkiye ve KKTC'nin Tutumları, Türkiye ve KKTC'nin Deniz Hukuku Mevzuatları

2.2.1. Türkiye'nin 20. Yüzyıldaki Deniz Hukuku Düzenlemelerine Karşı Tutumu

Türkiye Cumhuriyeti 1923'te resmi olarak ilân edildikten hemen sonra 1926 yılında Türk ve Fransız vapurlarının çarpışması hakkında Bozkurt-Lotus davası (*The Case of the S.S. Lotus*) Uluslararası Daimî Adalet Divanı'na (*Permanent Court of International Justice*)¹⁹⁷ taşınmıştır. Uluslararası deniz hukuku hakkındaki bu uyuşmazlığın kısmen Türkiye lehine olarak çözümlenmesi, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni uluslararası hukuka dâhil olma açısından ümitlendirmiştir. Bu gelişmenin ardından Milletler Cemiyeti tarafından 1930'da

¹⁹⁵ Gazete Duvar, <https://www.gazeteduvar.com.tr/ankara-sam-yakinlasmasi-atinayi-endiselendiriyor-haber-1743517> (erişim tarihi: 20.04.2025).

¹⁹⁶ Acer, 2021: 15.

¹⁹⁷ **Uluslararası Daimî Adalet Divanı:** Milletler Cemiyeti'nin 1922-1946 arasında faaliyet gösteren uluslararası yargı organıdır.

düzenlenen Lahey Konferansı'na Türkiye, meclis başkanı dâhil olmak üzere toplam üç delege ile katılmıştır.¹⁹⁸

20. yüzyıla uluslararası hukuka dâhil olma çabaları ile başlayan Türkiye, yüzyılın devamında Yunanistan ile yaşadığı sorunlar, Oniki Adalar'ın kaybedilmesi ve Kıbrıs problemi gibi gelişmeler sebebiyle zamanla bu çıttan uzaklaşarak, tüm faaliyetlere katılımcı olmak yerine kendi haklarını koruma amacıyla savunmacı bir pozisyon olarak dâhil olma yoluna gitmiştir. Bu sebeple Türkiye; Ege ve Akdeniz'deki hakları aleyhine durumlar doğuracağını düşündüğü, kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi geniş alanlarda deniz yetki alanı veren kavramları getiren BM sözleşmelerine mesafeli durmuştur.

Üçüncü UNCLOS toplantısının başladığı 1973 yılından hemen sonra 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleştirilmiş ve Kıbrıs'ın bir bölümü Türk yönetimine bırakılmıştır. Bu süreç Batı ülkeleri ile Türkiye arasında gerilime sebep olmuştur. Türkiye, bu gelişmelerin gölgesinde yüzyılın başlarında uluslararası hukuk çalışmalarına etkin katılım göstererek başladığı pozitif süreci devam ettirememiştir. Türkiye tarafından sonraki yıllarda imzalanan sözleşmeler için yapılan konferans ve müzakerelere katılım gösterilse de, bu katılımlarda Türkiye'nin çekinceleri ifade edilmiştir. 1958 Cenevre Sözleşmeleri'ne çekinceleri sebebiyle taraf olmayan Türkiye, benzer çekinceleri BMDHS için de konferans boyunca dile getirmiştir.

BMDHS'nin adalara verdiği statü, Ege ve Akdeniz'de Türkiye'nin aleyhine bir durum meydana getirmektedir. Sözleşmeye göre adalar, karalar gibi deniz yetki alanına sahiptirler. Sözleşmenin adalara tanıdığı statüye göre, üzerlerinde yerleşim olmayan kayalıklar ve sun'i adalar¹⁹⁹ hariç olmak üzere, geri kalan adalar kara ülkesi gibi sayılarak, devletlerin deniz yetki alanları buradan itibaren başlar. Buna göre bölgede adaların çoğuna sahip olan Yunanistan, Ege ve Akdeniz'de Türkiye ve diğer bazı devletlerin aleyhine büyük bir avantaj elde etmektedir. Gerek Ege Denizi gerek de Akdeniz için deniz sınırlandırma sorunlarına bakıldığında sorunların merkezindeki hususlardan birinin adalar ve sözleşmenin adalara tanıdığı hukuki statü olduğu görülmektedir.²⁰⁰ Sözleşmenin adalara tanıdığı bu statü ile birlikte, Türkiye'ye yakın konumda olan Girit, Rodos, Krepe ve Meis gibi adalar sebebiyle Türkiye'nin bölgedeki deniz yetki alanları önemli ölçüde sınırlanacaktır.

Türkiye bu sebeplerden ötürü BMDHS'nin 3, 33 ve 121. Maddelerine sürekli olarak itirazcı konumda kalmıştır. Türkiye'nin sözleşmeye karşı olan çekincesinin temel sebebi, sözleşmenin adalar ile ilgili özel bir rejim sunmaması ve karasuları açısından istisnasız olarak

¹⁹⁸ https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/parties_publications/C8394/Claimants%27%20documents/CL%20-%20Exhibits/CL-0236.pdf (erişim tarihi: 14.01.2025).

¹⁹⁹ BMDHS Madde 60/8.

²⁰⁰ Acer, 2021: 12.

eşit uzaklık prensibini öngörmesidir. Türkiye'nin ilk çekincesi karasuları genişliği hakkındadır. Türkiye, küçük Yunan adalarının Türk anakarasına yakınlığı sebebiyle, sözleşmenin üçüncü maddesindeki 12 deniz mili kuralının Doğu Akdeniz karasuları için geçerli olamayacağını, bu durumun bölgede özel bir durum yarattığı görüşünü savunmuştur. Türkiye'ye göre, 12 deniz mili kuralı tüm kıyılardaki coğrafi farklılıkları kapsayan bir kural olamaz, adaletli bir bölüşümü sağlamak için bölgedeki özel coğrafi yapılar göz önüne alınarak farklı karasuları genişlikleri olabileceği kabul edilmelidir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, BMDHS'de sözleşmenin bazı maddelerine karşı özel olarak çekince konulması mümkün değildir. Dolayısıyla, sözleşmenin bazı maddelere çekince gösteren devletler tarafından kabulü de mümkün olmamaktadır. Türkiye'nin tüm bu itiraz ve eleştirilerine rağmen sözleşmede karasuları için 12 deniz mili kuralı kabul edilmiştir. Karasuları genişliği, bölgelerin özel durumlarının değerlendirilmesi için bir kural olmaması, adalara tanınan statü ve diğer sebeplerden dolayı, Türkiye görüşmelerin başlangıcından beri “sürekli itirazcı” pozisyonu korumuş ve 1982 BMDHS'yi kabul etmemiştir.²⁰¹ Dolayısıyla, BMDHS'yi kabul etmeyen Türkiye'ye karşı 12 deniz mili kuralı ileri sürülemeyecektir.²⁰²

Türkiye temel olarak deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının hakça ilkeler temelinde yapılması gerektiğini, eşit uzaklık da dahil hiçbir sınırlandırma ilkesinin zorunlu olmadığı görüşünü savunmaktadır.²⁰³ Türkiye, sözleşmelerin getirdiği bazı kavramları sınırlı bir şekilde Karasuları Kanunu'na entegre etmiş, büyük bir kısmını da kabul etmeyerek deniz hukuku açısından teamül hukukuna bağlı kalmayı tercih etmiştir. Gelinek noktasında Türkiye, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni imzalamasa dâhi, bu sözleşmeler ile hukuka giren kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi kavramlara dayanarak çevresindeki denizler üzerindeki haklarını koruma amacı güden “Mavi Vatan”²⁰⁴ doktrini ile hareket etmekte, bölgedeki politikasını teamül hukukunu temel alarak ve uluslararası deniz hukuku kavramlarını kendi mevzuatına sınırlı olarak, savunmacı bir anlayışla dâhil ederek oluşturmaktadır. Bunları yaparken, deniz yetki alanlarını ve denizlerdeki haklarını sınırlayabilecek anlaşmalara da çekinceli durmaktadır.

²⁰¹ Çetin ve Usluer, 2019: 176.

²⁰² Kuran, 2020: 109.

²⁰³ Acer, 2021.

²⁰⁴ **Mavi Vatan:** İlk olarak 2006 yılında Cem Gürdeniz tarafından ortaya atılıp, Cihat Yayıncı tarafından doktrin hâline getirilen, Türkiye'nin çevresindeki denizler üzerindeki egemenlik haklarını savunması gerekliliğini temel alan kavram.

2.2.2. Türkiye'nin Deniz Hukukuna İlişkin Diğer BM Sözleşmelerine Karşı Tutumu

BM bünyesinde deniz hukukuna ilişkin olarak birçok protokol yapılmıştır. Bu protokoller taşımacılık, balıkçılık, deniz kirliliği gibi spesifik konuları temel almaktadır. Türkiye bunların bazılarında katılım göstermiştir. Ancak BMDHS'deki itirazcı konumda kaldığı maddelere ve Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanı iddialarındaki tutumuyla paralel olarak, Akdeniz'deki kıt'a sahanlığı ile ilgili protokoller içeren sözleşmelere katılmamıştır. Örneğin, ilk olarak 1976 yılında imzalanan "Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi" (*Convention for Protection of the Mediterranean Sea Against Pollution*) -diğer adıyla "Barselona Sözleşmesi" (*Barcelona Convention*)- 1995 yılında güncellenerek yedi adet protokole çıkarılmıştır. Türkiye bu yedi protokolden beş tanesine imza atarken, "Akdeniz'de Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Protokolü" ve "Akdeniz'de Kıta Sahanlığı ve Deniz Dibinin Keşfi ve İşletilmesinden Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesi Protokol'lerine" imza atmamıştır. Görüleceği üzere Türkiye Akdeniz kıt'a sahanlığı ile ilgili olan hassasiyetini BMDHS dışındaki anlaşma ve protokollerde de devam ettirmekte, iddialarıyla çeliştiğini düşündüğü protokolleri imzalamamaktadır.

Türkiye sayılan çekincelerinden ötürü BM deniz hukuku sözleşmeleri ve protokollerine mesafeli olsa da, 19 Haziran 2023 yılında New York'ta imzalanan, "Ulusal Yetki Alanı Dışındaki Alanlarda Deniz Biyolojik Çeşitliliğinin Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımına İlişkin BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni" (*Agreement under the UN Convention on the Law of the Sea on the Conservation and Sustainable Use of Marine Biological Diversity of Areas beyond National Jurisdiction - BBNJ*) 27 Eylül 2024 tarihinde imzalamıştır.²⁰⁵

Türkiye, bu anlaşmayı imzalayarak uluslararası diyaloga katılım iradesini göstermiştir. Sonuç olarak Türkiye, bölgedeki iddialarına aykırı hükümlere sahip olmayan deniz hukuku sözleşmelerine katılım iradesi göstermektedir.

2.2.3. Mütakabiliyet Esasına Dayanan Bir İç Hukuk Düzenlemesi: Türkiye'nin 1964 Tarihli 476 Sayılı Karasuları Kanunu ve 1982 Tarihli 2674 Sayılı Karasuları Kanunu

Türk deniz yetki alanlarının tespitine yönelik olan tek kanuni düzenleme Karasuları Kanunu olup, diğer deniz yetki alanları ile ilgili herhangi bir pozitif iç hukuk düzenlemesi mevcut değildir. Türkiye, 20. yüzyıldaki deniz hukuku sözleşmelerine taraf olmasa da, Karasuları Kanunu'nu 1964 yılında oluşturmuş ve 1982 yılında BMDHS'nin kabulünün ardından oluşan yeni koşullara uyarlamak amacıyla tekrar düzenlemiştir.

²⁰⁵ Birleşmiş Milletler, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-10&chapter=21&clang=en (erişim tarihi: 19.02.2025).

İlk olarak, 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile birlikte karasuları genişliği konusu uluslararası gündeme taşınmış, bu konuda ortak bir standart ortaya konulmasa da birçok devletin bu konuya ağırlık verip bu konuda politika oluşturmaya başlamalarını sağlamıştır. Bu sözleşmenin ardından Türkiye, 15 Mayıs 1964 tarihinde ilk Karasuları Kanunu olan 476 sayılı Karasuları Kanunu’nu oluşturmuştur. 11 maddeden oluşan bu kanun kısa ve sade bir yapıya sahip olup, Türkiye’nin karasuları konusundaki güncellenen iddiasını ortaya koymaktadır. Kanunla birlikte Türkiye, o güne kadar 3 deniz mili olarak uyguladığı karasuları genişliğini 6 deniz miline yükseltmiştir.

476 Sayılı Karasuları Kanunu

“Madde 1- Türk karasuları Türkiye ülkesine dâhildir. Türk karasularının genişliği altı deniz milidir. Bu kanunun tatbikinde bir deniz mili 1852 metredir.

Madde 2- Karasuları daha geniş olan devletlere karşı Türk karasularının genişliği, **mütekabiliyet esasına** göre taayyün eder.”²⁰⁶

Kanunun sonraki maddesinde, benimsenen 6 deniz mili uygulamasının her durumda geçerli olmayacağı, karasuları daha geniş olan başka devletlere karşı mütekabiliyet esası uygulanacağı belirtilerek fiili karşılıklılık gösterileceği belirtilmiştir. Mütekabiliyet ilkesi, uluslararası hukuk açısından vazgeçilmez bir ilke olup, devletlerin yapacakları eylemleri ve düzenlemeleri, karşı tarafın tutum ve uygulamalarına göre şekillendirmelerini öngörür.²⁰⁷ Bu ilke, özellikle deniz yetki alanlarının belirlenmesi gibi egemenlik unsurlarını içeren konularda önem kazanmaktadır. Bu kanun kapsamında bakıldığında Türkiye yaptığı bu düzenleme ile bir denge politikası oluşturmuştur. Türkiye, karşı devlet tarafından kendisine karşı uygulanan politikayı göz önüne alarak, uygulayacağı karasuları rejimini buna göre belirleyebilecektir. Böylece Türkiye ulusal haklarını korurken, aynı zamanda uluslararası ilişkilerde adil bir denge kurabilecektir. Sonuç olarak bu düzenleme ile Türkiye, deniz alanlarının sınırlandırılmasında hem hukuki hem de diplomatik bir araç edinmiş olmaktadır.

Mütekabiliyet ilkesi, Türkiye’nin sonraki yıllarda denizlerde uygulayacağı politikasını da belirleyen temel ilkedir. Türkiye, Karasuları Kanunu ile tanınan bu kurala dayanarak, farklı deniz alanlarında farklı karasuları genişliği uygulamış; Ege denizinde 6 deniz mili, Karadeniz ve Akdeniz’de 12 deniz mili karasuları genişliği uygulamıştır.²⁰⁸

Türkiye BMDHS’ye taraf olmasa da, 1982 yılında sözleşmenin kabulünün ardından, ortaya konulan yeni deniz hukuku kurallarına göre kendi iç hukukunu güncellemek için

²⁰⁶ TBMM, “Karasuları Kanunu”.

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf (erişim tarihi: 25.06.2025).

²⁰⁷ Dost, 2016: 3-4.

²⁰⁸ Kuran, 2020: 109.

harekete geçmiştir. Buna istinaden 20 Mayıs 1982 tarihinde, 8 maddeden oluşan 2674 sayılı Karasuları Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun da selefi olan 476 Sayılı Karasuları Kanunu gibi kısa ve sade bir yapıdadır. Düzenlemeler genel olarak aynı kalmıştır. İlk olarak mütekabiliyet ilkesi madde metninden çıkarılmış, ancak yazılı hâlde olmasa da uygulamada esas ilke olarak devam etmiştir. Karasuları genişliği de BMDHS'deki anlayışa paralel olarak 12 deniz miline kadar çıkarılabilir şekilde belirlenmiştir. Bu düzenleme ile temel anlayış değişmemiş, zaten oldukça sade olan kanun daha da sadeleştirilmiş ve BMDHS paralelinde küçük düzenlemeler yapılmıştır.

Sonuç olarak Türkiye, deniz yetki alanlarında temel olarak mütekabiliyet esasını benimsemektedir. Aynı zamanda karasuları dışındaki konularda herhangi bir iç hukuk düzenlemesi yapmayarak, uluslararası deniz sınırlandırma hukuku açısından teamül hukukuna bağlı kalmayı tercih etmiştir. Aynı tutum kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge için de devam ettirilmiştir.

2.2.4. Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları Hakkında Detaylı Bir Mevzuatının Olmaması

Türkiye, BMDHS'ye karşı olan çekinceleri sebebiyle sözleşmeye sürekli itirazcı konumda kalmış ve sözleşmenin tarafı olmamıştır. Dolayısıyla sözleşmenin getirdiği hükümlere de doğrudan tabi değildir. Ancak sözleşmenin bazı maddelerine uluslararası teamül hukuku kapsamında uymaktadır. Türkiye, bu tutumu sebebiyle Yunanistan gibi bazı ülkeler tarafından birçok eleştiriye maruz kalmakta, uluslararası hukuktan ve uluslararası çözüm mercilerinden uzak durmakla eleştirilmektedir. Özellikle Yunanistan ve GKRY, Ege ve Akdeniz'de deniz yetki alanı konusundaki tezlerini ortaya atarken Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne imza atmadığını ve uluslararası hukuktan uzak durmaya çalıştığını belirtmektedir.

Türkiye tarafından buna karşı öne sürülen argüman, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde sözleşmenin bazı hükümlerine karşı çekince konulmasını sağlayacak bir mekanizmanın yokluğudur. Türkiye sözleşmenin Türkiye kıyılarının ve Doğu Akdeniz'in (ve diğer denizlerin) özel durumlarını göz önünde bulundurmayan hükümlerine çekince koymak istemekte, ancak sözleşmede buna uygun bir mekanizmanın olmaması sebebiyle sözleşmenin tümünü reddetmek zorunda kalmaktadır.²⁰⁹ Dolayısıyla Türkiye, kendi ulusal çıkarlarını korumak için sözleşmelere imza atmasa da aslen uluslararası hukuka karşı duran bir pozisyonda olmayıp, bu şekilde tavır takınmaya mecbur kalmıştır.

²⁰⁹ Türkiye Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2022: 18.

2.2.5. KKTC Deniz Hukuku Mevzuatı: 2002 Karasuları Yasası ve 2005 Deniz Yetki Alanları Yasası

KKTC Meclisi, Türkiye'nin Karasuları Kanunu'na benzer şekilde sade ve kısa bir kanun olan, toplam 7 maddeden oluşan 42 sayılı Karasuları Yasası'nı 10 Haziran 2002 tarihinde kabul etmiştir. Kanunun 3. Maddesinde karasuları genişliği 12 deniz mili olarak belirlenmiştir. Kanun karasuları sınırı ve ilgili iç suları rejimini de 4. maddesi ile açıklamıştır.

KKTC Karasuları Yasası

“Madde 3- Başka herhangi bir yasada aksine kural bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Karasuları Bakanlar Kurulunca tespit edilecek hatlardan itibaren ölçülen **12 (oniki) deniz mili genişliğinde** bir deniz kuşağıdır.”²¹⁰

KKTC Meclisi, Karasuları Kanunu açısından Türkiye ile benzer olarak sade bir kanun hazırlamıştır. Ancak ilerleyen süreçte Türkiye'den farklı bir politika izleyerek 2005 yılında deniz yetki alanları ile ilgili olarak BMDHS düzenlemelerini temel alan, çok daha detaylı bir mevzuat olan 63 sayılı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Yasası'nı 14 Kasım 2005 tarihinde kabul etmiştir. KKTC'nin, dünyada tanınmayan bir devlet statüsünde olması sebebiyle BMDHS'ye doğrudan taraf olma imkânı yoktur. Ancak KKTC, sözleşmenin getirdiği MEB gibi bazı unsurları kendi iç hukukuna dâhil etmiştir.

Söz konusu yasa incelendiğinde²¹¹ ilk olarak esas hattın belirlenme şekli,²¹² ardından zararsız geçiş hakkı ile ilgili ilkeler düzenlenmiştir.²¹³ Bitişik bölgenin 24 deniz mili, MEB'in 200 deniz mili olarak ilân edilebileceği yasalaştırılmıştır.²¹⁴ KKTC bu yasa ile birleşik bölge ve MEB kavramlarını ve bu alanlar üzerinde yapabileceği faaliyetlerin kapsamını, BMDHS düzenlemelerine yakın bir şekilde iç mevzuatına entegre etmiştir.²¹⁵ Kıt'a sahanlığı ile ilgili ilkeler getirilerek, karşılıklı veya bitişik kıyısı olan devletlerle anlaşma ile sınırlandırma usulü benimsenmiştir.²¹⁶ Yasanın devamı maddelerinde ise cezalar ve diğer hususlarla ilgili düzenlemeler yapılmıştır.²¹⁷

Yasa incelendiğinde BMDHS'nin getirdiği kuralların KKTC tarafından genel olarak benimsendiği görülmektedir. Türkiye dışında hiçbir ülke tarafından tanınmayan KKTC, Birleşmiş Milletler bünyesinde oluşturulan sözleşme hükümlerini iç hukuk mevzuatına entegre

²¹⁰ Mahkemeler.net, <https://mevzuat.mahkemeler.net/Yasalar/42-2002.doc?rnd=25948> (erişim tarihi: 25.06.2025).

²¹¹ Mahkemeler.net, <https://mevzuat.mahkemeler.net/Yasalar/63-2005.doc?rnd=13279> (erişim tarihi: 25.06.2025).

²¹² KKTC Deniz Yetki Alanları Yasası m.3.

²¹³ KKTC Deniz Yetki Alanları Yasası m.4,5,6.

²¹⁴ KKTC Deniz Yetki Alanları Yasası m.7.

²¹⁵ KKTC Deniz Yetki Alanları Yasası m.8,9.

²¹⁶ KKTC Deniz Yetki Alanları Yasası m.12, 13.

²¹⁷ KKTC Deniz Yetki Alanları Yasası m.15 vd.

etme yoluna gitmiştir. KKTC'nin bu tutumu, devletin uluslararası hukuka tabi olmaya çalıştığını göstermektedir. Bununla beraber; devletin uluslararası toplum tarafından tanınmayan bir statüde olması, özellikle devletlerarası anlaşmalar yoluyla deniz yetki alanlarının belirlenmesi gibi uygulamaların hayata geçirilmesi ihtimalini güçleştirmekte, hatta pratikte imkânsız kılmaktadır. Buna en net örnek olan gelişme 2011 yılında yaşanmış, Türkiye ile KKTC arasında yapılan 2011 KKTC-Türkiye Deniz Yetki Alanı Sınırlandırma Anlaşması, BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü (DOALOS) resmî web sitesinde yayımlanmamıştır.²¹⁸

Sonuç olarak KKTC'nin, bu yaptığı mevzuat ile BMDHS'nin getirdiği ilkeleri genel çerçevede kabul ettiği net olarak görülmektedir. Ancak bu olumlu durum, devletin hukukî statüsü sebebiyle pratikte sekteye uğramaktadır.

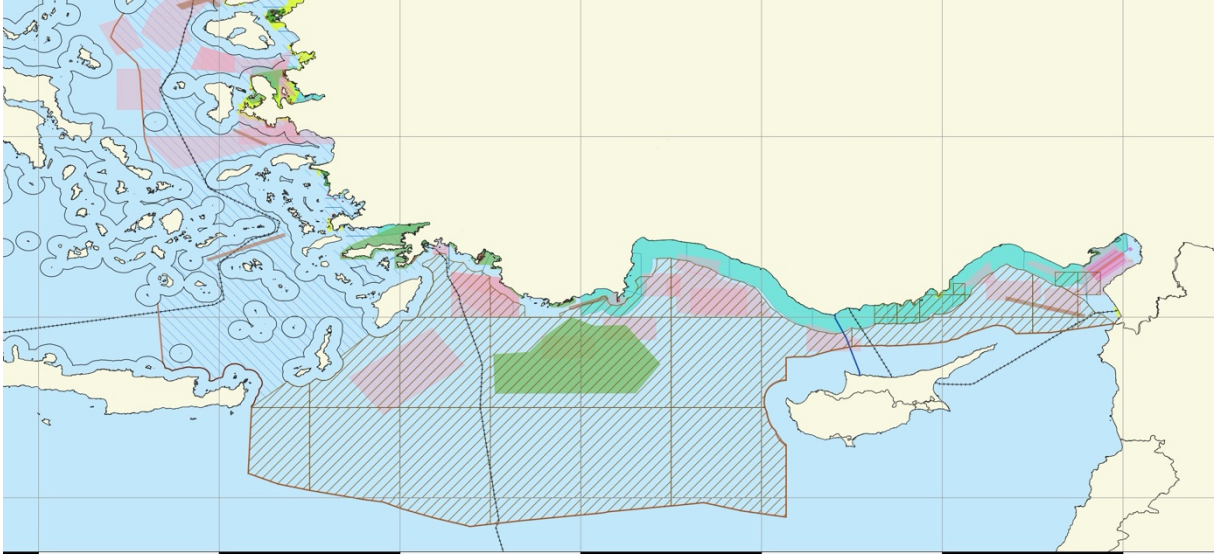
2.3. Doğu Akdeniz'e Kıyısı Olan Önemli Devletlerin İddiaları

2.3.1. Türkiye'nin Bölgedeki Deniz Yetki Alanı İddiaları

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarındaki egemenlik haklarını korumak amacıyla önemli diplomatik ve hukuki adımlar atmıştır. 2011 yılında KKTC, 2019 yılında ise Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yaptığı ikili anlaşmalar ile birlikte Akdeniz'de savunduğu tezlerini bir ölçüde ortaya koymuş, Doğu Akdeniz'deki sınırlarının önemli bir bölümünü belirlenmiştir. Bu mutabakatlar ile şekillenen sınırların, Mavi Vatan doktrini ile uyumlu şekilde harita üzerine aktarılmasına ilişkin bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların bir sonucu olarak, Türkiye'nin deniz yetki alanlarını gösteren kapsamlı bir deniz mekânsal planlama haritası (*maritime spatial planning map*), Ankara Üniversitesi Deniz Hukuku Ulusal Araştırma Merkezi (DEHUKAM) öncülüğünde kurulan, Türkiye Deniz Mekânsal Planlama (DMP) Platformu tarafından oluşturulmuş ve 16 Nisan 2025 tarihinde yayımlanmıştır.²¹⁹

²¹⁸ Birleşmiş Milletler, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATE_FILES/TUR.htm (erişim tarihi: 4.4.2025).

²¹⁹ DEHUKAM, <https://www.dehukam.org/2025/04/16/turkiye-deniz-mekansal-planlamasi-haritasi-erisime-acildi/> (erişim tarihi: 20.04.2025).

Şekil 2.6: DEHUKAM Tarafından Hazırlanan Türkiye Deniz Mekânsal Planlama Haritası²²⁰

Deniz mekânsal planlaması, deniz ve kıyı alanlarında yürütülecek faaliyetlerin sürdürülebilir bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla yapılan planlama ve haritalama faaliyetidir.²²¹ Paylaşılan deniz mekânsal planlama haritasında kahverengi çizgi ile gösterilen alan Türkiye'nin Akdeniz'deki kıt'a sahanlığı iddialarını temsil etmektedir. Haritaya bakıldığında Türkiye, bazı Yunan adalarını da içine alan bir bölüm üzerinde kıt'a sahanlığı ve MEB hakkı olduğu tezini savunmaktadır. Yunanistan ise Türkiye'ye karşı olarak, sahip olduğu adaların anakara gibi kabul edilmesi ve bölgede buna göre deniz yetki alanı sınırlarının belirlenmesi gerektiğini, Türkiye'nin bu alanda hak sahibi olmadığı tezini savunmaktadır. İki devlet, özellikle adalar konusu başta olmak üzere deniz yetki alanları konusunda bölgede sık sık sorunlar yaşamaktadır.

Türkiye ise, BMDHS'ye karşı olan çekincelerinde de belirttiği üzere, Ege Denizi ve Akdeniz'in coğrafi ve jeopolitik olarak özel koşullara sahip olduğunu, BMDHS'deki adalar rejimi ile ilgili genel kuralların adil bir deniz yetki alanı paylaşımı sağlamaya yeterli olmadığını savunmaktadır. Yunanistan ise başta eşit uzaklık ve ortay hat ilkeleri olmak üzere bölgede genel kuralların uygulanmasını talep etmekte, bölgenin özel durumu olduğunu kabul etmemektedir. Türkiye'nin adalar konusunda bölgedeki tutumu, Kıbrıs Adası ve Yunan Adaları özelinde olmak üzere iki farklı başlıkta değerlendirilmelidir.

²²⁰ DEHUKAM, <https://dmpturkiye.dehukam.org/wp-content/uploads/2025/04/Turkiye-Deniz-Mekansal-Planlamasi-Haritasi-tr.pdf> (erişim tarihi: 20.04.2025).

²²¹ Avrupa Komisyonu, https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/ocean/blue-economy/maritime-spatial-planning_en (erişim tarihi: 23.04.2025).

2.3.1.1. Türkiye'nin Bölgedeki Yunan Adaları Hakkındaki Tezleri

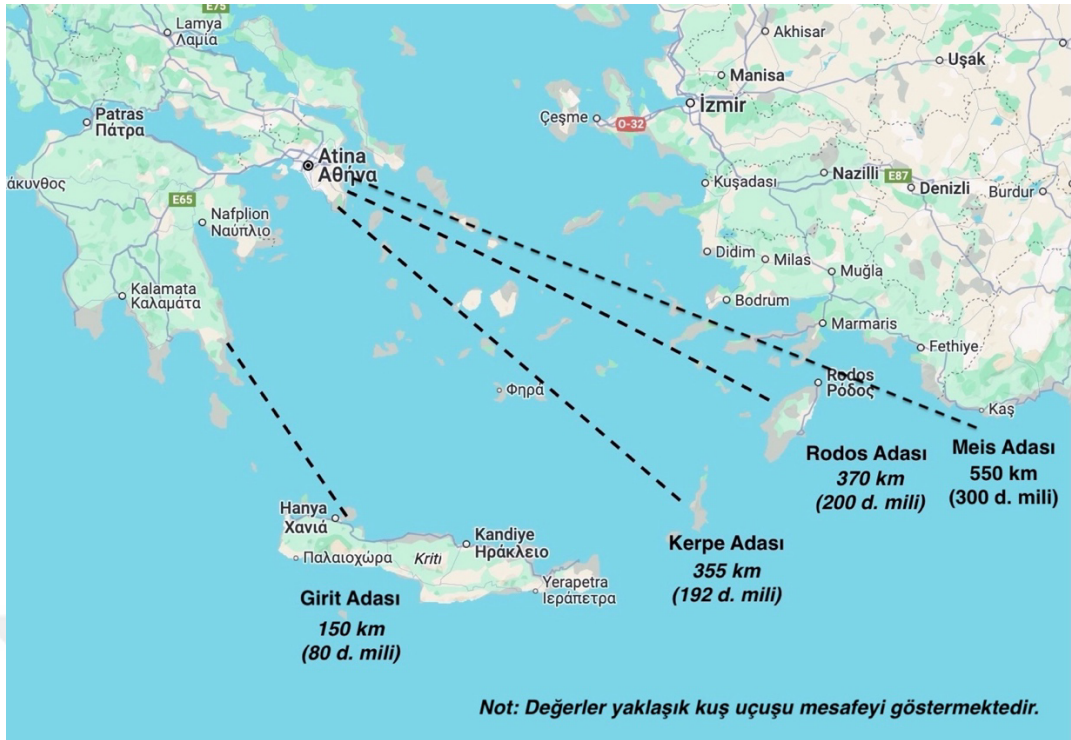
Türkiye ve Yunanistan arasında adaların hukuki statüsü, 1923'te Cumhuriyetin resmi olarak ilânından beri süregelen bir problemdir. Bu sorun ilk zamanlarda Ege Denizi'nde yoğunlaşmış olsa da Kıbrıs'ın durumu, BMDHS ile oluşan yenilikler ve Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesi gibi gelişmeler sebebiyle, 1970'li yıllardan sonraki süreçte Akdeniz'de de belirgin hâle gelmeye başlamış, 21. yüzyıl sonrası şiddetlenmiştir. Türkiye'nin 1958 ve 1982 yıllarındaki deniz hukuku sözleşmelerine uzak durmasının önemli sebeplerinden biri, sözleşmelerin kayalıklar ve sun'i adalar hariç diğer adalara tanıdığı avantajlı konumun, Ege ve Akdeniz'de Yunanistan lehine adaletsiz sonuç doğuracak ve Türkiye'nin deniz yetki alanlarını oldukça kısıtlayacak olmasıdır.

Yunanistan'ın, Ege ve Akdeniz'de yaklaşık 6000 ada ve adacık sahibi olduğu ve bunların 200'den fazlasının yerleşime sahip olduğu tahmin edilmektedir.²²² Yunanistan, Akdeniz'deki önemli adalardan Girit Adası'na ve Meis, Kerpe ve Rodos Adaları'na sahiptir. Tüm bu adalar literatürde Yunan Adaları olarak adlandırılmaktadır. Bu sayılan adalardan birçoğu Yunanistan anakarasına görece uzak mesafededir. Meis Adası yaklaşık olarak 550 km (300 deniz mili), Rodos Adası 370 km (200 deniz mili), Kerpe Adası 350 km (190 deniz mili), Girit Adası 150 km (80 deniz mili) uzaklıktadır.

BMDHS'deki genel kurala²²³ göre adalar, kayalıklar ve yapay adalar hariç olmak üzere kıyı devletinin bir uzantısı gibi görülmektedir. Bu kural uyarınca, Yunanistan anakarasına uzak konumda olan bu adalar, Akdeniz'de Yunanistan'ın deniz yetki alanlarını uzatarak oldukça avantajlı bir durum oluşturmaktadır. Yunanistan, Doğu Akdeniz'de tezlerini savunurken temel olarak, genel deniz sınırlandırma hukuku kurallarının bölgede istisnasız olarak uygulanmasını talep etmekte ve adaların statüsü ile eşit uzaklık ilkesinin de istisnasız olarak uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla Yunanistan'ın tezlerine göre adalar anakara gibi sayılacak ve Yunanistan'ın deniz yetki alanlarını Türkiye ve diğer kıyı sahibi devletler aleyhine genişletecektir. Ayrıca Yunanistan, adaların bu statüsünün yanında, adaların yarattığı deniz yetki alanları belirlenirken diğer devletler ile arasında kalan alanlar için bir diğer deniz sınırlandırma hukuku ilkesi olan eşit uzaklık ilkesinin de uygulanması gerektiğini öne sürmektedir. Özetle Yunanistan bölgede genel ilkelerin uygulanması gerektiği savunmakta, böylece Akdeniz'de Türkiye ve KKTC'nin anakarasına çok yakın olan sular üzerinde de hâk ilân etmektedir.

²²² GNTÖ, <https://www.visitgreece.gr/islands/> (erişim tarihi: 25.06.2025).

²²³ BMDHS Madde 121 vd.

Şekil 2.7: Akdeniz'deki Adaların Konumları ve Yaklaşık Kuş Uçuşu Mesafeleri²²⁴

Türkiye bu duruma şiddetle karşı çıkmakta, sözleşmenin genel kurallarının uygulanmasının bölgedeki eşitliği Türkiye ve KKTC aleyhine bozacağını iddia etmektedir. Türkiye'ye göre Yunanistan, anakarası ile arasında uzak mesafede olan adaları kullanarak Türkiye'nin haklarını gasp etmeye çalışmaktadır. Türkiye tarafı, özellikle kıyısına çok yakın, 2 km uzaklıktaki bir konumda olan, yüzölçümü 10 km² olan Meis Adası'nın deniz sınırlandırılması için kullanılmasını eleştirmektedir. 21 Temmuz 2020 yılında, Meis Adası'nın da içinde bulunduğu bir konumda NAVTEX ilânı yapan Yunanistan'ın bu tutumu hakkında açıklama yapan dönemin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy: "Yüzölçümü 10 km² olan, Anadolu'ya 2 km, Yunan ana karasına ise 580 km uzaklıkta olan bir adanın 40.000 km² genişliğinde kıt'a sahanlığı alanı yaratması rasyonel ve uluslararası hukuka uygun bir tez değildir. Bu nedenle Yunanistan'ın bu iddialarını reddediyoruz" demiştir.²²⁵

Türkiye, bölgede Oniki Ada başta olmak üzere birçok durum sebebiyle bölgede özel bir durumun mevcut olduğunu, genel ilkelerin bu durumlarda uygulama alanı bulamayacağını belirtmektedir. Bölgedeki küçük çapta ve çok sayıda olan adalara anakara gibi deniz yetki alanları tanınmasına karşı çıkan Türkiye'nin eleştirilerinin odağında Anadolu kıyılarına çok yakın konumda olan adalar bulunmaktadır. Türkiye'ye göre bölgedeki bu özel durum göz önüne

²²⁴ İlgili görüntü, Google Haritalar'dan (<https://maps.google.com>) alınmıştır (erişim tarihi 26.04.2025).

²²⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/sc-66-yunanistan-disisleri-bakanligi-nin-oruc-reis--dogu-akdeniz-deki-arastirma-faaliyetine-iliskin-yaptigi-aciklama-hk-sc.tr.mfa> (erişim tarihi: 20.04.2025).

alınmalı, deniz yetki alanları sınırlanırken coğrafi özelliklere uygun ve hakkaniyete dayalı bir sınırlandırma yapılmalıdır. Türkiye bu tezini savunurken bölgedeki adaların kıyı uzunluklarının, Türkiye'nin Akdeniz'e olan kıyısına kıyasla çok kısa olduğunu da belirtmekte, sınırlandırmada temel olarak bu durumun göz önüne alınması ve orantılılık ile hakkaniyet ilkesi temelinde bir sınırlandırma yapılması gerektiğini savunmaktadır.

2.3.1.2. Türkiye'nin Kıbrıs Adası Hakkındaki Tezleri

Doğu Akdeniz'in en büyük ve önemli adası olan Kıbrıs Adası, 1974'ten beri iki ayrı yönetime bölünmüş durumdadır. Adanın bu siyasi durumu deniz yetki alanları açısından iki farklı soruna yol açmaktadır. İlk olarak, GKRY tarafından 2003 yılından itibaren yapılan deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmalarının hukukun geçerli olup olmadığı temel bir tartışma konusu olmuştur. Türkiye, GKRY'nin Kıbrıs'ın tümünü kapsayacak şekilde anlaşmalar yapmasını, adadaki Türk halkının iradesini ve deniz yetki alanları üzerinde olan haklarını bütünüyle yok saymak olarak görmekte ve meşru olarak kabul etmemektedir. Bu sebeple adanın kuzeydoğu kısmında kontrol sahibi olmayan GKRY'nin, bu alanların deniz yetki alanlarını da kullanarak Mısır, Lübnan ve İsrail ile olan ikili MEB anlaşmalarının hukuki geçerliliği olmadığını belirtmektedir.²²⁶

Adadaki diğer yönetim olan KKTC'nin dünya tarafından tanınmayan de facto statüde bir devlet olması durumu da KKTC'nin diğer kıyı sahibi devletlerle ikili anlaşmalar yoluyla deniz yetki alanı belirlemesi önünde engel oluşturmaktadır. Türkiye, KKTC'yi meşru bir aktör olarak görmekte ve adada kontrol sahibi olduğu kıyılar üzerindeki deniz yetki alanlarında hak sahibi olduğunu kabul etmektedir. Ancak KKTC'nin bu haklarını yalnızca Türkiye tanımaktadır, bu sebeple devletin ikili anlaşma yoluyla belirleyebildiği tek deniz sınırı da adanın kuzeyindeki Türkiye kıyılarına bakan bölüm için olmuştur.

Bir diğer yandan ise Türkiye, Yunan Adaları konusunda savunduğu tezlerini Kıbrıs Adası için de tekrar etmekte, yüzölçümü ve önemi çok daha büyük olan Kıbrıs Adası açısından da özel bir durum olduğunu iddia etmektedir. Türkiye'ye göre Kıbrıs Adası'nın deniz yetki alanı belirlenmesinde anakara gibi görülmesi, adanın bölgenin ortasında kalan konumu sebebiyle Türkiye ve diğer kıyı sahibi devletler aleyhine adaletsizlik yaratacağını savunmaktadır. Türkiye'ye göre Kıbrıs Adası ile eşit uzaklık ilkesine göre ortaya hat çizilmesi halinde Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesi haksız biçimde sınırlanacaktır. Türkiye hakkaniyet ilkesi temelinde, adaların deniz yetki alanına etkilerinin sınırlı olması gerektiğini ileri sürmekte, Kıbrıs Adası'nın deniz yetki alanlarının bu duruma göre değerlendirilmesi

²²⁶ Emerson, 2013: 169.

gerektiğini, özellikle de kıyı uzunluklarının bir kıstas olarak kullanılması gerektiğini belirtmektedir.

Türkiye'nin uygulamada bu tezini destekleyecek bir örnek verilmesi gerekirse, GKRY ile Mısır arasında yapılan 2003 tarihli MEB anlaşması verilebilir. Zira bu anlaşmada belirlenen sınırlar Mısır aleyhine kısıtlanmış, Mısır'ın üzerinde hak sahibi olduğu deniz yetki alanlarının bir kısmı GKRY'ye bırakılmıştır. Eğer Mısır, kendisi gibi bir kara ülkesi olan Türkiye ile anlaşma yapmış olsaydı, iki devlet arasında ortay hat çizildiğinde Mısır'ın çok daha geniş bir alanda deniz yetki alanı sahibi olacak, yaklaşık 11.500 km² alanda daha deniz yetki alanı olacaktı.²²⁷ Mevcut anlaşmada bu eşitlik GKRY lehine bozulmuş durumdadır, zira anlaşmada kıyı uzunluğu Mısır'dan çok kısa olan Kıbrıs Adası bir anakara gibi kabul edilmiş ve ortay hat buna göre çizilmiştir. Sınırlandırmada oluşan bu Mısır aleyhine olan durum, Mısır içerisinde eleştirilere konu olmuş ve Mısır parlamentosundaki muhalefet partisi üyeleri tarafından da gündeme getirilmiştir.²²⁸

2.3.1.3. Türkiye'nin Bölgede Savunduğu Hukuki Pozisyon ve İlkeler, Türkiye'nin BMDHS'ye Taraf Olmamasının Sonuçları

Türkiye, Doğu Akdeniz'in karmaşık coğrafi şekillere sahip olması, bölgedeki adaların sayısının çokluğu, deniz çevresinde birbirine yakın çok sayıda kıyıdaş devlet olması, bölgenin tam ortasında, karşılıklı kıyılar arasında büyük bir ada olması gibi sebeplerle özel bir durumu olduğunu iddia etmektedir. Bu sebeple, deniz yetki alanı sınırlandırması için oluşturulan genel kurallar bu deniz açısından doğrudan uygulanamaz. Türkiye'ye göre, BMDHS'nin sade ve detaya sahip olmayan yapısı sebebiyle, karmaşık coğrafi şekiller barındıran Doğu Akdeniz açısından adil bir sınırlandırma yapılması için hakkaniyete göre yorum yapılması gerekmektedir. Türkiye, bu sebeple deniz sınırlandırma hukuku açısından "hakkaniyet ve orantılılık" ilkelerine dayanmakta, yine bölgenin yapısından dolayı "özel durumlar" ve "adaların sınırlı etkisi" alt ilkelerinin de bölgede sınırlandırma yapılırken ön planda tutulmasını gerekli görmektedir. Bu ve diğer ilgili deniz sınırlandırma hukuku ilkelerinin uygulamada sahip olduğu etkiler, Türkiye ve diğer bölge ülkelerinin öne sürdükleri tezlerin anlaşılması için önemlidir.

Türkiye, BMDHS'ye taraf olmadığından dolayı, BMDHS'nin getirdiği kurallar ile doğrudan bağlı değildir. Türkiye, BMDHS'nin bazı maddelerine sürekli itirazcı konumda olmasından dolayı sözleşmeyi kabul etmeyerek, deniz sınırlandırma hukuku açısından teamül

²²⁷ Yayıncı, 2020a: 39.

²²⁸ Yayıncı, 2020a: 40.

hukukuna bağılı olmayı tercih etmiştir. Bu sebeple sözleşmenin getirdiğı tüm kuralların Türkiye'ye karşı öne sürülmesi hukuken mümkün değildir. Yine BMDHS ile birlikte gelen uyumsuzluk çözüm mercilerinden Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi de Türkiye açısından yetkili bir yargılama organı olarak kabul edilmemektedir. Bu durum değerlendirildiğinde, Türkiye açısından deniz sınırlandırma hukuku için başvurulacak tek yetkili uluslararası mahkeme, Türkiye'nin BM Anlaşması ile kabul etmiş olduğı Uluslararası Adalet Divanı'dır.

Günümüzde deniz sınırlandırma hukuku açısından teamül hukukunun şekillenmesi, BMDHS maddeleri ve UAD ile DHUM içtihatları ile olmaktadır. Türkiye BMDHS'ye doğrudan bağılı olmasa da, deniz sınırlandırma konusunda teamül hukukuna bağılı olup, bu konudaki teamüller bu mahkemelerin öncülüğünde oluşturulmaktadır.

2.3.2. KKTC'nin Bölgedeki Deniz Yetki Alanı İddiaları

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, ada ve kıyılarının üzerinde Türk halkının hakları olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla GKRY'nin Kıbrıs Adası'nın tümü üzerinde hak ilân ederek, adanın sahibi gibi davranarak ve Türk tarafının iradesini yok sayarak yaptığı anlaşmaları kabul etmemektedir. KKTC yönetimi, bu tür anlaşmaların 1960 yılında imzalanan anlaşmalara ve eşitlik ilkesine aykırı olduğunu iddia etmektedir. GKRY'nin bu tek taraflı eylemlerini, Kıbrıs problemine çözüm bulunması konusundaki çabaları zedeleyecek bir nitelikte olduğunu savunmakta, ayrıca uluslararası hukuk açısından meşruiyeti bulunmadığını da belirtmektedir.

KKTC, GKRY'den farklı olarak adanın tümü üzerinde değil, kontrolü altında olan kuzey-kuzeydoğı kısımlarındaki kıyıları kullanarak deniz yetki alanı sınırlandırması faaliyetlerinde bulunmaktadır. 2011'de Türkiye ile KKTC arasında yapılan deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmasında, KKTC adanın kuzey kıyısını temel alarak, Türkiye'nin karşı taraftaki kıyısıyla arasında ortay hat çizimi yapılmış ve devletler tarafından üzerinde anlaşılan bu koordinatlar BMGS'ye gönderilmiştir. Ancak KKTC, BM tarafından tanınmayan bir statüde olduğu için bu sınırlar BM Okyanus ve Deniz İşleri tarafından yayınlanmamıştır. KKTC, bu anlaşmanın yapılmasının ardından belirlenen ortay hatta göre kendi tarafında kalan deniz alanlarında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na hidrokarbon araştırma ve sondaj ruhsatı vermiştir.

KKTC, Doğı Akdeniz'de Türkiye ile iş birliği içinde hareket etmektedir. İki devletin de savunduğı hukuki pozisyonlar birbirlerine paralel ve tamamlayıcı niteliktedir. İki devlet de GKRY'nin kendi kıyıları yanında KKTC kıyılarındaki deniz alanlarını gasp eden nitelikteki tek

Dışişleri Bakanlığı, bu hayâli hattı kullanarak bir deniz mekânsal planlama haritası yayımlamıştır. Bu harita ile Türkiye'nin üzerinde hak ilân ettiği deniz yetki alanları birbiriyle karşılaştırıldığında; iki devlet arasında çakışan geniş bir alanın mevcut olduğu ve bu alanda birçok küçük Yunan adasının bulunduğu görülmektedir. Ege ve Akdeniz'deki bu ada formasyonunun oluşturduğu ihtilâf sebebiyle Türkiye, bölgenin özel bir durumu olduğunu iddia etmekte ve ihtilâfın çözülmesi için bu özel durumun göz önüne alınması gerektiğini belirtmektedir. Sonuç olarak bölgede Türkiye ve Yunanistan arasındaki en temel uyumsuzluk adaların statüsü ve deniz yetki alanı üretme kabiliyeti konusundadır.

Türkiye, Yunanistan'ın bu tezine karşı bölgedeki adaların BMDHS'deki genel ilkelere göre değerlendirilmesinin bölge açısından adaletsiz sonuçlar doğuracağını, Türkiye'nin ve Libya gibi çevre devletlerinin haklarını büyük ölçüde zedeleyeceğini savunmaktadır. Yunanistan ise buna karşılık olarak; BMDHS'de adaların hukuki statüsünün net olarak açıklandığını, ilgili maddelere uygun şekilde sınırlandırmanın adalardan başlaması gerektiğini öne sürmektedir.²³¹ BMDHS'nin adalara tanıdığı statü ile birlikte, kara ülkesine sağlanan tüm haklar, bölgedeki adalar için de aynen geçerli olacaktır.

Yunanistan, adalar için savunduğu bu görüşü bir genel deniz sınırlandırma ilkesi olan eşit uzaklık ilkesi ile birlikte savunmaktadır. Yunanistan'a göre Doğu Akdeniz'de adaların ve diğer coğrafi şekillerin yarattığı bir özel durum yoktur. Sınırlar belirlenirken genel ilke olan eşit uzaklık ilkesi uygulanmalı, devletler arasındaki hatların buna göre çizilmesi gerekmektedir. Yunanistan, eşit uzaklık prensibinin bölgede istisnasız şekilde uygulanması gerektiğini öne sürmektedir. İlk olarak karasuları genişliği açısından bu maddenin uygulanması gerektiğini iddia etmekte ve kendi kıyıları ile Türkiye kıyıları arasında eşit uzaklık ilkesi uygulanmak suretiyle ortay hat belirlenmesi gerektiğini öne sürmektedir. Hatta Meis Adası gibi Türkiye'ye çok yakın konumda olan adalar da dâhil olmak üzere bu ilkenin istisnasız şekilde uygulanması gerektiğini iddia etmektedir. Türkiye-Yunanistan-Libya üçgeninde bakıldığında, Meis Adası göz önüne alındığı zaman Türkiye'nin, Girit Adası göz önüne alındığında ise Libya'nın deniz yetki alanları çok dar alana hapsolmaktadır.

Yunanistan, uygulanmasını istediği eşit uzaklık ilkesini 1995 tarihli 2289 Sayılı Hidrokarbon ve Diğer Kaynakların Araştırılması, Keşfi ve İşletilmesine İlişkin Kanun'unda (*Law On Prospecting, Exploration and Exploitation of Hydrocarbons and Other Provisions*) öne sürmekte²³², bu kanunda Yunanistan ile arasında karşılıklı bir deniz sınırlandırma

²³¹ Sandıklı vd., 2013.

²³² Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, <https://faolex.fao.org/docs/pdf/gre158708.pdf> (erişim tarihi: 27.04.2025).

anlaşması olmayan devletler ile sınırlandırmanın eşit uzaklığa göre yapılacağı belirtilmektedir.²³³

Son olarak Yunanistan; Türkiye, KKTC ve Libya'nın aleyhlerine olan bu deniz yetki alanı genişletme gayretini, Mısır, İsrail gibi devletlerle ve GKRY ile ikili anlaşmalar yapma yoluyla sürdürmektedir. GKRY, Yunanistan ve İsrail arasında 2008'den itibaren olan süreçte sık sık üçlü görüşmeler yapılmaktadır. Hatta üç taraf arasındaki bu ortaklık "Enerji Üçgeni" olarak adlandırılmaktadır. İlki 2010'da olmak üzere başlayan bu ortak zirveler, son olarak Mart 2025'te yapılmış, zirve sonrası yapılan açıklamada üç taraf arasındaki iş birliğinin devamlılığı vurgulanarak, Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'de sürdürdüğü faaliyetler kınanmıştır.²³⁴ Avrupa Birliği ve Fransa gibi bazı Avrupa ülkeleri de bu konuda Yunanistan'a açıktan destek vermektedirler.

2.3.4. GKRY'nin Bölgedeki Deniz Yetki Alanı İddiaları

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, 2003 yılından itibaren ilk olarak Mısır, 2007'de Lübnan ve 2010'da İsrail ile yaptığı deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmalarıyla beraber Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları hakkında tezlerini en aktif şekilde öne süren taraflardan birisi konumundadır. Bölgedeki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarının gündeme gelmesine neden olan en önemli etmenlerden biri, GKRY'nin 2003 tarihli MEB ilânı olmuştur.²³⁵ GKRY'nin hidrokarbon arama ve çıkarma lisansı verdiği bloklardan, adanın güneyinde, İsrail ile arasındaki deniz sınırında kalan 12. blok, KKTC ve GKRY arasındaki ihtilâfların yoğunlaştığı bölgedir. Bu alanda Afrodit Doğalgaz Sahası gibi zengin doğalgaz kaynakları bulunmaktadır.²³⁶

GKRY tarafından yapılan ikili MEB anlaşmaları, Kıbrıs Adası'nın tümünü temsilen yapıldığı iddiasıyla, KKTC'nin sahip olduğu kıyılar da dâhil tutularak gerçekleştirilmiştir. GKRY, adanın tamamı üzerinde tek meşru hükümet olduğunu ileri sürerek, KKTC kontrolündeki kuzeydoğusunu da kapsayacak şekilde bir etki tanıyan bir MEB alanları oluşturmuş ve bu alanlar içerisinde yabancı enerji şirketlerine arama ve sondaj ruhsatları vermiştir. GKRY'nin ruhsat verdiği alanların bir bölümü Türkiye'nin deniz yetki alanı olarak iddia ettiği kısımla da çakışmaktadır.²³⁷

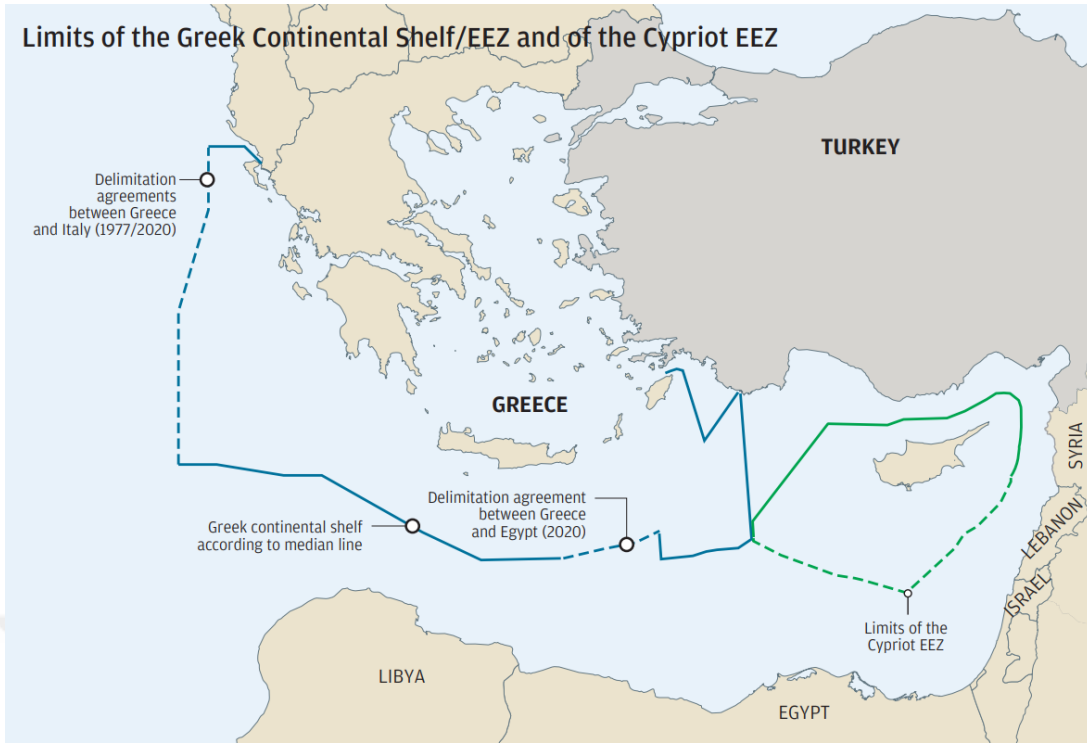
²³³ Acer, 2021.

²³⁴ Philenews, <https://in-cyprus.philenews.com/local/israel-cyprus-greece-trilateral-meeting-regional-cooperation/> (erişim tarihi: 27.04.2025).

²³⁵ Yayıncı, 2020a: 36.

²³⁶ Cyprus Hydrocarbons Company, <https://chc.com.cy/activities/licensed-blocks/> (erişim tarihi: 25.06.2025).

²³⁷ Bayram, 2015.

Şekil 2.9: Yunanistan ve GKRY'nin Deniz Yetki Alanı İddiaları Haritası²³⁸

Yukarıda sunulan haritada, GKRY'nin Kıbrıs Adası'nın tamamını kullanarak yaptığı ikili MEB anlaşmaları ve Yunanistan'ın sahip olduğu adaların verdiği avantajı kullanarak yaptığı anlaşmalar ile birlikte, eşit uzaklık esasına göre yapılacak teorik bir sınırlama sonucu ortaya çıkan deniz yetki alanları görülmektedir. Sınırlamalar bu şekilde yapılacak olursa, Akdeniz'de geniş kıyılara sahip olan Türkiye, çok dar bir deniz alanına kısıtlanacaktır.

Avrupa Birliği ve Fransa başta olmak üzere AB üyesi ülkeler bu iddiaları desteklemektedir. GKRY de Avrupa'dan aldığı desteğe²³⁹ dayanarak adanın tek temsilcisi olduğunu iddia etmekte ve buna göre MEB anlaşmaları yapmaktadır. GKRY, Türkiye'nin, tüm uluslararası kurumlar tarafından tanınan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımamasını eleştirmekte, bu durumu öne sürerek Türkiye'nin uluslararası hukuktan uzak durma çabası içinde olduğunu ve Türkiye'nin bu tutumunun tarafların, uluslararası hukuka dayalı meşru anlaşmalar yoluyla çözüme varma yükümlülüğünü ortadan kaldırmayı amaçladığını ileri sürmektedir. Kıbrıs Adası'nın KKTC yönetimi altında olan bölümler de dahil olmak üzere yaptığı MEB anlaşmalarının uluslararası deniz sınırlandırma hukukuna uygun, meşru anlaşmalar olduğunu iddia etmektedir.²⁴⁰

GKRY, KKTC'nin meşru bir devlet olmadığını ve adanın üzerinde bir yetkisi olmadığını iddia etmektedir. Bu sebeple KKTC'nin adanın kendisine ait kıyıları üzerinde

²³⁸ Syrigos.gr, https://www.syrigos.gr/books/Atlas_syrigos_dokos.pdf (erişim tarihi: 27.04.2025).

²³⁹ Boztürk, 2025.

²⁴⁰ Arıdemir ve Allı, 2019: 196.

yaptığı sınırlandırma anlaşmalarını tamamen yok saymaktadır. KKTC'nin hukuki temeli olmayan, de facto bir devlet statüsünde olmasından dolayı başka devletlerle anlaşma yapamayacağını, bu alanda KKTC tarafından yapılan bütün faaliyetlerin geçersiz olduğunu iddia etmektedir.

Türkiye ise, GKRY'nin bu iddialarının ve faaliyetlerinin Kıbrıs problemi çözüm sürecine zarar verdiğini, sorunları derinleştirdiğini ve tarafların uluslararası hukuktan uzaklaşmasına neden olduğunu savunmaktadır. Türkiye tarafından GKRY'ye, bu yöndeki faaliyetlerine son vermesi gerektiği konusunda birçok kez Dışişleri Bakanlığı yoluyla ikazlarda bulunulmuş ve farklı zamanlarda BM aracılığıyla notalar verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA DENİZ SINIRLANDIRMA HUKUKU İLKELERİ VE MAHKEME İÇTİHATLARI IŞIĞINDA DEĞERLENDİRME

3.1. Deniz Sınırlandırma Hukuku İlkelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Deniz hukukuna ilişkin uluslararası sözleşmeler olan 1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 BMDHS’de, deniz sınırlandırılması için getirilmiş olan kurallar sade, basit ve soyut bir yapıdadır. Bu durum sadece deniz sınırlandırma hukuku için değil, genel olarak tüm uluslararası hukuk kuralları için de geçerlidir. Zira küresel çapta ve çok sayıda devlet için geçerli olan bir hukuk yaratmak için kazuistik anlayıştan²⁴¹ kaçınmak, soyut ve genel ifadeler kullanmak gerekmektedir. Böylece bu soyut ve genel kuralları, somut olaylara uygulayacak olan mahkemelere, kararlarını devletler arasındaki esaslı farklılıkları göz önüne almak suretiyle verebilmeleri için bir takdir alanı tanınmış olacaktır. Mahkemeler, bu kuralları uyumsuzluğa gerektiği ölçüde uygulayarak, soyut kuralları somut uygulamalara dönüştürmektedirler.²⁴²

Önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi, deniz sınırlandırma kurallarının bu sade yapısı, karmaşık coğrafi şekillere sahip olan farklı dünya deniz alanlarında yapılacak sınırlamalarda geniş ölçüde bir yorumlama yapılmasını gerektirmektedir. Hatta bu durum, 1958 Sözleşmesi’nin uygulama alanı bulduğu yıllarda Uluslararası Adalet Divanı’nın önüne gelen uyumsuzluklar için yapılan yargılama süreçleri sonucunda, BMDHS’deki kıt’a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması ile ilgili 74. ve 83. maddelere de işlenmiş, doğrudan eşit uzaklık ilkesinin uygulanması anlayışı metinden çıkarılıp (kıt’a sahanlığı için), iki deniz yetki alanı için de hakkaniyetli çözüm kuralı getirilerek hakkaniyet temelli bir yaklaşım benimsenmiştir. 1958 Cenevre Sözleşmeleri’nden itibaren yaşanan bu gelişme süreci içerisinde UAD tarafından farklı ilkeler ve yöntemler geliştirilmiş, deniz yetki alanları sınırlandırmaları için objektif yaklaşımlar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Objektif bir yaklaşımın ortaya konulması, deniz sınırlandırmalarının barışçıl çözümlenmesi için önemli ve gerekli bir adımdır. Zira uluslararası hukukun sahip olması gereken temel özelliklerden biri öngörülebilir olmasıdır. Sınırlandırmaya ilişkin objektif ilkeler ve yöntemler ortaya konulduğunda devletler, aralarındaki uyumsuzlukların adaletli bir şekilde çözümleneceğinden emin olacak ve uyumsuzlukları uluslararası hukuk mercileri önüne

²⁴¹ **Kazuistik Anlayış:** Kazuistik anlayış, hukuk bağlamında detaycı ve aşırı ayrıntılı, her somut duruma özgü bir hukuk kuralı yaratmaya çalışmak anlamına gelmektedir.

²⁴² Ziliotto, 2023: 13-14.

taşımadan çekinmeyeceklerdir. Böylece zamanla uyuşmazlıklar çözümlenerek azalacak ve uluslararası refah seviyesi artacaktır.

Tüm bu sayılan sebeplerle, geliştirilen sınırlandırma ilkelerinin temel amacı hukukta objektifliği ve öngörülebilirliği sağlamak, bunu yaparken hakimlere somut olayın özelliklerini hakkaniyet ölçüsünde değerlendirebilmeleri için kuralları genel ve soyut ifadelerle oluşturarak özgürlük alanı tanımadır. Bu sebeple uyarlayıcı adalet anlayışı benimsenerek hakkaniyet, orantılılık ve diğer ilkeler oluşturulmuştur. Bu oluşturulan ilkeler kesin kriterler olmayıp, çözüme ulaşmakta kullanılacak kavramlar için çatı görevi üstlenmektedirler.²⁴³

3.1.1. Temel Üç İlke: Eşit Uzaklık, Hakkaniyet ve Orantılılık İlkeleri

3.1.1.1. Eşit Uzaklık İlkesi

Eşit uzaklık ilkesi (*equidistance principle*), karasuları, kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi tüm deniz yetki alanlarına ilişkin uyuşmazlıklarda uygulanabilecek bir ilke olup, uyuşmazlıkların çözümü için ilk aşamada uygulanacak yöntem olarak belirlenmiştir. Bu ilkeye göre devletler arasında var olan bir deniz sınırı anlaşması yoksa, iki devletin kıyı esas hatlarının en yakın noktalarına eşit uzaklıkta bulunan orta hat deniz sınırlarının iki devlet için de kesildiği yer olacaktır. Bu prensip, 1958 Cenevre DHS'lerinde karasuları ve kıt'a sahanlığı kavramlarının ikisi için de madde metninde mevcut iken; BMDHS'de ise sadece karasuları için madde metninde devam etmiş, kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge için olan madde metinlerinde bu ifadeye yer verilmemiş, bunun yerine hakkaniyet ilkesi temelli bir yaklaşıma gidilmiştir. Ancak madde metninde bu ifadenin yer almaması, uyuşmazlıklarda uygulanmayacağı anlamını taşımamakta, yalnızca doğrudan bu ilkenin uygulanması zorunluluğunu kaldırmaktadır.

Eşit uzaklık ilkesi, BMDHS'de karasuları sınırlandırılması için temel kural olarak BMDHS'nin ilgili maddesinde²⁴⁴ yer almakta, ancak diğer deniz yetki alanları için eşit uzaklık ilkesi madde metninde yer almamaktadır. Zira karasuları, daha yeni ve geniş deniz yetki alanı sahibi olan diğer iki deniz yetki alanı kavramına göre çok daha dar deniz sınırlarını öngörmekte, bu sebeple devletlerin karasuları alanları genellikle çakışmadığı için bu alanlarda eşit uzaklık ilkesinin uygulanması diğer kavramlar için uygulanması kadar uyuşmazlığa sebep olmamaktadır (Ege Denizi karasuları anlaşmazlıkları gibi bazı istisnalar hariç olmak üzere).

²⁴³ Açıkönül, 2012; Sali, 2022: 43.

²⁴⁴ BMDHS Madde 15.

BMDHS - Madde 15: Sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında karasularının sınırlandırılması

İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı **esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın** ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğer özel durumların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka şekilde sınırlandırılmasını gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.

Ancak bu kuralın kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi geniş deniz sınırlarında uygulanması daha zordur. UAD'nin gelişen içtihatları sonucunda BMDHS, karşılıklı veya bitişik kıyıları olan sahil devletlerinin kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge uyumsuzlukları için doğrudan eşit uzaklık ilkesi yerine hakkaniyete dayalı olarak paylaşım yapılması gerektiğini madde metnine yerleştirmiş, ancak hakkaniyetin sağlanması için net bir yöntem tarif etmemiştir.²⁴⁵ Hakkaniyetli çözüm kuralının yorumlanması ve uygulanması mahkemelere bırakılmış olup, bu yorumlamanın doğru şekilde yapılması birçok sayıda bitişik ve yakın kıyılara sahip devletin bulunduğu Doğu Akdeniz için hayati önem teşkil etmektedir.

Eşit uzaklık ilkesi, iki devlet arasındaki uyumsuzluğun adaletli şekilde çözüme kavuşturulması için getirilmişse de farklı coğrafi şekiller ve jeopolitik koşullara sahip dünya üzerindeki her duruma uygun değildir. Dolayısıyla UAD, bu ilkeyi her duruma istisnasız uygulanacak mutlak bir kural olarak kabul etmemekte, farklı özel durumların var olabileceğini kabul etmektedir. 1958 Sözleşmeleri ile ortaya konulan eşit uzaklık ilkesi, çıkan uyumsuzlukların UAD tarafından değerlendirilmesi ile oluşan içtihatlar sonucu, kıt'a sahanlığı gibi geniş deniz alanlarında katı bir kural olmaktan çıkmıştır. Bu değişimi net olarak gözlemlemek için ilk olarak 1958 Kıt'a Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesindeki eşit uzaklık vurgusuna bakmak gerekir.

"1958 Kıt'a Sahanlığı Sözleşmesi - Madde 6:

1. Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla Devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu Devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu Devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir Devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı **esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta** olan orta hattır.

2. Aynı kıta sahanlığının kıyıları yan yana olan iki Devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu Devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her bir Devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren **eşit uzaklık ilkesinin** uygulanması suretiyle tespit edilecektir.

²⁴⁵ Ziliotto, 2023: 14-16.

3. Kıta sahanlığının sınırlarını tespit ederken, bu Maddenin 1. ve 2. paragraflarına uygun şekilde çizilen herhangi bir hat belirli bir tarihte mevcut olan haritalara ve coğrafi hususiyetlere göre tarif edilmeli ve kara üzerindeki teşhisi kabil daimî sabit noktalar dikkate alınmalıdır.”

Kıt’a sahanlığı açısından bu hüküm benimsendikten sonra, ilk deniz sınırlandırma davası olan, Federal Almanya, Hollanda ve Danimarka arasındaki “1969 Kuzey Denizi Kıt’a Sahanlığı Davası’nda”, eşit uzaklık ilkesinin her durumda geçerli olmayacağı, ilkenin coğrafi koşullara göre uyarlanarak uygulanacak bir ilke olduğu kararı çıkmış, bu tarihten sonraki uygulamalar da bu karara göre şekillenmiştir. Bu dava sonucunda deniz hukuku uygulamalarında temel ilke olarak yerleşen hakkaniyet ilkesi, aynı zamanda BMDHS’ye de pozitif hukuk kuralı olarak entegre edilmiştir. BMDHS’nin kıt’a sahanlığı ile ilgili 83. maddesinde, selefî olan 1958 Kıt’a Sahanlığı Sözleşmesi’ndeki, uyuşmazlığa doğrudan eşit uzaklık ilkesinin uygulanacağı hükmü yerine, “hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla” denilerek daha esnek bir hüküm getirilmiş, hakkaniyetin uygulanması konusunda mutlak bir yöntem belirlenmeyerek mahkemelere takdir hakkı tanınmıştır.

“1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi - Madde 83:

Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıt’a sahanlığının sınırlandırılması

1. Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıt’a sahanlığının sınırlandırılması, **hakkaniyete uygun bir çözüme** ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde, uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.

2. Uygun bir süre içerisinde bir anlaşmaya varamadıkları takdirde, ilgili devletler XV. Kısımda öngörülen usullere başvuracaklardır.

3. 1. paragrafta öngörülen anlaşma akdedilinceye kadar, ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler nihai sınırlandırmaya hâlel getirmeyecektir.

4. İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, kıt’a sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin sorunlar bu anlaşmaya uygun olarak çözümlenecektir.”

Bu maddeye bakıldığında, 1958 Cenevre Sözleşmeleri’nin kıt’a sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin kuralının, sınır uyuşmazlıklarının yargıya taşınması ile ortaya çıkan içtihat hukuku ile zamanla değiştiği, bu değişimin de 1982 BMDHS’ye yansıdığı açıkça görülmektedir. Böylece, eşit uzaklık ilkesi zamanla tek ve mutlak ilke olmaktan çıkmış, uyuşmazlık çözümünde kullanılan ilk ilkeye dönüşmüştür. Bu durum kıt’a sahanlığının yanında münhasır ekonomik bölge anlaşmazlıkları için de büyük öneme sahiptir. Zira azami genişlikleri istisnai hâller haricinde aynı olan, BMDHS’deki sınırlandırmaya ilişkin kuralları aynı olarak belirlenen bu iki kavramın deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarında genellikle beraber

değerlendirildiği ve hakkaniyet ilkesinin iki deniz sınırı için de esas sınırlandırma kuralı olarak belirlendiği görülmektedir.

Son olarak eşit uzaklık ilkesini bölgedeki uyuşmazlıkların önemli bir tarafı olan Yunanistan tarafından değerlendirmek gerekir. Zira bu ilke, Akdeniz'deki deniz yetki alanı iddialarını savunurken devlet tarafından sıkça vurgulanmaktadır. Devletin 2020 yılında Birleşmiş Milletler'e ilettiği mektupta, "uluslararası yargı içtihatlarındaki eşit uzaklık çizgisinin önemi" ısrarla vurgulanmıştır.²⁴⁶ Yunanistan, bölgede adalar ile sahip olduğu durumu eşit uzaklık ilkesini de kullanarak genişletmek amacını gütmekte; Girit, Kerpe, Meis adaları hattında eşit uzaklıkla sınırlandırma yaparak Türkiye'yi sınırlı bir deniz yetki alanına sıkıştırmak istemektedir.²⁴⁷ Karasuları iddiaları, kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramlarının tümü açısından Akdeniz ve Ege için devlet tarafından genel ilkeler savunulmakta, Türkiye'nin özel bir durum olduğuna ilişkin iddiaları kabul edilmemektedir.

3.1.1.2. Hakkaniyet İlkesi ve BMDHS 74. ve 83. Maddelerin Yorumlanması

Uluslararası Adalet Divanı'nın deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında kullandığı temel ilkelerden biri hakkaniyet ilkesidir (*principle of equity*). Bu ilke, 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nin uygulanması sürecinde gelişen içtihatlar ile deniz sınırlandırma hukukuna yerleşmiştir. Uluslararası hukuk bağlamında hakkaniyet, objektif adalet anlayışının somut olaylara, olayın özellikleri göz önüne alınarak uygulaması olarak tanımlanabilir. Bu ilkeye göre; uyuşmazlıkla ilgili BMDHS kuralları uygulanırken, hakkaniyetin gerektirdiği ölçüde yorum yapılmalı, hakkaniyeti sağlayacak ölçüde objektif yöntemler ve ilkeler benimsenmeli, somut olay bunların ışığında yorumlanmalı ve çözümlenmelidir. Bu kurala göre, deniz yetki alanları belirlenirken devletlerin sahip olduğu coğrafi şekiller ve diğer özellikler, başka devletlerin aleyhine olarak hakkaniyeti bozacak avantajlar sağlayamaz.

Tüm deniz hukuku kuralları hakkaniyet ilkesine göre oluşturulur ve yorumlanırlar. Deniz yetki alanları uyuşmazlıklarına uygulanacak çözümler de "hakça sonuç" alınmasına yönelik olmalıdır.²⁴⁸ Bu temel ilke, UAD tarafından 1958'den sonraki süreçte deniz sınırlandırma kararlarının çözümlendirilmesinde uygulanmakta olup, 1982 BMDHS Sözleşmesi'nde ise pozitif hukuk kuralı haline getirilmiş, sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasındaki kıt'a sahanlığının²⁴⁹ ve münhasır ekonomik bölgenin

²⁴⁶ Acer, 2021: 35.

²⁴⁷ Yayıcı, 2012: 19.

²⁴⁸ Toluner, 1996: 226.

²⁴⁹ BMDHS Madde 74.

sınırlandırılması²⁵⁰ için uygulanacak temel kural olarak madde metnine eklenmiştir. Bu kural hem münhasır ekonomik bölge hem de kıt'a sahanlığı için geçerlidir.

BMDHS 74. ve 83. maddelerin metinleri ve içerisinde alan hakkaniyetli çözüm ilkesi incelendiğinde şu iki durum dikkat çekmektedir:²⁵¹

- **Mutlak bir yöntem yoktur ve esnek bir anlayış benimsenmiştir:** BMDHS, deniz sınırı uyuşmazlıklarının çözümünde hakkaniyet temelli çözümü öngörmekte, ancak bunlar için kesin bir yöntem belirtmemektedir. Maddede yalnızca hedef tanımlanmış, yöntemleri tespit etmek ve uygulamak mahkemelere bırakılmıştır. Bu da mahkemelere geniş takdir hakkı sağlamaktadır.²⁵²

- **İlk Çözüm Usulü İkili Anlaşmadır:** BMDHS, barışçıl çözümleri sağlamak için devletleri ortak anlaşma yapmaları konusunda teşvik etmiş, bu şekilde bir anlaşma olduğu müddetçe sınırların dava konusu olmayacağını, ancak arada bir anlaşma sağlanamazsa dava konusu olabileceğini belirtmiştir.

3.1.1.3. Orantılılık İlkesi

Orantılılık ilkesi (*principle of proportionality*), deniz yetki alanlarının belirlenmesinde hakkaniyet ilkesine sıkı sıkıya bağlı olan bir diğer ilkedir. Bu ilkeye göre sınırlandırılacak alanlar belirlenirken devletler arasında orantılılık gözetilerek paylaşım yapılmalı, eğer bir devlet aleyhine orantısızlık ortaya çıkarsa bu durum hakkaniyeti sağlayacak şekilde düzeltilmelidir.

Deniz alanlarını orantısız şekilde paylaştıran bir sınırlandırma çizgisi hakkaniyete uygun kabul edilmeyecektir. Orantılılık ilkesi, yapılan sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunun nihai testi görevi görmektedir.²⁵³ Uluslararası Adalet Divanı kararlarında hakkaniyet ve orantılılık ilkelerine genel olarak beraber atıf yapılmaktadır. Örneğin UAD, 1969 Kuzey Denizi Kıt'a Sahanlığı Davası'nda verdiği kararda şu ifadeleri kullanmıştır:

*“Hakkaniyete uygun ilkeler (equitable principles) doğrultusunda gerçekleştirilen bir sınırlandırma, kıyı devletine ait kıt'a sahanlığı alanlarının büyüklüğü ile kıyı hattının genel yönü doğrultusunda ölçülen uzunluğu arasında **makul bir orantılılık** (reasonable degree of proportionality) derecesi sağlamalıdır.”*²⁵⁴

²⁵⁰ BMDHS Madde 83.

²⁵¹ Ziliotto, 2023: 20-27.

²⁵² Ziliotto, 2023: 26.

²⁵³ Yayıcı, 2020a: 60.

²⁵⁴ Uluslararası Adalet Divanı, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf> (erişim tarihi: 23.04.2025).

Karardaki bu ifade ışığında, deniz sınırlandırma uyuşmazlıkları çözülürken oluşturulan sınırların makul ölçüde orantılı olduğuna dikkat edilmesi, sınırlarda bir orantısızlığın mevcut olduğu tespit olunursa, mahkeme tarafından belirlenecek yöntemlerle bu orantısızlığın giderilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu ilke ışığında, uyuşmazlıklarda orantılılığın sağlanması için farklı yöntemler oluşturulmuş olup, güncel referans yöntem olan üç aşamalı yöntemin bir aşaması da çizilen sınırlarda orantılılığın test edilmesi üzerine kurulmuştur.

3.1.2. Önemli Alt İlkeler

Deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarında kullanılacak temel ilkelerden sonra, uyuşmazlıklar açısından önemli olan diğer alt ilkeleri incelemek yararlı olacaktır. Bu alt ilkelerin tümü, temellerini hakkaniyet ilkesinden almaktadır. Ancak bu alt ilkeler, genel nitelikteki hakkaniyet ilkesinden farklı olarak UAD ve diğer uluslararası mahkemeler tarafından özel durumlarla ilgili ortaya konmuş olup, nispeten daha somut konularla ilgili olarak oluşturulmuş ilkelere aittir. Dolayısıyla, coğrafi koşullarla ve diğer farklı durumlarla ilgili olarak ortaya konan bu alt ilkelerin önemli olanlarının anlaşılması ve uygulanması, deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarında yapılacak olan yorumların tutarlı olması için gereklidir.

Alt ilkeler, temel ilkelerden farklı olarak sayıca sınırlı olmayıp, farklı kararlardaki anlayışlardan oluşmaktadır. Bu bölümde bu alt ilkelerden önemli olan bazılarına değinilecektir.

3.1.2.1. Anlaşmanın Öncelikli Olması İlkesi

BMDHS’de kıt’a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin belirlenmesi ile ilgili maddeler incelendiğinde, devletler arasındaki sınırın ilk olarak ortak anlaşma suretiyle belirlenmesi yolunun tercih edildiği görülmektedir. Bu maddeler ve BM Anlaşması’nın 33. Maddesindeki barışçıl çözüm ilkesi²⁵⁵ gibi temel uluslararası hukuk ilkeleri de göz önüne alındığında, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili olarak karşılıklı veya bitişik kıyı devletleri arasında doğan uyuşmazlıklar, ilk olarak devletlerarası müzakere ve karşılıklı anlaşmalar ile çözülecektir.

Anlaşmanın öncelikli olması ilkesi (*priority of the agreement principle*) ile, iki devlet arasındaki deniz yetki alanlarının paylaşılması konusunda devletlere özgürlük tanınmış, müzakere ve uzlaşma yolları ön plana çıkarılmıştır. Ancak devletler bu özgürlüklerini, diğer kara ve kıyı devletlerinin açık denizlere açılma hakkını zorlaştıracak veya engelleyecek şekilde

²⁵⁵ **BM Anlaşması 33. Madde:** “Uyuşmazlıkların Barışçıl Yollarla Çözülmesi – 1. Süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile, bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdır.”

ve BMDHS hükümlerine aykırılık oluşturacak şekilde kullanamazlar. Yine aynı şekilde, çakışan deniz yetki alanları içerisinde hakkı olan diğer itirazcı devletlerin hakkını zedeleyecek şekilde ikili anlaşmalar yapılması, sözleşmenin verdiği özgürlük kapsamında sayılmayacaktır. Zira devletlere tanınan bu özgürlük ancak hakkaniyet çerçevesinde kullanılabilir.

3.1.2.2. Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi

Coğrafyanın üstünlüğü ilkesi (*predominance of geography principle*), deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında bölgenin coğrafi özelliklerinin (kıyı uzunluğu, kara parçalarının konumu, yönelimi ve karşılıklı ya da bitişik konumları gibi) belirleyici ve baskın bir unsur olarak dikkate alınması gerektiğini ifade eden ilkedir. UAD tarafından 1977 tarihli kararında belirtildiği şekilde; “*coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi mümkün değildir.*”²⁵⁶ Bu çerçevede kıyıları bitişik veya karşılıklı devletler arasında deniz yetki alanları sınırlandırılırken, kıyı uzunlukları, kıyı şekilleri gibi unsurlar esas olarak göz önüne alınmak zorundadır. Bunlar incelenirken ortaya çıkan sonucun orantılılık ve hakkaniyet ilkesi ile uyumlu olması gözetilir.

Bu ilke ile doğrudan bağlantılı olarak “kara denize hâkimdir” (*land dominates the sea*) kuralı UAD tarafından birçok kararda vurgulanmıştır. Mahkeme 1969’daki ilk deniz sınırlandırma kararında “*kıyı devletinin kara egemenliği, deniz alanları üzerindeki hakların kaynağıdır*” şeklinde ifade ederek bu durumu vurgulamıştır.²⁵⁷ Zira kıyı devletlerinin, kıyılarına bitişik deniz üzerindeki hakları en başta bir kıyıya sahip olmalarından, yani kara ülkelerinden kaynaklanmaktadır.

UAD, DHUM ve diğer yargı-tahkim organlarının kararlarında coğrafyanın üstünlüğü ilkesine sık sık atıf yapılmıştır. 1977 İngiltere-Fransa Davası, 1982 Libya-Tunus Davası, 2009 Romanya-Ukrayna davası gibi davalarda verilen kararlarda mahkemeler tarafından coğrafyanın belirleyici niteliği vurgulanmış, bu husus hakkaniyet ilkesi ile birlikte öncelikli gözetilmesi gereken unsurlardan biri olmuştur.

3.1.2.3. Doğal Uzantı İlkesi

UAD ve DHUM kararlarında, orantılılık ve hakkaniyet ilkesi temel alınarak deniz yetki alanı sınırlandırılmasına ilişkin özel ilkeler geliştirilmiştir. Bunlardan birisi doğal uzantı ilkesidir (*natural prolongation principle*). Kıt’a sahanlığının temelini oluşturan bu ilkeye göre, kıt’a sahanlığı alanı belirlenirken kara parçalarının deniz altından devam eden doğal uzantısı esas alınır. Kıt’a sahanlığı, kara ülkesinin sular altında kesintisiz devam eden uzantıları esas

²⁵⁶ UAD, 1977.

²⁵⁷ UAD, 1969.

alınarak, sığ şekilde uzanan kıyılarda 200 deniz milinin ötesinde olarak 350 deniz miline kadar uzayabilir.

1958 Cenevre Sözleşmeleri döneminde, hızla derinleşen deniz tabanına sahip kıyılarda asgari bir sınır olmadan kıt'a sahanlığı belirlenirken, bu uygulamanın hızla derinleşen sulara sahip olan kıyı devletleri aleyhinde eşitsizliğe neden olduğu anlaşılmış ve 1982 BMDHS'de hakkaniyet ve orantılılık ilkelerine uygun olarak bu tür kıyılara da en azından 200 deniz miline kadar kıt'a sahanlığı verilmiştir. Bu sebeple doğal uzantı ilkesi, 1958 Cenevre Sözleşmeleri zamanındaki yargılamalarda daha çok öne sürülmüş, ancak BMDHS ile birlikte sözleşmede kıt'a sahanlığı sınırlandırması konusunda yapılan değişiklikler ve yer altındaki kara ülkesinin devamlılığından tamamen bağımsız olan münhasır ekonomik bölge kavramının ortaya çıkması ile beraber önemi nispeten yitirmiştir.

3.1.2.4. Kapatmama İlkesi

Kapatmama ilkesi (*non-encroachment principle*) deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında kullanılan hakkaniyet temelli bir alt ilkedir. Literatürde “kesmeme ilkesi” (*no-cutting-off principle*) olarak da adlandırılan bu ilkeye göre devletler deniz sınırlandırma alanlarını belirlerken diğer devletlerin açık denizlere ulaşma hakkını sınırlayamazlar. Kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi, 200 deniz mili genişliğinde deniz alanlarında uygulanabilecek kavramların ortaya çıkmasıyla birlikte, kıyıları yakın ve etrafı kapalı olan devletlerin açık denizlere ulaşması konusunda uyuşmazlıklar artmıştır. Bu ilke özellikle kıyı şeridi dar veya sıkışmış devletlerin lehine uygulama bulmaktadır. Bu ilkenin Doğu Akdeniz'deki yansıması olarak, Meis Adası gibi Türkiye'ye oldukça yakın pozisyonda bulunan adaların deniz yetki alanları belirlenirken aynı kara ülkesi gibi değerlendirilmeleri sonucunda, Türkiye'nin Antalya Körfezi'nden rahatça açık denizlere çıkamama riski söz konusudur.

Bu ilke, Libya-Malta Deniz Yetki Alanı Davası çözümlenirken UAD tarafından vurgulanmıştır. Yine Nikaragua-Kolombiya Davası'nda da Kolombiya'nın adalarının Nikaragua kıyılarına olan yakın konumlarından dolayı, Nikaragua bu adalara kara ülkesi gibi deniz yetki alanı tanınırsa, kıyılarından açık denizlere rahatça ulaşamayacağını, bu konudaki hakkının ihlâl edileceğini öne sürmüştür. Bu karar ve iddialar göz önüne alındığında, geniş deniz yetki alanlarının öngörüldüğü yeni deniz sınırlandırma hukuku kavramları ile birlikte kapatmama ilkesinin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

3.1.2.5. Adaların Sınırlı Etkisi İlkesi

Adaların sınırlı etkisi ilkesi (*limited effect of islands principle*), coğrafyanın üstünlüğü ilkesi ve hakkaniyet ilkesinin bir uygulaması olarak oluşturulmuş bir alt ilkedir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki tezlerini de kuvvetlendiren bu ilkeye göre, adalar bazı durumlarda kıt'a sahanlığı ve MEB gibi deniz yetki alanları belirlenirken sınırlı bir şekilde göz önüne alınır veya tamamen yok sayılırlar. Zira, küçük, ıssız ve nispeten önemsiz adaların deniz yetki alanı üretmeleri, çevre devletlerin aleyhine bir durum oluşturacaksa, bu adalar için BMDHS'deki genel ilkenin uygulanması adaletsizlik doğuracak, hakkaniyet ilkesini ihlâl edecektir.

Bu ilke özellikle bir devletin adasının diğer bir devletin kıyılarına çok yakın olduğu durumlarda uygulanmaktadır. 1985 tarihli Libya-Malta Davası, 2009 Romanya-Ukrayna davası kararlarında bu ilke uygulanmış; adaların deniz alanı üretme konusundaki etkileri ya kısıtlı olarak tanınmış ya da adalar tamamen sınırlandırmadan hariç tutulmuştur. Bu ilke ile amaçlanan coğrafyanın üstünlüğü prensibini ayakta tutarak, kıyı sahibi devletler aleyhine bir durum oluşmasının önüne geçmektir.

Türkiye, coğrafyanın üstünlüğü ilkesi ile beraber bu ilkeyi Yunanistan'ın sahip olduğu adalara karşı (özellikle Meis Adası) öne sürmektedir. Türkiye, Meis Adası'nın Türk kıyılarına yakınlığı ve adanın yüzölçümünün çok küçük olması hususlarının dikkate alınarak yapılacak deniz yetki alanı sınırlandırmalarında yok sayılması gerektiğini, aksi bir durumun hakkaniyet ve orantılılık ölçütlerine aykırı olacağını savunmaktadır.

3.1.2.6. Kıyı Uzunluklarının Dikkate Alınması İlkesi

UAD başta olmak üzere uluslararası mahkemelerin deniz yetki alanı uyuşmazlıklarını değerlendirirken göz önüne aldığı bir diğer ilke de kıyı uzunluklarının dikkate alınması ilkesidir (*coastal length proportionality principle*). Aslen orantılılık ilkesinin bir devamı olan bu ilkeye göre deniz yetki alanları paylaştırılırken, uyuşmazlık tarafı devletlerin kıyı uzunlukları ve bu uzunlukların birbirine oranları göz önüne alınmalı, paylaşım buna göre yapılmalıdır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de savunduğu bu ilke, ilk olarak 1969 Kuzey Denizi Kıt'a Sahanlığı Davaları'nda uygulanmıştır.

UAD'ye göre, hakkaniyet ilkesi temel alınarak oluşturulan sınırlar makul bir orantılılığa sahip olmalıdır. Kıyıların içbükey (konkav) veya dışbükey (konveks) yapıda olması gibi biçimsel farklılıklar içermesi, bu durumlara uygun sınırlandırma yapılmasını gerektirir. UAD, bu farklılıkların uyuşmazlığın çözümünde değerlendirmeye alınması için iki kıyı uzunluğu arasında önemli, hakkaniyeti etkileyecek derecede bir fark olmasını aramaktadır.²⁵⁸ Bu ilke,

²⁵⁸ Acer, 2021.

ada devletleri ile kara ülkeleri arasındaki deniz yetki alanı uyuşmazlıklarında kullanılmıştır. Örneğin bu ilke, kara ülkesi olan Libya ile ada ülkesi olan Malta arasındaki 1985 Malta-Libya Kıt'a Sahanlığı Uyuşmazlığı Kararı'nda kullanılmıştır.

3.1.2.7. Özel Durumlar İlkesi

Özel durumlar ilkesi (*special circumstances principle*), genel ilkelerin uygulanmasının adaletsizlik oluşturacağı durumların varlığının tespiti halinde, uyuşmazlığın çözümüne ilişkin olarak özel ilkelerin devreye alınması gerektiğini belirten ilkedir. Ancak bu özel durumların ne olduğu tam ve sınırlı olarak belirtilmemiş, bu husus mahkemelerin takdirine bırakılmıştır.²⁵⁹ UAD ve diğer yargı-tahkim organlarının temel aldığı bu ilkeye göre, uyuşmazlığa ilişkin olarak getirilecek çözüm için hakkaniyet ve orantılılığın sağlanması amacıyla temel ilkelerden uygun ölçüde sapma yapılabilir. Örneğin; kıyıları fazla girintili-çıkıntılı olan veya uzunca adalara sahip olan devletler ile diğer devletler arasında yapılacak olan sınırlandırmalarda eşit uzaklık ilkesi mutlak şekilde uygulandığı zaman eşitliği bozacak durumlar oluşabilir. Yine kıyıların içbükey, dışbükey gibi yapılara sahip olması, kıyı uzunluğu farklılıkları, adaların diğer devletlere yakın olan konumları gibi birçok coğrafi farklılık sınırlandırma açısından hakkaniyeti bozacak durumlar yaratabilir. Bu gibi durumlarda, coğrafi koşullara uygun olan, hakkaniyeti sağlayıcı yöntemlerin uygulanması mümkündür ve gereklidir. Bir diğer ifadeyle, UAD ve DHUM bu gibi durumlarda uyarlayıcı ve düzeltici adalet anlayışını temel almakta, bu konuda yargı organlarını görevlendirmektedir.

3.2. Adaların Hukuki Statüsü ve Deniz Yetki Alanı Üretme Konusundaki Etkileri

1958 Cenevre DHS'lerinde adalara, aynı kara ülkeleri gibi karasularına sahip olma hakkı tanınmış, kıt'a sahanlığı açısından da net bir düzenleme olmasa da kıt'a sahanlığı hakları genellikle karasuları gibi kıyıya dayalı olarak belirlendiği için, adalara da kıt'a sahanlığı tanınabileceği varsayılmıştır. Ancak adaların büyüklüğü, yerleşim durumu veya ekonomik kapasitesi göz önüne alınmadan kıta sahanlığı oluşturup oluşturamayacağı konusunda net bir düzenleme yapılmamıştır. Dünya denizlerinde, yaklaşık yarım milyon ada formasyonu olduğu tahmin edilmektedir. Bu ada formasyonları çok farklı coğrafi şekillere sahiptir, bu durum da adalara deniz yetki alanı konusunda genel bir statü tanınması konusundaki sorunların temelini oluşturmaktadır.²⁶⁰

²⁵⁹ Kuran, 2020: 234.

²⁶⁰ Tanaka, 2015: 74.

Üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansı'nda BMDHS metni oluşturulurken, adaların tanımı ve statüleri ile ilgili bir düzenleme yapılması gerektiği anlaşılmış ve adalara ilişkin olarak farklı tanım önerileri getirilmiştir.²⁶¹ Adalarla ilgili madde oluşturulurken selefi olan sözleşmede yer almayan; takımadalar, sun'i adalar ve kayalıkların statüsü de bu sözleşme ile belirlenmiştir. BMDHS'ye göre kayalıklar ve sun'i adalar hariç olmak üzere adalar, aynı kara ülkeleri gibi kendi deniz yetki alanlarına sahiptir ve kara ülkesiyle eşit ölçüde deniz yetki alanı üretebilirler.²⁶² Adalara tanınan bu statü, Doğu Akdeniz bölgesi açısından yaşanan deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarının merkezinde bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'deki adalar çok sayıda olup, bölge içinde geniş alanlara dağılmıştır. Bu adalar ağırlıklı olarak tek bir devlete, Yunanistan'a aittir. Bu durumda adalar konusunda genel kuralın uygulanması, bölgedeki sınırlandırma konusunda diğer devletler aleyhine sonuçlar doğuracaktır. Türkiye bu nedenle, 1958 ve 1982 Sözleşmeleri görüşmelerinde de bu hususları özellikle belirterek, anlaşmanın konuyla ilgili maddelerine²⁶³ sürekli itirazcı pozisyonunda durmuştur.

3.2.1. BMDHS'nin 121. Maddesi Işığında Adaların Hukuki Statüsü

BMDHS'nin 121. maddesinin birinci fıkrasında, adaların tanımı yapılarak sularla çevrili oldukları ve su üstünde kalan kara parçaları olduğu belirtilmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında adaların deniz yetki alanı üretme kabiliyetlerinin kara ülkeleri ile aynı olduğu ve kara ülkeleri ile ilgili sınırlandırma düzenlemelerine tabi olduğu net olarak vurgulanmıştır. Son olarak üçüncü fıkrasında kayalıkların adalardan sayılmayacağı açıklanmıştır. Bu fıkra da adaların deniz yetki alanı oluşturup oluşturamayacağına dair sınırlandırıcı bir ilke ortaya konulmuştur.

“BMDHS Madde 121: Adaların Rejimi

1. Bir ada, sularla çevrili olan ve sular yükseldiğinde su üstünde kalan, doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçasıdır.

2. 3. paragraf hükümleri saklı kalmak üzere, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, işbu Sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır.

3. İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır.”

BMDHS, tüm konularda genel ifadeler kullanan bir sözleşme olmayıp, sözleşme boyunca az sayıda da olsa, gerek görülen yerlerde detaylı düzenlemelerin bulunduğu bir sözleşmedir. Buna bir örnek vermek gerekirse; girintili-çıkıntılı kıyılarda, coğrafi farkların

²⁶¹ Symmons, 2004: 12-13.

²⁶² Acer ve Kaya, 2019: 219.

²⁶³ BMDHS Madde 121.

devletler aleyhine veya lehine haksız bir durum oluşturmaması amacıyla farklı esas hat çizimi usulleri öngörülmüş²⁶⁴, çizilen esas hatlara göre bazı coğrafi yapılar devletlerin iç sularından sayılarak devletlerin aleyhine bir durum oluşması önlenmiştir. Ancak sözleşmede adalar konusunda yapılan düzenlemede böyle bir detaya yer verilmemiş, yalnızca üzerinde yaşanılmayacak durumda olan ve kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıklar (*rocks which cannot sustain human habitation or economic life of their own*) ve sun’i adaların deniz yetki alanlarının olamayacağı belirlenerek, haricindeki adalara ilişkin olarak yüzölçümü ve diğer kriterleri baz almayan, genel bir hüküm getirilmiştir.

Maddenin üçüncü fıkrasında belirlenen, adalardan hariç tutulan kayalıklar ile ilgili kuralı da incelemek yararlı olacaktır. “Kayalıklar” teriminin, anlaşmanın İngilizce metnindeki aslı “rocks” ifadesidir. Metinde özellikle bu ifade kullanılmış, ada ve adacık anlamlarına gelen “island ve islet” ifadeleri kullanılmamıştır. Dolayısıyla, yalnızca çok küçük yüzölçümüne sahip ve yaşanılmayacak durumda olan kayalıkların kastedildiği anlaşılmaktadır. Ancak maddenin devamında bulunan “kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan” (*cannot sustain...economic life of their own*) ifadesi ile birlikte değerlendirildiğinde maddenin anlamı bulanıklaşmaktadır. Zira insan yaşamına uygun olmayan kayalıkların kendilerine yetecek ekonomik faaliyetlerinin bulunması hayatın olağan akışına da aykırı olacaktır. Bu sebeple kullanılan ifade açısından bakıldığında, mahkeme uygulamalarında sadece kayalıklar değil, bazı adacıkların da bu fıkra kapsamında kaldığı görülmektedir.

Maddenin üçüncü fıkrasının, adaların sınırlandırmaya olan etkisi konusunda nasıl değerlendirileceğine dair çok sayıda uluslararası davada tartışma konusu olmuştur. Bu durum, sonraki bölümde detaylıca incelenecek olan 2009 Romanya ile Ukrayna arasındaki deniz sınırlandırma davasında da gündeme gelmiş, Ukrayna, sahip olduğu Yılan Adası’nın (*Serpent Island*) deniz sınırları konusunda etkili olması amacıyla adaya vatandaşlarını yerleştirmeye ve adada yerleşim yerleri oluşturmaya çalışmıştır. Aynı şekilde, 2012 yılındaki Nikaragua ile Kolombiya arasındaki deniz sınırlandırma davasında da bu durum önemli bir tartışma konusu olmuştur.

1958 Cenevre DHS’lerinde adalar hakkında netlikten uzak düzenlemelerin mevcut olması ve ardından BMDHS’nin adalar hakkındaki 121. maddesinin soyut ve genel ifadelerden oluşması, dünya denizlerinde bulunan, farklı yüzölçümlerine, konumlara ve coğrafi şekillere sahip adalar açısından uygulamada birçok uyumsuzluğun doğmasına sebep olmuştur. Zira BMDHS’de deniz yetki alanı üretme kapasitesi olarak adalara tanınan avantajlı durum değerlendirildiğinde, karışık coğrafi şekillerin ve küçük adaların yoğun olduğu kıyılarda, kara

²⁶⁴ BMDHS Madde 5-16.

lkeleri aleyhine hakkaniyetten uzak durumlar ortaya çıkabilmektedir. Sözleşmeler uygulanırken UAD’nin önüne gelen; İngiltere ve Fransa devletleri arasındaki 1977 Kanal Adaları Davası, Libya ile ada devleti Malta arasındaki 1982 Kıt’a Sahaneliği Davası, Romanya ile Ukrayna arasındaki 2009 tarihli Yılan Adası Davası ve diğer birçok deniz yetki alanı uyuşmazlığı adaların deniz yetki alanlarına etkisi konusunda ortaya çıkmıştır. Bu ve diğer davalarda uluslararası mahkemeler ve tahkim kurulları, sözleşmelerdeki genel düzenlemeleri somut uyuşmazlığa uygulayarak uyarlamacı adalet anlayışını benimsemiştir. Zamanla bu konuda belirli ilkeler oluşturulmuş, farklı yöntemler oluşturularak içtihatlar geliştirilmiştir.

3.2.2. BMDHS’nin 121. Maddesinin Uluslararası Sınırlandırma lkeleri Işığında Yorumlanması ve Adaların Deniz Yetki Alanları Konusunda Benimsenen  Anlayış

nceki bölümde ele alındığı gibi, BMDHS’nin 121. maddesi adaların tanımını yapmakta ve adalara tanınan deniz yetki alanları konusundaki normatif düzenlemeyi barındırmaktadır. Maddenin birinci ve ikinci fıkraları uyarınca adalar aynı kara ülkeleri gibi deniz yetki alanlarına sahiptirler. Ancak nc fıkra ile bu haklara önemli bir istisna getirilmiş, hangi adaların deniz yetki alanı oluşturup oluşturamayacağına dair sınırlandırıcı bir ilke ortaya koyulmuştur. Bu ilke, UAD ve diğer uluslararası yargı-tahkim mahkemelerinin deniz sınırlarının belirlenmesinde coğrafi gerçeklikten ziyade hakkaniyetli sonuç üretme hedefiyle birlikte yorumlanmalıdır. Mahkemeler, maddeyi değerlendirirken sadece metinsel yorumla yetinmemekte, aynı zamanda coğrafi, insani ve ekonomik etkenleri dikkate alarak sınırlandırma sürecinde hakkaniyeti sağlamaya çalışmaktadır. Bu değerlendirme yapılırken, hakkaniyet ve orantılılık ilkeleri ön planda tutularak, uyarlayıcı adalet anlayışı benimsenmektedir.

Mahkemeler hakkaniyet ve orantılılık ilkeleri göz önüne alarak, adaların deniz yetki alanları konusundaki etkilerini değerlendirirken üç temel anlayış ortaya koymuştur; adaların deniz yetki alanı üretme konusunda kara ülkesi gibi tam etki gösterdikleri hâller (mutlak eşitlik anlayışı), sınırlı etki gösterdikleri hâller (sınırlı etki anlayışı) veya tamamen göz ardı edilerek deniz yetki alanı oluşturamadığı hâller (etkisizleştirme anlayışı).

1. Mutlak Eşitlik Anlayışı (Formal Equality Approach)

BMDHS maddesinin lafzına sıkı sıkıya bağlı olan bu anlayışa göre, bir ada ile anakara arasında deniz yetki alanı üretme konusunda hukuken hiçbir fark yoktur. Adalar, coğrafi büyüklüğüne veya nüfusuna bakılmaksızın tüm deniz yetki alanlarına tam olarak sahiptirler. Ancak uygulamada bu yaklaşım, özellikle küçük adaların hakkaniyete aykırı biçimde büyük deniz alanları üretmesi nedeniyle terk edilmiştir.²⁶⁵

²⁶⁵ Tanaka, 2019: 156.

2. Sınırlı Etki Anlayışı (Restricted Effect Approach)

UAD'nin 2009 Romanya-Ukrayna ve 2012 Nikaragua-Kolombiya kararlarında benimsediği bu yaklaşım, küçük veya yerleşimsiz adaların sadece karasuları için dikkate alınabileceğini, MEB ve kıt'a sahanlığı açısından ise tam deniz yetki alanı yaratmayacaklarını ileri sürmektedir. Bu anlayış, adalara deniz yetki alanı üretme konusunda hukuki statü tanımakla birlikte, bu etkilerini sınırlandırarak hakkaniyete uygun bir sınırlandırma yapmayı hedefler.²⁶⁶

3. Etkisizleştirme Anlayışı (No Effect - Disregard Approach)

Bu yaklaşıma göre, küçük yüzölçümüne sahip ve önemsiz görülen adalar sınırlandırma sürecinde tamamen göz ardı edilirler. Adalar teknik olarak var olmakla birlikte, sınırlandırmada etkileri bulunmaz. Bu anlayış hakkaniyet ölçüsündeki en katı anlayış olup, adanın fiziksel varlığından çok sınırlandırma üzerindeki hakkaniyete dayalı etkisine odaklanır.²⁶⁷

Günümüzde yerleşik uluslararası içtihatlar, genellikle ikinci ve üçüncü anlayış arasında bir denge kurarak sınırlandırma yapma temelindedir. Böylece devletlerin adalara atfettikleri politik ve stratejik değerlerle, uluslararası hukukun dengeleyici adalet anlayışı arasında bir ortak nokta bulunmaya çalışılmaktadır. Uyuşmazlık konusu adaya bu üç durumdan hangisinin uygulanacağı belirlenirken bazı temel kriterler gözetilmektedir.

İlk kriter, BMDHS metninde de yer alan, bir kara parçasının ada olarak sayılması için insan yaşamına uygun koşullara sahip ve ekonomik olarak kendi kendine yetecek bir nitelikte olmasıdır. Bu koşullara sahip olmayanlar ada sayılmaz ve sınırlandırma yapılırken doğrudan göz ardı edilirler. Örneğin; coğrafi koşul olarak insan yaşamına uygun olmayan, sarp kayalara sahip küçük adalar, kayalık olarak değerlendirilip sınırlandırmaya katılmazlar.²⁶⁸

Eğer kara parçası bir ada olma niteliği taşıyorsa, diğer kriterler açısından değerlendirme yapılır. Bunlardan biri, adaların yüzölçümü ve kıyı uzunluklarıdır. Adanın büyüklüğü, kıyı uzunluğu ve kıyı çizgisi üzerindeki etkisi; sınırlandırma sürecinde adaya ne ölçüde deniz yetki alanı tanınacağı konusunda belirleyici olmaktadır. Özellikle çok küçük boyutlarda ve sınır çizgisine orantısız etki yapabilecek olan adalar, genellikle ya sınırlandırma dışında bırakılır ya da etkileri kısıtlanır. Bu durum değerlendirilirken adaların konumu ve kıyılara olan uzaklıkları da önemli bir husus olarak değerlendirilir. Adaların kıyı uzunlukları da bu açıdan değerlendirilir, zira küçük adaların kıyı uzunlukları, kara ülkesi olan devletlerin kıyı

²⁶⁶ UAD, 2009: 185-187.

²⁶⁷ Evans, 2014: 264.

²⁶⁸ UAD, 2012: 185-190.

uzunluklarına göre çok daha kısa kalmaktadır. Bu durumda sınırlandırma yapılırken bu farkı göz ardı ederek iki tarafa da aynı sınırlandırmayı uygulamak, hakkaniyete açıkça aykırı sonuçlar doğuracak ve makul bir orantılılık sağlanması kriterini karşılamayacaktır. Tüm bu durumlar, adaların diğer özellikleri ile birlikte uyumsuzluk kapsamında yorumlanarak değerlendirilirler.²⁶⁹

Diğer bir kriter ise, adaların karaya olan uzaklığı ve karşı devlete olan yakınlığıdır. Adanın diğer kara parçalarına göre izole bir konumda bulunması veya sınırlandırma bölgesinde dengeyi bozacak biçimde konumlanmış olması da bu konuda dikkate alınır. Adaların sınırlandırma açısından göstereceği etkinin miktarını belirleyen önemli bir unsur olan bu faktöre göre, adalar, kendilerine sahip olan kara ülkesine kadar yakın ise, sınırlandırmada o kadar etkilidirler. Eğer adalar, iki devlet arasında ortay hat olarak belirlenen eşit uzaklık çizgisinin ters tarafında (diğer devletin tarafında) kalıyor ise, o zaman sınırlar belirlenirken etkisi azalmakta, bazı durumlarda tamamen ihmâl edilmesi dâhi mümkün olmaktadır. Mahkemeler, adanın sınır çizgisinin simetrisini bozacak şekilde konumlanmış olması durumunda, sınırlı etki veya etkisizleştirme anlayışını kullanarak hakkaniyete uygun bir sınır hattı oluştururlar.

Bu konuya son olarak, günümüzdeki deniz sınırlandırma uyumsuzluklarında uygulanan referans yöntem olan üç aşamalı yöntem açısından değinmek gerekir. Daha sonraki bölümlerde değinilecek olan bu önemli sınırlandırma yöntemine göre, adaların sınırlandırmaya olan etkileri orantılılık ilkesi göz önüne alınarak test edilir. Bu yöntem, adaların etkisinin belirlenmesinde merkezi bir rol oynamakta ve bu konudaki uyumsuzluklara uygulanabilecek nispeten objektif bir yöntem ortaya koymaktadır.

3.2.3. Adaların Hukuki Statüsünün Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıkları Açısından Önemi

Doğu Akdeniz'deki münhasır ekonomik bölge uyumsuzluklarına bakıldığında, uyumsuzlukların merkezinde bölgedeki adalara tanınan hukuki statü olduğu görülmektedir. Zira adalar hakkındaki sözleşme maddesinin doğrudan lafzi olarak uygulanarak, mutlak eşitlikçi anlayışın benimsenmesi hâlinde, bölgedeki adaların çoğuna sahip olan Yunanistan büyük bir avantaj elde edecek, bu durum Türkiye başta olmak üzere diğer devletlerin aleyhine sonuçlar doğuracaktır.

Yunan Adaları'nın birçoğu Yunanistan'ın kara ülkesinden çok uzakta bulunmaktadır. Bölgedeki tartışmalı konulardan biri, yüzölçümü küçük ve Yunan anakarasına bir hayli uzak

²⁶⁹ Sali, 2022: 48-51.

konumda olan Girit, Rodos, Kerpe ve Meis gibi adaların deniz yetki alanı yaratarak Yunanistan'ın deniz yetki alanları konusunda bölgenin tümüne yayan ve Türkiye, KKTC ve Libya'nın haklarını ihlâl eden bir sonuç doğurmasıdır. Özellikle Meis Adası'nın ve Türkiye'ye çok yakın konumda olan diğer küçük adaların hukuki statüleri tartışmanın merkezinde yer almakta, Türkiye tarafından yapılan eleştirilerde sıkça dillendirilmektedir. Bu adalar konusunda mutlak eşitlikçi anlayışın benimsenerek adalara kara ülkesi gibi deniz yetki alanı tanınması hâlinde, bölgede hakkaniyet ve orantılılık ilkelerine uygun bir sınırlandırma ortaya koyulması oldukça zorlaşmaktadır. Bölgedeki adaların deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusundaki uyuşmazlıkların yalnızca soyut ve genel BMDHS kuralları ile çözülmesinin mümkün olmayıp, bu kuralların UAD başta olmak üzere yargı-tahkim mahkemeleri tarafından bölgenin koşulları ve sınırlandırma ilkeleri göz önüne alınarak uygulanması gerekir. Dolayısıyla bölgede adaletli bir paylaşım sağlanması, bölgedeki adaların coğrafi özellikleri, yüzölçümleri, kıyı uzunlukları ve kara ülkesine olan uzaklıkları gibi faktörler göz önüne alınarak BMDHS'deki genel ilkelerin uyuşmazlığa uyarlanmasından geçmektedir.

Tüm bunlar göz önüne alındığında, bölgedeki deniz yetki alanları konusundaki uyuşmazlıkların anlaşılacak, bölge devletlerinin güncel mahkeme içtihatlarına göre olan hukuki pozisyonlarını anlamak için, soyut ve genel kuralların somut olaya uygulandığı, deniz sınırlandırma ilkeleri ve yöntemlerinin ortaya konulduğu uluslararası mahkeme kararlarını incelemek gerekmektedir. Yine uyuşmazlıkların temelinde adaların bulunduğu davalara ilişkin kararlar da Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlıklar açısından önemli örnek teşkil etmektedir.

3.2.4. Deniz Sınırlandırma İlkeleri ve Adaların Hukuki Statüsüne Dair Uluslararası Mahkeme Kararları

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde UAD ve diğer mahkemeler tarafından benimsenen usul; uyuşmazlığı oluşturan sorunların tespiti, uyuşmazlığın doğasına uygun ilke ve yöntemlerin belirlenmesi, uyuşmazlığın tüm bu hususlar ışığında yorumlanması ve çözüm getirilmesidir. Mahkemeler uyuşmazlığı yorumlarken devletler ve bölgeler arası farklılıklara önem vermelidir, zira genel kuralların bu farklılıklara dikkat edilmeden uygulanması, çoğu zaman haksızlık ve zarara neden olacaktır.²⁷⁰ Mahkemeler bu süreci yürütürken, devletler arasındaki süregelen uygulama esaslarını da dikkate alırlar.²⁷¹

Bugüne kadar birçok deniz sınırlandırma uyuşmazlığı, UAD'ye ve BMDHS'de sayılan diğer uyuşmazlık çözüm mercileri olan; hakemlik, özel hakemlik yolları, DHUM'a

²⁷⁰ Güriz, 2022: 245.

²⁷¹ Acer, 2021.

götürülmüştür. Bu merciler deniz yetki alanı sınırlandırılması konusunda bugüne kadar birçok karar vermişlerdir.²⁷² Karasuları kavramı dar bir deniz sınırına ilişkin olduğu için, uyumsuzluklar genellikle kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge konularından doğmuş, bu sebeple mahkeme kararları genel olarak bu deniz yetki alanları ile ilgili olmuştur. Bu kararlar ile birlikte konu hakkında kapsamlı bir içtihat hukuku oluşmuştur.

UAD, 1969'da ilk deniz yetki alanına ilişkin kararını vermiş, 1977'de ise adaların deniz yetki alanının sınırlandırılmasına ilişkin rolü hakkında ilk kararını ortaya koymuştur. Bu kararlardan başlayarak, günümüze kadar verilen önemli uluslararası mahkeme kararlarının incelenmesi, deniz sınırlandırma hukuku ilke ve içtihatlarının ne yönde şekillendiğini ve bölgedeki devletlerin güncel pozisyonlarının uluslararası hukuk içtihatlarına karşı durumunu görmek için bizlere ışık tutacaktır. Bu kararlar incelendiğinde; hakkaniyet ilkesi temelli sınırlandırma anlayışı, adaların hukuki statüsü ve sınırlandırmaya etkisi, eşit uzaklık ilkesinin günümüzdeki konumu, üç aşamalı yöntemin deniz sınırlandırma hukukuna getirdiği yeni anlayış gibi durumlar daha net anlaşılabilecektir.

3.2.4.1. Kıt'a Sahanlığı ile Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Uygulamada Birlikte Değerlendirilmesi

UAD başta olmak üzere yüksek mahkemelerin konu hakkındaki kararlarını incelemeyen önce, uygulamada kıt'a sahanlığı ile münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırma davalarında (istisnalar hariç olmak üzere) birlikte değerlendirildiği hususuna değinmek gerekir. Kıt'a sahanlığı ile münhasır ekonomik bölge alanları, istisnai hâller haricinde ortak olarak azami 200 deniz mili genişliğinde deniz alanlarıdır. İki deniz yetki alanının nispeten yeni olması ve aynı genişlikte olması sebebiyle, kıt'a sahanlığı hakkındaki kararlardaki sınırlandırma ilke ve içtihatlarının münhasır ekonomik bölge için de geçerli olduğunu kabul etmek gerekir, ki yerleşik içtihatlar da bu şekildedir.

Bu durum hakkında verilebilecek en net örneklerden biri, UAD'nin 12 Ekim 2021 tarihli Somali-Kenya Davası (*Hint Okyanusu'nda Deniz Sınırlandırılması Davası*) Kararı'ndaki konu ile ilgili olan ifadeleridir. Mahkeme, münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması ile ilgili 74. madde ve kıt'a sahanlığı ile ilgili 83. maddelerin aynı nitelikte olduğunu, bu düzenlemelerin kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi iki kavram için ortak tek bir sınır belirlemeyi olanaklı kıldığını belirtmiştir.²⁷³

²⁷² Acer, 2021: 8-9.

²⁷³ Acer, 2021: 58.

Devletler münhasır ekonomik bölge belirledikleri alanlara ilişkin ilân yaparlarken, aynı zamanda belirledikleri deniz yetki alanında kıt'a sahanlığı sahibi olduklarını da belirtmektedirler. İki kavramın sınırlandırma açısından günümüzde bitişik bir hâle geldiği söylenebilir, zira münhasır ekonomik bölge kavramı aynı genişlikteki deniz yetki alanlarında kıt'a sahanlığına göre çok daha geniş yetkiler vermektedir. BMDHS'deki yeni kıt'a sahanlığı anlayışı da doğal uzantı ilkesinden uzaklaştığı ve kıyı sahibi devletlere her halükarda 200 deniz miline kadar alanlarda tanındığı için, münhasır ekonomik bölge ilân edilen alanlarda kıt'a sahanlığının da olacağı kabul edilmektedir.

1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri'nde ortaya konulan kıt'a sahanlığı kavramı ile deniz sınırlandırma hukukuna ilk defa bu denli geniş deniz alanlarında haklar veren bir kavramın girmesi sebebiyle uygulamada uyumsuzluklar doğmuştur. Uluslararası Adalet Divanı, bu uyumsuzluklarda verdiği kararlarda oluşturduğu ilkelerle zamanla bu konudaki içtihat eksikliğini doldurmuştur. Bu ilkeler, 1982 BMDHS ile gelen münhasır ekonomik bölge kavramının ve BMDHS'deki sınırlandırma kurallarının şekillenmesinde da etkili olmuştur. Zaten BMDHS'nin yürürlüğe girmesinden sonra ilgili davaların genel olarak kıt'a sahanlığı davaları olarak değil, iki kavramı da kapsayacak şekilde deniz yetki alanı davaları olarak açıldığı görülmekte, yargılama konusu olan iki kavram deniz yetki alanı uyumsuzluğu kavramı altında toplanmaktadır.

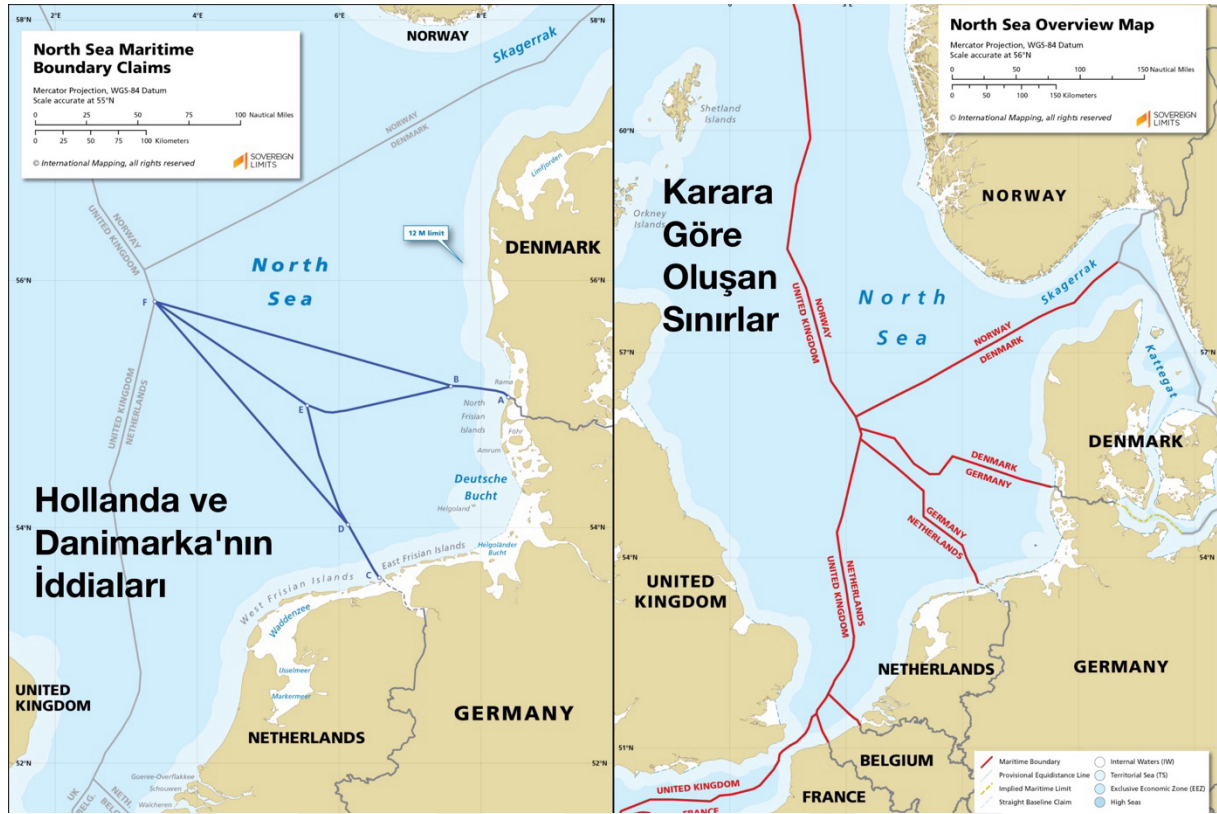
Dolayısıyla sonuç olarak, kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramlarının ikisi açısından da sınırlandırma uyumsuzluklarına uygulanan ilke ve kurallar aynı olup, oluşturulan ilke ve içtihatlar iki deniz yetki alanının sınırlandırılmasında da geçerlidir. Bu sebeple 1958 Cenevre DHS'lerinden sonraki süreçte kıt'a sahanlığı ile ilgili olan kararlar ve daha sonraki süreçteki deniz yetki alanı uyumsuzluğu davaları münhasır ekonomik bölge kavramı açısından da kullanılacak içtihatları oluşturmaktadır. Bu sebeple sonraki bölümde incelenecek kıt'a sahanlığına ilişkin kararlar, münhasır ekonomik bölge uyumsuzlukları için de büyük önem taşımaktadır.

3.2.4.2. 1969 Kuzey Denizi Kıt'a Sahanlığı Davaları Kararı

Deniz sınırlandırma hukuku kurallarının yorumlanmasına ilişkin ilk karar olan 1969 Kuzey Denizi Kıt'a Sahanlığı Kararı; Hollanda ve Danimarka'nın kendi aralarında eşit uzaklığa dayalı bir ortay hat çizerek belirlediği deniz yetki alanlarına karşı, iki devletin arasında bulunan Federal Almanya'nın itiraz etmesi sonucu ortaya çıkan sınırlandırma uyumsuzluğunun Federal Almanya tarafından 1967 yılında UAD'ye taşınması sonucunda verilmiştir.²⁷⁴ Karar, deniz

²⁷⁴ UAD, 1969. <https://www.icj-cij.org/case/52> (erişim tarihi: 27.04.2025).

yetki alanlarının sınırlandırılması hakkında verilen ilk uluslararası mahkeme kararı olup, sonraki deniz sınırı uyuşmazlıkları açısından önemli bir çerçeve çizmiştir.²⁷⁵

Şekil 3.1: Kuzey Denizi Kıt'a Sahanlığı Davaları Haritası²⁷⁶

Hollanda ve Danimarka devletleri, Kuzey Denizi'ndeki yetki alanları belirlenirken, 1958 Cenevre Kıt'a Sahanlığı Sözleşmesi'nin karşılıklı ve bitişik kıyılar arasında kıt'a sahanlığı sınırlandırması yapılırken sınırların eşit uzaklık ilkesi uygulanarak belirleneceği ile ilgili 6. maddesine dayanarak, buna uygun bir paylaşım yapılması gerektiğini savunmuşlardır. İki devletin arasında bulunan Federal Almanya ise, eşit uzaklık ilkesinin Kuzey Denizi'nde uygulanması hâlinde bölgede hakkaniyete aykırı sonuçlar oluşacağını, bölgedeki coğrafi şekillerin dikkate alınması gerektiğini öne sürmüştür. Kuzey Denizi'nde Federal Almanya'nın kıyıları içbükey iken, Hollanda ve Danimarka'nın kıyıları ise dışbükey şeklindedir. Bu sebeple, bölgede eşit uzaklık ilkesi uygulanması hâlinde, kıyı şekillerinin etkisinden dolayı Federal Almanya'nın sahip olacağı deniz yetki alanı diğer iki devlete nazaran daha küçük olacaktır.

Tarafların iddialarını değerlendirerek 1969 yılında karara bağlayan mahkeme, Kuzey Denizi'ndeki kıt'a sahanlığı sınırlarını oluştururken Cenevre Kıt'a Sahanlığı Sözleşmesi'ndeki eşit uzaklık ilkesini mutlak kural olarak kabul etmemiştir. Mahkeme, taraf ülkelerin kıyı

²⁷⁵ Tanaka, 2015: 242.

²⁷⁶ Sovereign Limits, <https://sovereignlimits.com/blog/the-north-sea-continental-shelf-cases> (erişim tarihi: 27.04.2025).

uzunluklarını değerlendirerek, coğrafi özelliğin gerektirdiği hâllerde hakkaniyet ve orantılılığı sağlamak amacıyla genel ilkedен sapma yapılabileceğini kabul etmiş ve coğrafi şekiller uyarınca doğal uzantı ilkesinin etkisini belirtmiştir.²⁷⁷

Mahkeme, sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olarak yapılmasını gerektiğini belirtmiş ve eşit uzaklık ilkesinin tüm sınırlandırmalarda kullanılacak tek ilke olmadığını açıkça belirlemiştir.²⁷⁸ UAD, deniz sınırlandırmaları için hakkaniyet, orantılılık ve coğrafyanın üstünlüğü gibi önemli ilkeleri ortaya koymuştur. Böylece bu karar, sonraki kararlar için de öncül niteliğinde olmuştur. Eşit uzaklık ilkesinin mutlak olmadığını anlaşılmaması ile, devletlere bu usulle oluşturulan ancak hakkaniyete uygun olmadığına kanaat getirdikleri deniz yetki alanlarına karşı uluslararası mahkemelere başvuru yolu ortaya çıkmıştır.

Kararın Deniz Sınırlandırma Hukuku ve Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıkları İçin Önemli Noktaları:

- 1969 Kuzey Denizi Kıt'a Sahanelığı Kararı, UAD'nin deniz sınırlandırılmasına ilişkin ilk kararı olup, deniz sınırlandırma hukukunun önünü açan karar niteliğindedir.²⁷⁹
- Kararda eşit uzaklık ilkesinin mutlak ilke olmadığı belirlenmiştir. Mahkeme, deniz sınırlandırmalarında tek bir yöntem olmadığını ancak tek bir amaç olduğunu vurgulamıştır.²⁸⁰
- Karar, hakkaniyet ilkesinin ilk kez ortaya konulduğu karar olmuştur. Karardan sonraki süreçte hakkaniyet ilkesi deniz sınırlandırma hukukunda temel norm hâline gelmiştir.²⁸¹ Kararda sonuç odaklı hakkaniyet (*result-oriented equity approach*) ilkesi temel alınmış, eşit uzaklık ilkesi geri plana atılmış ve esneklik odaklı bir yaklaşım izlenmiştir.²⁸²
- Deniz sınırlandırılması yapılırken kıyı uzunluklarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır, bu durum Doğu Akdeniz açısından önem taşımaktadır, zira Doğu Akdeniz'deki taraflar arasında büyük kıyı uzunluğu farkları mevcuttur.

3.2.4.3. 1977 Birleşik Krallık-Fransa Kıt'a Sahanelığı Davası (Kanal Adaları Davası) Kararı

Birleşik Krallık ve Fransa arasında çıkan, kıt'a sahanlığı anlaşmazlığına ilişkin bu dava, taraflar tarafından oluşturulan geçici (*ad hoc*) bir Tahkim Mahkemesi (*Arbitral Tribunal*) tarafından görülmüş ve karara bağlanmıştır.²⁸³

²⁷⁷ Churchill ve Lowe, 1999: 190.

²⁷⁸ Acer, 2021; UAD, 1969.

²⁷⁹ Acer, 2021; Tanaka, 2015: 242.

²⁸⁰ Tanaka, 2015: 242-244.

²⁸¹ Tanaka, 2015: 243.

²⁸² Tanaka, 2015: 249-251.

²⁸³ Birleşmiş Milletler, https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf (erişim tarihi: 27.04.2025).

Şekil 3.2: Harita Üzerinde Kanal Adaları²⁸⁴

Uyuşmazlığın merkezinde, bölgedeki Birleşik Krallık'a ait olan adalar bulunmaktadır. Birleşik Krallık'a ait olan, nispeten büyük (Guernsey ve Jersey Adaları) ve küçük adalardan oluşan, toplam yüzölçümleri 194 km² olan Kanal Adaları'nın²⁸⁵ (*Channel Islands*), Krallık kara ülkesine oldukça uzak konumda, Fransa kıyılarına ise yakın bir mesafede olması sebebiyle, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında etkisinin nasıl olacağı tartışma konusu olmuştur. Taraflar arasında 1964 yılından 1975 yılına kadar bu konuda müzakereler sürmüş, ancak bir uzlaşmaya varılamayınca dava Tahkim Mahkemesi'ne taşınmıştır.²⁸⁶

Dava, adalara ilişkin ilk deniz sınırlandırma uyuşmazlığı olması sebebiyle önem arz etmektedir. Birleşik Krallık'a ait olan adalar, ortay hattın karşı tarafında olan Fransa kıyılarına yakın konumda bulunmaktadır. Birleşik Krallık, sahip olduğu adaların deniz yetki alanı üretme konusunda kara ülkesi gibi, tam bir etkiye sahip olduğunun kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Fransa ise bu adalara, Birleşik Krallık'ın kara ülkesine olan uzak konumları sebebiyle deniz sınırlandırması yapılırken sınırlı bir etki tanınması gerektiğini savunmaktadır.²⁸⁷

²⁸⁴ Google Haritalar, <https://maps.google.com> (erişim tarihi 26.04.2025).

²⁸⁵ **Kanal Adaları:** Bu adalara Manş Adaları da denmektedir.

²⁸⁶ Bowett, 1979: 2.

²⁸⁷ Acer, 2020b: 3-4.

Tahkim Mahkemesi, 1969 Kuzey Denizi Davası Kararı'ndan farklı olarak eşit uzaklık ilkesini teamül hukuku olarak kabul etmiş, ancak sınırları eşit uzaklığa göre belirledikten sonra ortaya çıkan sınırlar üzerinde düzeltmeler yapmıştır. Mahkeme tarafından düzeltici hakkaniyet ilkesi (*corrective equity approach*) benimsenmiştir.²⁸⁸ Mahkeme, yaptığı yargılama sonucunda uyuşmazlığın çözümünde özel durumlar ilkesini vurgulamış, buna göre Kanal Adaları'nın deniz yetki alanları belirlenirken sınırlı bir etkiye sahip olması gerektiğini belirlemiştir.²⁸⁹ Zira Kanal Adaları Birleşik Krallık anakarasına oldukça uzakta (yaklaşık 48,5 deniz mili / 90 km), Fransa anakarasına ise oldukça yakın mesafede (bazı adalar için yaklaşık 8 deniz mili / 15 km) bulunmaktadır. Bu adaların deniz yetki alanı belirlenirken tamamen yok sayılmasının hakkaniyetten uzak bir durum olacağını, yine bunun tam aksine adalara kara ülkesi gibi etki verilirse coğrafi koşulların gereğine uygun olmayan, hakkaniyete aykırı sonuçların ortaya çıkacağı belirtilmiştir.²⁹⁰ Bu sebeple Kanal Adaları'na deniz sınırlandırılması konusunda sınırlı bir etki tanınarak sınırlandırma yapılmıştır.

Bu karar, adaların deniz sınırlandırılmasındaki etkisinin, adalara sahip olan devletin kara ülkesine ve karşı devletin kıyılarına göre konumu ile ilişkili olduğunu, her uyuşmazlık özelinde bakılması gereken bir durum olduğunu vurgulamaktadır.

Kararın Deniz Sınırlandırma Hukuku ve Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıkları İçin Önemli Noktaları:

- Tahkim Mahkemesi tarafından karara bağlanan bu dava, adaların deniz sınırlandırılmasındaki rolünü belirleyen ilk karar olarak, adaların hukuki statüsü ve deniz yetki alanı üretme kabiliyetleri açısından bir çerçeve görevi görmektedir.²⁹¹

- Kararda mahkeme özel durumlar ilkesini ortaya koyarak, uyuşmazlıkların coğrafi durumlara ve diğer şartlara göre yorumlanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu kriterlerin ışığında ilk olarak eşit uzaklık ilkesi temel alınarak sınırlandırma yapılması gerektiğini, eğer uyuşmazlık özel bir yöntemin uygulanmasını gerekli kılan bir duruma sahipse, sınırların buna göre düzeltilmesi gerektiğini belirten düzeltici hakkaniyet anlayışı (*corrective equity approach*) benimsenmiştir.²⁹²

- Karar, ortay hattın karşı tarafında, diğer devletin kıyılarına yakın konumda kalan adaların deniz sınırlandırılması yapılırken etkisinin azaldığını, adaların deniz sınırlandırma

²⁸⁸ Tanaka, 2015: 243-244.

²⁸⁹ Churchill vd. 2022; Symmons, 2004.

²⁹⁰ Churchill vd. 2022; UAD, 1969.

²⁹¹ Acer, 2021.

²⁹² Tanaka, 2015: 243.

açısından olan etkisinin anakaraya uzaklığına ve uyuşmazlık içinde bulunan diğer taraf ülkeye yakınlığına bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

- Kararda adaların kara ülkesi kadar uzun kıyılara sahip olmadığı ve bu sebeple sınırlandırma yapılırken sınırlı etkileri olması gerektiği, aksi durumda orantılılık ilkesine aykırı bir durum oluşacağı belirtilmiştir.

- Doğu Akdeniz'deki deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarının merkezinde adaların bulunduğu göz önüne alındığında, adaların deniz yetki alanlarına etkilerinin tartışmaya açılması ve bu konuda içtihatların oluşmaya başlamasını sağlayan bu karar, bu sebeple bölge açısından önem arz etmektedir.

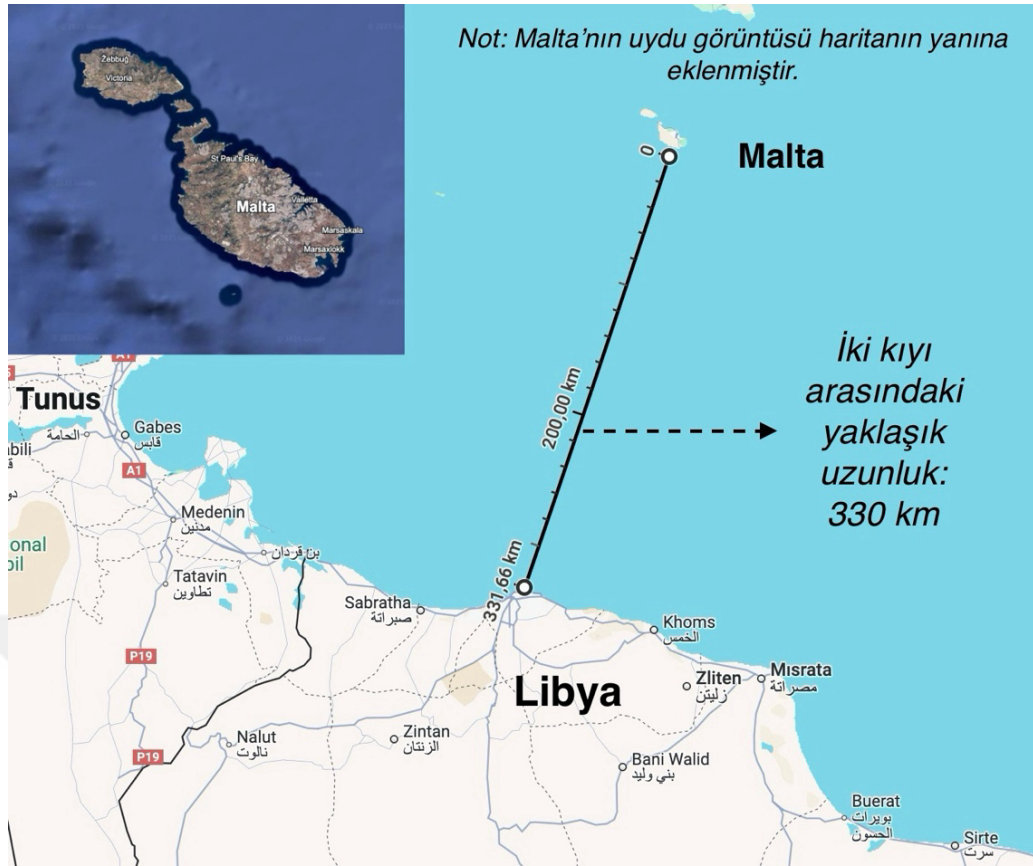
3.2.4.4. 1985 Libya-Malta Kıt'a Sahanlığı Uyuşmazlığı Davası Kararı

Libya Arap Cumhuriyeti ile Malta Cumhuriyeti arasındaki kıt'a sahanlığı uyuşmazlığına ilişkin olan bu dava, iki devlet arasında uyuşmazlığın çözüm yöntemine ilişkin olarak yapılan özel anlaşma (*special agreement*) uyarınca 1982'de Uluslararası Adalet Divanı önüne getirilmiştir.²⁹³ Malta Cumhuriyeti; Güney Avrupa'da bulunan, üç büyük ve iki küçük adadan oluşan nispeten küçük bir takımada devletidir. Bu adalardan yalnızca üç tanesinde insan yerleşimi söz konusu olup, bu adalar; Malta, Gozo ve Comino adalarıdır. Malta, toplam olarak 316 km² yüzölçümüne sahiptir.²⁹⁴

Uyuşmazlık yargı yoluna taşındığında henüz BMDHS kabul edilmemiş, ancak Üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansı'ndaki müzakereler son aşamalarına ulaşmış ve sözleşme metni hazırlanmış durumdaydı. Malta, Cenevre Kıt'a Sahanlığı Sözleşmesi'ndeki kıt'a sahanlığının eşit uzaklık ilkesine göre belirlenmesine ilişkin hükme dayanarak, iki devlet arasındaki kıt'a sahanlığının eşit uzaklık ilkesine göre belirlenmesi gerektiğini savunmuştur. Libya ise Malta'nın küçük bir ada devleti olduğunu, Libya'nın ise kıyı uzunluğu çok daha fazla olan bir kara ülkesi olduğunu, iki devletin aynı ölçüde deniz sınırlandırmasına tabi tutulmaması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, 1969 Kanal Adaları Davası Kararı'nda eşit uzaklık ilkesinin mutlak olarak uygulanmadığını, hakkaniyet esaslı çözüm bulunması için genel ilkeden uzaklaşılabileceği tezlerini öne sürmüştür. Zira Libya'ya göre karşılıklı kıyı uzunlukları arasındaki büyük farktan dolayı uyuşmazlığa eşit uzaklık ilkesi uygulanırsa, bölgenin koşullarını göz ardı eden mekanik bir sınırlandırma yapılmış olacak, belirlenecek olan sınırlar hakkaniyete ve orantılılık ilkelerine uygun olmayacaktır.

²⁹³ Uluslararası Adalet Divanı, <https://www.icj-cij.org/case/68> (erişim tarihi: 27.04.2025).

²⁹⁴ Keyvan, 2010: 4-5.

Şekil 3.3: Libya ve Malta Deniz Bölgesi Haritası²⁹⁵

UAD, 1985 yılında verdiği kararında, her iki tarafın da ileri sürdüğü yaklaşımları kısmen dikkate alarak orta yolu benimsemiştir. Mahkeme, öncelikle kıt'a sahanlığı sınırlandırmasında esas alınacak hukukun teamül hukuku olduğunu vurgulayarak, Cenevre DHS'lerindeki kuralların tek başına belirleyici olmadığını belirtmiştir.²⁹⁶ Mahkeme, eşit uzaklık ilkesinin çözüm için bir başlangıç noktası olarak kullanılabileceğini kabul etmiş, ancak bu çizginin mutlak biçimde uygulanamayacağını, hakkaniyete uyumlu hale getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu yaklaşım, mahkemenin daha önceki geliştirdiği "hakkaniyete uygun çözüm" ilkesinin devamı niteliğindedir. Uyuşmazlık özelinde kıyı uzunlukları arasındaki dengesizlik özellikle dikkate alınmıştır. Mahkeme, iki devlet arasındaki sınır çizgisinin Libya'nın lehine olacak şekilde düzeltilmesi gerektiğine karar vermiştir. Ancak mahkeme, Malta'nın ada devleti olarak sahip olduğu deniz yetki alanı haklarını tamamen göz ardı etmemiş, bu düzeltmeyi kısıtlı bir ölçüde yapmıştır.

Sonuç olarak UAD, davada kıyı uzunluklarını önemli bir kriter olarak kullanmış ve düzeltici eşitlik anlayışını benimsemiştir. Bu karar, daha sonraki deniz sınırı davaları için önemli bir öncül oluşturmuş ve üç aşamalı yöntemin gelişimine katkı sağlamıştır.

²⁹⁵ Google Haritalar, <https://maps.google.com> (erişim tarihi 27.04.2025).

²⁹⁶ UAD, 1985: 27-28.

Kararın Deniz Sınırlandırma Hukuku ve Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıkları İçin Önemli Noktaları:

- Bu karar ile UAD'nin deniz sınırı uyuşmazlıklarının çözümü için kullandığı ilkeler nispeten olgunlaşmıştır. Eşit uzaklık ilkesinin mutlak olmadığı tekrar vurgulanarak, hedefin hakkaniyetli bir sınırlandırma yapılması olduğu tekrar belirtilmiştir.

- Karar, bir takımada devleti olan Malta ile anakaraya sahip Libya arasında olması sebebiyle adaların hukuki statüsü açısından oldukça önemlidir. Malta'nın sahibi olduğu Filfla Adası sınırlandırmada tamamen göz ardı edilmiştir. Böylece, bazı adaların deniz sınırlarının belirlenmesinde hiçbir etkisi olmadığına dair bir mahkeme kararı ortaya konmuştur.

- Kararda ada devleti Malta'nın kıyı uzunluğunun, Libya'ya göre daha az olduğu ve bu hususun sınırlandırmada hakkaniyet ve orantılılık açısından önemli bir kriter olduğu vurgulanmış, kıyı uzunluğunun önemi tekrar ortaya konmuştur.

- Karar, deniz sınırlandırılması hukuku açısından getirdiği somut ilkeler ile öngörülebilirliği ve tutarlılığı sağlama açısından olumlu bir adım olarak nitelendirilmiştir, düzeltici hakkaniyet anlayışını deniz sınırlandırma hukukuna yerleştirmiştir.²⁹⁷

- Doğu Akdeniz'deki deniz sınırlandırma uyuşmazlıkları açısından bu karar, Filfla Adası'nın sınırlandırmada tamamen etkisiz kılınması açısından bakıldığında önemli bir örnek oluşturmuş, Türkiye'ye Meis Adası gibi adalar için kullanılabilecek bir argüman sunmuştur. Yine, uyuşmazlık tarafı Malta'nın bir ada devleti olması, karşılıklı kıyıların uzunluğunun kara ülkesinden kısa olmasının sınırlandırma hususunda kara ülkesi lehine değerlendirildiği de görülmekte, bu durum Kıbrıs Adası ile Türkiye kıyıları arasındaki sınırlandırma için bir örnek teşkil etmektedir. Son olarak kararda düzeltici hakkaniyet anlayışının yerleşmesi ve günümüzde kullanılan referans yöntemlerin oluşması açısından da kararın katkıları bulunmaktadır.

3.2.4.5. 2009 Ukrayna ile Romanya Yılan Adası Davası Kararı (Karadeniz Deniz Yetki Alanları Davası)

Ukrayna ile Romanya arasındaki Karadeniz'deki deniz sınırlandırma alanlarına ilişkin olan uyuşmazlık, 2004 yılında Uluslararası Adalet Divanı'na taşınmış ve 2009 yılında mahkeme tarafından karara bağlanmıştır. Karadeniz'deki Deniz Yetki Alanları Davası'' (*Maritime Delimitation in the Black Sea Case*) olarak da adlandırılan bu davada Romanya, Ukrayna'nın Tuna Deltası (*Danube Delta*) açıklarında bulunan Yılan Adası²⁹⁸ (*Serpent Island*) ismindeki adacığın deniz yetki alanları belirlenirken etkili olmaması gerektiğini belirtmiştir.

²⁹⁷ Elferink, 2006.

²⁹⁸ Yılan Adası'na; Snake Island, Zmiinyi Island, Island of Achilles, White Island da denmektedir.

Şekil 3.4: Yılan Adası'nın Konumu ve Adanın Havadan Görüntüsü²⁹⁹

Yılan Adası, konum itibariyle bitişik kıyılara sahip iki ülke arasındaki deniz yetki alanları belirlenirken büyük önem arz etmektedir. Eğer bu kara parçası ada olarak kabul edilir ve BMDHS'deki genel ilkeler uygulanırsa; deniz sınırlandırması açısından kara ülkesi gibi etki yaratacak, böylece Ukrayna bölgede çok daha büyük bir deniz yetki alanına sahip olacaktır. Bu kara parçasının ada olduğunu iddia eden Ukrayna, 2007 yılında ada üzerinde "Bile" adında bir küçük bir yerleşim yeri kurmuş ve BMDHS'nin 121. maddesindeki "kendine yetecek bir ekonomik faaliyete sahip olma" kriterini karşılayarak iddialarını güçlendirmeye çalışmıştır.

Romanya, dava sürecinde Yılan Adası'nın bölgede herhangi bir ekonomik faaliyetinin ve faydasının olmadığını, üzerinde yaşayan yerleşik bir insan topluluğu bulunmadığını, yüzölçümünün küçük olduğunu belirterek ada statüsünde değerlendirilemeyeceğini iddia etmiştir. Ukrayna'nın 2007 yılında adaya yerleşim kurarak vatandaşlarını adaya yerleştirmesinin ise yargılama sürecini etkilemek ve yalnızca BMDHS'deki ada kriterlerini sağlamak amacıyla yapıldığını öne sürmüştür.

Ukrayna ise Yılan Adası'nın tam anlamıyla bir ada olduğunu, BMDHS'deki 121. madde uyarınca adalara ilişkin tüm kriterlere uyum gösterdiğini öne sürmüştür. Yine adanın deniz yetki alanları sınırlandırılmasındaki etkisini azaltmanın hukuka aykırı bir tutum olacağını, adanın BMDHS'deki kural uyarınca deniz sınırlandırılmasında tam etkisi olması gerektiğini, bu sınırlandırmanın da eşit uzaklık ilkesine göre yapılması gerektiğini savunmuştur.

UAD tarafından yargılama sürecinde, önceki davalarda kullanılan deniz sınırlandırma ilkeleri objektif bir yöntem haline getirilerek, üç aşamalı yöntem (*three-stage method*)

²⁹⁹ Google Haritalar, <https://maps.google.com> (erişim tarihi 26.04.2025).

geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu yöntem ile devletler arasında eşit uzaklığa göre bir geçici sınır hattı çizilir, ardından uyumsuzluk açısından özel bir durumun olup olmadığına bakılır. Eğer uyumsuzluk için özel bir durumun varlığı tespit edilirse, mahkeme tarafından çizilen geçici sınırdaki hakkaniyeti sağlamak amacıyla düzeltmeler yapılır. Son olarak ortaya çıkan sınırların hakkaniyete uygun olup olmadığına dair bir orantısızlık testi (*disproportionality test*) yapılarak sınırlar sonuçlandırılır veya tekrar düzenlenir.³⁰⁰

Yargılama sonunda verilen kararda UAD, öncelikle iki devlet arasındaki uyumsuzluğun merkezinde olan Yılan Adası'nın statüsü konusunda karar vermiştir. Mahkeme, Yılan Adası'nın teknik olarak BMDHS 121. maddesi kapsamında değerlendirilmeye uygun bir ada olduğunu, 121/3 kapsamında kalan bir kayalık olmadığını belirtmiştir. Ancak Yılan Adası, ada olarak sayılsa da, Ukrayna'nın kara ülkesine çok uzakta olan, ekonomik yaşam ve insan yerleşimine elverişsiz küçük bir ada olması sebebiyle adanın deniz sınırlandırması yapılırken sınırlı bir etkiye sahip olması gerektiğine hükmetmiştir. Mahkeme bu yorumlamayı yaparken, Yılan Adası'nın kıyı uzunluğunun “ tarafların toplam kıyı uzunluklarında herhangi bir fark oluşturamayacak kadar küçük olduğuna”³⁰¹ değinmiştir.³⁰²

Sonuç olarak iki devlet arasındaki uyumsuzluğun Yılan Adası'nı ilgilendiren kısmı, hakkaniyet ve coğrafyanın üstünlüğü ilkesi göz önüne alınarak Romanya lehine çözümlenmiştir. UAD tarafından iki devlet arasında ortaya çizilmiş, ardından oluşan sınırların hakkaniyete ve orantılılığa uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre, Yılan Adası'nın çizilen sınır hattı üzerindeki etkisi azaltılmıştır. Mahkeme, hakkaniyet ilkesini uygulayarak BMDHS 121. maddesindeki kuralı, bölgenin coğrafi koşullarına uyarlayarak uygulamıştır. Bu karara göre adalar, BMDHS 121. Maddesi kapsamında kalan adalar olarak kabul edilseler dâhi, deniz yetki alanları sınırlandırılırken kendi coğrafi özellikleri, konumları ve ekonomik özelliklerine göre etki oluşturacak şekilde göz önüne alınacaklardır.

Kararın Deniz Sınırlandırma Hukuku ve Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıkları İçin Önemli Noktaları:

- Bu kararda UAD tarafından, deniz sınırlandırma hukukunda hakkaniyeti objektif olarak sağlamak hedefiyle oluşturulan bir yöntem olan üç aşamalı yöntem ilk defa ortaya konulmuş ve kullanılmıştır. Bu yöntem, sonraki kararlar için de referans yöntem olmuş ve deniz sınırlandırma hukuku açısından öngörülebilirliği büyük ölçüde arttırmıştır. Modern deniz sınırlandırma hukukunun temelini oluşturan bu karar, düzeltici hakkaniyet anlayışını somut bir

³⁰⁰ Tanaka, 2023; Acer, 2021: 58.

³⁰¹ UAD, 2009. “The coast of Serpents’ Island is so short that it makes no real difference to the overall length of the relevant coasts of the Parties.”

³⁰² Acer, 2021; UAD, 2009: 98.

yönteme dönüştürerek sistematikleştirmiş ve bu yaklaşımın sonraki sınırlandırma uyuşmazlıklarında da başvurulacak etkili bir yöntem hâline gelmesini sağlamıştır.³⁰³

- Kararda, 1985 Libya-Malta Davası Kararı'ndaki hükme benzer şekilde, küçük bir ada olan Yılan Adası'nın tarafların toplam kıyı uzunlukları açısından durumu değiştirmeyeceği vurgulanarak, kıyı uzunluklarının önemi tekrar ortaya konulmuştur.³⁰⁴

- Doğu Akdeniz'deki deniz sınırı uyuşmazlıkları açısından, hem Yılan Adası hakkında verilen bu hüküm hem de üç aşamalı yöntemin oluşturulması ve kullanılması önemlidir. UAD'nin Yılan Adası'na ilişkin verdiği sınırlı etki kararı da Türkiye'ye, bölgedeki Yunan Adaları'na karşı kullanabileceği bir tez sunmuştur.

3.2.4.6. 2012 Bangladeş-Myanmar Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı Davası Kararı

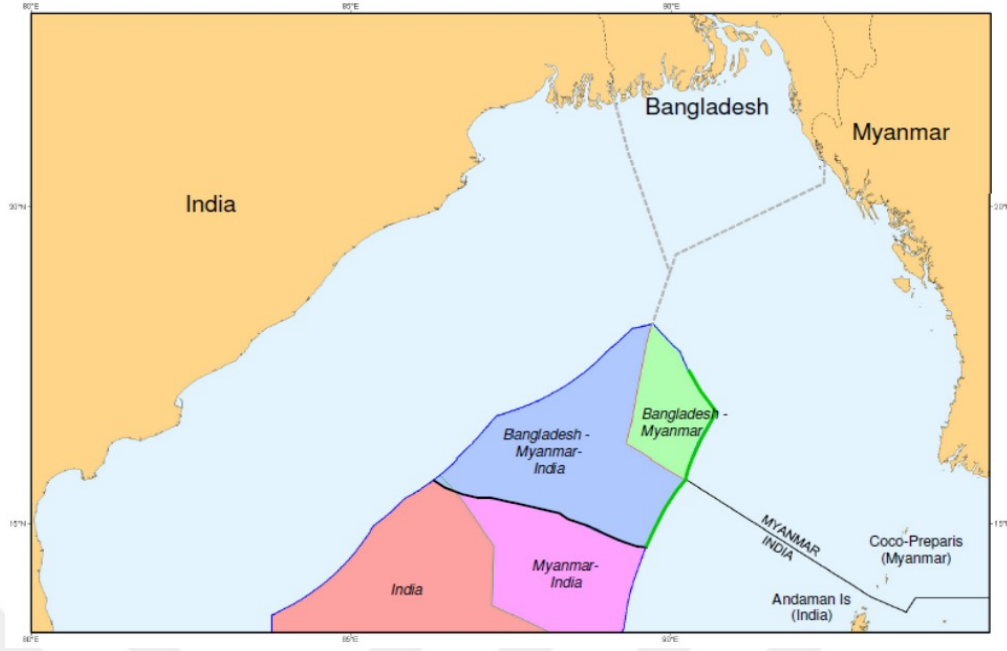
Bangladeş Halk Cumhuriyeti ile Myanmar Birliği Cumhuriyeti arasında, Bengal Körfezi'ndeki deniz yetki alanlarına dair uyuşmazlık yaklaşım yarım asır boyunca çözülemeyince devletler tarafından özel anlaşma ile 2009 yılında Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi'ne (DHUM) taşınmış, uyuşmazlık mahkeme tarafından 2012 yılında karara bağlanmıştır. Karar, DHUM'un deniz sınırlandırma hukukuna ilişkin ilk kararıdır. DHUM, BMDHS ile kurulmuş bir mahkeme olup, BM'den ayrı bir statüde çalışan, ilk ve tek uluslararası deniz hukuku ihtisas mahkemesidir. Bu karara kadar olan süreçte genel olarak balıkçılık gibi denizlerle ilgili farklı konularda karar vermiş olan mahkeme, bu kararı ile ilk defa bir deniz sınırlandırma uyuşmazlığını karara bağlamıştır.

Bitişik kıyılara sahip olan iki devlet arasındaki uyuşmazlık, tarafların Bengal Körfezi'nde deniz yetki alanı olarak iddia ettikleri alanların bir kısmının birbiriyle çakışması nedeniyle çıkmıştır. Myanmar eşit uzaklık ilkesine dayalı bir sınırlandırma yapılmasını savunurken, Bangladeş hakkaniyet odaklı bir sınırlandırma yapılmasını talep etmiştir. Uyuşmazlık mahkeme tarafından, 2009 Romanya-Ukrayna Davası'nda geliştirilen üç aşamalı yöntem kullanılarak değerlendirilmiş ve çözüme bağlanmıştır. İlk önce eşit uzaklık prensibine göre geçici bir ortay hat çizilmiş, sonra bölgenin coğrafi koşulları incelenerek, Bangladeş kıyılarının içbükey yapısı sebebiyle özel bir durumun var olduğuna karar verilerek, çizilen sınır tekrar düzenlenmiş ve orantılılık testine tabi tutularak sınırlandırma sonuçlandırılmıştır.³⁰⁵

³⁰³ Tanaka, 2015: 244-247.

³⁰⁴ UAD, 2009: 98.

³⁰⁵ Tanaka, 2015: 251.

Şekil 3.5: Bangladeş-Myanmar Arasındaki Uyuşmazlık Konusu Alanlar³⁰⁶

Taraflar arasındaki uyuşmazlıktaki önemli bir unsur da bölgede Bangladeş’e ait olan St. Martin Adası’na (*St. Martin’s Island*) deniz yetki alanı üretme konusunda verilecek etki olmuştur. Bu ada, bitişik kıyılara sahip olan iki devletin kıyılarına da çok yakın konumda, ancak ortay hattın Myanmar tarafında kalan bir konumdadır. Myanmar, bu adanın etkisinin azaltılmasını talep etmiştir. DHUM, bu adanın konum olarak Bangladeş’in kara ülkesine yakınlığı sebebiyle adaya tam etki verilmesine hükmetmiştir.

Sonuç olarak mahkeme, davada üç aşamalı yöntemi uygulamış ve çizilen ortay hattı Bangladeş lehine olmak üzere tekrar düzenlemiştir. Mahkeme, kararında o güne kadar oluşturulan deniz sınırlandırma ilkeleri ve yöntemleri, özellikle de üç aşamalı yöntem ile birlikte bir içtihat hukuku oluştuğunu, bunun da bir objektif bir uygulama oluşturarak sübjektif yorumları azalttığını belirtmiştir.³⁰⁷

Kararın Deniz Sınırlandırma Hukuku ve Doğu Akdeniz’deki Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıkları İçin Önemli Noktaları:

- Uyuşmazlık BMDHS ile kurulan deniz ihtisas mahkemesi olan DHUM tarafından çözümlenmiştir ve mahkemenin çözümlediği ilk deniz sınırlandırma uyuşmazlığı olmuştur.
- Kararda, 2009 Romanya-Ukrayna Davası’nda geliştirilen üç aşamalı yöntem uygulanmıştır. Bu durum üç aşamalı yöntemin sadece bir davaya özgü olmadığını ve referans

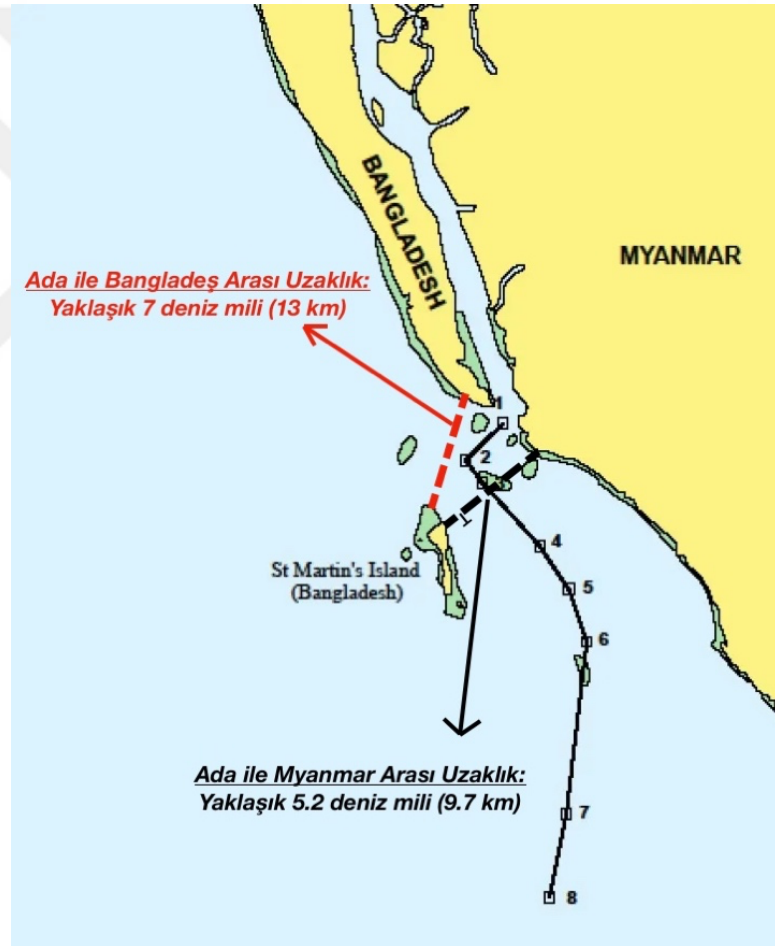
³⁰⁶ London International Boundary Conference, https://www.londoninternationalboundaryconference.com/docs/LIBC_2013.presentation.Elferink.pdf (erişim tarihi: 27.04.2025).

³⁰⁷ DHUM, 2012: 72. Acer, 2021; Tanaka, 2015: 249.

yöntem olmaya başladığını göstermektedir. Mahkeme, deniz sınırlandırma konusunda yerleşik bir içtihat oluştuğunu belirtmiştir.

- UAD ile DHUM arasında görüş ve yöntem birliği olması, deniz sınırlandırma hukukunda tutarlılığı ve öngörülebilirliği kuvvetlendirmiştir.

- Karara Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlıklar açısından bakıldığında; St. Martin Adası'nın konumundan ötürü tam yetkiye sahip kabul edilmesi, adaların konum ve kara ülkesine olan uzaklıklarının önemini tekrar vurgulamıştır. Ayrıca bu kararlar birlikte üç aşamalı yöntemin iyice yerleştiği ve teamül hukuku oluşturmaya başladığı görülmekte, Doğu Akdeniz'deki münhasır ekonomik bölge uyuşmazlıklarının bu yöntem ışığında yorumlanması gerektiği anlaşılmaktadır.

Şekil 3.6: St. Martin Adası'nın İki Devlet Arasındaki Konumu ve Devletlere Olan Uzaklığı³⁰⁸

³⁰⁸Asia Maritime Transparency Initiative, 2015. <https://amti.csis.org/the-bangladeshmyanmar-maritime-dispute-lessons-for-peaceful-resolution/> (erişim tarihi: 25.06.2025).

3.2.4.7. 2012 Nikaragua-Kolombiya Kara ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı Davası Kararı

Şekil 3.7: Nikaragua-Kolombiya Deniz Yetki Alanı İddiaları Haritası³⁰⁹

UAD tarafından 2019 yılında karara bağlanan bu uyuşmazlık, Nikaragua ve Kolombiya Cumhuriyetleri arasında, iki devlet arasında kalan San Andres, Providencia ve Santa Catalina Takımadaları'nın aidiyeti ve iki devlet arasındaki deniz yetki alanına ilişkindir. 1930'lerden beri adalar temelinde süren bu uyuşmazlık sonucunda Nikaragua, 6 Aralık 2001 yılında UAD'ye başvurmuştur. 2012 yılında verilen kararla beraber Kolombiya'nın San Andres takımadaları üzerindeki aidiyeti kesinleşmiştir.³¹⁰

Mahkeme, adaların aidiyeti hususunu Kolombiya lehine çözüme bağlamış olsa da, deniz sınırı uyuşmazlığı konusunda Nikaragua lehine yorum yapmıştır. Kolombiya dava sürecinde, kendisine ait olduğu belirlenmiş olan bu adaların, BMDHS'deki adalar hakkındaki genel kurala uygun olarak aynı kara ülkesi gibi sonuç doğuracak şekilde sınırlar belirlenmesini talep etmiştir. Kolombiya'nın savunduğu iddiaya göre, deniz yetki alanı San Andres Takımadaları'ndan başlayacak ve bu çizgiden itibaren Nikaragua kıyıları arasında ortay hat belirlenecekti.³¹¹ (Kolombiya'nın önerdiği bu sınır hattı haritada yeşil çizgi ile gösterilmiştir) Nikaragua ise kapatmama, hakkaniyet ve orantılılık ilkelerini savunarak, söz konusu adalara kara ülkesi gibi

³⁰⁹ RioTimesOnline, <https://www.riotimesonline.com/brazil-news/mercosur/central-america/nicaragua-says-fight-continues-after-hague-ruling-on-maritime-dispute-with-colombia/> (erişim tarihi: 28.04.2025).

³¹⁰ UAD, 2012.

³¹¹ Açığönül, 2014.

bir deniz yetki alanı verilmesi durumunda, Nikaragua'nın denize açılmasının engelleneceğini, deniz yetki alanlarının haksız ve ölçüsüz olarak kısıtlanacağını öne sürmüştür.

Mahkeme, konum itibari ile Nikaragua kıyılarına oldukça yakın pozisyonda bulunan adalar konusunda eşit uzaklık ilkesinin benimsenemeyeceğini, bu adaların iki devlet arasında çizilen ortay hattın karşı tarafında kaldığını belirterek, kara ülkesine bu derece uzaklıktaki adaların sınırlandırma konusunda tam etki gösterecek şekilde değerlendirilmesinin hakkaniyete aykırı olacağına karar vermiştir. Mahkeme, uyuşmazlığı çözerken üç aşamalı metodu uygulamış, öncelikle geçici ortay hat çizilmiş, ardından bölgede özel koşulların var olduğuna kanaat getirilmiş, oluşan sınırlandırma buna göre düzenlenerek orantılılık testine tabi tutulmuştur.

Sonuç olarak UAD, bölgede özel koşulların var olduğuna kanaat getirdikten sonra Nikaragua'ya, Kolombiya'nın sahip olduğu adalara kıyasla üç kat daha fazla etki tanımış, çizilen ortay hattı buna göre tekrar düzenlemiştir.³¹² Karar ile oluşturulan sınırlar Kolombiya tarafından kabul edilmemiş ve uygulanmamış, bu sebeple haklarının ihlâl edildiğini iddia eden Nikaragua tarafından UAD'ye tekrar başvuruda bulunulmuş³¹³, 2022'de UAD tarafından uyuşmazlığa dair tekrar karar verilmiştir. Karar Kolombiya tarafından hâlen uygulanmamakta olup, devlet tarafından bölgede petrol araştırılması ve sondajı için izinler verilmektedir. Kolombiya'nın bu tavrı çevre devletler tarafından protesto edilmektedir. Bu durum, UAD kararlarının uygulanabilirliği konusundaki mevcut sorunları ortaya koymaktadır.

Kararın Deniz Sınırlandırma Hukuku ve Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıkları İçin Önemli Noktaları:

- Kararda sınırlar belirlenirken üç aşamalı yöntem tekrar uygulanmış, yöntem artık deniz sınırı uyuşmazlıklarında referans çözüm yöntemi hâline gelmiştir.

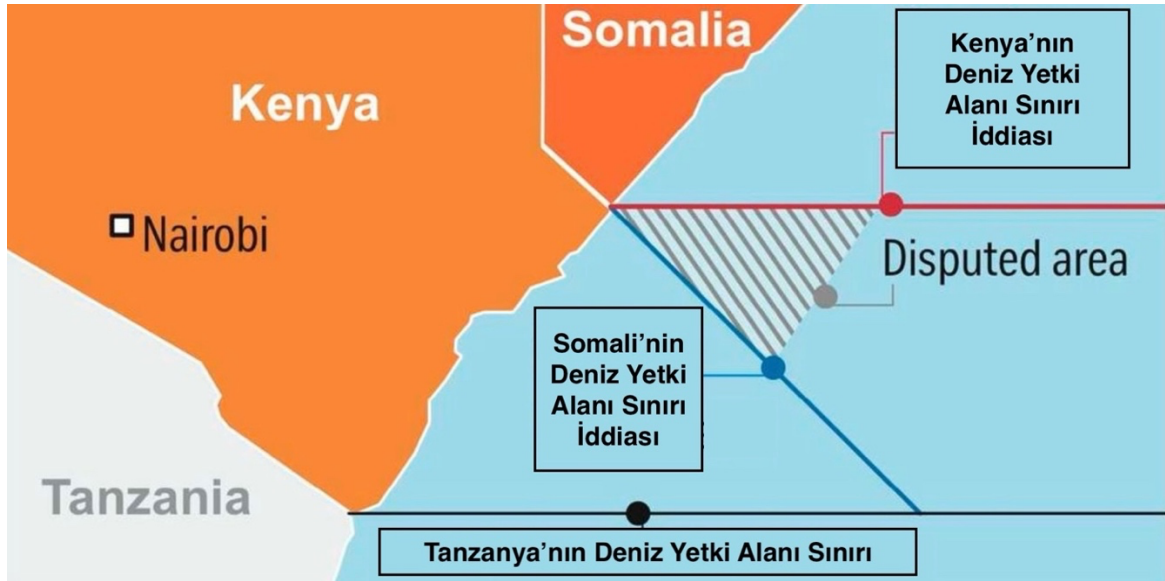
- Karar Kolombiya tarafından kabul edilmemiş ve uygulanmamıştır. Konuyla ilgili ek başvurular yapılmasına ve ek kararlar verilmesine rağmen durumun hâlen çözümsüz olması UAD kararlarının uygulanabilirliği konusunda soru işaretleri yaratmaktadır.

- Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlıklar açısından karar büyük bir örnek teşkil etmektedir. Zira iki devlet arasındaki uyuşmazlığın merkezinde adalara tanınacak olan deniz yetki alanı bulunmaktadır. Mahkeme verdiği karar ile adalara tam değil, sınırlı bir etki tanımıştır. Bunu da belirlerken üç aşamalı yöntemi kullanarak, yöntemin adalarla ilgili olan sınırlandırmalarda ortaya koyacağı sonucu göstermiştir.

³¹² UAD, 2012; Açıkönül, 2014.

³¹³ UAD, <https://www.icj-cij.org/case/155> (erişim tarihi: 3.5.2025).

3.2.4.8. 2021 Somali-Kenya Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlıkları Davası Kararı (Hint Okyanusu Deniz Sınırlandırma Uyuşmazlığı Davası)

Şekil 3.8: Somali-Kenya Deniz Yetki Alanı İddiaları Haritası³¹⁴

Somali Federal Cumhuriyeti ve Kenya Cumhuriyeti arasındaki deniz sınırı uyuşmazlığı, iki devlet arasında müzakereler ve 2009 yılında imzalanan deniz yetki alanlarına ilişkin bir mutabakat zaptı (*memorandum of understanding*) yoluyla çözülmeye çalışılsa da başarılı olunamamıştır. Bunun üzerine Somali tarafından 2014 yılında UAD'ye başvuruda bulunulmuştur. İki devlet arasında uyuşmazlık olan alan, zengin hidrokarbon kaynaklarına sahip, yaklaşık 100.000 km² büyüklüğünde bir deniz alanıdır.

Somali deniz yetki alanı sınırının dik olarak devam ettirilmesi gerektiğini (haritada mavi çizgi ile belirtilen alan) savunmuştur. Kenya ise sınırın enleme paralel çizilmesi gerektiğini, bu konuda tarihsel bir uygulama olduğunu savunmuş, Somali'nin bu duruma zaten eskiden beridir herhangi bir itirazı olmadan razı olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca mahkemenin davayı görmeye yetkili olmadığını, uyuşmazlığın iki devlet arasındaki mutabakatta anlaşılan diplomatik yollar çerçevesinde, Kıt'a Sahanlılığı Sınırları Komisyonu yoluyla çözülmesinin gerekli olduğunu savunarak dava sürecine katılım göstermemiştir.³¹⁵ Dava sürecinde sürekli itirazcı konumda kalan Kenya, karar verilmeden önce UAD kararını tanımayacağını, kararın hatalı bir yargılama süreci sonucu oluştuğunu belirtmiştir.³¹⁶

³¹⁴ Nation.africa, <https://nation.africa/kenya/blogs-opinion/blogs/talk-out-border-dispute--3333182> (erişim tarihi: 27.04.2025).

³¹⁵ UAD, 2021; Yıldırım, 2022.

³¹⁶ Nation.africa, <https://nation.africa/kenya/news/africa/kenya-faults-icj-process-on-somalia-maritime-border-row-ahead-of-verdict-3576966> (erişim tarihi: 27.04.2024).

Mahkeme, Kenya'nın itirazlarına rağmen davayı görmeye yetkili olduğunu kabul ederek 2017'de esas hakkındaki yargılamasına başlamış, 12 Ekim 2021 tarihinde yargılamayı sona erdirip uyuşmazlığı büyük oranda Somali lehine olarak karara bağlamıştır. Mahkeme, Kenya'nın iddiası olan; Somali'nin paralel enleme göre sınırlar oluşturulmasına dair tarihsel bir rızası olduğuna dair iddiayı geçerli kabul etmemiş ve üç aşamalı yöntemi kullanarak devletler arasındaki sınırları belirlemiştir. Kenya ise üç aşamalı yöntemin uygulanmasının bazı deniz sınırları uyuşmazlıkları için adaletli bir yaklaşım olacağını, ancak bu davada tarihsel ve coğrafi özellikler sebebiyle bu yöntemin uygulanmasının hakkaniyete aykırı olacağını savunmuştur.³¹⁷

Mahkeme tarafından sınır paylaşımı, iki devlet tarafından iddia edilen çizgilerin yaklaşık olarak ortasından geçecek şekilde yeni bir sınır çizilerek sonuçlandırılmıştır. Kenya bu kararı tanımayacağını açıklamıştır.³¹⁸ Mahkeme, Kenya'nın yargılama yetkisini BM Antlaşması ve BMDHS'yi kabul etmesi ile önceden tanımış olduğunu, bu sebeple karara uyması gerektiğini belirtmiştir. Ancak karardan itibaren yaklaşık olarak üç yıldan fazla süre geçmesine rağmen karar hâlen Kenya tarafından uygulanmamış, bu durum UAD'nin kararlarının uygulanabilirliğiyle ilgili tartışmaları tekrar gündeme getirmiştir.

Kararın Deniz Sınırlandırma Hukuku ve Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıkları İçin Önemli Noktaları:

- Bu karar, en güncel deniz sınırlandırma kararı olarak, güncel uygulamayı net olarak ortaya koymakta, üç aşamalı yöntemin sınırlandırma hukukundaki tartışılmaz konumunu bir kez daha göstermektedir.
- Karar Kenya tarafından kabul edilmemiş ve uygulanmamıştır. Bu durum UAD'nin kararlarının uygulanabilirliği açısından olan soru işaretlerini tekrar ortaya koymuştur.
- Karara Doğu Akdeniz açısından bakıldığında, karar üç aşamalı yöntemin gelişen deniz sınırlandırma hukukunda nasıl uygulanacağı hakkında en güncel deniz sınırlandırma içtihatlarını ortaya koymaktadır.

3.2.5. Mahkeme Kararlarındaki Adalar ile Doğu Akdeniz'deki Adalar Arasındaki Benzerlikler

Bu bölümde incelenen uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarında görüldüğü üzere, adalar deniz sınırı uyuşmazlıkları açısından önemli bir konumda olup, bazı durumlarda uyuşmazlık tamamen adalardan ortaya çıkmaktadır. Devletler, BMDHS'de adalara tanınan

³¹⁷ UAD, 2021: 127.

³¹⁸ Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2021/10/13/kenya-rejects-icjs-verdict-on-somalia-maritime-border-row> (erişim tarihi: 27.04.2024).

geniş hakları kullanarak, sahip oldukları adalar ile deniz yetki alanlarını geniş alanlara yaymak istemektedirler. Doğu Akdeniz’deki ada formasyonları açısından bakıldığında, önceki bölümde incelenen davalara konu olan bazı adalar ile Akdeniz’deki adalar benzerlikler göstermektedir.

1977’de Fransa ile Birleşik Krallık arasında çıkan kıt’a sahanlığı uyuşmazlığında, uyuşmazlık konusunun temelini oluşturan Kanal Adaları, Fransa kara ülkesine yakın konumda olup, iki devlet arasında eşit uzaklığa göre belirlenen ortay hattın karşı tarafında kalmaktadır. Bu adalar ile Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’de sahip olduğu Girit, Rodos ve diğer Türkiye’nin güneybatısında kalan Yunan Adaları benzerlik göstermekte, adaların birçoğu Türkiye ile Yunanistan kara ülkeleri arasında çizilen teorik ortay hattın Türkiye tarafında kalmaktadır. Bu davada Tahkim Mahkemesi düzeltici hakkaniyet anlayışını uygulayarak adalara sınırlı etki verilmesine hükmetmiştir. Yine 2012 yılındaki Nikaragua-Kolombiya Kararı’nda da bu şekilde bir uygulama yapılarak, kara ülkesine çok daha geniş bir deniz yetki alanı tanınmıştır.

Doğu Akdeniz’deki bazı adaların durumu, diğerlerine nazaran daha çok tartışma yaratmaktadır. Bu adalardan en önemlisi Meis Adası’dır. Ada Türkiye kıyılarına aşırı yakın bir konumda bulunmakta olup, yüzölçümü itibari ile çok küçük boyutlardadır. Bu sebeple bu ada, Libya ile Malta arasındaki uyuşmazlığın konusunu oluşturan adalardan biri olan Filfla Adası ile ve Romanya ile Ukrayna arasındaki uyuşmazlığın konusunu oluşturan Yılan Adası ile benzerlikler taşımaktadır. Mahkeme, yaptığı yargılama sonucunda Filfla Adası’na hiç yetki tanımamış ve tamamen göz ardı etmiş, Yılan Adası’na ise sınırlı etki yaratacak şekilde hüküm kurmuştur.

Son olarak kıyı uzunluklarından da bahsederek Kıbrıs Adası’na değinmek faydalı olacaktır. Mahkemeler, kıyı uzunluklarını deniz sınırlandırması açısından önemli bir ölçüt olarak kabul etmekte ve kararlarında bu etkene sıkça değinmektedir. Bu durum aslen bölgedeki tüm adalar açısından önemli bir durum olmakla beraber, Kıbrıs Adası açısından özellikle önem taşımaktadır. Zira ada yüzölçümü itibariyle büyük bir adadır, ancak bu ada için de deniz yetki alanı etkisi tartışılırken kıyı uzunluğu ölçütüne dikkat edilmelidir. Adanın kuzey ve güney kıyılarının karşısında bulunan devletlere ait kıyıların uzunluğu, adanın kıyı uzunluktan çok daha fazladır. Bu sebeple Kıbrıs Adası değerlendirilirken Libya ile Malta arasındaki deniz yetki alanı uyuşmazlığı kararının bir örnek teşkil etmektedir. Kıbrıs, yüzölçümü itibari ile Malta’dan yaklaşık 29 kat daha büyük olmakla beraber, iki adanın da kıyı uzunlukları karşı kıyılarındaki devletler ile karşılaştırıldığında oldukça kısa kalmaktadır.

3.3. Mahkeme Kararlarıyla Ortaya Konan Yeni Referans Yöntem: Üç Aşamalı Yöntem

Yüksek mahkeme kararları zamanla deniz sınırlandırması konusundaki tutarlılığı sağlamak için belirli ve sabit bir yöntem oluşturulması yönünde ilerlemiş, bu kapsamda 2009 yılındaki Romanya-Ukrayna Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlıkları Davası Kararında, UAD tarafından üç aşamalı yöntem (*three stage approach*) geliştirilmiştir. UAD bu yöntem ile birlikte, deniz sınırlandırma konusundaki baskın görüş olan düzeltici hakkaniyet ilkesini kurumsallaştırarak bir yöntem hâline getirmiştir. Üç aşamalı sınırlandırma yöntemi aslen 2009'dan önceki süreçte 2002 yılındaki Kamerun-Nijerya arasındaki³¹⁹ ve 2007 yılındaki Nikaragua-Honduras arasındaki deniz sınırı uyuşmazlıklarına ilişkin kararlarında da UAD tarafından kullanılmış, ancak düzenli bir yöntem hâline getirilmesi 2009 Romanya-Ukrayna Davası kararı ile olmuştur.³²⁰ Yöntemin bu davada uygulanmasının ardından DHUM, 2012 yılında verdiği kararında Bangladeş ve Myanmar arasındaki uyuşmazlığı, UAD'nin ortaya koyduğu üç aşamalı yöntem anlayışını kullanarak çözümlenmiştir.³²¹ Bu tarihten sonra uluslararası mahkemelerin önüne gelen neredeyse tüm deniz sınır uyuşmazlıkları bu yöntem öncülüğünde yorumlanmış ve çözümlenmiştir.

Gelinen noktada, üç aşamalı yöntemin deniz sınırlandırma hukukuna yerleşmesi ile birlikte uluslararası mahkeme kararlarının tutarlılık ve öngörülebilirlik açısından geliştiği söylenebilir.³²² Üç aşamalı yöntem, deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarında adalar açısından da bir uygulama ortaya koymuştur. Bu yönteme göre sınırlandırma yapılacak deniz sınırı açısından bir özel durumun olduğuna kanaat getirilirse, -örneğin adanın kıyı uzunluğu, karşı taraftaki kara ülkesinin kıyısına göre önemli derecede kısa ise- ortay hat çizildikten sonra adaların sınırlandırmadaki etkisi buna göre değerlendirilmekte ve belirlenen sınırlar buna göre tekrar düzenlenmektedir.

Üç aşamalı yöntemin yerini sağlamlaştırdığı, UAD'nin 2021 Somali-Kenya Davası Kararı'nda mahkemenin Kenya'nın itirazına karşı getirdiği argümanda net olarak görülmektedir. Mahkeme, Kenya tarafından üç aşamalı metodun deniz sınırlandırılması için uygulanmasının zorunlu olmadığı itirazına karşı, “*üç aşamalı yöntemin, sahilin ortay hattın çizilmesine imkân vermemesi gibi durumlarda uygulanamayacağını, diğer durumlarda ise uygulanacağını*” belirterek üç aşamalı yöntemin esas ve ilk yöntem olduğunu açıkça ifade etmiştir.³²³

³¹⁹ UAD, 2002: 309.

³²⁰ Ziliotto, 2023: 36.

³²¹ DHUM, 2012: 206-215.

³²² Ziliotto, 2023.

³²³ UAD, 2021; Bayıllıoğlu, 2023.

Güncel deniz sınırlandırma açısından referans yöntem olan üç aşamalı yöntemin aşamalarının ayrı ayrı incelenmesinin; yöntemin genel mantığını kavramak ve Doğu Akdeniz’e olan yansımalarını görmek için gerekli olduğu kanaatindeyiz.

3.3.1. İlk Aşama: Eşit Uzaklık İlkesine Göre Sınırların Belirlenmesi

Karşılıklı veya bitişik kıyı devletleri arasında doğan deniz sınırı uyuşmazlıkları mahkeme önüne taşındığında, mahkeme tarafından uygulanacak ilk aşama (*first stage*), tarafların deniz alanları arasındaki sınır öncelikle eşit uzaklık ilkesi temel alınarak geçici sınırlandırma hattı (*provisional delimitation line*) çizilmesidir.³²⁴ Deniz sınırlandırma hukukunda benimsenen düzeltici hakkaniyet anlayışının uygulanması için, ilk olarak bir sınır çizilmeli, düzeltme işlemi bu sınırlar baz alınarak yapılmalıdır. Bu sınırın oluşturulması için eşit uzaklık ilkesi kullanılmakta, devletlerin esas hatları arasındaki orta noktalar kullanılarak geçici sınırlandırma hattı belirlenmektedir. Böylece eşit uzaklık ilkesi, kıt’a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge uyuşmazlıkları açısından temel ilke konumunu zamanla hakkaniyet ilkesine bırakmış olsa da uyuşmazlıklarda hakkaniyetin uygulanması için kullanılan yöntemin ilk adımı olarak hakkaniyet ilkesine sıkı sıkıya bağlı olarak varlığını sürdürmektedir.

Sonuç olarak üç aşamalı yöntemin ilk adımı, eşit uzaklık ilkesine göre geçici bir sınır belirlenmesidir. Ancak nadir durumlarda, özellikle bitişik kıyıların söz konusu olduğu uyuşmazlıklarda, devletler arasında eşit uzaklığa göre sınır hattı çizilemeyebilir. Bu gibi durumlarda mahkeme bu adımı atlar.³²⁵

3.3.2. İkinci Aşama: Özel Koşulların Değerlendirilmesi

Üç aşamalı yöntemin ikinci aşamasında mahkeme, eşit uzaklıkla oluşturulan geçici sınır çizgisinin hakkaniyetli bir sonuç doğurup doğurmadığını incelemek için bölgeye özgü özel koşulları (*relevant circumstances*) değerlendirir. Bu değerlendirme sonucunda, çizilen geçici sınırın taraflardan birini “oldukça dezavantajlı bir duruma” düşürdüğüne kanaat getirilirse, mahkeme çizilen sınırlar üzerinde, bu durumun yarattığı hakkaniyet ve orantılılığa aykırı durumu gidermek amacıyla düzeltme yapar.³²⁶ Ancak bu düzeltmenin yapılabilmesi için, özel koşulların net olarak ortada olması ve eşit uzaklık ilkesinden sapmayı gerektirecek büyük bir orantısızlığın var olması beklenmektedir. Mahkemelerin özel koşullar açısından yaptığı değerlendirmede, mekanik bir eşitlikten ziyade hakkaniyete dayalı denge arayışı

³²⁴ UAD, 2014; 6. “Peru v. Chile”. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/137/137-20140127-JUD-01-00-EN.pdf> (erişim tarihi: 05.06.2025).

³²⁵ Ziliotta, 2023.

³²⁶ Ziliotta, 2023; Acer, 2021.

bulunmaktadır. Bu çerçevede, BMDHS genel kurallarından farklı nitelikte olan, adalara tam etki tanınmaması gibi uygulamalara sıkça gidildiği görülmektedir.

“Özel koşullar” kavramı genel olarak şunları kapsar; kıyı uzunluklarındaki büyük farklar, kıyının içbükey veya dışbükey şekilleri ve diğer coğrafi farklar, adaların konumu ve yüzölçümleri, tarihsel uygulamalar ve diğerleri.

3.3.3. Üçüncü Aşama: Orantılılık Testi, Sınırların Sonuçlandırılması veya Gerekliyse Tekrar Düzeltilmesi

Yöntemin üçüncü ve son aşamasında, çizilen geçici sınırlandırma çizgisinin hakkaniyet ilkesi ışığında orantılılık testine (*disproportionality test*) tabi tutulması bulunmaktadır. Bu orantılılık testinde, çizilen geçici sınırlandırma çizgisinin taraflar arasında deniz sınırları açısından hakkaniyetli ve orantılı olduğu ve bölgenin koşullarına uyum sağladığı, özel durumların gerektirdiği ölçüde düzenlendiği görülürse (*proposed boundary results in an equitable solution*) yöntem sonlandırılır ve sınırlar sonuçlandırılmış olur.³²⁷

Ancak eşit uzaklık ilkesine göre çizilen bu geçici sınırın, hakkaniyetli bir deniz sınırı paylaşımı sağlamadığı görülürse, çizilen geçici çizgi tekrar yapılandırılır (*adjustment of the provisional equidistance line*). Bu aşama, hakkaniyetin gerektirdiği ölçüde bir sınırlandırma yapılarına kadar tekrarlanır. Denetim görevi gören bu üçüncü aşama ile birlikte, hedeflenen düzeltici hakkaniyet anlayışının, deniz sınırlandırma uyumsuzluğuna doğru olarak uygulanıp uygulanmadığı kontrol edilmiş olmaktadır.

3.4. Mahkeme Kararları Işığında Güncel Deniz Sınırlandırma Hukuku İçtihatları

UAD, DHUM ve tahkim mahkemelerinin kararları birlikte incelendiğinde, zamanla gelişen ve gittikçe kararlı ve tutarlı hâle gelen bir deniz sınırlandırma hukuku gözlemlenmektedir.³²⁸ UAD, 1958 Cenevre Kıt’a Sahanlığı Sözleşmesi’nde, karşılıklı veya bitişik kıyılar arasında deniz sınırlandırması yapılırken yalnızca eşit uzaklık ilkesi kullanılacağına ilişkin genel kurala göre uygulama yapmamış, maddeyi yorumlayarak hakkaniyet ölçüsünde yeni bir uygulama oluşturmuştur. İlgili maddenin bu şekilde yorumlanması, hakkaniyet ve orantılılık ilkesi temelli bir yaklaşımı ortaya koymuştur. Bu süreçte oluşan teamül hukuku, sözleşmenin halefi olan BMDHS’deki kıt’a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırma ile ilgili düzenlemenin de hakkaniyet temelli olmasını sağlamış ve maddeye temel sınırlandırma ilkesi olarak yerleştirilmiştir.

³²⁷ UAD, 2009.

³²⁸ Charney, 1994: 230; Tanaka, 2015: 247-248.

BMDHS'nin 73 ve 84. maddelerinde yer alan kıyıları karşılıklı veya bitişik devletler arası çıkan deniz yetki alanı uyuşmazlıklarının çözümü ile ilgili maddeler genel ve soyut nitelikte olup, uyuşmazlıkların çözümü açısından amaçlanan hakkaniyeti ifade etmekte ve net bir yöntem sunmamaktadır. Bu sebeple bunun için izlenecek olan yöntemler ve ilkeler UAD gibi mahkemeler tarafından belirlenip, uyuşmazlıklara uygulanır.³²⁹ Deniz sınırları hukuku açısından bu durum bir teamül hukuku halini almıştır.³³⁰

Mahkeme kararları zamanla daha öngörülebilir ve tutarlı hâle gelmiş, verilen sonraki kararlarda, UAD tarafından ortaya koyulan ilkelere ve önceki sınırlandırma kararlarına atıflarda bulunulmuştur. Sonuç olarak deniz sınırlandırma hukuku; uluslararası mahkeme kararlarındaki yöntemler, ilkeler ve içtihatlar ile ilerleyen ve hukuki sınırları netleşen bir hukuk dalıdır. Bu mahkeme kararlarında ortaya konan ilkeler ve yöntemlerin önemli bir kısmı önceki bölümde ele alınmış olup, sonraki bölümde güncel deniz hukuku teamülleri açıklanarak, Doğu Akdeniz'deki devletlerin sahip oldukları hukuki tezleri bu güncel teamüllerle karşılaştırılarak analiz edilecektir.

3.4.1. Düzeltici Hakkaniyet Anlayışının Yerleşmesi ve Üç Aşamalı Yöntemin Referans Yöntem Hâline Gelmesi

1969'da ilk deniz sınırlandırma davası kararıyla başlayan süreçteki deniz sınırlandırma hukuku gelişimini üç aşamaya ayırmak mümkündür. İlk olarak UAD'nin 1969 tarihli kararında sonuç odaklı hakkaniyet anlayışı (*result-oriented equity approach*) temel alınmış, yine aynı süreçte bazı kararlarda düzeltici hakkaniyet anlayışının (*corrective equity approach*) temel alındığı kararlar da olmuş, mahkemeler arasında farklı uygulamalar doğmuştur. Ardından, özellikle 1992 sonrası kararlarda düzeltici hakkaniyet anlayışı baskın anlayış olarak yerleşmiştir.³³¹

Son olarak üçüncü büyük değişim, UAD'nin 2009 yılındaki Romanya-Ukrayna kararı ile düzeltici hakkaniyet anlayışını, üç aşamalı yöntem (*three-stage approach*) olarak adlandırılan nispeten objektif bir yöntem hâline getirmesi olmuştur. Üç aşamalı yöntem, bu tarihten sonraki kararlarda, UAD ve DHUM tarafından referans yöntem olarak kabul edilmiş ve uygulanmıştır.³³² Bu yöntem ile beraber deniz sınırlandırma hukukunda öngörülebilirlik ve tutarlılık büyük ölçüde artmış, uyuşmazlıklara uygulanacak yöntem konusunda bir tartışma kalmamıştır. Bu yöntem, adaların sınırlandırmadaki etkisi ve kıyı uzunlukları farkı gibi farklı

³²⁹ UAD, 2021.

³³⁰ Acer, 2021: 33

³³¹ Tanaka, 2015: 242-247.

³³² Tanaka, 2015; Akkuş, 2023.

coğrafi hususlarda değerlendirme yapılması konusunda mahkemelere yardımcı olmakta, genellikle tutarlı bir sonuç ortaya koymaktadır.

3.4.2. Eşit Uzaklık İlkesinin Zorunlu Olmadığı, Ancak Tercih Edilecek İlk Yöntem Olduğu

Eşit uzaklık ilkesi, dar bir genişliğe sahip olan karasuları konusunda baskın ilke olarak günümüze kadar devam etse de, 200 deniz mili gibi çok daha geniş alanlarda deniz yetki alanı tanıyan kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramları ortaya çıktıktan sonra uyuşmazlıklarda hakkaniyetli çözüm sağlama açısından yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu yetersizliğin net olarak gözlemlendiği 1969 Kuzey Denizi Kıt'a Sahanlığı Davası kararında başlayan süreç ile beraber, UAD tarafından ortaya konan hakkaniyet ve orantılılık ilkeleri eşit uzaklık ilkesini mutlak ilke olmaktan çıkarmıştır. Bu gelişme ile beraber eşit uzaklık ilkesinin sınırlandırma açısından bir zorunluluk değil, hakkaniyetli çözümü sağlamak için kullanılabilecek yöntemlerden biri olduğu görüşü deniz sınırlandırma hukukuna yerleşmeye başlamıştır.³³³ 1982 BMDHS ile beraber kıt'a sahanlığı sınırlandırılması maddesi değiştirilmiş ve kıt'a sahanlığı ve MEB alanlarının sınırlandırılması ile ilgili maddede hakkaniyetli çözüm temel alınmıştır.

Zamanla yerleşen düzeltici hakkaniyet anlayışı ile beraber eşit uzaklık ilkesinin sınırlandırma hukukundaki yeri daha net olarak belirlenmiş, eşit uzaklık sınırlandırmalar açısından uygulanacak ilk yöntem olmuştur. Güncel deniz sınırlandırma hukukunda referans yöntem olan üç aşamalı yöntemin de ilk aşamasını oluşturmakta olan eşit uzaklık ilkesi, uygulanması uygun olan tüm deniz alanlarında uygulanacak ilk yöntem olup, ancak bu ilkeyi uygulamanın imkânsız olduğu durumlarda ilkedan sapılabilir. Böylece deniz sınırlandırma hukukunda tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, eşit uzaklık ilkesi ilk ortaya konduğunda deniz yetki alanlarında zorunlu uygulanacak ilke iken, zamanla bu zorunluluk ortadan kalkmıştır. Ancak, uyuşmazlıklarda hakkaniyetli bir çözüm için kullanılan ilk yöntem olarak önemini hâlen korumaktadır.

³³³ Acer, 2021.

3.4.3. Deniz Yetki Alanlarının Ortaklaşması: Kıt'a Sahanlığının ve Münhasır Ekonomik Bölgenin Benzer Deniz Sınırlandırılmasına Tâbi Olması, Doğal Uzantı İlkesinin Öneminin Azalması

Kıt'a sahanlığı ilk ortaya çıktığında, kara ülkelerinin deniz tabanındaki uzantılarını esas alan bir kavram olup, bu alanlarda devletlere hak tanımak üzere oluşturulmuştur. Bu sebeple bu hakkın ilân edilmesine de gerek yoktur, zira doğal olarak kara ülkesinin yer altındaki uzantısı olarak zaten mevcuttur (ab initio, ipso facto). Dolayısıyla ilk kıt'a sahanlığı sınırlandırmalarında doğal uzantı ilkesi etkili olmuştur.

Kıt'a sahanlığının 1958 Cenevre DHS'lerinde düzenlendiği şekli ile beraber deniz tabanı hızla derinleşen devletler, sığ deniz tabanına sahip olan devletlere göre daha dar kıt'a sahanlığına sahip oluyorlardı. BMDHS'de ise deniz tabanından bağımsız olarak tüm kıyı devletlerine 200 deniz mili genişliğinde kıt'a sahanlığı ilân etme hakkı verilmiş, devletlerin denizler altındaki doğal uzantıları ancak daha geniş alanlarda (azami 350 deniz mili) etkili kabul edilmiştir. Bu sebeple doğal uzantı ilkesinin önemi azalmış, yalnızca 200 deniz mili üzerindeki deniz yetki alanlarında gündeme gelen bir kavrama dönüşmüştür.³³⁴

BMDHS ile beraber tüm kıyı devletlerine, doğal uzantı varlığına bakılmaksızın 200 deniz miline kadar kıt'a sahanlığı hakkı tanınması, kıt'a sahanlığı kavramını MEB kavramına yaklaştırmıştır. İki kavram aslen farklı hukuki rejimlere tabi olsa da, uygulamada sınırlandırma açısından aynı olarak değerlendirilmekte ve davalarda genellikle iki kavramı da kapsayan “deniz yetki alanı uyuşmazlıkları” ifadesi kullanılmaktadır. Zira, BMDHS'de iki deniz yetki alanı için de uyuşmazlıklarının çözümünde benzer ilkelerin uygulanması öngörülmektedir.³³⁵ Mahkeme bu durumu Somali-Kenya kararında da net olarak ifade etmiştir.³³⁶ Deniz sınırlandırma hukuku açısından iki kavramın hukuki farklılıkları pratik açıdan ikincil planda kalmakta, uyuşmazlıklarda ikisi için de ortak sınırlar kabul edilmektedir. Bu durum deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinin sadeleşmesini ve kolaylaşmasını sağlamıştır.

3.4.4. Adaların Sınırlandırmadaki Etkisi

Adaların hukuki statüsü ve sınırlandırmadaki etkisi, ilk deniz sınırlandırma uyuşmazlığı davalarından bugüne kadar uyuşmazlıkların merkezinde olan hususlardan biri olmuştur. Zira dünya denizlerindeki adaların şekilleri, yüzölçümleri ve devletler arasındaki konumları çok çeşitli olup, bunların deniz sınırlandırılmasına olan etkileri de farklı ölçülerde olmaktadır. Uluslararası mahkemeler ve tahkim mahkemeleri tarafından; 1977 İngiltere-Fransa, 1985

³³⁴ Acer, 2021.

³³⁵ BMDHS m. 74, 83.

³³⁶ UAD, 2021.

Libya-Malta, 2006 Barbados-Trinidad ve Tobago, 2009 Romanya-Ukrayna, 2012 Nikaragua-Kolombiya, 2012 Bangladeş-Myanmar gibi kararlarda adaların statüsü ve sınırlandırmaya olan etkileri detaylıca tartışılmıştır.

BMDHS'deki adalara ilişkin olan 121. maddeye göre; kayalıklar ve sun'i adalar hariç olmak üzere adaların da kara ülkesi gibi deniz yetki alanları mevcuttur. Ancak deniz sınırlandırma hukukunun bu konudaki ilke ve içtihatları, zamanla bu maddenin her duruma uygulanamayacağı, ancak hakkaniyet ilkesi temelinde, bölgedeki coğrafi şekiller göz önüne alınarak uygulanabileceği ölçüsünde şekillenmiştir. Güncel mahkeme kararlarında, özellikle küçük yüzölçümüne sahip olan ve konum olarak karşı devletin kıyılarına yakın olan adaların sınırlandırmadaki etkisinin ikincil nitelikte olduğu net şekilde görülmektedir.³³⁷

Mahkeme kararlarında, adaların deniz sınırlandırılmasında üç şekilde ele alındığı görülmektedir; tam etki tanındığı hâller, sınırlı etki tanındığı hâller ve tamamen göz ardı edildiği hâller. Bu üçlü kritere göre, BMDHS 121. maddedeki genel ilkeden sapılarak, adalara bazı durumlarda sınırlı etki verildiği, bazı nadir hâllerde ise hiç etki verilmediği görülmektedir. Örneğin, 1985 Libya-Malta kararında Filfla Adası UAD tarafından tamamen göz ardı edilmiştir. Yine birçok durumda da mahkemeler adaların sınırlı etkiye sahip olduğunu kabul etmektedirler. Örneğin; Tahkim Mahkemesi 1977 İngiltere-Fransa kararında Kanal Adaları'nı, UAD ise 2009 Romanya-Ukrayna kararında Yılan Adası'nı ve 2012 Nikaragua-Kolombiya Kararı'nda bazı adaların sınırlı etkiye sahip olduklarını kabul etmiştir. Mevcut anlayışta yüksek mahkemeler arasında bu konuda bir içtihat ve uygulama birliği olduğu söylenebilir.

Gerek üç aşamalı yöntemden önce gerek ise bu yöntemin kullanılmasından sonra bakıldığında adaların, özellikle de yüzölçümü çok küçük olan ve sınırlandırma tarafı diğer ülkeye çok yakın konumda olan adaların sınırlandırmada ikincil nitelikte değerlendirildiği görülmektedir. Adaların sınırlandırmada ne derecede etki sahibi olacağı hususunda öncelikle adanın ekonomik ve sosyal kapasitesine bakılır. Üzerinde insan yaşamına elverişli bir bölge olmayan, kayalık sıfatındaki adalar sınırlandırmaya hiç dâhil edilmezler. 2009'da Ukrayna-Romanya arasında çıkan uyuşmazlıkta Ukrayna bu kriteri karşılamak amacıyla Yılan Adası'na vatandaşlarını yerleştirmiştir. Adanın ekonomik ve sosyal kapasite olarak yeterli olduğuna kanaat getirilirse, ardından adanın sınırlandırmada ne ölçüde bir etkisi olacağının tespit edilmesi için yüzölçümü, kıyı uzunluğu ve ait olduğu devletin anakarasına olan uzaklığı kriterleri değerlendirilir. Örneğin; devletin kara ülkesine oldukça uzakta olan bir adanın deniz yetki alanlarına etkisi, kara ülkesine yakın konumda olan adalar gibi değerlendirilmeyecektir.

³³⁷ Acer, 2021; Yayıncı, 2020a.

3.5. Doğu Akdeniz'in Özel Koşullarının Değerlendirilmesi

Güncel deniz sınırlandırma hukuku içtihatlarına bakıldığında, sınırlandırma açısından bölgenin coğrafi koşullarının büyük önem taşıdığı görülmektedir. Sınırlandırma hukuku açısından teamül olan düzeltici hakkaniyet anlayışının ve üç aşamalı yöntemin en önemli kriterlerinden birisi, sınırlandırmanın özel koşullara (*relevant circumstances*) sahip olup olmadığı hususudur. Bu durum da bölgenin coğrafi koşullarına sıkı sıkıya bağlı durumdadır. Bu açıdan Doğu Akdeniz'deki sınırlandırmalar açısından özel koşullar olup olmadığını incelemek, bölgedeki sınırlandırma anlayışını oluşturmak açısından büyük önem taşımaktadır.

3.5.1. Bölgedeki Kıyı Uzunluklarının ve Şekillerinin Yarattığı Özel Durumlar ve Kıbrıs Adası

Doğu Akdeniz bölgesinde, nispeten küçük bir deniz alanında birçok devlet bulunmaktadır. Doğu Akdeniz üç tarafı kapalı bir deniz olup, denizin kıyıları ters bir hilal şeklinde oluşmakta, birçok bitişik ve karşılıklı kıyılara sahip devletlere ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum geniş deniz yetki alanları ile birleşince bölgede birçok deniz sınır uyuşmazlığı yaratmaktadır. Bölgenin tam ortasında yer alan Kıbrıs Adası da göz önüne alındığında, neredeyse tüm önemli devletlerin deniz yetki alanları hem dikey çizgilerde hem de çapraz çizgilerde birbiriyle kesişmektedir. Türkiye, sahip olduğu bir kısmı içbükey şeklindeki kıyıları (Akdeniz Körfezi ve İskenderun Körfezi gibi) ile birlikte bölgede en uzun kıyı hattına sahip devletlerden biri konumundadır.

Doğu Akdeniz bölgesine öncelikle Kıbrıs Adası'nı göz ardı ederek baktığımızda Türkiye ile Libya, Mısır, İsrail, Lübnan ve Suriye arasında deniz yetki alanı belirleme anlaşmaları yapmak için devletler arasındaki mesafeler uygun durumdadır. Bu duruma, Türkiye kıyılarına nispeten daha yakın konumda bulunan Kıbrıs Adası'ndaki iki taraf da dâhil edildiğinde bölgedeki uyuşmazlıklar daha da karmaşılaşmaktadır. Bölgede Kıbrıs Adası'na sınırlandırma açısından tam bir etki tanınması ve eşit uzaklık ilkesinin tatbik edilmesi hâlinde, Türkiye'nin hem deniz yetki alanları hem de karşı kıyılarındaki Libya ve Mısır gibi devletler ile ikili anlaşma yaparak deniz yetki alanları belirleme konusundaki sözleşme yapma hakkı kısıtlanmış olacaktır. Kıbrıs Adası, bölgede çok daha uzun kıyılara sahip birçok devletin deniz yetki alanlarını daraltacaktır.

Yeterince karışık olan bu duruma, bölgedeki Yunan Adaları etkisiyle Yunanistan da eklendiğinde bölgedeki uyuşmazlıkların karmaşıklığı artmakta ve Doğu Akdeniz'in sahip olduğu özel durum daha da belirgin hâle gelmektedir.

3.5.2. Bölgedeki Adaların Yarattığı Özel Durum

Doğu Akdeniz’de yer alan çok sayıda ada, bölgenin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması açısından coğrafi ve hukuki bakımdan özel bir durum oluşturmaktadır. Bu adaların çoğu tek bir devlete ait olup, deniz çevresinde geniş bölgelere yayılmış durumdadır. Hatta bu adaların yoğunlaştığı bölgelerde, özellikle Türkiye’nin batı kıyılarında, Türkiye ile Yunanistan çok daha dar bir deniz yetki alanı olan karasuları konusunda dâhi büyük uyuşmazlıklar yaşamaktadır. Zira bölgede Yunanistan’ın yaklaşık olarak 6000 civarı ada ve kayalıkta sahip olduğu bilinmektedir. Bu adalar, iki devlet arasında geniş bir bölümde yayılmış hâlde bulunmaktadır. Doğu Akdeniz’deki deniz sınırları açısından “Menteşe Adaları” olarak adlandırılan ada grubu ve Girit Adası özellikle önemli konumdadır.

Şekil 3.9: Bölgedeki Yunan Adaları ve Menteşe Ada Grubu³³⁸

Bölgedeki uyuşmazlıkların çözümsüz kalmasının büyük sebeplerinden birisi, bölgedeki adalara tanınacak statü konusunda iki devlet arasında anlaşmazlıktır. Önceki bölümde ele alınan güncel deniz sınırlandırma içtihatları ışığında bu konuda şu temel soruyu sormak gerekmektedir; Doğu Akdeniz’deki adalar bölge açısından bir özel durum yaratıyor mu?

Güncel deniz sınırlandırma içtihatlarına bakıldığında bu konuda verilecek olan net cevap, bu adaların bölgede özel bir durum yarattığıdır. Zira bölgedeki adalar, geniş alanlarda

³³⁸ ParlakJurnal.com, <https://parlakjurnal.com/oniki-ada-meselesinin-tarihcesi-ve-surecin-ortaya-cikardigi-ihtilaflar/> (erişim tarihi: 25.06.2025).

yayılmış konumda bulunmakta, aynı zamanda bazı adalar diğer devletlerin kıyılarına çok yakın konumda bulunmaktadır. Menteşe Ada grubu içindeki bazı adalar, özellikle de Meis Adası, Türkiye kıyılarına çok yakın konumdadır. Bu adaların toplam kıyı uzunluğu, bölgedeki Türkiye, Libya ve Mısır gibi büyük devletlerin uzun kıyıları ile karşılaştırıldığında çok kısa kalmaktadır. Yine adaların çoğunun yüzölçümleri çok küçük olup, birçoğu Türkiye ile Yunanistan arasında çizilecek ortay hattın karşı tarafında (Türkiye tarafında) kalmaktadırlar. Bu sebeplerle, özellikle İngiltere-Fransa, Nikaragua-Kolombiya, Libya-Malta ve Romanya-Ukrayna arasındaki deniz sınırlandırma davası kararlarında da görüleceği üzere; bu adalar Doğu Akdeniz’de özel bir durum yaratmaktadır ve bu özel durum göz önüne alınmadan yapılacak sınırlandırmalar hakkaniyet ilkesine aykırı nitelikte olacaktır.

3.6. Bölgedeki Önemli Devletlerin Tezlerinin Güncel Mahkeme İçtihatlarına Göre Değerlendirilmesi

Bu bölüme kadar, UAD başta olmak üzere uluslararası mahkeme kararları ışığında ilkeler, yöntemler ve içtihatlar incelenmiş, güncel deniz sınırlandırma hukuku teamülleri tespit edilmiş ve Doğu Akdeniz’deki özel durumlar incelenmiştir. Bu aşamada, elde edilen tüm bilgiler ışığında bölgedeki önemli devletlerin hukuki pozisyonları değerlendirilecektir. Zira Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanı uyuşmazlıkları, yalnızca bölgenin karmaşık coğrafi yapısından değil, aynı zamanda bölge devletlerinin ileri sürdüğü hukuki tezlerin uluslararası deniz sınırlandırma hukukuna göre olan pozisyonlarından kaynaklanmaktadır.

3.6.1. Türkiye’nin Tezlerinin Güncel Mahkeme İçtihatlarına Göre Değerlendirilmesi

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki en temel tezlerinden biri, bölgede deniz sınırlandırması yapılırken kara ülkelerinin uzun kıyılarının, adaların kısa kıyılarına nazaran daha büyük bir etki oluşturması gerektiğidir. Türkiye, özellikle eşit uzaklık ilkesinin istisnasız şekilde uygulanmasının bölgedeki coğrafi asimetri ve kıyı dengesizlikleri nedeniyle hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağını, bu sebeple özel koşulların dikkate alınması gerektiğini savunmakta, bu pozisyonunu 1958 Cenevre Sözleşmeleri’nden bugüne kadar devam eden itirazlarında ısrarla dile getirmektedir.

Bu konuda güncel deniz sınırlandırma içtihatlarına bakıldığında Türkiye’nin, Meis Adası gibi küçük ve kıyılarına çok yakın konumda olan adaların deniz yetki alanı üretme kapasitesinin sınırlı olması gerektiği yönündeki tutumunun, UAD’nin Libya-Malta, Nikaragua-Kolombiya gibi kararlarında benimsediği düzeltici hakkaniyet anlayışı ile büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Bu içtihatlarda küçük yüzölçümüne sahip, izole konumda veya ortay hattın karşı tarafında, diğer devletin kıyılarına çok yakın konumda olan adaların

sınırlandırmada ya tamamen göz ardı edildiği ya da sadece sınırlı etkiyle dikkate alındığı görülmektedir.

Türkiye'nin, bölgede İsrail ile birlikte BMDHS'yi kabul etmeyen iki devletten biri olarak, yaptığı anlaşmalarında teamül hukukuna dayanmakta olduğu, BMDHS'ye atıfta bulunan bir iç mevzuatı olmadığı görülmektedir. Türkiye ile Libya arasında 2019 yılında yapılan deniz yetki alanı anlaşmasında da açıkça görüldüğü üzere Türkiye bölgede savunduğu pozisyonları “hakkaniyet ve karşılıklı kabul edilebilir çözümler” gibi daha esnek kavramlara dayandırmaktadır. Bu sebeple Türkiye, sözleşmeye mesafeli tavrını korumakta, ancak teamül olarak yerleşmiş deniz sınırlandırması hukuku kurallarına dayanmaktadır. Böylece Türkiye, bu tutumla beraber bölgede kendine özgü bir deniz sınırlandırma hukuku vizyonu oluşturmuştur.³³⁹

Türkiye'nin eşit uzaklık ilkesinin bölgede tek ilke olarak uygulanmasının hakkaniyete aykırı sonuçlar yaratacağı tezi de güncel deniz sınırlandırma içtihatlarıyla örtüşmektedir. Zira güncel referans deniz sınırlandırma yöntemi olan üç aşamalı yöntem, ilk olarak eşit uzaklıkla geçici sınır çizimiyle başlasa da, sonraki aşamalarda bu geçici sınırı kıyıları belirgin derecede uzun olan devletlere daha geniş deniz yetki alanları tanıyacak şekilde revize etmektedir. Bu sebeple, bölgedeki adalar ve Kıbrıs Adası ile Türkiye arasında eşit uzaklık ilkesinin mutlak olarak uygulanması, bölgede en uzun kıyılardan birine sahip Türkiye ve yine Libya gibi diğer devletler açısından hakkaniyete büyük ölçüde aykırı olacaktır.

Son olarak Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'in coğrafi yapısının özel durum oluşturduğu yönündeki yaklaşımının da UAD'nin kararlarında vurguladığı özel koşullar değerlendirmesindeki kriterlerle uyumlu olduğu görülmektedir. Zira Doğu Akdeniz birçok devleti ve bölgede yayılmış hâlde olan fazla sayıda adayı barındırmakta olduğu görülmektedir. Bu yönüyle bakıldığında, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki adaların bazılarının göz ardı edilmesi, bazılarına ise sınırlı etki tanınması ve kıyı uzunluklarının dikkate alınması gerektiği yönündeki tezlerinin yerleşik deniz sınırlandırma hukuku teamülleriyle³⁴⁰ büyük ölçüde tutarlı olduğu söylenebilir.

3.6.2. KKTC'nin Tezlerinin Güncel Mahkeme İçtihatlarına Göre Değerlendirilmesi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, yalnızca Türkiye'nin tanıdığı ve uluslararası düzeyde tanınmayan bir devlet olması sebebiyle, bölgedeki haklarını genel olarak Türkiye'nin aldığı pozisyona paralel olarak savunmaktadır. KKTC'nin bugüne kadar yaptığı tek deniz yetki

³³⁹ Margelis, 2021.

³⁴⁰ Tanaka, 2015.

anlaşması da 2011 yılında Türkiye ile yapılan ikili anlaşmadan ibarettir. Devletin de facto statüsü, başka devletlerle anlaşma yapmasına olanak tanımamaktadır.

KKTC'nin bölgedeki en önemli itirazı, GKRY'nin tek taraflı olarak yaptığı deniz yetki alanları anlaşmalarının hukuki olarak geçersiz olduğu hakkındadır. Zira Kıbrıs Adası'nda, 1959-1960 arasında yapılan anlaşmalar sonucunda Rum ve Türkler arasında ortak bir devlet kurulmuştur. KKTC'ye göre, GKRY hem bu anlaşmayı yok saymakta hem de KKTC'nin sahip olduğu kıyılar üzerindeki haklarını da kendisine ait gibi kullanmaktadır. Dolayısıyla GKRY'nin yaptığı deniz yetki alanı anlaşmaları ve verdiği hidrokarbon arama ve işletme lisansları, mevcut sözleşmeleri ihlâl ettiği gibi, adadaki Türklerin haklarını da tümünden yok saymaktadır.

KKTC'nin deniz hukuku için yaptığı iç hukuk düzenlemelerine, özellikle de 2005 yılındaki "Deniz Yetki Alanı Yasası'na" bakıldığında devletin uluslararası hukuk ilkelerini ve BMDHS'de getirilen temel kuralları benimsediği görülmektedir. Devletin deniz sınırlandırılması açısından temel iddiası, adada sahip olduğu kıyılar üzerinde haklarının olduğunun kabul edilmesidir. Devletin mevcut hukuki statüsünden dolayı bu kıyılar üzerinde anlaşma yapma ve kendi deniz alanlarını ilân etme konusunda hakları kısıtlanmaktadır. Örneğin; 2011 yılında Türkiye ile KKTC arasında yapılan deniz yetki alanı anlaşması iki devletin karşılıklı kıyılarındaki deniz yetki alanlarını ilân etmiş, ancak bu anlaşma usulüne göre BMGS'ye gönderildikten sonra BM tarafından yayınlanmamıştır.

Sonuç olarak KKTC açısından deniz yetki alanı konusundaki tutum, hukuki statüsünden kaynaklanan sorunlardan dolayı kısıtlı imkânlarla kendi deniz yetki alanlarını ilân etme, GKRY'nin bölgede tek taraflı yetki iddialarına itiraz etme ve Türkiye'nin tezleri ile paralel bir görüş benimsemekten ibarettir. Bu sebeple Türkiye ile KKTC'nin bölgede bir blok olarak değerlendirilip, tezlerinin beraber analiz edilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu şekilde değerlendirildiğinde Türkiye'nin bölgedeki iddiaları ve tezleri genel olarak KKTC açısından da geçerli kabul edilmelidir.

3.6.3. Yunanistan ve GKRY'nin Tezlerinin Güncel Mahkeme İctihatlarına Göre Değerlendirilmesi

Yunanistan, Doğu Akdeniz'de yapılacak olan sınırlandırmalar için temel olarak, BMDHS'nin genel kurallarının istisnasız olarak bölgeye uygulanması gerektiğini iddia etmektedir. Bölgede herhangi bir özel bir durumun olmadığını, bu sebeple bölgede yapılacak sınırlandırmanın genel ilkelerden sapmayı gerektirmediğini savunmaktadır.

Yunanistan'ın tezlerine göre ilk olarak bölgedeki tüm adalara tam etki tanınmalıdır. Böylece Yunanistan'ın deniz yetki alanları kara ülkesinin çok daha uzağından başlayacaktır.

Yunanistan, bölgede sahip olduğu adalara BMDHS'deki genel kural temel alınarak tam etki tanınması ve bu adalarla kıyılar arasında eşit uzaklık ilkesine dayalı bir sınırlandırma yapılması gerektiğini öne sürmektedir.³⁴¹

Yunanistan'ın bölgedeki iddialarının en net olarak görüldüğü örneklerden biri Meis Adası'dır. Meis Adası, konum itibariyle bakıldığında Türk kıyılarına 2 kilometre mesafede, 12 km² yüzölçümüne ve 582 kişilik³⁴² bir nüfusa sahip olan, bölge için önemsiz sayılabilecek bir adadır. Yunanistan, deniz yetki alanlarının bu adanın kara ülkesi gibi kabul edilerek, Türk kıyısına eşit uzaklık ilkesi ile çizilmesini ısrarla savunmakta, resmî olarak yayınladığı haritalarda³⁴³ deniz yetki alanını Türk sınırına kadar bu adayı kullanarak uzatmaktadır. Oluşan haritaya bakıldığında Türkiye'nin Akdeniz kıyılarına kısıtlandığı görülmektedir.

Şekil 3.10: Yunanistan ve GKRY'nin Tezleri Haritaya Döküldüğünde Oluşan Durum³⁴⁴

Güncel deniz sınırlandırma içtihatları açısından bölgedeki adalar konusunda Yunanistan'ın tezinin geçerli olmadığı net olarak görülmektedir. Zira, bölgede yayılmış durumda olan çok sayıda ada tek tarafa aittir. Bu adalara tam yetki verilmesi hâlinde, bölgede kıyı uzunlukları çok daha uzun olan kara devletlerinin deniz alanları kısıtlanmış olacak ve hakkaniyet ile orantılılık ilkeleri ihlâl edilmiş olacaktır. Özellikle 2012 Nikaragua-Kolombiya Kararı'nda, Kolombiya'nın Nikaragua kıyısına oldukça yakın durumda olan San Andres adalarının durumu, Türkiye-Yunanistan uyuşmazlığına benzemektedir.³⁴⁵ UAD, bu adaların

³⁴¹ Yaycı, 2020a; Acer, 2021.

³⁴² 2021 sayımına göre.

³⁴³ En son olarak Nisan 2025'te resmi Yunanistan Deniz Mekansal Planlama Haritası yayınlanmış ve Meis Adası'nın sınırlandırmada kullanıldığı görülmektedir.

³⁴⁴ Prototherma.gr, <https://en.protothema.gr/2025/04/16/from-the-seville-map-to-marine-parks-what-the-announcement-of-the-maritime-spatial-planning-means-for-greece/> (erişim tarihi: 4.5.2025).

³⁴⁵ Açıkgönül, 2014.

deniz yetki alanları sınırlanırken kara ülkesine göre çok daha sınırlı etki yaratacak şekilde yorumlanması gerektiğini belirtmiştir. Uyuşmazlık hakkında bu sonuca varılırken sadece hakkaniyet ve orantılılık ilkesi değil, kapatmama ilkesi de etkili olmuştur. Zira Meis Adası gibi adalar tam etkiye sahip olarak kabul edilerek buna göre bir sınırlandırma yapılırsa, Türkiye Akdeniz kıyılarından rahatça açılmayacak, Akdeniz Körfezi'ne sıkışacaktır.

BMDHS'nin adalar ile ilgili kuralının, mahkemeler tarafından hakkaniyet ilkesi ışığında uygulanması açısından mahkemelerin kabul ettiği üç anlayışa bakıldığında; bölgedeki bazı adalara sınırlı etki verilmesi, Meis gibi bazı adaların ise tamamen göz ardı edilmesi anlayışının güncel deniz sınırlandırma hukuku açısından daha uygun olacağı görülmektedir. Yunanistan'ın adalar konusundaki maksimalist iddiaları, güncel sınırlandırma teamüllerine uzak bir iddia olarak kalmakta ve temel sınırlandırma ilkelerine aykırı bir tutum oluşturmaktadır.

Yunanistan'ın bölgedeki bir diğer iddiası da bölgede eşit uzaklık ilkesinin istisnasız olarak uygulanması gerektiğidir. Güncel deniz sınırlandırma teamüllerine bakıldığında bunun da uygun olmadığı görülmektedir. İlk olarak BMDHS'de kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin olan maddelerde eşit uzaklık ilkesi ifadesi kullanılmamış, bunun yerine hakkaniyetli çözüm benimsenmiştir. Yunanistan'ın bu konudaki tezi 1958 Cenevre Sözleşmeleri dönemi açısından bakıldığında daha yerinde olacakken, 1982 BMDHS'deki hakkaniyet esaslı düzenleme ve o günden bu yana uygulama sürecinde benimsenen düzeltici hakkaniyet anlayışı, eşit uzaklık ilkesinin mutlak olmadığını net olarak ortaya koymuştur. Üç aşamalı yöntem eşit uzaklık ile başlasa da, sonraki aşamalarda hakkaniyete aykırı olduğu görülen durumlar düzeltilerek sonuçlandırılmaktadır.

Yunanistan, Türkiye'yi BMDHS'ye taraf olmadığından dolayı uluslararası hukuktan uzak durmakla da eleştirmektedir. Ancak Türkiye'nin deniz sınırlandırma hukuku açısından teamül hukukuna tabi olma tercihi uluslararası hukuktan uzak durmak anlamına gelmeyeceği kanaatindeyiz. Türkiye, bölgede kendi çıkarlarına ve hakkaniyete zarar vereceğini düşündüğü anlaşmaya tabi olmamış ancak bölgedeki Libya gibi devletlerle ikili anlaşmalar yaparak, BMGS'ye usulüne göre bildirim yapmıştır. Bakıldığında, Türkiye'nin 1958'deki Cenevre DHS'lerine olan tavrının mantıklı bir tavır olduğu, günümüze gelindiğinde net olarak anlaşılmıştır. Zira o dönemde benimsenen eşit uzaklık anlayışı, günümüzde yerini düzeltici hakkaniyet anlayışına bırakmış, Türkiye'nin bölgedeki tezleri açısından destekleyici bir unsur hâline gelmiştir.

Sonuç olarak Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de savunduğu tezlerin birçoğu güncel deniz sınırlandırma teamülleri açısından güncelliğini yitirmiş durumdadır. Devletin bölgede sahip

olduğu adaları kullanarak deniz alanlarını doğuya ve güneye kaydırmak için olan tezleri, hakkaniyet ve orantılılık ilkelerini ihlâl eder niteliktedir.

Doğu Akdeniz’de Türkiye ile KKTC bir blok olarak kabul edilerek bölgedeki tezleri beraber değerlendirildiği gibi, Yunanistan ve GKRY de bir blok olarak kabul edilerek, paralel nitelikte olan tezleri beraber değerlendirilebilir. GKRY, 2003 yılında bölgedeki ilk deniz yetki alanı anlaşmasını yapmıştır. Bu ve sonraki anlaşmalarında yönetimin bölgedeki iddiaları net olarak görülmektedir. Ancak bu anlaşmalar, Türkiye ve KKTC’nin haklarını ihlâl ederek, büyük itirazlarına neden olmuştur. GKRY’nin MEB anlaşmaları, uluslararası hukukun gerektirdiği çok taraflı müzakere sürecini dışlayarak tek taraflı kazanımlar elde etme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir.

GKRY’nin bölgedeki en temel hukuki argümanı, KKTC’nin varlığını yok sayma ve adadaki Türklerin haklarını görmezden gelme üzerine kuruludur. Bugüne kadar yapmış olduğu anlaşmalarda bu durum net olarak görülmektedir. Ayrıca yönetim, adanın birleşmesiyle ilgili çabalara da karşı durmaktadır. Bunun dışında yönetim, bölgede genel olarak Yunanistan ile aynı deniz sınırlandırma ilkelerini savunmakta; bir ada ülkesi olarak kıyı uzunluğu bölgedeki kara ülkelerinin kıyı uzunluğuna göre daha kısa kalsa da tam bir deniz yetki alanı talep etmektedir. Her ne kadar Kıbrıs Adası bölgedeki adalara göre nispeten daha büyük bir ada olsa da, bölgede bu adaya tam yetki tanınmasının teamüle aykırı olacağı görülmektedir. Zira bu durumda orantılılık ilkesi ihlâl edilmiş olacak ve sadece Türkiye’nin değil, bölgede diğer uzun kıyılara sahip kara ülkelerinin haklarını da ihlâl edecek nitelikte bir sınırlandırma oluşacaktır.

Son olarak şunu da söylemek gerekir ki, Kıbrıs Adası açısından deniz yetki alanları sorunlarının tam ve kesin olarak çözülmesi için, öncelikle adanın iki ayrı bölümündeki yönetimlerin birbirlerini tanımaları veya adanın siyasi olarak tekrar 1960 yılındaki çözüm benzeri bir ortak noktada birleşmesi gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYUŞMAZLIKLARA BARIŞÇIL ÇÖZÜM YOLLARI, TÜRKİYE VE KKTC EKSENİNDE TAVSİYELER, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. BMDHS'ye Göre Devletler Arası Uyuşmazlıklarda Barışçıl Çözüm Yolları ve Bu Konuda Mevcut Olan Sorunlar

BMDHS, sözleşmenin yorumu ve uygulanması konusunda çıkan tüm devletler arası uyuşmazlıklar için barışçıl çözüm yollarını benimsemiş, bu konuda 1945 Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2. maddesi ve 33. maddesi hükümlerine de atıf yapmıştır.³⁴⁶

Madde 279 – Uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi yükümlülüğü

“Taraflar Devletler, işbu Sözleşmenin yorumu veya uygulanması konusunda aralarında çıkan bütün uyuşmazlıkları, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2. maddesinin 3. paragrafına uygun olarak barışçıl yollarla çözümleyecekler ve bu amaçla Antlaşmanın 33. maddesinin 1. paragrafında belirtilen yollarla bir çözüm arayacaklardır.”³⁴⁷

BM Antlaşması'nın 33. maddesinde, devletler arası güvenliği ve barışı tehlikeye düşürebilecek nitelikteki uyuşmazlıkların barışçıl yolla çözülmesi esas olarak kabul edilmiş, madde metninde bu unsurla ilgili izlenecek genel yollar; “*uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile, bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm ararlar*” denilerek ifade edilmiştir. Deniz sınır uyuşmazlıklarının da küresel güvenliği ve barış ortamını tehdit ettiği konusunda bir kuşku bulunmamaktadır.

BMDHS'ye göre, taraflar uyuşmazlıkların çözümü için öncelikli olarak aralarında müzakere ve uzlaşma yollarına gidecekler ve sonuçta ortaya konan ikili anlaşmalar esas çözüm olarak kabul edilecektir.³⁴⁸ Eğer uyuşmazlık bu yollarla çözülemezse devletler, zorunlu olarak üçüncü taraf yargı ve hakemlik yollarına başvuracaklardır.³⁴⁹ Uyuşmazlıkların çözümü konusunda devletler anlaşmanın 287. maddesinde yer alan dört adet farklı yola başvurabilirler. Bu yollar, “Uluslararası Adalet Divanı”, “Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi”, “VII. Ek'e uygun olarak oluşturulan bir hakem mahkemesi” ve “VIII. Ek'e uygun olarak ve orada belirtilen bir veya birçok çeşit uyuşmazlık için oluşturulan, bir özel hakem mahkemesi” olarak belirtilmiştir. Sözleşmeye taraf devletler uyuşmazlık çözümü için bu yollardan bir veya birkaçına yazılı bildirim yoluyla başvurabilirler.

³⁴⁶ BMDHS Madde 279.

³⁴⁷ Ombudsman.gov.tr, <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> (erişim tarihi: 25.06.2025).

³⁴⁸ BMDHS Madde 280-284.

³⁴⁹ Akçapar, 1996: 20.

4.1.1. Müzakere, Yargı ve Tahkim Yolu, Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi

Uluslararası Adalet Divanı, Birleşmiş Milletler bünyesindeki temel uyuşmazlık çözüm organıdır. 1958 Açık Denizler Sözleşmesi'nin 22. maddesinde uyuşmazlık çözüm organı olarak Uluslararası Adalet Divanı ve hakemlik yolları gösterilmiştir, ancak sözleşmede zorunlu bir yargı mekanizması yoktur. BMDHS'de ise selefi olan sözleşmeye göre daha fazla sayıda ve daha zorlayıcı nitelikte olan yargı yolları mevcuttur. Taraflar, öncelikle Birleşmiş Milletler'in temel uluslararası uyuşmazlık mahkemesi olan Uluslararası Adalet Divanı'na başvurabilirler. Uluslararası Adalet Divanı'nın kendisine sunulan uyuşmazlıkların çözümü için kullanacağı yöntem ve kaynakları “Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün” (*Statute of the International Court of Justice*) 38. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Maddeye göre kaynaklar; gerek genel gerekse özel uluslararası antlaşmalar, uluslararası uygulamalar ve teamüller ile uluslararası hukukun genel ilkeleri ve doktrindir.³⁵⁰ Mahkeme, bu kaynakların ışığında önüne gelen uyuşmazlık hakkında karar verecektir. Taraflar bu çözüm yolundan farklı olarak, sözleşmeye uygun hakem ve özel hakemlik yollarına da gidebilirler. Aynı anda birden çok uyuşmazlık çözüm yoluna da başvurmak mümkündür.

Bu sayılan üç uyuşmazlık çözüm yolu dışında, sözleşmeye uygun olarak 1996 yılında Hamburg'da kurulan, farklı devletlerden toplamda yirmi bir hâkimden oluşan “Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi - DHUM” (International Tribunal for the Law of the Sea - ITLOS) adında, sözleşmenin getirdiği bir yeni özel deniz ihtisas mahkemesi bulunmaktadır. Bu mahkeme, uluslararası hukuk düzeyinde ilk uzman yargı organıdır.³⁵¹ Bu mahkeme BM'nin bir organı statüsünde olmayıp, BM ile yakın ilişkileri bulunan bir uluslararası kuruluş niteliğindedir.³⁵² Kuruluşun “Deniz Yatağına İlişkin Uyuşmazlıklar Dairesi” adında, deniz yatağındaki madencilik gibi faaliyetlerle ilgili uyuşmazlıkları çözmek için ayrı dairesi de bulunmaktadır.³⁵³ Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi'nin kurulması, başka bir çözüm organı olan Uluslararası Adalet Divanı varken uluslararası deniz ve deniz sınırlandırma hukuku açısından ikilik oluşturacağı sebebiyle eleştirilmiştir.³⁵⁴

DHUM, 2025 yılına kadar otuz üç adet deniz hukuku uyuşmazlığını karara bağlamıştır.³⁵⁵ Bu uyuşmazlıklar arasında deniz sınırı uyuşmazlıkları da bulunmaktadır. Bunlara örnek verilmesi gerekirse; 2012 yılında “Bangladeş-Myanmar Deniz Yetki Alanı

³⁵⁰ Ombudsman.gov.tr, <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> (erişim tarihi: 25.06.2025).

³⁵¹ Akçapar, 1996: 36

³⁵² Mackenzie vd, 2010: 45-48.

³⁵³ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi m.186-191.

³⁵⁴ Erdem, 2019: 23

³⁵⁵ Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi, <https://www.itlos.org/en/main/cases/list-of-cases/> (erişim tarihi: 29.01.2025).

Uyuşmazlığı Davası”, 2017 yılında “Gana-Fildişi Sahili Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlığı Davası”, 2021 yılında “Mauritius-Maldivler Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlığı Davası” kararları mevcuttur.

BMDHS’deki uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin gösterilen yargı ve hakemlik yolları, kıt’a sahanlığı ve münhasır bölge uyuşmazlıklarının çözümü için de oldukça önemlidir. Sözleşmede, devletlerin denizler üzerindeki egemenlik iddiaları için temel olarak iyi niyet ilkesine dayalı ve ortak anlaşma ile çözümü amaçlayan bir sistem mevcuttur. Sözleşmenin 279. ve devamı maddelerinde, uyuşmazlığın çözümü için sırasıyla; ikili anlaşmalar, görüş teatisi, uzlaştırma yollarıyla çözüm getirilmesi esas olarak belirlenmiştir. Ancak bunlardan sonuç alınamaz ise, tarafların sözleşmede belirtilen mahkeme veya hakem yollarından bir veya birden fazlasına giderek sorunu çözmesi gerektiği belirtilmiştir.

Eğer taraflar hangi çözüm yoluna gidileceği konusunda uzlaşamazlar ise, uyuşmazlığın çözüme ulaştırılması için üçüncü fıkradaki hakem yoluna gidileceği öngörülmüştür. Burada müzakere esaslı bir uyuşmazlık çözümü yönteminin benimsenmesinin amacı, tarafların zorunlu yargı usulünü şartsız olarak kabul etmekten kaçınmalarıdır.³⁵⁶ Zira devletlerin, zorunlu yargı usulünün öngörüldüğü bir sözleşmeye, yargıya taşınan uyuşmazlıklarda kendi aleyhlerine bir sonuç çıkması korkusuyla katılmaktan çekinmeleri muhtemel bir durumdur.

4.1.2. Daimî Tahkim Mahkemesi

BMDHS’de Ek-VII bölümünde özel tahkim yoluna gidilebileceği belirtilmiştir. Uygulamada deniz sınırları uyuşmazlıkları ile ilgili olarak gidilen tahkim yolu, 1899 yılında kurulan Daimî Tahkim Mahkemesi’dir (*Permanent Court of Arbitration - PCA*). Mahkeme BM’ye bağlı bir kuruluş değildir. Merkezi Lahey’de bulunan bu tahkim mahkemesi hem Milletler Cemiyeti hem de Birleşmiş Milletler kurulmadan önce kurulduğu için modern anlamda ilk devletlerarası yargı organlarından biridir.³⁵⁷

Mahkeme, 1899 Lahey Barış Konferansı ile birlikte kurulmuş olup toplamda 120’den fazla devlet tarafından yetkisi tanınmaktadır. Türkiye, Yunanistan ve GKRY, Mısır gibi Doğu Akdeniz için önemli devletler de mahkemenin yetkisini kabul etmektedir. Mahkeme insan hakları, egemenlik, uluslararası yatırımlar, bölgesel ve küresel ticaret gibi birçok alanda olan uyuşmazlıkların çözümü için tahkim kurulları oluşturmaktadır. BMDHS’nin Ek-VII (*Annex-VII*) bölümü maddelerinden aldığı yetki ile birlikte, birçok deniz yetki alanı sınırlandırması problemi hakkında geçici (ad hoc) tahkim kurulları oluşturmuş ve uyuşmazlıkları çözüme

³⁵⁶ Akçapar, 1996: 22.

³⁵⁷ Mackenzie vd., 2010: 101-105.

ulaştırmıştır. Bunlardan önemli olan bazıları: “2006 Barbados-Trinidad ve Tobago Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlığı”, “2014 Bangladeş-Hindistan Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlığı” ve “2016 Filipinler-Çin Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlığı” olarak sayılabilir.

4.1.3. Kıt’a Sahanlığı Sınırları Komisyonu ve Prosedürleri

Kıt’a Sahanlığı Sınırları Komisyonu (*Commission on the Limits of the Continental Shelf* - CLCS), BMDHS tarafı olan kıyı devletlerinin kıt’a sahanlığı konusunda yaptığı başvuruları teknik ve bilimsel olarak inceleyerek tavsiyelerde bulunmak konusunda görevli olan bir komisyondur. Bu komisyon BMDHS’nin 76. maddesi kapsamında kurulmuş, BM Okyanus ve Deniz Hukuku Bölümü’ne bağlı bir teknik kurul olarak faaliyet göstermektedir.³⁵⁸ Kurulun özellikleri ve niteliği, kurul yapısı gibi unsurlar BMDHS’nin Kıt’a Sahanlığı Sınırları Komisyonu başlıklı Ek-2 (*Annex-II*) bölümünde açıklanmaktadır. Kurul, üye devlet vatandaşları arasından seçilecek olan; jeoloji, jeofizik ve hidrografi alanlarında yetkin toplam 21 üyeden oluşmaktadır. Üyeler beş yılda bir tekrar seçilirler.

Ek-2/Madde 3’te kurulun görevi açıklanmaktadır. Maddeye göre kurulun görevi, kıyı devletleri tarafından yollanan tüm veri ve materyalleri değerlendirerek, sözleşmenin 76. Maddesindeki esaslara uygun olarak bir kıt’a sahanlığı belirlemektir.³⁵⁹ Kurul aslen hukuki bir niteliğe sahip değildir, uyuşmazlıkları karara bağlama fonksiyonu yoktur. Kurulun amacı, BMDHS üyesi devletlere, uzman bir kurul olarak kıt’a sahanlığı alanlarının dış sınırlarının belirlenmesi konusunda yardım sağlamak olup, deniz tabanının sınırlarını belirleme görevini icra etmektedir.³⁶⁰ Ek-2/Madde 9’da açıklandığı üzere, kurul yalnızca teknik tavsiye veren bir organdır, dolayısıyla iki veya daha fazla devlet arasında deniz sınırı belirleme yetkisi yani bir mahkeme fonksiyonu yoktur.³⁶¹ Eğer ülkeler arasında deniz yetki alanı anlaşmazlığı varsa, komisyon bu konuda tarafsız kalmak zorundadır.

Kurula yapılan önemli başvurular: 2001 ve 2015 yıllarında Rusya tarafından “Arktik Okyanus’undaki” (Kuzey Buz Denizi) haklarının genişletilmesi amacıyla olan başvurular,³⁶² 2004 yılında Avustralya tarafından “Antarktika ve Güneydoğu Hint Okyanusu’ndaki” haklarının genişletilmesi amacıyla olan başvuru³⁶³ ve Fransa’nın 2009 yılında bazı adalarına

³⁵⁸ Birleşmiş Milletler, https://www.un.org/depts/los/clcs_new/clcs_home.htm (erişim tarihi: 28.04.2025).

³⁵⁹ BMDHS Ek-27 / Madde 3 vd.

³⁶⁰ Cavnar, 2009: 401-403.

³⁶¹ Jensen, 2014.

³⁶² Birleşmiş Milletler, https://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_rus_rev2.htm (erişim tarihi: 28.04.2025).

³⁶³ Birleşmiş Milletler, https://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_austr.htm (erişim tarihi: 28.04.2025).

ilişkin haklarının genişletilmesi amacıyla yaptığı başvuru³⁶⁴ olarak sayılabilir. Bugüne kadar kurula toplam 95 adet normal başvuru, 11 adet ise revize niteliğinde başvuru yapılmıştır.³⁶⁵

Sonuç olarak devletler bu komisyonun tavsiyeleri ile bağlı değildir, kurul önerilerinin bağlayıcı niteliği yoktur. Ancak komisyonun önerisi olan sınırlar taraflar tarafından kabul edilirse bu sınırlar kesin sayılır. Komisyon, uyuşmazlık olan konularda herhangi bir öneri veremez, bu gibi durumlarda bu komisyona ancak devletlerin karşılıklı mutabakatı yoluyla yetkilendirmesi ile başvurulabilir. Ayrıca net bir düzenleme olmasa da BMDHS'nin doğasından dolayı komisyon, BMDHS üyesi olmayan devletler tarafından işletilemez. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'de Türkiye, İsrail ve KKTC ile diğer devletler arasında ortaya çıkan deniz sınırı uyuşmazlıklarının kurul önüne getirilmesi pratikte mümkün değildir.

4.1.4. UAD ve Diğer Yüksek Mahkeme Kararlarının Uygulanabilirliği Hakkındaki Sorunlar

BMDHS'nin barışçıl çözüm yolunu benimsediği ve selefi olan sözleşmeye nazaran uyuşmazlıklara daha etkili ve çeşitli çözüm mekanizmaları getirmeye çalıştığı görülmektedir. Yine sözleşmeyle birlikte, ilk uluslararası özel ihtisas mahkemesi niteliğindeki DHUM'un kurulması ile deniz hukuku alanında daha net çözüm önerileri ortaya koyabilecek, uzman niteliğinde bir mahkemenin oluşturulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Deniz sınırlandırılması hukukundaki ilerlemeler ve hakkaniyet ilkesinin ortaya koyulması ile, farklı deniz alanlarında hakkaniyetli ve adil bir çözümün oluşturulmaya çalışılması da bu konudaki diğer olumlu gelişmelerdir. Ancak bu gelişmeler, bu mahkemeler tarafından verilen kararların uygulanmasındaki yapısal sorunlar nedeniyle gölgelenmektedir.

Devletler, zorunlu yargı usulünü kabul etseler de, bazı durumlarda yargı sonucu ortaya çıkan neticeyi uygulamadıkları da görülmektedir. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri, bir Birleşmiş Milletler kurucu üyesi olmasına rağmen, 1984 yılında Nikaragua'nın ABD'ye karşı Uluslararası Adalet Divanı'nda açtığı davaya³⁶⁶ taraf olmaktan kaçınmış, mahkemenin bu konuda zorunlu yargı yetkisini kabul etmemiştir. UAD, 1986 yılında ABD aleyhine karar verdikten sonra da bu karara uymamış ve mahkeme tarafından hükmedilen tazminatı ödememiştir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) bu konudaki müdahalesini de mutlak veto yetkisiyle engellemiştir.³⁶⁷ Dönemin ABD adına görev yapmakta

³⁶⁴ Birleşmiş Milletler, https://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_fra1.htm (erişim tarihi: 28.04.2025); Demaribus.net, <https://demaribus.net/2020/06/11/france-continental-shelf-extension-authorized-by-the-clcs/> (erişim tarihi: 28.04.2025).

³⁶⁵ Birleşmiş Milletler, https://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm (erişim tarihi: 28.04.2025).

³⁶⁶ UAD, "Nicaragua v. United States of America". <https://www.icj-cij.org/case/70> (erişim tarihi: 25.06.2025)

³⁶⁷ Morrison, 1987: 162.

olan BM Temsilcisi Jeanne Kirkpatrick mahkemeyi; “yarı yasal, yarı hukuki, yarı politik, ülkelerin bazı kararlarını kabul edip bazen etmediği bir mahkeme” (*a semi-legal, semi-judicial, semi-political body which nations sometimes accept and sometimes not*) olarak tanımlayarak eleştirmiştir.³⁶⁸

UAD’nin kuruluşundan beri, devletler lehine ve aleyhine verdiği kararların uygulanabilirliği tartışmalı olmuştur. Deniz yetki alanı sınırlandırma uyuşmazlığı konusunda da bu tartışmalar mevcut olup, 2021 Somali-Kenya Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlığı Davası kararının Kenya tarafından uygulanmaması bu durumun güncel örneklerinden biridir. Kenya, dava sürecinde hem esasa ilişkin hususlarda itirazcı olmuş hem de mahkemenin yetkisini kabul etmemiş, kararı tümüyle protesto etmiştir. Karar verildikten sonra da kararı uygulamamıştır.³⁶⁹

Yine 2012 Nikaragua-Kolombiya Davası’nda da benzer durum mevcut olup, Kolombiya kararı uygulamayı reddetmiş, uyuşmazlık tekrar mahkemeye taşınmıştır. Mahkeme 2022 yılında konuyla ilgili tekrar karar vermiş, ancak bu da bölgedeki uyuşmazlığı çözmeye yetmemiştir.³⁷⁰ Son olarak 2016’da Daimî Tahkim Mahkemesi tarafından oluşturulan tahkim heyeti tarafından verilen Filipinler-Çin Deniz Yetki Uyuşmazlığı Davası kararının³⁷¹ (Güney Çin Denizi Kararı) Çin yönetimi tarafından tanınmaması bu konudaki çarpıcı örneklerden biri olarak sayılabilir.³⁷²

UAD’nin, Birleşmiş Milletler’in asli yüksek yargı organı olduğu göz önüne alındığında UAD kararlarının dünya devletlerince tanınması ve uygulanması, küresel barışın sağlanması için oldukça önem arz etmektedir. Ancak gelinen noktada, küresel güce sahip olan ve BM’nin kurucu ve daimî üyeleri olan ABD, Rusya ve Çin’in, kendi aleyhlerine olarak gördüğü kararlarda mahkemenin yargı yetkisini görmezden geldiği ve kararlarını uygulamadığı görülmektedir. Bu devletlerin BMGK’de daimî veto hakları mevcuttur. Dolayısıyla, mahkemenin verdiği kararlarını uygulatması için (*enforce*) kullanacağı yaptırım mekanizması olan BMGK, kuruluş ve işleyiş şekli itibari ile bu devletlerin vetolarına maruz kalarak bu fonksiyonunu gerçekleştirememektedir. Yine Somali, Kolombiya gibi örneklerde görüldüğü üzere, diğer devletlere karşı da çoğu zaman aktif bir yaptırım gücü kullanılmadığı görülmektedir. Bütün bu sebeplerden dolayı, UAD ve diğer yüksek mahkeme kararlarının bazı

³⁶⁸ Posner ve Figueiredo, 2005.

³⁶⁹ Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2021/10/13/kenya-rejects-icjs-verdict-on-somalia-maritime-border-row> (erişim tarihi: 27.04.2025).

³⁷⁰ UAD, 2022; Columbiaone.com, <https://columbiaone.com/2025/03/18/colombia-nicaragua-territorial-dispute/> (erişim tarihi: 02.05.2025).

³⁷¹ Daimî Tahkim Mahkemesi, <https://pca-cpa.org/cn/cases/7/> (erişim tarihi: 25.06.2025).

³⁷² TheGuardian, <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/12/philippines-wins-south-china-sea-case-against-china> (erişim tarihi: 25.06.2025).

uyuşmazlıklar açısından verdiği kararların, mevcut durumda yalnızca tavsiye niteliğinde kaldıkları söylenebilir.

4.2. Bölge İçin Ortak Faydanın Sağlanması: BMDHS 74/3 ve 83/3 Maddeleri Işığında Geçici İş Birliği Modelleri

Doğu Akdeniz’de karmaşık yapıya sahip deniz sınırlandırma problemleri bulunmaktadır. Bölgede çok sayıda devlet ve coğrafi şekil bulunmaktadır. Aynı zamanda bu uyuşmazlıklar tek boyutlu değildir, zira bazı devletler arasında siyasi uyuşmazlıklar da mevcuttur. En net örnek olarak, Türkiye ile Yunanistan arasında süregelen siyasi sorunlar ve bu sorunlar sebebiyle oluşan derin bir güven sorunu bulunmaktadır.³⁷³ Tüm bu hususlar bölgede kalıcı bir deniz yetki alanı sınırlandırmasına ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Ancak BMDHS’nin deniz yetki alanı sınırlandırmasına ilişkin 74. ve 83. maddeleri, taraflara anlaşmaya varılamadığı durumlarda geçici düzenlemeler yaparak, iki taraf için de pragmatik bir iş birliği imkânı tanımaktadır.

BMDHS Madde 74/3:

“1. paragrafta öngörülen anlaşma akdedilinceye kadar ilgili devletler, anlayış ve iş birliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler, nihai sınırlandırmaya hâle getirmeyecektir.”

Madde incelendiğinde, yapılacak geçici düzenlemelerin nihai bir anlaşma yapılması sürecine zarar vermeksizin, uyuşmazlık tarafı devletler için ortak yarar sağlama amacı taşıdığı belirtilmektedir. Bu bağlamda Doğu Akdeniz gibi hidrokarbon kaynakları açısından zengin olan bir deniz bölgesinde kurulacak olan en yararlı geçici iş birliği; bu kaynakların ortak araştırılması, kullanımı, üretimi ve gelir paylaşımını sağlayacak bir enerji konsorsiyumu kurulmasından geçmektedir.

Bu şekilde bir iş birliğinin kurulduğu diğer deniz alanlarından örnek vermek gerekecek olursa; 1979 yılında Malezya ve Tayland arasında, Tayland Körfezi’ndeki iki devlet arasında uzlaşılabilen 7250 km² deniz yetki alanında “Ortak Kalkınma Bölgesi” (*Joint Development Zone*) kurulması verilebilir.³⁷⁴ Bu kurulan birlik sayesinde, iki devlet de bölge üzerindeki deniz yetki alanı iddialarını sürdürmüş, ancak bu hukuki iddiaları devam ederken, ortak kazanım da elde etmeye devam etmişlerdir. Ortak Kalkınma Bölgesi ilân edilen deniz bölgesinde, iki devlet arasında bir mutabakat zaptı imzalanmış, ardından kurulan Malezya–Tayland Ortak Otoritesi

³⁷³ Oran, 2009: 716.

³⁷⁴ Thao, 1999: 79.

(*Malaysia–Thailand Joint Authority – MTJA*) tarafından³⁷⁵ arama ve çıkarma lisansları verilmiştir. Kurulan birlik sayesinde, bölgeden 2005’ten bugüne doğalgaz çıkarılmakta, hâlen bölgede yeni doğalgaz sahaları keşfedilmekte ve iki devlet arasında paylaştırılmaktadır.³⁷⁶ Yine Japonya ile Güney Kore arasında Güney Çin Denizi’nde iki devlet arasında uyuşmazlık çıkan bir deniz yetki alanında ortak kalkınma bölgesi kurulmuş, ancak bu birlik bölgedeki kaynakların değerlendirilmesi açısından Malezya-Tayland arasındaki birlik kadar başarılı sonuçlar doğurmamıştır.

Doğu Akdeniz’de benzer şekilde, münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarına ilişkin anlaşmazlıklar çözülene kadar geçici iş birliği alanları oluşturulması, taraflara ekonomik kazanç sağlayacağı gibi hukuki pozisyonlarını da zedelemeyen iş birliği imkânı sunacaktır.

4.2.1. Hukuki Çözüm Sağlanana Kadar Kaynakların Paylaştırılması Yoluyla Faydaların Ortaklaştırılması: Geçici Enerji Konsorsiyumu Kurulması

Doğu Akdeniz’de hukuki olarak bir uzlaşya varılıp, buna uygun olarak deniz yetki alanları belirlenene kadar bölge devletlerinin ekonomik kayıplarının giderilmesi amacıyla ortak bir enerji konsorsiyumu kurulması, bölgedeki devletler açısından yararlı olacaktır. Özellikle hidrokarbon açısından zengin olan alanlar için bu şekilde bir iş birliği kurularak ve büyük kuruluşlara lisans verilerek üretim sağlanması, bölgedeki taraflara büyük bir ekonomik katkı sağlayacak ve refah seviyelerini arttıracaktır.

Bu çözümü mantıklı kılan ilk durum, bölgedeki karmaşık ve çok aktörlü yapının deniz sınırlandırma anlaşmazlıklarına ilişkin ortak bir çözüm bulunabilmesini güçleştirmesidir. Bölgede bu tür bir uzlaşya sağlansa dâhi, taraflar arasında yapılacak müzakere ve uzlaşma süreci muhtemelen uzun yıllara yayılacaktır. Dolayısıyla Akdeniz’deki zengin hidrokarbon kaynaklarının, bölgenin karmaşık yapısı sebebiyle gölgelenip değerlendirilemediği mevcut durum yerine, bu anlaşmazlıklardan bağımsız olarak çıkarılıp değerlendirildiği bir ortam çok daha faydalı olacaktır.

Bölgedeki tüm sorunlar gibi deniz yetki alanı sorununu da çözmek için, sorunu devletlerin maksimalist amaçlarından ayırmak ve gerçekçi bir çizgiye oturtmak gerekmektedir. Gerçekçi bir anlayışla uygulanabilir çözümler üretmek ve hayata geçirmek muhakkak ki tüm bölge devletlerinin çıkarına hizmet edecektir. Bunun sağlanması için en elverişli yöntemlerden biri bu kaynakların değerlendirilmesi amacıyla devletler arası bir enerji konsorsiyumu kurulmasıdır. Bölgedeki zengin deniz altı petrol ve doğalgaz kaynakları bu konsorsiyum eliyle,

³⁷⁵ MTJA, https://www.mtja.org/home#about_us (erişim tarihi: 25.06.2025).

³⁷⁶ MJTA, <https://www.mtja.org/development> (erişim tarihi: 25.06.2025).

teknik bilgi ve tecrübe sahibi (*know-how*) firmalara lisanslanacak, söz konusu kaynağın çıkarılması ile elde edilecek ekonomik gelir, kaynağın çıkarıldığı bölge üzerinde hakkı olan kıyı devletleri arasında adil bir şekilde paylaşılacaktır.

Bu yöntemin en temel avantajı, bölgede siyasi ve hukuki mutabakat sağlanamasa da ekonomik iş birliği yoluyla ortak fayda elde edilmesi olacaktır. Enerji kaynaklarının çıkarılması, bölgedeki karmaşık deniz yetki alanı problemlerinin çözülmesini beklenmeden hayata geçirilebilir. 2003 yılından bugüne bölgede yapılan MEB ilânlarının ardından yapılan blok lisanslama ihalelerine küresel enerji devi şirketlerin gösterdikleri katılım, bölgedeki enerjinin çıkarılması için olan iştahı açıkça göstermektedir.

Yunanistan ile Türkiye, Ege ve Akdeniz konusundaki anlaşmazlıklarını yıllar boyunca bölgesel güvenliğin korunması amacıyla dondurmuştur.³⁷⁷ Burada devletler tarafından güdülen temel amaç bu uyuşmazlıkların bölgedeki barış ortamını bozmasını önlemek ve iki NATO üyesi devletin karşı karşıya gelmesinin önüne geçmektir. Ancak bu “bekle-gör” anlayışı, mevcut hâliyle bölgedeki sorunları dondurduğu gibi, faydalanacak kaynaklardan yararlanmayı da engellemektedir. İki devlet arasındaki bu anlayış, bu devletler tarafından desteklenmekte olan KKTC ve GKRY’nin de gelişmesinin önünde engeldir. Kurulacak bir konsorsiyum yoluyla bölgedeki kaynaklardan yararlanılması, en başta Kıbrıs Adası’ndaki iki tarafa yarayacaktır.

Geçici enerji konsorsiyumu, tüm bölge devletlerini kapsayan bir yapı olmak zorunda da değildir. Örneğin; Kıbrıs meselesi dışında diğer tüm sorunların çözüldüğü bir Doğu Akdeniz senaryosunda, KKTC ve GKRY arasında kurulacak, adanın yakın çevresindeki enerji kaynaklarını ve gelirlerini iki taraf arasında paylaştıracak bir konsorsiyum kurulması ada halklarının refahını arttıracaktır. Aynı şekilde Libya’daki farklı yönetimler, İsrail-Filistin yönetimleri gibi iki veya daha fazla taraf arasında kurulacak bu tip konsorsiyumlar bölgesel istikrarı arttıracak ve ortak ekonomik fayda elde edilmesini sağlayacaktır. Bölgedeki üzerinde uyuşmazlık olan alanlar farklı bloklara ayrılarak, ayrılan bloklar üzerinde hukuken haklı iddiaları olan devletler arasında kazanç paylaşımı yapılabilir.

4.2.2. Kaynakların Paylaştırılmasının Diğer Potansiyel Kazanımları

Bu tür bir iş birliğinin kurulup başarılı bir şekilde sürdürülmesi, devletlere ekonomik açıdan büyük bir kaynak sağlayacağı gibi, uyuşmazlık tarafı olan devletleri hukuki çözüm için iş birliğinde bulunmaya da teşvik edecektir. Böylece bölgede uzun süreli çözümlerin bulunması açısından bir başlangıç adımı teşkil edecek, bu ortak kazanımlar devletler arasındaki diplomasi ortamını geliştirecektir.

³⁷⁷ Acer, 2021.

Bir diğerk açıdan ise bu iş birliğı, bölgenin doğalgaz açısından zengin olması ve doğalgazın en temiz yanan fosil yakıtlardan biri olması ile birlikte, iklim değışikliğı ile mücadele açısından da bölge devletlerine yardımcı olacaktır. Zira bölge devletlerinin birçoğı yenilenebilir enerjiye geçiş evresinde olsa da, elektrik üretimlerinin önemli bir kısmını hâlen kömür gibi fosil yakıt kaynaklarından üretmekte ve bu üretim sürecinde ortaya çıkan sera gazı emisyonları iklim değışikliğı açısından zararlı olmaktadır. Bunun yerine elektrik üretiminde doğalgaz kullanılması bu konuda da yarar sağlayacaktır. Özellikle de Kıbrıs Adası açısından bu durum geçerlidir. KKTC ve GKRY çoğunlukla fuel-oil bazlı olan elektrik üretimlerini³⁷⁸ daha az karbon salınımına sahip olan doğalgaz yoluyla gerçekleştirerek hem ekonomilerini güçlendirecek hem de hava kirliliğı ve karbon salınımlarını azaltacaklardır.

Ancak unutulmamalıdır ki, konsorsiyum bazlı çözüm bölgedeki devletlere tüm bu yararları sağlasa da deniz yetki alanlarına ilişkin hukuki sorunları ortadan kaldırmayacaktır. Bu çözüm, bölgedeki deniz sınırlandırma problemleri çözülene kadar bölge devletleri için bir ilk adım niteliğinde olacak ve kalıcı çözüm bulunması yönünde katkı sağlayacaktır.

4.3. Türkiye ve KKTC Açısından Stratejik Hukuki Yol Haritası

Önceki bölümde analizi yapıldığı gibi, Türkiye açısından güncel deniz sınırlandırma içtihatlarına bakıldığında, 1958'den bu yana geçen süreçte içtihatların zamanla Türkiye lehine olacak şekilde geliştiğı görülmektedir. 1958 yılında ilk ortaya konan deniz hukuku sözleşmesinde eşit uzaklık ilkesinin mutlak ilke olması, zamanla içtihatlarla uyumsuzluklara hakkaniyetli bir çözüm bulunması şekline dönüşmüştür. Yine gelişen mahkeme içtihatları neticesinde BMDHS'deki adalarla ilgili olan maddelerin yorumunun, bazı adaların sınırlı etkiye sahip olabilecekleri, bu konuda orantılılık ilkesinin etkili olacağı şeklinde gelişmesi buna örnek olarak verilebilir.

Bu durum, son yıllarda yaşanan siyasi ve hukuki gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde bölgede değışim rüzgârının Türkiye ve KKTC bloğı lehinde estiğı görülmektedir. 2019 yılında Türkiye ile Libya arasında yapılan deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması, 2024 yılının sonunda Suriye'deki siyasi yönetim değışikliğı ile birlikte Türkiye'ye daha ılımlı olan bir yönetimin başa gelmesi ve iki devlet arasında deniz yetki alanı anlaşması yapma ihtimalinin ortaya çıkması³⁷⁹ ve 2025 yılında Libya'da Türkiye aleyhine konumlanan Temsilciler Meclisi ile Türkiye arasında daha ılımlı bir diplomasi sürecinin başlaması ve bu meclisin Türkiye-Libya

³⁷⁸ Kıbrıs Adası'ndaki taraflar, ada devletlerinin birçoğı gibi elektrik enerjisinin büyük bir kısmını gemiler yoluyla ithal edilen fuel-oil yakıtı yoluyla sağlamaktadır.

³⁷⁹ Ekathimerini.com, <https://www.ekathimerini.com/politics/foreign-policy/1257185/turkey-to-sign-eez-agreement-with-syria-transport-minister-says/> (erişim tarihi: 27.04.2025).

Deniz Sınırlandırma Anlaşmasını kabul etme ihtimalinin ortaya çıkması, TPAO ile Libya Ulusal Petrol Kurumu'nun NOC arasında mutabakat zaptı imzalanması³⁸⁰ gibi gelişmeler ile birlikte blok politik yönden de güçlenmiştir. Bu mevcut durumun iyi değerlendirilmesi, iki devletin de bölgedeki çıkarlarını koruması için yarar sağlayacaktır. Bunun için atılabilecek en önemli adımlardan biri güncel içtihatlarla uyumlu ve tutarlı hukuki bir söylem geliştirmek, gerçekçilikten uzak, maksimalist bir anlayıştan uzak durmaktır.

4.3.1. Hukuki Söylemlerde Tutarlılık ve Mahkeme İctihatlarına Uyumlu, Gerçekçi Tezler Ortaya Konması

Türkiye ve KKTC açısından Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanı uyuşmazlıkları açısından atılabilecek en önemli adımlardan biri, tutarlılık arz eden ve hukuki açıdan meşru olan bir tez geliştirmektir. Bu hukuki tezler; diplomatik yazışmalarda, ikili anlaşma taslaklarında, haritalarda ve diğer tüm alanlarda tutarlı olarak uygulanmalıdır. Zira UAD ve DHUM kararlarında, devletlerin önceki beyanlarıyla çelişen nitelikte tezler ortaya koyması, bu iddialarının güvenilirliğini zedeleyen bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Buna paralel olarak, Türkiye ve KKTC'nin ortaya koyacağı tezlerin mevcut uluslararası mahkeme içtihatlarıyla uyumlu olması önemlidir. Özellikle referans deniz sınırlandırma yöntemi olan üç aşamalı yöntem temel alınarak çalışmalar yapılmalı, Doğu Akdeniz'de ileri sürülecek tezler öncelikle bu yöntem eşliğinde değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme yapılarak buna göre hukuki tezler hazırlanırken, Doğu Akdeniz'in özel koşullarının vurgulanması bu tezlerin sağlamlığına katkı sağlayacaktır.

Ayrıca bu tezlerin gerçekçi beklentilerle oluşturulmuş olması da önemlidir, zira nispeten küçük deniz alanına sahip bölgede birçok devlet bulunmaktadır. Deniz sınırlandırılması kavramının temel mantığına bakıldığında ve yine önceki mahkeme uygulamalarında görüldüğü üzere; bölgede orantılı bir deniz sınırı paylaşımı yapıldığında tüm devletler iddia ettikleri deniz yetki alanına kavuşamayacaklar, birçoğu iddialarına göre daha dar bir deniz alanı elde edeceklerdir. Bu sebeple Türkiye, KKTC ve diğer tüm devletler tarafından gerçekçi ve uygulanabilir tezlerin ortaya konması bölgede çözüme ulaşmayı mümkün kılacaktır.

Bu gerçekçi yaklaşım, yalnızca hukuki normlarla uyumlu değil, aynı zamanda diplomatik ve siyasi açıdan uygulanabilir tezlerin geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda, Türkiye ve KKTC'nin deniz yetki alanı iddialarının maksimalist yaklaşımlardan ziyade, güncel uluslararası deniz sınırlandırma ilkeleri ve yöntemleriyle uyumlu, teknik verilere

³⁸⁰ BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cqjq40vde44o> (erişim tarihi: 25.06.2025).

dayalı, gerçekçi temeller üzerine kurulu olması ve karşı tarafla müzakereye açık şekilde oluşturulması bu konuda fayda sağlayacaktır.

Sonuç olarak; tutarlılık, güncel deniz sınırlandırma hukukuna uyumluluk ve gerçekçilik üçlüsü, Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki hukuki mücadelesinin hem uluslararası yargı mercilerinde hem de diplomatik arenada daha güçlü bir zemine oturmasını sağlayacaktır.

4.3.2. Uluslararası Sınırlandırma Hukuku İlkeleri Temelinde Argümanları Güçlendirecek Bir İç Mevzuat Ortaya Konması

Türkiye ve KKTC'nin hukuki tezlerinde bahsedilen tutarlılığın sağlanması açısından, özellikle Türkiye bakımından ortaya konacak olan tezleri gereğince ifade edecek bir iç hukuk mevzuatı oluşturulması da faydalı olacaktır. Türkiye'nin mevcut durumda deniz sınırlandırma açısından teamül hukukuna dayanan bir anlayış izlemesi, Türkiye'ye deniz sınırlandırma hukuku açısından esnek çözümler oluşturma imkânı vermektedir. Teamül hukukuna dayanan anlayış benimsemenin bu şekilde avantajları olsa da, Türkiye tarafından ortaya konan veya konacak olan tezleri net olarak ifade eden bir iç hukuk düzenlemesi yapılması öngörülebilirliği arttıracaktır.

Tez boyunca bahsedildiği gibi, içtihatların Türkiye lehine gelişmesi ve hakkaniyet anlayışının deniz sınırlandırma hukukuna yerleşmesi, bu konuda Türkiye'nin mevzuat oluşturma önündeki temel engelleri kaldırmıştır. Bu sebeple bu konuda uzman bir hukuk komisyonu kurularak, sağlam bir iç mevzuat oluşturulması bahsedilen tutarlılık açısından da Türkiye'nin bölgedeki tüm tezlerini kuvvetlendiren bir unsur olacaktır.

SONUÇ

Tez boyunca ortaya konulduğu üzere, Doğu Akdeniz bölgesi ticari ve stratejik açıdan hayati öneme sahip bir deniz bölgesidir. Bölgenin hem büyük bir enerji ticareti rotası olması hem de zengin hidrokarbon kaynaklarına sahip olması sebebiyle barındırdığı büyük potansiyel, deniz sınırlandırma uyuşmazlıkları nedeniyle günümüze kadar yeterince değerlendirilememiştir. Bölgede birçok taraf bulunmasına rağmen, Türkiye ve KKTC açısından en yoğun uyuşmazlıklar, Yunanistan-GKRY bloğu ile yaşanmaktadır. Bu blok, maksimalist iddialarla Türkiye ve KKTC'nin bölgedeki haklarını sınırlandırmayı amaçlayan bir yaklaşım sergilemektedir.

1958 Cenevre Sözleşmeleri'nden bu yana deniz sınırlandırma hukuku içtihatlarının gelişimine bakıldığında, kıt'a sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi geniş deniz yetki alanları açısından eşit uzaklık ilkesinin mutlak ilke olmaktan çıkarak, yerini zamanla hakkaniyet ilkesine bıraktığı görülmektedir. Eşit uzaklık ilkesi, hakkaniyet ilkesi ışığında uygulanan bir yöntem dönüşmüş ve güncel referans deniz sınırlandırma yöntemi olan üç aşamalı yöntemin bir adımı hâlini almıştır. Üç aşamalı yöntem, deniz sınırlandırma hukukunda benimsenen düzeltici hakkaniyet anlayışının bir yansıması olarak oluşturulmuştur.

Üç aşamalı yöntem, Uluslararası Adalet Divanı tarafından ortaya konmuş ve deniz sınırlandırma açısından nispeten objektif bir yöntem oluşturmuş, öngörülebilirlik ve tutarlılığı arttırmış, UAD dışındaki diğer yargı organları tarafından da benimsenmiştir. Yöntem uygulanırken, deniz alanının özel duruma sahip olup olmadığına bakılmaktadır. Türkiye, özellikle adalar konusunda Doğu Akdeniz'in özel bir durumu olduğunu iddia etse de; Yunanistan, bölgede özel bir durumun olmadığını, bölgede eşit uzaklık başta olmak üzere genel deniz sınırlandırma ilkelerinin uygulanması gerektiğini öne sürmektedir. Bölgedeki duruma güncel mahkeme içtihatları ışığında bakıldığında, Yunanistan'ın tezlerine aykırı olarak Doğu Akdeniz'de özel bir durum olduğu, bu sebeple sınırlandırma yapılırken bölgenin özel durumuna uygun bir sınırlandırma yapılması gerektiği görülmektedir.

Bölgedeki özel duruma sebep olan en önemli hususlardan biri bölgedeki adalardır. Çoğunluğu Yunanistan'a ait olan çok sayıda ada bölgede geniş alanlara dağılmış hâlde bulunmaktadır. Bu adaların hukuki statüsü ve deniz yetki alanı üretme kabiliyeti ile ilgili olan BMDHS'nin 121. maddesindeki hükmün, mahkeme içtihatları neticesinde hakkaniyet ilkesine uygun olarak, adaların deniz yetki alanlarını sınırlayıcı şekilde geliştiği görülmektedir.

Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde, deniz sınırlandırma içtihatlarının hakkaniyet ve orantılılık ilkeleri yönünde gelişimi, Türkiye ve KKTC'nin bölgede savunduğu

tezlerine katkı sağlamaktadır. Bir diğer açıdan bakıldığında, 2019 yılından itibaren günümüze kadar gelen süreçte; Suriye İç Savaşı'nın sona ermesi, Libya ile kurulan iş birliği gibi siyasi gelişmeler de Türkiye ve KKTC lehinedir. Bölgede Türkiye ve KKTC bloğunun lehine olan bu gelişmelerin iyi değerlendirilmesi amacıyla; Doğu Akdeniz'de savunulan iddiaları destekleyecek nitelikte, gerçekçi bir yaklaşımla oluşturulan hukuki ve diplomatik bir strateji ortaya konulmalı ve yürütülmelidir. Bu strateji, uluslararası deniz sınırlandırma içtihatları ile uyumlu, en güncel yöntemleri referans alan, teknik verilerle desteklenen, gerçekçi ve tutarlı tezler üzerine inşa edilmelidir.

Bunun yanında bölgedeki deniz sınırlandırma uyuşmazlıkları, çok taraflı ve çok boyutludur. Bölgenin ortasında kalan Kıbrıs Adası'nın siyasi olarak ikiye bölünmüş yapısı, uyuşmazlıkların çözümünü daha karmaşık hâle getirmektedir. Ada üzerinde iki ayrı yönetimin bulunması, Kıbrıs kıyıları açısından deniz yetki alanlarının belirlenmesi sürecini zorlaştırmaktadır. Kıbrıs Sorunu çözülmeden, adanın çevresindeki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda kalıcı ve tüm taraflarca kabul edilecek bir mutabakata varılması oldukça güç gözükmemektedir.

Bölgede kalıcı bir çözümün bulunmasının önünde engel olan tüm sorunların aşılması ancak tarafların iş birliği iradesi göstermesi ile mümkün olacaktır. Bu açıdan hem taraflar arasında uzlaşmayı ön plana çıkarmak hem de ortak ekonomik faydanın sağlanması amacıyla, bölge devletleri arasından ortak bir konsorsiyum kurulması ve bu konsorsiyum eliyle hidrokarbon kaynaklarının değerlendirilmesi gerçekçi bir çözüm yolu olacaktır. Bu tarz bir yaklaşım, Malezya-Tayland, Japonya-Güney Kore gibi devletler arasında, tartışılan deniz yetki alanlarında bir "ortak kalkınma bölgesi" kurmak suretiyle uygulanmıştır. BMDHS maddeleri ile de desteklenen bu geçici çözüm yöntemi, ekonomik olarak bölge devletlerine büyük katkı sağlayacağı gibi, tarafları bir masa etrafında birleştirerek ve diyalog ortamı oluşturarak, bölgede kalıcı çözümün bulunmasına katkı sağlayacaktır. Böylece, bölgede özellikle Yunan-Türk ilişkilerinde hâkim olan "bekle-gör" anlayışının yerine, tüm taraflar için aktif, yapıcı ve kazançlı bir anlayış benimsenmiş olacaktır.

Sonuç olarak, Doğu Akdeniz'deki deniz sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümü, tek taraflı yaklaşımların ötesinde, uluslararası hukuk ilkeleri çerçevesinde ve bölgesel iş birliğini gözetken bir vizyonla mümkündür. Bölgedeki tüm tarafların bu iş birliğinin kurulması ve yürütülmesi için gerçekçi bir anlayışla hareket etmeleri ve gerçekten uzak, maksimalist anlayışlardan uzak durmaları gerekmektedir. Zira Doğu Akdeniz'in sınırlı bir deniz alanına sahip olması sebebiyle, bölgede çok sayıda devlet arasında sınırlandırma yapılabilmesi için; tarafların gerçekçi, hakkaniyet ve orantılılık ilkelerine uygun bir politika benimsemeleri

gerekmektedir. Taraflar, karşılıklı güveni tesis edecek adımlar atmalı; ortak kalkınma bölgeleri ve enerji kaynaklarının adil paylaşımını sağlayacak iş birliği mekanizmaları gibi yapıcı çözümleri gündeme alarak faydaları ortaklaştırmayı hedeflemelidir. Böyle bir yaklaşım hem mevcut gerilimlerin azaltılmasına yarayacak hem de bölgenin büyük enerji potansiyelinin tüm bölge devletlerinin ortak yararına kullanılmasına imkân tanıyacaktır.

Sonuç olarak, Doğu Akdeniz'in geleceği, bölgedeki devletlerin çatışmacı politikaları bir kenara bırakarak; hakkaniyet, orantılılık, karşılıklı anlayış ve ortak fayda ekseninde buluşabilmelerine bağlıdır. Bu şekilde bir yaklaşım benimsendiği takdirde, bölge yalnızca enerji ve ticaret açısından değil, aynı zamanda uluslararası barış ve iş birliği bakımından da örnek bir model hâline gelebilir.

KAYNAKÇA

- Acer, Y. (2020a). “Doğu Akdeniz’de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye”. *Adalet Dergisi*, 65: 13-26.
- Acer, Y. (2020b). “İki Benzer Bölge, İki Farklı Tutum: Fransa’nın Doğu Akdeniz’deki Hukuki Çıkmazı”. *Seta Perspektif*: 297, Ankara.
- Acer, Y. (2021). *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz’de Sınırlandırma Sorunları*. SETA, İstanbul.
- Acer, Y. ve Kaya, İ. (2019). *Uluslararası Hukuk: Temel Ders Kitabı*. Seçkin, Ankara.
- Açıkgönül, Y.E. (2012). *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması*, Legal Yayıncılık, İstanbul.
- Açıkgönül, Y.E. (2014). “Uluslararası Adalet Divanı’nın Nikaragua/Kolombiya Kararının Türkiye’nin Deniz Uyuşmazlıklarına Yansımaları”. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 10(40): 1-34.
- Ağdemir, A.M. (2015). “A New Partnership in the Eastern Mediterranean: The Growing Relations between Israel and Greece”. *Mediterranean Quaterly*, 26(4): 49-68.
- Akçapar, B. (1996). “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 51(1): 20.
- Akkuş, B. (2023). “Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahaneliğinin Deniz Sınırlandırması Sürecinde İlgili Kıyılar ve İlgili Alan Kavramlarının Değerlendirilmesi”. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27(2): 167-216.
- Aksar, Y. (2019). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk – II*. Seçkin Yayınları, Ankara.
- Al Jazeera, “Kenya rejects ICJ’s verdict on Somalia maritime border row”. <https://www.aljazeera.com/news/2021/10/13/kenya-rejects-icjs-verdict-on-somalia-maritime-border-row> (erişim tarihi: 27.04.2024).
- Amerika Birleşik Devletleri Jeoloji Araştırmaları Kurumu. (2010). *Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean*. <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf> (erişim tarihi: 15.01.2025)
- Amerika Birleşik Devletleri. (1945). *Proclamation 2667—Policy of the United States With Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf*. https://www.gc.noaa.gov/documents/gcil_proc_2667.pdf (erişim tarihi: 11.01.2025).

- Anadolu Ajansı, (2019). “*ANALYSIS - Strategic, legal aspects of Turkey-Libya deal*”.
<https://www.aa.com.tr/en/africa/analysis-strategic-legal-aspects-of-turkey-libya-deal/1673079> (erişim tarihi: 22.01.2025).
- Arıdemir, H. ve Alli, Ç. (2019). “Doğu Akdeniz Bölgesindeki Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmalarının Analizi”. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 4(10): 188-202.
- Asia Maritime Transparency Initiative, (2015). <https://amti.csis.org/the-bangladeshmyanmar-maritime-dispute-lessons-for-peaceful-resolution/> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Aydoğan, Ö. (2006). *Deniz Hukuku I*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Başeren, S.H. (2010). “*Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*”. Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bayıllıoğlu, U. (2023). “Hint Okyanusu’nda Deniz Alanları Sınırlandırması: Uluslararası Adalet Divanı’nın Somali Kenya Kararı Hakkında Bazı Gözlemler”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(1): 141-168.
- Bayram, M.H. (2015). “Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Tartışmalı Deniz Yetki Alanları”. *Sahil Güvenlik Dergisi*, 25: 52-58
- BBC Türkçe, “*Doğu Akdeniz - EastMed doğalgaz boru hattı anlaşması Atina’da imzalandı*”.
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50973890> (erişim tarihi: 20.01.2025).
- BBC Türkçe, “*Doğu Akdeniz: Kıbrıs açıklarında doğalgaz arama krizi nasıl başladı, hangi ülke ne istiyor?*”. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246> (erişim tarihi: 26.01.2025).
- BBC Türkçe, “*Doğu Akdeniz: Oruç Reis ve NAVTEX’ler, Türkiye-Yunanistan gerginliğinde nasıl rol oynadı?*”. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54506593> (erişim tarihi: 24.01.2025).
- BBC Türkçe, “*Libya Temsilciler Meclisi Türkiye’yle anlaşmayı onaylayabilir: Karar neden merakla bekleniyor?*”. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c1lj8zp34eno> (erişim tarihi: 8.7.2025)
- BBC Türkçe, “*Suriye’de bir devrin sonu: ‘Esad ülkeyi terk etti’*”
<https://www.bbc.com/turkce/articles/c9wr9prxy0o> (erişim tarihi: 2.5.2025).
- BBC Türkçe, “*Times: Türkiye’den deniz yoluyla Avrupa’ya giden kaçak göçmenlerin sayısı son haftalarda üçe katlandı*”. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49430269> (erişim tarihi: 2.5.2025).
- BBC Türkçe, “*Yunanistan Libya ile anlaşma imzalayan Türkiye’yi AB’ye şikâyet etti*”.
<https://www.bbc.com/turkce/articles/cqjq40vde44o> (erişim tarihi: 25.06.2025).

- Bederman, D.J. (2012). "The Sea", *The Oxford Handbook of The History of International Law*. Bardo F. ve Anne P. (drl.). Oxford University Press, Oxford.
- Benton, L.A. ve Perl-Rosenthal N. (2020). *A World at Sea: Maritime Practices and Global History*. University of Pennsylvania Press, Pensilvanya.
- Birleşik Arap Emirlikleri Dışişleri Bakanlığı, (2020). "Egypt, Cyprus, Greece, France issue joint statement on situation in Eastern Mediterranean region". <https://www.mofa.gov.ae/en/mediahub/news/2020/5/11/11-05-2020-uae-minister> (erişim tarihi: 22.01.2025)
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, (1999). "Security Council Adopts Resolutions Regarding Secretary-General's Mission Of Good Offices In Cyprus And UNFICYP Mandate". <https://press.un.org/en/1999/19990629.sc6694.html> (erişim tarihi: 21.01.2025).
- Birleşmiş Milletler Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü, "Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS)". https://www.un.org/depts/los/clcs_new/clcs_home.htm (erişim tarihi: 28.04.2025).
- Birleşmiş Milletler Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü, "Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS) Outer limits of the continental shelf beyond 200 nautical miles from the baselines: Submissions to the Commission: Submission by Australia)" https://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_aus.htm (erişim tarihi: 28.04.2025).
- Birleşmiş Milletler Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü, "Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS) Outer limits of the continental shelf beyond 200 nautical miles from the baselines: Submissions to the Commission: Submission by the French Republic" https://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_fra1.htm (erişim tarihi: 28.04.2025).
- Birleşmiş Milletler Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü, "Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS) Outer limits of the continental shelf beyond 200 nautical miles from the baselines: Submissions to the Commission: Partial revised Submission by the Russian Federation" https://www.un.org/depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_rus_rev2.htm (erişim tarihi: 28.04.2025).

Birleşmiş Milletler Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü, “*Maritime Space: Maritime Zones and Maritime Delimitation*”.
<https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/regionslist.htm> (erişim tarihi: 25.06.2025).

Birleşmiş Milletler Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü, “*Submissions, through the Secretary-General of the United Nations, to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, pursuant to article 76, paragraph 8, of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982*”
https://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm (erişim tarihi: 28.04.2025).

Birleşmiş Milletler Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü, “*Turkey / Maritime boundary delimitation agreements and other material*”.
<https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/TUR.htm> (erişim tarihi: 23.01.2025)

Birleşmiş Milletler Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü, 2003. *Law of the Sea Bulletin Vol. 52*, Birleşmiş Milletler, New York.

Birleşmiş Milletler Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümü, 2004. *Law of the Sea Bulletin Vol. 54*, Birleşmiş Milletler, New York.

Birleşmiş Milletler, “*Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic (UK, France)*”
https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf (erişim tarihi: 27.04.2025).

Birleşmiş Milletler, “*United Nations Charter: Amendments to Articles 23, 27, 61, 109*”.
<https://www.un.org/en/about-us/un-charter/amendments> (erişim tarihi: 24.01.2025).

Birleşmiş Milletler, (2010). “*Agreement between the Government of the State of Israel and the Government of the Republic of Cyprus on the delimitation of the exclusive economic zone*”.
<https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=08000002802d12b7> (erişim tarihi: 22.01.2025)

Birleşmiş Milletler. (1977). “*Agreement under the United Nations Convention on the Law of the Sea on the Conservation and Sustainable Use of Marine Biological Diversity of Areas beyond National Jurisdiction*”
https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-10&chapter=21&clang=en (erişim tarihi: 19.02.2025).

- BloombergHT, “İsrail, Mısır’a doğalgaz ihracatını artırmayı onayladı”. <https://www.bloomberght.com/israil-misira-dogalgaz-ihracatini-artirmayi-onayladi-2337089> (erişim tarihi: 25.01.2025).
- Bowett, D.W. (1978). “The Arbitration between the United Kingdom and France concerning the Continental Shelf Boundary in the English Channel and South-Western Approaches”. *British Yearbook of International Law*, 49(1):1-29.
- Bozdoğan, C.D. (2019). “Soğuk Savaş Sürecinde Orta Doğu- Akdeniz Güvenliği Meselesi ve Türkiye”, *Akdeniz Jeopolitiği Cilt 1*. Hasret Ç. ve Burak Şakir Ş. (drl.). Nobel, Ankara.
- Bozkurt, E. (2012). *Devletler Hukuku*. Yetkin, Ankara.
- Boztürk, H. (2025). “AB’nin Doğu Akdeniz’deki normatif gücü: GKRY örneği”. *Journal of Awareness*. 10(1).
- Cavnar, A. (2009). "Accountability and the Commission on the Limits of the Continental Shelf: Deciding Who Owns the Ocean Floor" *Cornell International Law Journal*, (42)3: 387-440.
- Charney, J.I. (1994). “Progress in International Maritime Boundary Delimitation Law”. *American Journal of International Law*, 88(2): 224-256.
- Churchill R.R. ve Lowe, A.V. (1999). *The Law of the Sea*. Manchester University Press, Manchester.
- Churchill, R.R, Lowe, A.V., Sander, A. (2022). *The Law of the Sea*. Manchester University Press, Manchester.
- Colombiaone.com. (2025). “Colombia vs. Nicaragua: Can Petro End Century-Old Territorial Dispute?”. <https://colombiaone.com/2025/03/18/colombia-nicaragua-territorial-dispute/> (erişim tarihi: 2.5.2025).
- Cyprus Hydrocarbons Company, “Licensed Blocks”. <https://chc.com.cy/activities/licensed-blocks/> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Çelik, H. ve Çetinoğlu, H. (2019). “Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Deniz Alanlarının Hukuki Statüsü”. *Akdeniz Jeopolitiği Cilt 1*. Hasret Ç. ve Burak Şakir Ş. (drl.). Nobel, Ankara.
- Çetin, O. ve Usluer, H.B. (2019). “Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin Yetki Alanları ve Deniz Sınırlandırmaları”. *Akdeniz Jeopolitiği Cilt 1*. Hasret Ç. ve Burak Şakir Ş. (drl.). Nobel, Ankara.
- Çomak, H. ve Şeker, B.Ş. (2019). “Doğu Akdeniz Enerji Jeopolitiği Çerçevesinde Devletlerarası Donanma Rekabeti ve Küresel Deniz Gücü Olma Yarışı”. *Akdeniz Jeopolitiği Cilt 1*. Hasret Ç. ve Burak Şakir Ş. (drl.), Nobel, Ankara.

- Daimî Tahkim Mahkemesi, “*The South China Sea Arbitration (The Republic of Philippines v. The People's Republic of China)*”. ”<https://pca-cpa.org/cn/cases/7/> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Dehukam.org, “*Türkiye Deniz Mekânsal Planlaması Haritası erişime açıldı*”. <https://www.dehukam.org/2025/04/16/turkiye-deniz-mekansal-planlamasi-haritasi-erisime-acildi> (erişim tarihi: 24.04.2025).
- Demaribus.net, “*France: continental shelf extension authorized by the CLCS*”. <https://demaribus.net/2020/06/11/france-continental-shelf-extension-authorized-by-the-clcs/>
- Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi, “*List of Cases*”. <https://www.itlos.org/en/main/cases/list-of-cases/> (erişim tarihi: 29.01.2025).
- Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi. (2012). “*Delimitation of the Maritime Boundary In The Bay Of Bengal (Bangladesh/Myanmar) Judgment*”. *ITLOS Reports 2012*: 4-291.
- Dost, S. (2016). “*Milletlerarası Hukukta Mütakabiliyet İlkesi*”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2).
- DW.com, “*A question of putting Turkey in its place*”. <https://www.dw.com/en/egypts-leadership-feels-markedly-threatened-by-turkey/a-54533478> (erişim tarihi: 24.01.2025).
- EDnews.net. (2017). <https://ednews.net/en/news/analytical-wing/127947-energy-triangle> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Ekathimerini.com, “*Turkey to sign EEZ agreement with Syria, transport minister says*”. <https://www.ekathimerini.com/politics/foreign-policy/1257185/turkey-to-sign-eez-agreement-with-syria-transport-minister-says/> (erişim tarihi: 27.04.2025).
- Elferink, A.O. (2006). “*Continental Shelf Case (Libyan Arab Jamahiriya/Malta)*”, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, Oxford.
- Emerson, M. (2013). “*Fishing for Gas and More in Cypriot Waters*”. *Insight Turkey*. 15(1): 165–181.
- Erdem, M. (2019). “*Adaların Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasındaki Rolü: Uluslararası Adalet Divanı Ve Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi Pratiği*”. *DEHUKAM Deniz Hukuku Dergisi*, 2(1): 21-44.
- ERPIC. (2012). “*Noble Energy Makes Bloc 12 Discovery Offshore Cyprus*”. <https://erplic.org/energy-discovery-offshore/> (erişim tarihi: 25.06.2025).

- EuroNews, “ABD, Yunanistan’ın büyük umut bağladığı EastMed projesine destek vermeyeceğini bildirdi”. <https://tr.euronews.com/2022/01/10/abd-yunanistan-n-buyuk-umut-baglad-g-eastmed-projesine-destek-vermeyecegini-bildirdi> (erişim tarihi: 22.01.2025).
- EuroNews, “Sisi’nin Ankara ziyareti: Normalleşme sürecindeki Türkiye-Mısır ilişkilerinde dönüm noktası”. <https://tr.euronews.com/2024/09/04/sisinin-ankara-ziyareti-normallesme-surecindeki-turkiye-misir-iliskilerinde-donum-noktasi> (erişim tarihi: 21.01.2025).
- Evans, M.D. (2014). *International Law*. Oxford University Press, Oxford.
- EWEA. (2011). “EU Energy Policy to 2050”. https://www.ewea.org/fileadmin/ewea_documents/documents/publications/reports/EWEA_EU_Energy_Policy_to_2050.pdf (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Google Haritalar. (2025). <https://maps.google.com> (erişim tarihi 26.04.2025).
- Greek National Tourism Organization, <https://www.visitgreece.gr/islands/> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Grotius, H. (2009). *Mare Liberum*. (Çev. R. Feenstra), Brill NV, Leiden.
- Gündüz, A. (2013). *Milletlerarası Hukuk - Temel Belgeler Örnek Kararlar*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Güriz, A. (2022). *Hukuk Başlangıcı*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Hathaway, O.A., Mills, M.M., Zimmerman H. (2025). “Crisis and Change at the United Nations: Non-Amendment Reform and Institutional Evolution”. *Michigan Journal of International Law*, 46(1): 14-65.
- Horden, P. ve Purcell N. (2000). *The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History*, Blackwell Publishers, Oxford.
- Independent Türkçe, “İsrail, Akdeniz’deki doğalgaz keşiflerine 17 milyar metreküp ekledi”. <https://www.indyturk.com/node/573856/dunya/israil-akdenizdeki-dogalgaz-kesiflerine-17-milyar-metrekup-ekledi> (erişim tarihi: 25.01.2025).
- Infomarine.net, “Greece Defines Continental Shelf Limits and Maritime Zones in Landmark EU Document”. <https://www.infomarine.net/en/greece/63-hellenic-shipping-news/17282-greece-defines-continenta.html> (erişim tarihi: 20.04.2025).
- International Energy Agency, “The Role of Gas in Today’s Energy Transitions”. <https://iea.blob.core.windows.net/assets/cc35f20f-7a94-44dc-a750-41c117517e93/TheRoleofGas.pdf> (erişim tarihi: 25.06.2025).

- Ioannidis, N.A. (2014). “*The Continental Shelf Delimitation Agreement Between Turkey and “TRNC”*”. <https://www.ejiltalk.org/the-continental-shelf-delimitation-agreement-between-turkey-and-trnc/> (erişim tarihi: 23.01.2025).
- IOL.co.za. (2003). “*Shell makes new gas discovery in Egypt*”. <https://www.iol.co.za/business-report/economy/shell-makes-new-gas-discovery-in-egypt-761769> (erişim tarihi: 21.01.2025).
- İnalcık, H. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. (Çev. R. Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- İzol, R. (2022). “Güvenlik Boyutuyla Doğu Akdeniz Krizi”. *Akademik Hassasiyetler*, 9(19): 57-75.
- Jensen, O. (2014). *The Commission on the Limits of the Continental Shelf: Law and Legitimacy*. Brill, Leiden.
- Karbuç, S. (2021). “Key Challenges Facing the Eastern Mediterranean Gas”. *Insight Turkey Dergisi- SETA*, 21(Winter 2021/1): 115-140.
- Kaya, B. (2024). “Kıt’a Sahanelığı Uyuşmazlığına İlişkin Tunus/Libya Davası”. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 7(1): 59-67.
- Kaya, Ş. (2007). *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keyvan, Ö.Z. (2010). *Malta-Avrupa Birliği İlişkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kıbrıs Enerji, Ticaret ve Endüstri Bakanlığı. “*Licensing Rounds*”. <https://hydrocarbons.gov.cy/en/licensing/licensing-rounds> (erişim tarihi: 22.01.2025).
- Kıbrıspostasi.com, “*Türkiye ile Suriye arasında Münhasır Ekonomik Bölge’nin belirlenmesi konusunda “panik”*”. https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n545002-turkiye-ile-suriye-arasinda-munhasir-ekonomik-bolgenin-belirlenmesi-konusunda-panik (erişim tarihi: 27.04.2025).
- Kuran, S. (2022). *Uluslararası Deniz Hukuku*. Beta Yayınları, İstanbul.
- London International Boundary Conference, (2013). “*ITLOS’s approach to the delimitation of the continental shelf beyond 200 M in Bangladesh/Myanmar: Theoretical and practical difficulties*”. https://www.londoninternationalboundaryconference.com/docs/LIBC_2013.presentation.Elferink.pdf (erişim tarihi: 27.04.2025).
- Mackenzie R., Romano, C., Shany, Y. (2010). *The Manual on International Courts and Tribunals*. Oxford University Press, Oxford.

- Mahkemeler.net. (2025). “42 Sayılı 2002 KKTC Karasuları Yasası”. <https://mevzuat.mahkemeler.net/Yasalar/42-2002.doc?rnd=25948> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Mahkemeler.net. (2025). “63 Sayılı 2005 KKTC Deniz Yetki Alanları Yasası”. <https://mevzuat.mahkemeler.net/Yasalar/63-2005.doc?rnd=13279> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Malaysia-Thailand Joint Authority, “About Us”. https://www.mtja.org/home#about_us (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Malaysia-Thailand Joint Authority, “Main Development Achievement”. <https://www.mtja.org/development> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Manisalı, E. (2000). *Dünden Bugüne Kıbrıs*. Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Marghelis, A. (2021). “Les délimitations maritimes Turquie-gouvernement d’entente nationale libyen et Grèce-Égypte dans leur contexte régional”. *Neptunus E-Dergisi*, 27(2): 1-24
- Milletler Cemiyeti. (1930). *Conference for the Codification of International Law*. https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/parties_publications/C8394/Claimants%207%20documents/CL%20-%20Exhibits/CL-0236.pdf (erişim tarihi: 14.01.2025).
- Morningstaronline.co.uk, “Cyprus Peace Council warns against island becoming aircraft carrier for imperialism after US military education plans unveiled”. <https://morningstaronline.co.uk/article/w/cyprus-peace-council-warns-against-island-becoming-aircraft-carrier-imperialism-after> (erişim tarihi: 24.04.2025).
- Morrison F.L. (1987). “Legal Issues in the Nicaragua Opinion”. *American Journal of International Law*, 81(1): 160-166.
- Nation.africa, “Talk out border dispute”. <https://nation.africa/kenya/blogs-opinion/blogs/talk-out-border-dispute--3333182> (erişim tarihi: 27.04.2025).
- OECD. (2011). *OECD Economic Surveys: Israel 2011*, OECD Publishing, Paris.
- Offshorewind.biz, “EastMed pipeline project seeks offshore EPCI players”. <https://cdn.offshorewind.biz/wp-content/uploads/sites/6/2020/04/28130640/EastMed-pipeline-project-seeks-offshore-EPCI-players.jpg> (erişim tarihi: 17.01.2025).
- Ombudsman.gov.tr, “Birleşmiş Milletler Anlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü”. <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Oran, B. (2009). *Türk Dış Politikası Cilt I: 1919-1980, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İletişim Yayıncılık, İstanbul.

- Önder, A. (2008). *Türk-Yunan İlişkileri Kıta Sahanelığı Meselesi*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Özersay, K. (2002). *Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme*. Asam Yayınları, Ankara.
- Özgen, C. (2013). “Doğu Akdeniz’de Enerji Güvenliğine Yönelik Bir Girişim: Akdeniz Kalkanı Harekâtı”. *Akademik Orta Doğu: Altı Aylık Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 8(15): 101.
- Özman, A. (1984). *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*. İstanbul Deniz Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- Özman, A. (2006). *Deniz Hukuku*. Turhan, Ankara.
- Parker, G. (2020). *Cambridge Savaş Tarihi*. (Çev. F. Tayanç ve T. Tayanç). Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- ParlakJurnal.com, “Oniki Ada Meselesinin Tarihçesi ve Ortaya Çıkan İhtilaflar”. <https://parlajurnal.com/oniki-ada-meselesinin-tarihcesi-ve-surecin-ortaya-cikardigi-ihtilaflar/> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Pazarcı, H. (1984). “Kıta Sahanelığı Kavramı ve Ege Kıta Sahanelığı Sorunu”. *Prof. Aziz Köklü’nün Anısına Armağan*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Pazarcı, H. (2008). *Uluslararası Hukuk Dersleri*. Turhan, Ankara.
- Pazarcı, H. (2009). *Uluslararası Hukuk*. Turhan, Ankara.
- Philenews.com, “Cyprus, Israel and Greece reaffirm alliance, reject Turkey’s regional ambitions”. <https://in-cyprus.philenews.com/local/israel-cyprus-greece-trilateral-meeting-regional-cooperation/> (erişim tarihi: 27.04.2025).
- Pipes, D. (1990). *Greater Syria: The History of Ambition*. Oxford University Press, London.
- Posner ve Figueiredo. (2005). “Is the International Court of Justice Biased?”. *The Journal of Legal Studies*, 34(2): 599-630.
- Prototherma.gr, “From the “Seville Map” to marine parks – What the announcement of the Maritime Spatial Planning means for Greece”. <https://en.protothema.gr/2025/04/16/from-the-seville-map-to-marine-parks-what-the-announcement-of-the-maritime-spatial-planning-means-for-greece/> (erişim tarihi: 4.5.2025).
- Ratner, M. (2016). *Natural Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean*. Congressional Research Service, Washington.

- Reuters, “Egypt and Greece sign agreement on exclusive economic zone”. <https://www.reuters.com/article/world/egypt-and-greece-sign-agreement-on-exclusive-economic-zone-idUSKCN25222G/> (erişim tarihi: 25.01.2025).
- Riotimesonline.com, “Nicaragua says fight continues after Hague ruling on maritime dispute with Colombia”. <https://www.riotimesonline.com/brazil-news/mercosur/central-america/nicaragua-says-fight-continues-after-hague-ruling-on-maritime-dispute-with-colombia/> (erişim tarihi: 28.04.2025).
- Sali, Ö.M. (2022). Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Doğu Akdeniz Adaları. *Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 5(1): 38-61.
- Sandıklı, A., Budak, T., Ünal, B. (2019). *Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri Ve Türkiye (Rapor No: 59)*. Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Bilgesam Yayınları. Ankara.
- Saudi Aramco, “Our history”. <https://www.aramco.com/en/about-us/our-history> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Sereni, A.P. (1943). *The Italian Conception of International Law*. Columbia University Press, New York.
- Shaw, M.N. (2018). *Uluslararası Hukuk*. (Çev. Y. Acer; İ. Kaya; M.T. Demirtepe ve G.E. Şimşek). Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.
- SimpleFlying.com, “Gulf of Sidra: What Happened During The US’s Only Combat Victories Of The 1980s”. <https://simpleflying.com/usaf-gulf-of-sidria-incidents-what-happened/> (erişim tarihi: 27.01.2025).
- Slomanson, W. (2011). *Fundamental Perspectives on International Law*. Wadsworth Cengage Learning, Boston.
- Sovereign Limits, “Cyprus-Egypt Maritime Boundary Agreement: 2003”. https://sovereignlimits.com/wp-content/uploads/sites/2/2019/04/CYP_EGY_web.jpg (erişim tarihi: 20.01.2025).
- Sovereign Limits, “Cyprus-Israel Maritime Boundary Agreement: 2010” <https://sovereignlimits.com/boundaries/cyprus-israel-maritime> (erişim tarihi: 22.01.2025).
- Sovereign Limits, “The North Sea Continental Shelf Cases”. <https://sovereignlimits.com/blog/the-north-sea-continental-shelf-cases> (erişim tarihi: 27.04.2025).

- Sovereign Limits. “Northern Cyprus–Türkiye”.
<https://sovereignlimits.com/boundaries/northern-cyprus-turkiye-maritime> (erişim tarihi: 23.01.2025).
- Symmons, C.R. (2004). *The Maritime Zones of Islands in International Law*. Brill, Leiden.
- Syrgios, A. ve Dokos, T. “Atlas Of Greek-Turkish Relations”.
https://www.syrgios.gr/books/Atlas_syrgios_dokos.pdf (erişim tarihi: 27.04.2025).
- Şafak, E. (2019). *Doğu Akdeniz’de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler (Rapor No: 2/2019)*. Yakın Doğu Üniversitesi. Antalya.
- Şigan, E. (2015). *İngiliz Yakın Doğu Şirketi’nin Kuruluşu ve 1583-1630 Osmanlı-İngiliz İlişkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Tanaka, Y. (2015). *The International Law of the Sea*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Thao, N.H. (1999). “Joint Development In The Gulf Of Thailand”. *IBRU Boundary and Security Bulletin Autumn 1999*, University of Durham, Durham.
- TheGuardian, “Beijing Rejects Tribunal’s Ruling In South China Sea Case”.
<https://www.theguardian.com/world/2016/jul/12/philippines-wins-south-china-sea-case-against-china> (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Toluner, S. (1996). *Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi*, Beta, İstanbul.
- Treves, T. (2008). *1958 Geneva Conventions On The Law Of The Sea*.
https://legal.un.org/avl/pdf/ha/gclos/gclos_e.pdf (erişim tarihi: 14.01.2025)
- Tuna, F. (2020). “Türk Dış Politikasında Realist Yaklaşım: Türkiye’nin Doğu Akdeniz ve Libya Politikası”. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 2(1): 74-87.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, “476 Sayılı Karasuları Kanunu”.
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf (erişim tarihi: 25.06.2025).
- Türkiye Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2022). *Türkiye’nin Doğu Akdeniz ve Ege’deki Hakları ve İddiaları*. Türkiye Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, İstanbul.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un Yunanistan Dışişleri Bakanlığı’nın Oruç Reis’in Doğu Akdeniz’deki Araştırma Faaliyetine İlişkin Yaptığı Açıklama Hakkındaki Soruya Cevabı”
https://www.mfa.gov.tr/sc_-66_-yunanistan-disisleri-bakanligi-nin-oruc-reis--dogu-akdeniz-deki-arastirma-faaliyetine-iliskin-yaptigi-aciklama-hk-sc.tr.mfa (erişim tarihi: 23.04.2025).

- Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, “*Turkey’s Off-Shore Activities In The Eastern Mediterranean & Maritime Boundary Delimitation In International Law*”. https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/maritime-delimitation-27-5-2019-presentation.pdf (erişim tarihi: 26.01.2025).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, (2007). “*NO:18 - 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk.*”. https://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa (erişim tarihi: 22.01.2025).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, (2011). “*No: 288, 21 December 2010, Press Release Regarding the Exclusive Economic Zone (EEZ) Delimitation Agreement Signed Between Greek Cypriot Administration and Israel*”. https://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21-december-2010_-press-release-regarding-the-exclusive-economic-zone-eez_-delimitation-agreement--signed-between-greek-cypriot-administration-and-israel.en.mfa (erişim tarihi: 22.01.2025).
- Uluslararası Adalet Divanı, “*Alleged Violations of Sovereign Rights and Maritime Spaces in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Colombia)*”. <https://www.icj-cij.org/case/155> (erişim tarihi: 3.5.2025).
- Uluslararası Adalet Divanı. (1969). “*North Sea Continental Shelf Case Judgment*”. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf> (erişim tarihi: 28.04.2025).
- Uluslararası Adalet Divanı. (1982). “*Case Concerning the Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya)*”. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/63/063-19820224-JUD-01-00-EN.pdf> (erişim tarihi: 27.04.2025).
- Uluslararası Adalet Divanı. (1985). “*Case Concerning The Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta)*”. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/68/068-19850603-JUD-01-00-EN.pdf> (erişim tarihi: 27.04.2025).
- Uluslararası Adalet Divanı. (2002). “*Land and Maritime Boundury between Cameroon and Nigeria Judgment*”. *I.C.J. Reports 2002*: 303-458.
- Uluslararası Adalet Divanı. (2012). “*Territorial And Maritime Dispute (Nicaragua V. Colombia)*”. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/124/124-20121119-JUD-01-00-EN.pdf> (erişim tarihi: 27.04.2025).

- Uluslararası Adalet Divanı. (2021). “*Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia vs. Kenya)*.” <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/161/161-20211012-JUD-01-00-EN.pdf> (erişim tarihi: 27.04.2025).
- Ulvi, K. (2013). “Bloody Christmas of 1963 In Cyprus, In The Light of American Documents”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 26: 249-271.
- Yaycı, C. (2012). *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye*. Bilge Strateji, 4(6), 2012.
- Yaycı, C. (2020a). *Doğu Akdeniz’in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*. Kırmızı Kedi, İstanbul.
- Yaycı, C. (2020b). “Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşması’nın Sonuç ve Etkileri”. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Kriter Dergisi*, 42(1): 34-37.
- Yıldırım, Y. (2022). “Somali ve Kenya Arasındaki Deniz Sınırı Anlaşmazlığının Hukuki, Tarihi ve Siyasi Bakımdan Değerlendirmesi ve Doğu Afrika’da Yeni Bir Krizin Önüne Geçilmesinde Türkiye’nin Muhtemel Arabuluculuğu”. *Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1): 7-25.
- Yıldız, D. (2006). “Akdeniz Havzası’nın Hidrojeopolitiği ve Türkiye”. *TTMOB Su Politikaları Kongresi*, TTMOB İnşaat Mühendisleri Odası Yayınevi, Ankara.
- Yıldız, D. (2008). *Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz’in Doğusu*. Bizim Kitaplar, İstanbul.
- Yurtseven, Y. ve Adagideli, H.Ö. (2024). “1960 Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Hukuki Ve Siyasi Zemini”. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14: 603-633.
- Ziliotto, P. (2023). *La délimitation latérale des plateaux continentaux et des zones économiques exclusives post 2009*. Yüksek Lisans Tezi. Université Paris-Panthéon-Assas, Paris.
- Zughayar, R. (2016). *Eastern-Mediterranean Metocean Design Basis*. Yüksek Lisans Tezi. University of Stavanger, Stavanger.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Fatih ARICAN
EĞİTİM DURUMU	
Lisans	Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk (2016-2020).
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı (2023-2025)
Tez Konusu	Doğu Akdeniz'deki Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlıklarının Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Açısından Hukuki Değerlendirmesi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
2025-	Adalet Bakanlığı, Hâkim (Adana)
2021-2025	Adalet Bakanlığı, Hâkim-Savcı Adayı (Antalya)
2020	Stj. Avukat (Antalya)